

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“แนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์ อำเภอหาโงง จังหวัดตรัง”

โดย

นางราตรี หัสชัย และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“แนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์ อำเภอหาโงง จังหวัดตรัง”

โดย

นางราตรี	หัสชัย	นางสาวจุฑามาส	แก้วมี
นายวิโรจน์	ศรียราพันธ์	นายณัฐวุฒิ	รอดคีน
นางเสาวนีย์	โพชากรณ์	นายคุณากร	เพ็งแก้ว
นายปราโมทย์	หัสชัย	นางสาวอรัญญา	ห้วเขา
นายมงคล	เต็งรัง	นางสาวพรทิพา	คงฉาง
นางสาวอารอบ	เรืองสังข์	นางสาวรัตนาวดี	เพชรสุทธิ
นายสมคิด	ทองหนัน	นางสาวบุญญิกา	ศรีปรางค์
นางอารี	ขวัญศรีสุทธิ	นางสาวอาจารย์	อ่อนช่วย
นางนภา	จิโรภาส	นางสาวสุพรรณิ	เวียนวัตร

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

โครงการ “แนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง” เป็นโครงการที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากโครงการ “สืบสานศิลปะพื้นบ้านมโนราห์ ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง” เมื่อประมาณสิบปีที่แล้ว ซึ่งได้รับคัดเลือกเป็นโครงการวิจัยเด่นของสกว.ประจำปี 2549 ผลจากการวิจัยครั้งนั้นทำให้โนราโคกสะบ้าได้รับความสนใจจากคนในชุมชนและบุคคลภายนอกมากขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ วิธีการ และขนบการแสดงระหว่างคณะ สามารถนำจุดเด่นของแต่ละคณะมาแสดงในโรงเดียวกันได้ นับเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย

โครงการวิจัยแนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยงยกระดับจากตำบล ขยับสู่ระดับอำเภอ แม้ว่านาโยงจะเป็นเพียงอำเภอเล็กๆ ที่มีแค่ 6 ตำบล แต่มีคณะมโนราห์มากถึง 21 คณะ ถือว่ามากที่สุดที่สุดในจังหวัดตรัง อะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้โนรานาโยงมีมาก และดำรงอยู่ได้มาจนถึงปัจจุบัน เป็นคำถามที่นำมาซึ่งโครงการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ศิลปะมโนราห์อำเภอ นาโยง หาแนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์อำเภอ นาโยง สร้างเครือข่ายมโนราห์อำเภอ นาโยง และเพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในการสนับสนุนศิลปะมโนราห์อำเภอ นาโยง ทั้งนี้เพื่อการพัฒนา และยกระดับให้เกิดความยั่งยืน ทั้งในเรื่องของท่ารำ บทขับ การฝึกลูกศิษย์ ฯลฯ ที่สำคัญอยากให้ เกิดการรวมตัวของโนรานาโยง เกิดเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์เหนียวแน่น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ค้นหาเอกลักษณ์ของความเป็นโนรานาโยง รวมถึงการดำรงและปรับตัวท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง

การดำเนินโครงการวิจัยได้สร้างประวัติศาสตร์หน้าใหม่ให้กับโนรานาโยงและโนราตรัง เปิดพื้นที่สร้างโอกาสให้โนราได้มาพบปะแลกเปลี่ยนกัน วางแผนการทำงานร่วมกัน และรำโรงเดียวกัน ซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน เนื่องจากที่ผ่านมาโนราแต่ละคณะต่างมีความเฉพาะของตนเอง แม้รู้จักกัน แต่ไม่เคยยุ่งเกี่ยวกันมากนัก ทว่าเมื่อได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ต่างปรับตัวเข้าหากันมากขึ้น เข้าใจกันมากขึ้น ก่อเกิด ความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ไม่เพียงแต่โนรานาโยงเท่านั้น หากแผ่ขยายไปยังโนราตรังด้วย

ด้วยข้อมูลที่ต้องเก็บและรวบรวมนั้นมีจำนวนมาก ทำให้โครงการล่าช้ากว่าที่กำหนดไว้ แต่ทีมวิจัยก็ได้ช่วยกันอย่างเต็มที่ กอปรกับความศักดิ์สิทธิ์ของครุหมอนโนรา จึงทำให้โครงการประสบผลสำเร็จ ตามที่คาดหวังไว้

ทีมวิจัย

พฤศจิกายน 2560

บทคัดย่อ

“ตรัง” เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ที่มีคณะมนโราห์มาก โดยเฉพาะที่ “นาโโยง” อำเภอเล็ก ๆ ทางทิศตะวันออกเฉียงของจังหวัด ซึ่งห่างจากตัวเมืองตรังเพียง 12 กิโลเมตร จากการเก็บข้อมูลพบว่านาโโยงมีคณะมนโราห์มากถึง 21 คณะ ถือว่ามากที่สุดในจังหวัด ก่อนหน้านี้ในปี 2547 ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง (สกว.ตรัง) ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ดำเนินโครงการวิจัยศิลปะการแสดงมนโราห์ในพื้นที่ตำบลโคกสะบ้า ตำบลที่มีคณะมนโราห์มากที่สุดในอำเภอ ชื่อโครงการว่า “แนวทางการสืบสานศิลปะพื้นบ้านมนโราห์โคกสะบ้า” โครงการดังกล่าวได้รับการคัดเลือกให้เป็นโครงการวิจัยเด่นของสกว.ประจำปี 2549 ผลการวิจัยในครั้งนั้นทำให้มนโราห์โคกสะบ้าได้รับความสนใจจากคนในชุมชนและบุคคลภายนอกอย่างกว้างขวาง มีจำนวนคณะมนโราห์ในตำบลเพิ่มมากขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ วิธีการและขนบการแสดงระหว่างคณะปรับลดความเป็นตัวตนเพิ่มความเป็นมิตร สามารถนำจุดเด่นของแต่ละคนมาแสดงในโรงเดียวกันได้ มีการประชุมพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนับเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย

“โครงการแนวทางการสืบสานศิลปะมนโราห์อำเภอนาโโยง จังหวัดตรัง” เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการสืบสานศิลปะพื้นบ้านมนโราห์ตำบลโคกสะบ้า ยกระดับจากตำบลสู่อำเภอ วัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ศิลปะมนโราห์อำเภอนาโโยง ค้นหาแนวทางการสืบสานและสร้างเครือข่ายมนโราห์อำเภอนาโโยง ตลอดจนประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนศิลปะมนโราห์ ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาและยกระดับให้เกิดความยั่งยืนทั้งในเรื่องของท่ารำ บทขับ การฝึกลูกศิษย์ ฯลฯ ที่สำคัญอยากให้เกิดการรวมตัวของมนโราห์นาโโยง เกิดเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์เหนียวแน่น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ค้นหาเอกลักษณ์ของความเป็นมนโราห์นาโโยง รวมถึงการดำรงและปรับตัวท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง หัวหน้าโครงการคือ อาจารย์ราตรี หัสชัย ซึ่งเป็นคนเดียวกับหัวหน้าโครงการสืบสานศิลปะพื้นบ้านมนโราห์โคกสะบ้าเมื่อสิบกว่าปีก่อน

กิจกรรมสำคัญในโครงการ คือ การเก็บและรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้มนโราห์ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของหัวหน้าคณะทั้ง 21 คณะ จาก 6 ตำบล องค์ประกอบของคณะมนโราห์ 1 คณะ การตั้งคณะมนโราห์ สาเหตุที่ต้องหัดรำมนโราห์ โอกาสในการแสดงมนโราห์ ค่าราชนในการแสดงมนโราห์ การสืบทอดคณะมนโราห์แต่ละสาย ฯลฯ การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์จากหัวหน้าคณะมนโราห์ ลูกคู่มนโราห์ นักแสดง และผู้เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังติดตามคณะมนโราห์เมื่อไปแสดงในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเก็บข้อมูลจากการแสดงจริงด้วย

ภายหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูล ได้นำข้อมูลมาจัดพิมพ์ เรียบเรียง และเพิ่มเติมจากผู้เกี่ยวข้องผ่านกิจกรรมเพิ่มเติมข้อมูล ระหว่างนี้ได้จัดกิจกรรมที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคณะมนโรา เช่น กิจกรรมทัศนศึกษาที่จังหวัดพัทลุง ที่ตามตำนานแล้วว่าเป็นแหล่งกำเนิดมนโรา รวมถึงเพิ่มเติมความรู้มนโราห์ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษาด้วย การพบปะและทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ความสัมพันธ์ของมนโราห์นาโโยงเหนียวแน่น ตลอดจนเป็นโอกาสให้มนโราห์รุ่นเก่าได้พบปะพูดคุยและระลึกถึงความหลังร่วมกัน

ผลจากการดำเนินโครงการ ทำให้ที่มวิจัยหลัก และที่มวิจัยน้อย คือ นักศึกษากศน.อำเภอ
นาโยง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมโนราห์มากขึ้น โดยเฉพาะนักศึกษากศน.ที่ให้ความสนใจและ
ฝึกหัดรำมโนราห์จนสามารถแสดงในงานต่างๆได้ มีความมั่นใจและกล้าแสดงออกมากขึ้น พัฒนาทักษะ
การจดบันทึก และการนำเสนอ ในส่วนของหัวหน้าคณะมโนราห์ บุคคลในครอบครัว รวมถึงผู้เกี่ยวข้อง
ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี สามารถถ่ายรูปและบันทึกวีดีโอได้ เป็นกันเองกับที่มวิจัย
เสมือนญาติคนหนึ่ง ไม่หวงแหนข้อมูล รู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอดศิลปะมโนราห์

กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้สร้างการมีส่วนร่วมและรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับมโนราห์
อำเภอนาโยง สามารถขยายผลไปสู่การเรียนรู้ด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้องได้อีกมากมาย เปิดโอกาส พื้นที่ ให้
คนที่เชื่อและศรัทธาในครุหมอมโนราห์ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน หากไม่นับศาสนาพุทธซึ่งเป็น
ศาสนาประจำชาติ และเป็นศาสนาที่คนนาโยงนับถือแล้ว ครุหมอมโนราห์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนเชื่อและ
ศรัทธามากที่สุด ด้วยเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นศูนย์กลางในการรวมพลังของผู้คนในการทำสิ่งต่าง ๆ
ร่วมกัน เกิดเป็นสำนึกร่วมของความเป็นพวกเดียวกัน เกิดความรัก สามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ทั้งใน
วงศ์เครือญาติและเพื่อนบ้านใกล้เคียง

โนรานาโยงจึงยังเข้มแข็ง คงเอกลักษณ์ตามแบบโบราณ และดำรงอยู่ท่ามกลางความ
เปลี่ยนแปลงอย่างสง่างาม อยู่บนฐานความเชื่อ ความศรัทธาของลูกหลานโนราห์ที่มีต่อครุหมอม แม้
กาลเวลาเปลี่ยนแต่ความเชื่อความศรัทธาไม่แปรเปลี่ยนตาม ตรงข้ามกลับหยั่งรากฝังลึก และแผ่ขยาย
ไปยังทายาทรุ่นใหม่รุ่นแล้วรุ่นเล่า ยากที่จะสิ้นสุด “ตราบไตที่มีครุหมอม ตราบนั้นโนราจะยังคงอยู่”

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 โครงการ	
หลักการเหตุผล	1
โจทย์วิจัย	5
วัตถุประสงค์	5
ระยะเวลา/สถานที่ดำเนินการ	6
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	7
ขั้นตอนการดำเนินงาน	8
นิยามศัพท์เฉพาะงานวิจัย	15
บทที่ 2 บริบทที่เกี่ยวข้อง	
บริบทอำเภอนาโยง	18
บริบทโนราห์นาโยง	23
บทที่ 3 กระบวนการดำเนินงาน	
กว่าจะเป็นโครงการวิจัย	25
ขั้นตอนการทำงาน	26
รายงานการดำเนินงาน	28
ระยะเวลาดำเนินงานและขอบเขตพื้นที่	31
หลักคิดในการทำงาน	31
บทบาททีมวิจัย	32
บทบาทพี่เลี้ยง	32
บทบาทที่ปรึกษา	32
การสร้างการมีส่วนร่วม	32
ปัญหาอุปสรรค	33

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 สรุปผลการดำเนินงาน	
ตำนานมโนราห์	35
ทำไมโนราที่นาโยงมีมาก	41
บรมครูโนรา	42
โนรานาโยงอยู่ตรงไหน	44
ประวัติความเป็นมาโนรานาโยงแต่ละคณะ	45
สายสัมพันธ์โนรานาโยง/สืบสายครูโนรา	74
บทที่ 5 องค์ความรู้โนรานาโยง	
เบิกโรง	81
บทกาศครู	82
การรำ	86
การทำบท	88
องค์ประกอบโนรา 1 คณะ	90
ทำไมต้องรำโนรา	100
ใครบ้างที่จะเป็นโนราได้	101
การหัดโนรา	106
การตั้งคณะหรือการตั้งโรง	108
การสืบทอด	109
ครุหมอโนราหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่โนรานับถือ	111
อย่างไรที่เรียกว่า “ถูกครุหมอ”	114
โนรากับการรักษาโรค	115
โอกาสในการแสดงโนรา	117
คำราชาโนรา	126
พัฒนาการโนรา	127
โนราประชันโรง	132
การมีส่วนร่วมระหว่างโนรากับคนดู	135

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 6 สรุปผล ปัญหาอุปสรรค แผนกิจกรรมช่วงต่อไป

บทสรุป	138
สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินงาน	139
ปัญหาอุปสรรค	140
ข้อค้นพบ	141
แผนกิจกรรมช่วงต่อไป	141
การสรุปผลตามวัตถุประสงค์	141
บรรณานุกรม	146
ภาคผนวก	
บันทึกกิจกรรม	150

บทที่ 1

โครงการ

ชื่อโครงการ “แนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง”

หลักการและเหตุผล

“อดีตกาลผ่านมาน่าเรียนรู้ เสียงปี่ โหม่ง ฉิ่ง กลอง ทับ กรับ ทุกตำบลเป็นมนต์ขลังวังเวงแว่ว สถานที่โนราแต่เก่าก่อน	โนราคู่นาโยงคงยอมรับ ดังสอดรับท่ารำลำนากลอน ถึงเวลาแล้วรวมพลังตั้งอนุสรณ์ รำลึกย้อนความเป็นมาน่าภูมิใจ”
---	--

อำเภอนาโยง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดตรัง เดิมเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอเมืองตรัง ได้แยกเป็นกิ่งอำเภอเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2533 และยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2536 อาณาเขตทิศเหนือและทิศตะวันตกติดอำเภอเมืองตรัง ทิศใต้ติดอำเภอย่านตาขาวจังหวัดตรัง ส่วนทิศตะวันออกติดอำเภอศรีบรรพตและอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง โดยมีเทือกเขาบรรทัดเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

นาโยงมีพื้นที่ประมาณ 165.1 ตร.กม. ประชากรรวม 44,123 คน (ข้อมูล ณ 2556) เขตการปกครอง 6 ตำบล 53 หมู่บ้าน คือ 1.นาโยงเหนือ มี 7 หมู่บ้าน 2.ช่อง มี 7 หมู่บ้าน 3.ละมอ มี 10 หมู่บ้าน 4.โคกสะบ้า มี 11 หมู่บ้าน 5.นาหมื่นศรี มี 8 หมู่บ้าน และ 6. นาข้าวเสีย มี 10 หมู่บ้าน ดังรูป

พื้นที่อำเภอนาโยงเป็นที่ราบสลับเขาลูกโดด ชาวบ้านส่วนใหญ่อาชีพทำนา ทำสวน มีลำห้วยลำธารไหลผ่านหลายสายมีจุดกำเนิดจากเทือกเขาบรรทัด ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์มาก นาโยงในอดีตเป็นอยู่ข้าวอู่น้ำของจังหวัดตรัง ปัจจุบันทุ่งนาหลายสภาพเป็นสวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน ปลูกรสร้างบ้านเรือนมากขึ้น มีถนนตัดผ่านหลายสาย ไฟฟ้า ประปา มีครบทุกตำบล ประชากรนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ มีวัดสำคัญ ๆ หลายวัด เช่น วัดพระพุทธรูทสิหิงค์ (วัดหิงค์) วัดรัตนากิมุข (วัดปากเหมือง) วัดไทรทอง (วัดเกาะหยี) วัดช่องเปี่ยมราษฎร์ (วัดช่อง) วัดจอมไตร (วัดเจาะ) วัดมงคลสถาน (วัดละมอ) ซึ่งโบสถ์ 2 วัดนี้กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน 1 ใน 20 ของจังหวัดตรังแล้ว และยังมีอีกหลายวัดที่เป็นที่รวมศรัทธาของคนนาโยง นอกจากนี้นาโยง ยังมีของดีหลายอย่าง ทั้งที่เป็นของกิน และผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไม้สอย ที่สืบทอดมาจากภูมิปัญญาของคนสมัยก่อน หลายอย่างเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เช่น ผ้าทอนาหมื่นศรี ขนมที่ทำจากแป้งสาकु ลูกหยีแปรรูป หมูย่างปาย่าง เครื่องแกง ชุดโนราเรือพระ ลูกกลม ยาพื้นบ้านหรือยาสมุนไพร

ด้านศิลปวัฒนธรรมของอำเภอนาโยง มีทั้ง หนึ่งตะลุง เพลงบอก แต่ที่โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับมากที่สุดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ มโนราห์ หรือโนรา ปัจจุบันยังมีโนราอยู่ทุกตำบล รวมแล้วมีกว่า

30 คณะ แต่ละคณะยังดำรงไว้ซึ่งความเป็นโนราโบราณ มีบ้างที่ประยุกต์การแสดงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย และความต้องการ แต่ส่วนใหญ่ยังดำรงไว้ซึ่งความงามของศิลปะดั้งเดิม

ย้อนอดีต สมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์ มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เป็นผู้ว่าราชการเมืองตรัง ครั้งนั้นจังหวัดตรังรุ่งเรืองมาก ถนนหนทางถูกตัดผ่านโดยแรงคน โดยเฉพาะถนนสายตรัง-พัทลุง ที่ตัดผ่านเทือกเขาบรรทัดที่ทอดยาวเป็นเส้นกั้นอาณาเขตระหว่างตรัง-พัทลุง เส้นทางคดไปเคี้ยวมาตามไหล่เขา จนได้ชื่อว่าถนนพับผ้า ถนนเส้นนี้ทำให้เกิดการติดต่อไปมาหาสู่ระหว่างคนตรังกับคนพัทลุง สะดวกขึ้น ศิลปวัฒนธรรม 2 พื้นที่นี้ ถูกถ่ายเท ถ่ายทอด พร้อม ๆ กับการเดินทางข้ามเขาพับผ้า และอำเภอนาโยง ถือเป็นเมืองหน้าด่าน ทำเลดี เหมาะแก่การทำนาทำสวน ตั้งรกราก ชาวพัทลุงเดินทางข้ามเขามาบุกเบิกที่ทำกิน นาน ๆ ก็เป็นเขยคนตรัง ทำให้การประกอบอาชีพ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา คล้ายคลึงหรือเหมือนกันหลายอย่าง พัทลุงและตรังจึงเป็นบ้านพี่เมืองน้อง โดยเฉพาะเรื่องมโนราห์ ชาวตรังมักมีคำพูดว่า “ไปแลโนราเขาออกกันดีกว่า” ในขณะที่ชาวพัทลุงก็มีคำพูดว่า “ไปแลโนราเขาตกกันดีกว่า” เพราะระหว่างตรังกับพัทลุงมีเทือกเขาบรรทัดเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) พระองค์เสด็จประพาสหัวเมืองทางใต้หลายครั้ง โดยเฉพาะจังหวัดตรัง ซึ่งในขณะนั้นถือเป็นเมืองท่าสำคัญ และเกือบทุกครั้งที่เสด็จเมืองตรัง พระองค์มักประทับแรมที่น้ำตกกะช่อง อ.นาโยง ซึ่งมีพระตำหนักโปร่งหยุดยั้งตั้งอยู่ เมื่อพระองค์เสด็จประทับแรมที่ตำหนักนี้ จะมีการแสดงให้ทอดพระเนตรเพื่อเป็นการผ่อนคลายพระราชหยุดยั้ง เช่น การชั้ดตัม การชกมวย และการรำมโนราห์ เป็นต้น ดังความตอนหนึ่งทรงบันทึกไว้ในจดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ.126 ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า 182 ว่า

“..กำหนดประทับแรมอยู่ 7 ราตรี ในระหว่างนี้ทั้งเช้า สาย บ่าย เย็น ผู้ที่เลียบชายไปทางพระตำหนักโปร่งหยุดยั้งบนควนที่ประทับ ย่อมเห็นพระองค์เสด็จประทับอยู่กับโต๊ะทรงพระอักษร ที่นามุขอันแลลงมาจากควนเป็นที่โปร่ง สบาย แต่บางเวลาขณะเสด็จได้พระราชทานพระบรมราชวโรกาส มีการรื่นเริงถวายแสดงความปรีดาปราโมทย์รับเสด็จ แต่การที่แสดงนั้น ได้กระทำโดยลำพังในคณะลูกเสือป่าและลูกเสือตนเองเป็นพื้น ไม่ได้ไปห้ามหรือทวงถามเมืองมาเล่น มีมโนราห์ประสมโรงบ้างก็เป็นตัวมโนราห์ที่ได้เคยทอดพระเนตร เป็นที่ต้องพระราชอัธยาศัยมาแต่เดิม แลลูกศิษย์หลานศิษย์ของพวกเหล่านี้ ถึงดังนั้น ข้าราชการก็เข้าประสมโรงด้วย เป็นการแสดงความยินดีรับเสด็จอย่างรำเรงบันเทิงใจ ไม่รู้จักเหน็ด รู้จักเหนื่อย การที่แสดงในคณะเสือป่าและลูกเสือจะเป็นละครก็ดี เป็นกีฬาที่ดี ย่อมเกี่ยวกับการแสดงพงษาวดารแลวิชาการลูกเสือเป็นพื้น เพราะฉะนั้นถึงแม้เป็นการเล่นก็ย่อมเป็นคุณอยู่ในตัวมาก แม้แต่การเล่นของมโนรา บางคนจะคิดว่าเล่นชั่วแต่การเล่นของชาวเมือง ไม่เห็นจะสนุกสนานอะไร แต่เมื่อคิดให้ลึกซึ้ง มโนรานั้นเป็นที่นิยมของชาวเมืองอย่างยิ่งเป็นเครื่องนิยมกันมาช้านานนักหนาแล้ว ถึงมีคำเล่าว่า เป็นธรรมเนียมผู้ชายไปขอลูกสาว ฝ่ายบิดามารดามักถามก่อนว่าเล่นมโนราห์หรือไม่ ถ้าเล่นมโนราห์ อาจจะยอมยกลูกสาวให้ง่าย เพราะบิดามารดาของผู้หญิงยอมเป็นที่เชื่อถือว่าจะเลี้ยงลูกเลี้ยงเมียได้ แลเมื่อผู้ปกครองรู้ความนิยมของชาวเมืองเช่นนี้ มีข้อความอันใดที่จะสอนให้ราษฎร

เข้าใจโดยซึมซาบอย่างดี ก็อาจชี้แจงให้พวกมโนราห์เอามาพูดเอามาเล่นเป็นการให้การศึกษาทางอ้อม แก่ราษฎรด้วยอย่างหนึ่ง.....”

โนราห์จึงเป็นนาฏลีลาพื้นบ้านที่สืบทอดกันมานาน และนิยมแพร่หลายในภาคใต้ มีบทบาททั้ง ด้านบันเทิง ความเชื่อ พิธีกรรม แสดงถึงเอกลักษณ์ปักษ์ใต้ได้เป็นอย่างดี ทั้งการรำ การร้อง และดนตรี นอกจากนี้เป็นนันทนาการชาวบ้านแล้ว ยังนิยมใช้แสดงรับแขกบ้านแขกเมืองระดับท้าวพระยามหากษัตริย์ ด้วย ผู้ที่รำโนราห์ได้ดีจะต้องมีนาฏอัจนริยะและมีวิญญานศิลป์สูง โนราห์ที่เป็นที่รู้จักและกล่าวขานกัน อย่างกว้างขวาง เช่น โนราห์ฟุ่ม เทวา โนราห์ยก ชูบัว โนราห์เติม เป็นต้น

โนราห์เป็นศิลปวัฒนธรรมที่แฝงความลึกซึ้งไว้หลายอย่าง ทั้งท่ารำ บทร้อง ชุดที่สวมใส่ นอกจากนี้โนราห์จะสร้างความเพลินเพลิน ความสวยงามท่ารำแล้ว “ครุหมอโนราห์” ยังเป็นที่พึงพอใจให้กับคนมาช้านาน ความเชื่อ ความศรัทธายังคงความศักดิ์สิทธิ์ ครุหมอโนราห์ คือบรรพบุรุษของโนราห์ บางทีเรียก “ครุหมอตายาย” คือโนราห์จะนับถือครุหมอหรือครุโนราห์ และนับถือบรรพบุรุษของตน ซึ่งเรียกว่า “ตายาย” คนทางภาคใต้ โดยเฉพาะ ตรัง พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช มักมีตายายเป็นโนราห์ เพราะสมัยก่อนนิยมโนราห์กันมาก คนดี คนเก่ง ต้องสามารถรำโนราห์ได้ ครุหมอโนราห์จึงถือเป็นเทพที่ศักดิ์สิทธิ์ มีอยู่หลายองค์ เช่น แม่ศรีคงคา หรือแม่ศรีมาลา พ่อเทพสิงห์พร ขุนพราน ยาพราน พรานบุญ (หน้าทอง) พรานทิพ พรานเทพ พ่อขุนศรัทธา หลวงสุทธิ นายแสน หลวงคงวังเวน พระยาโถม่น้ำ พระยาลุยไฟ พระยาสายฟ้าฟาด พระยามือเหล็ก พระยามือไฟ ตาหลวงคง ตาม่วงแก้ว-ม่วงทอง เป็นต้น

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เคยอนุมัติ โครงการฟื้นฟูมโนราห์โบราณบ้านโคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง และได้รับการคัดเลือกเป็นโครงการวิจัยเด่นประจำปี เมื่อปี 2547 ผลจากการวิจัยครั้งนั้นทำให้โนราห์โคกสะบ้า ได้รับความสนใจจากคนในชุมชนมากขึ้น จำนวนโนราห์เพิ่มจาก 7 เป็น 9 คณะ คนในชุมชนตื่นตัวทุกคณะมีงานแสดงทั้งปี ที่สำคัญงานวิจัยครั้งนั้นทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ วิธีการ และขนบการแสดงระหว่างคณะ ปรับลดความเป็นตัวตนเพิ่มความเป็นมิตร นับถือครุหมอสายเดียวกัน สามารถนำจุดเด่นของแต่ละคณะมาแสดงในโรงเดียวกันได้ มีการประชุม พูดคุยร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนับเป็นปรากฏการณ์ใหม่ โดยเฉพาะวันปิดโครงการ มโนราห์ทั้ง 9 คณะ ได้ออกแบบวิธีการนำเสนอร่วมกัน และบางคณะได้นำจุดเด่นของตัวเองมานำเสนอโดยเฉพาะพิธีกรรมหรือการแสดงแบบโบราณ ซึ่งไม่ได้แสดงมานาน มาแสดงให้คนในชุมชน ถือว่าเป็นเวทีปิดโครงการที่ยิ่งใหญ่มาก เจ้าอาวาสวัดไทรทอง ให้ใช้สถานที่ และยังเป็นประเพณีสืบเนื่องต่อมาอีกว่า ทุกวันสงกรานต์ในวัดจะต้องมีมโนราห์ไปแสดงให้คนในชุมชน

นอกจากนี้โรงเรียนในชุมชนเห็นความสำคัญเปิดหลักสูตรเปิดโอกาสให้นักเรียนให้ฝึกหัดในโรงเรียน ออกรำในงานต่างๆ หรือการออกโรงในงานต่างๆ มีการสร้างและพัฒนาโรงมโนราห์กลางให้เป็นศูนย์การเรียนรู้โดยชุมชนและคณะมโนราห์เป็นแกนขับเคลื่อนหลัก พร้อมกับประสานภาคส่วนต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุน อาทิ ได้รับการร้องขอมโนราห์จากวัฒนธรรมจังหวัดและอำเภอบ่อยครั้ง การประสานคณะมโนราห์ให้ไปแสดงตามงานต่างๆ ในระดับจังหวัด นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดสู่เด็กนักเรียนนอกพื้นที่เริ่มตั้งแต่อายุ 4-5 ปี โดยเปิดให้มีการฝึกซ้อมฝึกรำมโนราห์กับคณะมโนราห์ ส่งผล

กระทบทางอ้อมต่อความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่าย ผู้ปกครองและเด็ก ในทุกคืนที่มีการฝึกการแสดง สร้างความครึกครื้นให้กับคณะโนราห์อีกครั้ง

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้ผู้คนมีทางเลือกในการแสวงหาความเพลิดเพลินมากมายหลายทาง วัยรุ่น เยาวชนเข้าไม่ถึงศิลปะที่ลึกซึ้งนี้ เทศกาลงานรื่นเริงต่าง ๆ มีความบันเทิงอย่างอื่นมาทดแทน การดูโนราห์เป็นเรื่องของคนแก่และเด็ก อีกทั้งโนราห์แต่ละคณะก็มีความเป็นมาต่างกัน การฝึกศิษย์ การสืบทอด ท่ารำ บทร้อง บางครั้งอาจผิดเพี้ยนไปจากของเก่าบ้าง จากการสืบค้นข้อมูลเบื้องต้น ทำให้ทราบว่า อำเภอนาโยง มีจำนวนคณะโนราห์ถึง 30 คณะ ซึ่งน่าจะมากที่สุดในภาคใต้ ทำให้เกิดข้อสงสัยว่า ทำไมอำเภอนาโยงจึงมีโนรามาก แล้วลักษณะร่วม เอกลักษณ์เด่น ตามแบบโนราห์นาโยงที่แท้จริงเป็นอย่างไร กลอนมุตโตหรือการว่ากลอนสด เป็นกลอนที่ว่ากันว่าแสดงถึงไหวพริบพิเศษของโนราห์ยังมีก็คนที่มีความสามารถและควรนำมาเป็นแบบอย่าง แม้แต่การขับกลอนที่ไพเราะ พิธีกรรมความเชื่อ ตามแบบฉบับโนราห์ที่แท้จริงเป็นอย่างไรกันแน่ และการฝึกศิษย์ให้ถูกต้องตามแบบโนราห์โบราณที่แท้จริงต้องฝึกอย่างไร เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่โนราห์ทุกคนต้องช่วยกันค้นหาคำตอบ ถึงเวลาแล้วที่ชาวนาโยงจะต้องร่วมมือกันส่งเสริมสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านแขนงนี้ให้สวยงาม ให้เป็นความภาคภูมิใจของชาวนาโยง ชาวตรัง และชาวใต้ ที่ยังมีศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่า และควรจะมีการจัดการร่วมกันเพื่อให้โนราห์แต่ละคณะพร้อมที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีจิตวิญญาณ มีความเคลื่อนไหว มีการดำเนินงานตามความเหมาะสม มีมาตรฐาน พร้อมทั้งจะต้อนรับผู้สนใจ ผู้ที่อยากเรียนรู้ ศึกษา และนักท่องเที่ยว ได้มาชื่นชม เพื่อให้สุดยอดแห่งนาฏลีลาภาคใต้ดำรงอยู่อย่างสวยงามต่อไป

โจทย์วิจัย

1. แนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ควรเป็นอย่างไร
2. จะสร้างความร่วมมือในการรวบรวมองค์ความรู้มโนราห์นาโยงเพื่อนำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้อย่างไร

โจทย์รอง

- ทำไมนาโยงจึงมีคณะมโนราห์มาก
- แต่ละคณะมีประวัติความเป็นมา การสืบทอดเชื้อสาย สถานะปัจจุบัน เป็นอย่างไร
- รายละเอียดเกี่ยวกับขบวนการแสดง พิธีกรรมของแต่ละคณะเป็นอย่างไร
- ความแตกต่างระหว่างมโนราห์โบราณกับมโนราห์ประยุกต์เป็นอย่างไร
- ความสัมพันธ์ระหว่างมโนราห์กับชุมชนตั้งแต่อดีต-ปัจจุบันอย่างไร
- การดำรงอยู่ของมโนราห์นาโยงในอนาคตน่าจะเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลองค์ความรู้มโนราห์อำเภอนาโยง
2. เพื่อหาแนวทางการสืบทอดในรูปแบบที่เหมาะสม
3. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ผ่านการเรียนรู้เครือข่ายมโนราห์ และลักษณะเฉพาะแต่ละสาย
4. เพื่อได้แนวทางในการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์มโนราห์นาโยง
5. เพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในการสนับสนุนศิลปะมโนราห์ อำเภอนาโยง

กรอบแนวที่จะศึกษา

- a. องค์ความรู้มโนราห์ อำเภอนาโยง
- b. พัฒนาการของมโนราห์ แต่ละสาย
- c. จำนวนคณะ
- d. มโนราห์พื้นบ้าน
- e. มุตโต
- f. ทำรำเด่นๆ/ เอกลักษณ์/ จุดเด่น ของมโนราห์ แต่ละคณะ ในอำเภอนาโยง
- g. การประยุกต์ศิลปะการแสดงมโนราห์ของคณะมโนราห์ แต่ละคณะ?
- h. พื้นที่การแสดงของมโนราห์ และปัญหาของคณะมโนราห์ แต่ละคณะ?
- i. ความสัมพันธ์ของมโนราห์แต่ละคณะในอำเภอนาโยง ?
- j. ความสัมพันธ์ระหว่างคณะมโนราห์กับชุมชน กับโรงเรียน เป็นอย่างไร ?
- k. แนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์ อำเภอนาโยง

กลุ่มเป้าหมาย

คณะมนตรี จำนวน 30 คณะ ในพื้นที่อำเภอนาโยง

พื้นที่วิจัย

53 หมู่บ้าน 6 ตำบล ของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

กรอบแนวที่จะศึกษา

- ประวัติความเป็นมา เชื้อสาย การสืบทอด (อดีต-ปัจจุบัน)
- ขนบการแสดง ขั้นตอน พิธีกรรม เอกลักษณะ
- สถานะปัจจุบันของมโนราห์แต่ละคณะ
- การมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชนกับการแสดงมโนราห์
- ความแตกต่างระหว่างมโนราห์โบราณกับมโนราห์ประยุกต์ (สิ่งที่หายไป สิ่งที่เพิ่มมาใหม่)
- ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการดำรงอยู่ของมโนราห์
 - องค์ความรู้มโนราห์ อำเภอนาโยง
 - พัฒนาการของมโนราห์ แต่ละสาย
 - จำนวนคณะ
 - มโนราห์พื้นบ้าน
 - มุตโต
 - ทำรำเด่นๆ/ เอกลักษณะ/ จุดเด่น ของมโนราห์ แต่ละคณะ ในอำเภอนาโยง
 - การประยุกต์ศิลปะการแสดงมโนราห์ของคณะมโนราห์ แต่ละคณะ
 - พื้นที่การแสดงของมโนราห์ และปัญหาของคณะมโนราห์ แต่ละคณะ
 - ความสัมพันธ์ของมโนราห์แต่ละคณะในอำเภอนาโยง
 - ความสัมพันธ์ระหว่างคณะมโนราห์กับชุมชน กับโรงเรียน เป็นอย่างไร
 - แนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์ อำเภอนาโยง

ระยะเวลาดำเนินงาน

16 เดือน คือ ตั้งแต่ 1 กรกฎาคม 2558 – 31 ตุลาคม 2559

พื้นที่ดำเนินงาน

53 หมู่บ้าน 6 ตำบล ของอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

งบประมาณ

266,955 บาท (สองแสนหกหมื่นหกพันเก้าร้อยห้าสิบบาทถ้วน)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เชิงวิจัย

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับมโนราห์อำเภอนาโยง
2. เกิดแนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์ อำเภอนาโยง

เชิงพัฒนา

1. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างมโนราห์เพื่อนำไปสู่การพัฒนายกระดับ
2. เกิดแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับมโนราห์และจุดเด่นของมโนราห์แต่ละคณะ
3. เกิดการประสานกับหน่วยงานต่างๆ ในการสนับสนุนศิลปะมโนราห์ อำเภอนาโยง

รายชื่อทีมวิจัยหลัก

1. นางราตรี หัสชัย	หัวหน้าโครงการ
2. นางเสาวนีย์ โพชากรณ์	ทีมวิจัย
3. นางสาวอรอบ เรืองสังข์	ทีมวิจัย
4. นายวิโรจน์ ศรีวราพันธ์	ทีมวิจัย
5. นายสมคิด ทองหนัน	ทีมวิจัย
6. นายมงคล เต็งรัง	ทีมวิจัย
7. นางอารี ขวัญศรีสุทธิ์	ทีมวิจัย
8. นางนภา จิโรภาส	ทีมวิจัย
9. นางสาวจุฑามาส แก้วมี	ทีมวิจัย
10. นายคุณากร เฟ็งแก้ว	ทีมวิจัย
11. นายณัฐวุฒิ รอดคีน	ทีมวิจัย
12. นายปราโมทย์ หัสชัย	ทีมวิจัย

รายชื่อทีมวิจัยรอง

1. นางสาวอรัญญา หัวเขา	ทีมวิจัย
2. นางสาวพรทิพา คงฉาง	ทีมวิจัย
3. นางสาวรัตนาวดี เพชรสุทธิ์	ทีมวิจัย
4. นางสาวปุกัญญา ศรีปรางค์	ทีมวิจัย
5. นางสาวอาจารย์ อ่อนช่วย	ทีมวิจัย
6. นางสาวสุพรรณณี เวียนวัตร	ทีมวิจัย

ที่ปรึกษา

นายอำเภอนาโยง

อาจารย์สุนทรี สังข์ยุทธ์ นักวิชาการอิสระ

อาจารย์สมเจตนา มุณีโมไนย นักวิชาการอิสระ

นายแพทย์จรัส สรพิพัฒน์ นักวิชาการอิสระ

วัฒนธรรมจังหวัด

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลช่อง ละมอ นาหมื่นศรี นาข้าวเสีย โคนกระบ้ำและนาโยงเหนือ

ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม

1. ประชุมที่มระดับอำเภอ
2. ประชุมที่มระดับตำบล
3. ลงพื้นที่สำรวจคณะโนรา 6 ตำบล
4. เวทีเตรียมความพร้อม เติมศักยภาพการตั้งคำถาม หัวข้อที่ต้องการ และวิธีการเก็บข้อมูล
5. ทดลองลงพื้นที่ เก็บข้อมูล สรุปรอบ แนวทางการเก็บ บันทึกข้อมูล
6. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลรายตำบล
7. เวทีสรุปและนำเสนอข้อมูลโนรารายตำบล
8. เก็บข้อมูลเพิ่มเติม (ส่วนที่ยังขาด)
9. จัดทำแผนที่โนราอำเภอนาโยง
10. ไปแลโนราท่าแค และสะทังพระ สถาบันทักษิณคดีศึกษา เกาะยอ จ.สงขลา
11. จัดทำผังสายโนรานาโยง
12. แข่งไหวพริบด้วย “มุตโต”
13. สรุปรบทเรียนการดำเนินงานงวดแรก
14. ทักเยวแลโนรานาโยง (ทุกตำบล)
15. กิจกรรมชม “โนราท่าสวย”
16. เวทีแลกเปลี่ยนการฝึกโนราให้ท่าสวยตามแบบฉบับโนรานาโยง
17. วิเคราะห์ห้องบทขับ (เพื่อนำไปสู่การกำกับพฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรมลูกศิษย์ลูกหลาน)
18. วิเคราะห์สถานการณ์ สถานภาพ โนราปัจจุบัน (สถานการณ์ บทบาท ปัญหา โอกาส) เพื่อหาทางออกหรือแก้ปัญหาร่วมกัน
19. วิเคราะห์จุดเด่นของแต่ละคณะ
20. สังเคราะห์ข้อมูลโนรานาโยง

21. สรุบบทเรียนการดำเนินงาน
22. เวทีเผยแพร่ “มหกรรมโนรนาโยง
23. การบริหารโครงการ

การดำเนินโครงการ ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. **ขั้นเตรียมความพร้อม**
2. **ขั้นศึกษาข้อมูล**
3. **ขั้นปฏิบัติการ สรุปผล**
4. **ขั้นรวบรวม วิเคราะห์ และขยายผล**

ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมของชุมชน

1. ประชุมที่ระดับอำเภอ
2. ประชุมที่ระดับตำบล

ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล

3. ลงพื้นที่สำรวจคณะโนรา 6 ตำบล
4. เวทีเตรียมความพร้อม เติมศักยภาพการตั้งคำถาม หัวข้อที่ต้องการ และวิธีการเก็บข้อมูล
5. ทดลองลงพื้นที่ เก็บข้อมูล สรุปกรอบ แนวทางการเก็บ บันทึกข้อมูล
6. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลรายตำบล
7. เวทีสรุปและนำเสนอข้อมูลโนรารายตำบล
8. เก็บข้อมูลเพิ่มเติม (ส่วนที่ยังขาด)
9. จัดทำแผนที่โนราอำเภอนาโยง
10. จัดทำผังสายโนรนาโยง
11. สังเคราะห์ข้อมูลโนรนาโยง

ขั้นตอนการปฏิบัติการ

12. แข่งไหวพริบด้วย “มุตโต”
13. กิจกรรมชม “โนราทำสวย”
14. เวทีแลกเปลี่ยนการฝึกโนราให้ทำらสวยตามแบบฉบับโนรนาโยง
15. สรุบบทเรียนการดำเนินงานงวดแรก
16. วิเคราะห์บทร้องบทขับ (เพื่อนำไปสู่การกำกับพฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรมลูกศิษย์ ลูกหลาน)

17. วิเคราะห์สถานการณ์ สถานภาพ โนราปัจจุบัน (สถานการณ์ บทบาท โอกาส ปัญหา) เพื่อหาทางออกหรือแก้ปัญหาพร้อมกัน
18. ไปแลโนราท่าแค และสะทิงพระ สถาบันทักษิณคดีศึกษา เกาะยอ จ.สงขลา
19. เทียวแลโนรานาโยง (ทุกตำบล)
20. วิเคราะห์จุดเด่นของแต่ละคณะ

ขั้นตอนการสรุปและนำเสนอผลการศึกษา

21. สรุปบทเรียนการดำเนินงาน
22. เวทีเผยแพร่ “มหกรรมโนรานาโยง
23. การบริหารโครงการ

รายละเอียดและวิธีการดำเนินงาน

1. ขั้นตอนการเตรียมความพร้อม

ทีมวิจัยมีทั้งนักวิจัยที่ไม่เคยมีประสบการณ์วิจัยและนักวิจัยที่ผ่านการทำวิจัยมาก่อน จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อม ทำความเข้าใจร่วมกันอีกครั้ง ก่อนจะปฏิบัติการวิจัยร่วมกัน กระบวนการเตรียมความพร้อมเน้นการทำความเข้าใจโครงการ การบริหารจัดการ การแลกเปลี่ยนกระบวนการทำงาน วิธีการเก็บข้อมูล ความสำคัญและความจำเป็นในการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล บทบาทหน้าที่ ของทีมวิจัยร่วมกันเป็นสำคัญ

วิธีการเตรียมความพร้อมมี 2 ระดับ คือระดับอำเภอ และระดับตำบล ทั้ง 6 ตำบล เชิญที่ปรึกษา/นักวิชาการ ที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับมโนราห์มาให้คำแนะนำในการเก็บข้อมูล

1.1 การประชุมทีมวิจัยระดับอำเภอ

เนื่องจากทีมวิจัยระดับอำเภอมีทั้งผู้ที่ยังไม่มีประสบการณ์และผู้ที่เคยผ่านการทำวิจัยกับสกว.มาแล้ว ดังนั้น การเตรียมความพร้อมให้กับทีมกลางระดับอำเภอจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะทีมระดับอำเภอจะต้องไปขยายผลให้กับทีมวิจัยระดับตำบล

วิธีการ จึงเป็นการชี้แจงวัตถุประสงค์เป้าหมาย วิธีการดำเนินงานของโครงการร่วมกันอีกครั้ง รวมทั้งซักถามแลกเปลี่ยน ไขข้อข้องใจเกี่ยวกับการดำเนินงาน บทบาทหน้าที่ ความสำคัญของการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล เป็นสำคัญ

1.2 การประชุมทีมวิจัยระดับตำบล 6 ตำบล ตำบลละครั้ง

ทีมวิจัยระดับตำบล มีบางตำบลเคยทำวิจัยกับสกว.มาก่อน และบางตำบลเพิ่งเข้าร่วมกระบวนการ แต่การดำเนินงานมีความสำคัญเท่ากัน เนื่องจากทุกตำบลล้วนมีคณะมโนราห์ ภาคน้อยต่างกัน

วิธีการ ทำความเข้าใจ ซึ่งแจ่งวัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีการดำเนินงาน ออกแบบการ เก็บข้อมูล สิ่งที่ต้องการทราบ อย่างละเอียด เน้นการซักถาม แลกเปลี่ยน ข้อสงสัย วางบทบาทหน้าที่การทำงานที่เหมาะสม รวมทั้งวางปฏิทินการทำงานร่วมกัน ไปไปที่ละตำบล

1.3 เวทีเตรียมความพร้อม เติมศักยภาพการตั้งคำถาม หัวข้อที่ต้องการ และวิธีการ เก็บข้อมูล

เป็นการเติมเทคนิค เติมวิธีการ เติมหัวข้อสิ่งที่ต้องการได้ข้อมูล เตรียมความพร้อม เตรียมตัว ให้กับนักวิจัย ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจริง เพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ได้เนื้อหา ได้ ประเด็นที่ต้องการ ครบถ้วน

การเก็บข้อมูลต้องใช้เวลาประมาณ ซึ่งต้องใช้เวลาประมาณ 2-3 เดือน เนื่องจาก กลุ่มเป้าหมายมีจำนวนมาก และพื้นที่ในการเก็บข้อมูลค่อนข้างกว้างระดับอำเภอ หลังเก็บข้อมูล เสร็จ ต้องมีการรายงานความคืบหน้าการเก็บข้อมูล รวมทั้งการเตรียมความพร้อมเพื่อจัดเวที นำเสนอและสังเคราะห์ข้อมูลแต่ละตำบล

2. ขั้นตอนการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล (ออกแบบ ลงพื้นที่ ศึกษาดูงาน)

2.1 ลงพื้นที่สำรวจคณะโนรา 6 ตำบล

เป็นการทดลองให้นักวิจัยลงไปสืบข้อมูลคร่าวๆ เกี่ยวกับมโนราห์แต่ละตำบล เช่น คณะ ะไร อยู่ตรงไหน การเดินทางเป็นอย่างไร สถานะของคณะเป็นอย่างไร เป็นต้น เพื่อนำข้อมูล คร่าวๆ มาวางแผนการเก็บข้อมูลอย่างจริงจัง

2.2 ทดลองลงพื้นที่ เก็บข้อมูล สรุปรอบ แนวทางการเก็บ บันทึกข้อมูล

เนื่องจากนักวิจัยที่กระจายอยู่ในพื้นที่ทั้ง 6 ตำบล ยังไม่มีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูล จึงต้องให้ทดลองไปเก็บข้อมูลตำบลละ 1-2 คณะ เพื่อนำมาแลกเปลี่ยน ปัญหาอุปสรรค และ วางแผนการลงพื้นที่เก็บข้อมูลต่อไป

2.3 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลรายตำบล

ขั้นตอนสำคัญที่ต้องให้ความสำคัญ เพราะเป็นฐานในการขยับงานก้าวต่อไป ขั้นตอนนี้ ต้องใช้เวลาประมาณ 2-3 เดือน ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เพราะต้องเผื่อปัจจัยหรือตัวแปรที่ไม่ คาดคิด เช่น ฤดูกาล หรือภารกิจของนักวิจัย ที่สำคัญกลุ่มเป้าหมายจำนวนมาก พื้นที่ ดำเนินการค่อนข้างกว้าง

วิธีดำเนินการ วางแผน เตรียมความพร้อม กำหนดบทบาท กำหนดเค้าโครงการข้อมูลที่ต้องการ ลงพื้นที่ ปฏิบัติจริง สัมภาษณ์ส่วนบุคคล สัมภาษณ์รายกลุ่มหรือสนทนากลุ่ม สังเกต แบบมีส่วนร่วม/ไม่มีส่วนร่วม ร่วมกิจกรรมของมโนราห์ ตามไปดู ฟัง ซักถาม บันทึก ถ่ายรูป หาข้อมูลประกอบ สร้างความสัมพันธ์ คุณเคย

2.4 เวทีสรุปและนำเสนอข้อมูลโนรารายตำบล

เป็นการสรุปข้อมูลของแต่ละตำบลหลังจากลงพื้นที่ พร้อมทั้งนำเสนอทั้งในเวที และรูปเอกสาร เพื่อสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วม และดูความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยมีที่ปรึกษาหรือ ผู้รู้ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ รวมทั้งเจ้าของคณะมนตรี โดยจะจัดจรรบทั้ง 6 ตำบล

2.5 เก็บข้อมูลเพิ่มเติม (ส่วนที่ยังขาด)

หลังจากจัดเวทีสรุปและนำเสนอข้อมูลไปแล้ว อาจจะต้องเก็บข้อมูลเพิ่มเติมส่วนที่ยังตกหล่น เพื่อให้ข้อมูลสมบูรณ์มากที่สุด นักวิจัยหลักกับนักวิจัยรอง จะช่วยกันลงไปเก็บข้อมูลส่วนที่ขาด

2.6 ศึกษาดูงาน

เป็นอีกขั้นตอนหนึ่งที่จะช่วยให้ทีมวิจัยผู้เกี่ยวข้อง ได้ทบทวน เปรียบเทียบ เห็นความเหมือน ความต่าง ระหว่างมโนราห์ ซึ่งคนที่เป็นมโนราห์ หรือผู้เชี่ยวชาญ ถึงจะดูออกว่าแต่ละคณะ แต่ละที่จะมีลักษณะเด่น ลักษณะร่วม เหมือนหรือต่างกันตรงไหน

วิธีการ ประสานงานพื้นที่เป้าหมาย ประสานผู้ร่วมเดินทาง วางแผนวันเวลาสถานที่ เตรียมพร้อม วางหัวข้อสิ่งที่อยากรู้ ประชุมนัดแนะก่อนเดินทาง จากนั้นก็เดินทาง และเติมด้วยกิจกรรมสรุปบทเรียนหรือสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงาน

3. ขั้นตอนการปฏิบัติการและสรุปผล

3.1 จัดทำแผนที่โนร่าอำเภอนาโยง

เป็นการฝึกให้นักวิจัยรู้จักบ้านตัวเอง ผ่านการทำแผนที่ทางวัฒนธรรมของตำบลและอำเภอ จะได้เห็นภาพรวม และฝึกการนำเสนอจากแผนที่ จะทำให้ง่ายต่อการเข้าใจเห็นภาพชัดเจนมากขึ้น

วิธีการ ประสานผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้เกี่ยวกับการทำแผนที่ทำมือ การวิเคราะห์จุด การนำเสนอสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องลงในแผนที่

3.2 จัดทำผังสายโนร่านาโยง

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลกับมโนราห์ทุกคณะ ทีมวิจัยต้องเอามาจัดเรียงสายมโนราห์ใหม่ ให้เห็นความเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ระหว่างคณะมโนราห์ เพราะมโนราห์จะนับถือครูหมอหลายคนไม่รู้ว่า ประวัติความเป็นมาของบรมครูเป็นอย่างไร ใครเป็นศิษย์ใคร การทำผังเครือญาติ จึงเพื่อช่วยในการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างเชื้อสายโนร่า เพื่อนำเสนอในเวที ถือเป็นขั้นตอนสำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง ที่ทำให้คณะมโนราห์เกิดความรักความสามัคคี และน่าจะนำไปสู่การวิเคราะห์ลักษณะเด่นของแต่ละสาย

3.3 สังเคราะห์ข้อมูลโนรนาโยง

เป็นการนำข้อมูลของมโนราห์ทุกคณะมาวิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่อให้เห็นจุดเด่น จุดร่วมของแต่ละคณะ รวมทั้งสิ่งที่ต้องปรับปรุงเพื่อห้มโนราห์นาโยง เป็นแบบฉบับของโนราดีศรีนาโยงร่วมกัน และนำไปสู่การหาช่องทางในการสืบทอด สืบสาน ให้ได้ตามแบบฉบับโนราโบราณอย่างแท้จริง วิธีการนี้จะเป็นการฝึกนักวิจัยให้รู้จักตั้งคำถาม ตั้งข้อสังเกต วิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ซึ่งในชีวิตจริงของแต่ละมีสิ่งเหล่านี้อยู่แล้ว เพียงแต่กระบวนการจะช่วยดึงเอาศักยภาพที่มีของแต่ละคนให้โดดเด่นมากขึ้น

3.4 แข่งไหวพริบด้วย “มุตโต”

สมัยก่อนมีการจัด ประชันโรงมโนราห์อยู่เรื่อย ๆ ในการแข่งประชันโรงนั้น นอกจากการรำรำ การทำบทแล้ว การว่ากลอนสด หรือกลอนมุตโต ถือว่าเป็นอีกประเด็นหนึ่งตัดสินแพ้ชนะในการแข่งขัน มโนราห์คนไหนมีไหวพริบเฉียบแหลมกว่า คนจะเข้ามาดูมากกว่า วิธีการคือ รับสมัครผู้ที่ต้องการว่ากลอนมุตโต อาจไม่ใช่เป็นการแข่งขัน แต่เป็นการนำการว่ากลอนมุตโต มาสร้างการเรียนรู้ให้กับมโนราห์รุ่นใหม่ เป็นกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วม และนำมาซึ่งการรื้อฟื้น

3.5 กิจกรรมชม “โนราทำสวย”

การรำรำของมโนราห์แต่ละคณะ มีเอกลักษณ์เฉพาะตามสายมโนราห์ ความอ่อนช้อย สวยงาม แข็งแกร่ง กระฉับกระเฉงจะต่างกัน คนดูมโนราห์เป็น จะรู้ว่า แบบไหนรำสวยรำดี รำแบบโบราณ เป็นการสร้างการรับรู้ร่วมกัน เพื่อนำไปขยายผลในการฝึกลูกศิษย์ต่อไป วิธีการจัดกิจกรรม โนราทำสวย เชิญชวนคนในชุมชนให้กำลังใจ และอาจนำไปสู่การขยายผลการสนับสนุนของหน่วยงานต่อไป

3.6 เวทีแลกเปลี่ยนการฝึกโนราให้ทำรำสวยตามแบบฉบับโนรนาโยง

การฝึกสอนศิษย์แต่ละคณะมีวิธีการไม่เหมือนกัน ต้องศึกษาเป็นเฉพาะคณะไป แต่จะมีจุดเปรียบเทียบว่า ผลจากการฝึก ลูกศิษย์รำ ร้อง ขับ เป็นอย่างไร สามารถวัดกันได้ หลังจากมีกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วมแล้ว ถึงเวลาที่มโนราห์แต่ละคณะต้องส่งตัวแทนมา นำเสนอวิธีการ ในการฝึกสอนลูกศิษย์ หรืออาจไปดูการฝึกศิษย์แต่ละโรง เพื่อสร้างการรับรู้ กระตือรือร้นในการฝึกสอนศิษย์ สร้างการยอมรับและค้นหาเทคนิควิธีการที่จะฝึกสอนศิษย์ให้รำโนราเก่งต่อไป

4. ขั้นรวบรวม วิเคราะห์ และขยายผล

จัดเวทีสรุประหว่างการดำเนินงาน (เวทีรวม) 2 ครั้ง เพื่อนำเสนอข้อมูลจากการวิเคราะห์ โดยก่อนจัดเวทีที่มิวิจัยต้องนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมด มาประมวล จัดลำดับ แยกประเภท เปรียบเทียบ หาข้อสรุป ตามเค้าโครงที่วางไว้ตั้งแต่ตอนแรก หาข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ ก่อนจะเปิดเวทีนำเสนอผลการดำเนินงานงวดแรก ปัญหา อุปสรรค สิ่งที่ได้ และแนวทางการขยับงาน

เพื่อการขยายผล การจัดเวทีระหว่างการค้าดำเนินงานเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นทีมวิจัย ดึงคน ดึงหน่วยงาน ดึงผู้เกี่ยวข้อง สื่อมวลชน เข้ามารับรู้ เพื่อแสวงหาความร่วมมือ รวมถึงการเตรียมช่องทางการประชาสัมพันธ์ เพื่อนำไปไปสู่การต่อยอดต่อไป

จากนั้นจึงจะจัดเวทีนำเสนอโครงการวิจัยหรือเวทีปิดโครงการ ถือเป็นขั้นสุดท้ายที่สำคัญมากของกระบวนการ หลังจากดำเนินกิจกรรมมาตามขั้นตอนในระยะเวลาของการทำวิจัย 1 ปี 4 เดือน เวทีปิดโครงการ เป็นเวทีที่ทุกคนจะได้แสดงออกถึงความสามารถ ศักยภาพ ที่ตนเองมี เป็นเวทีที่จะต้องมีการเตรียมการ เตรียมงาน วางแผนอย่างดี แบ่งบทบาทหน้าที่ ประสานผู้ร่วมเวที เตรียมข้อมูลเพื่อการประชาสัมพันธ์ และประเด็นในการผลักดันไปสู่การต่อยอดทางใดทางหนึ่งให้ได้ เมื่อเสร็จสิ้นเวทีนำเสนอ ทีมวิจัยกับทีมที่ปรึกษาจะต้องมาสรุปผลจากการเปิดเวทีร่วมกันอีกครั้ง เพื่อหาช่องทางในการขับเคลื่อนต่อไป ถือเป็นกิจกรรมสิ้นสุดตามโครงการ

นิยามศัพท์เฉพาะงานวิจัย

คำศัพท์	ความหมาย
มโนราห์	มโน แปลว่า จิตใจ ราห์ แปลว่า ร่าเริง ยินดี ฉะนั้นมโนราห์ หมายถึง จิตใจที่ร่าเริง สวย งาม จับใจ
โนรา	ชื่อละครพื้นเมืองปักษ์ใต้ (จากหนังสือพจนานุกรมภาษาไทย แปลอง ฦ นคร อ.ม.กิตติมศักดิ์)
โรงครู	การรำมโนราห์เพื่อบูชาครูหมอตายายแบบเต็มพิธี ใช้เวลา 3 วัน 2 คืน เข้าวันพุธ ออกวันศุกร์ (เดิม รำ 4 วัน 3 คืน เข้าวันพุธ ออกวันเสาร์)
คำครุ	การรำมโนราห์เพื่อบูชาครูหมอตายายแบบไม่เต็มพิธี ใช้เวลา 2 วัน 1 คืน เข้าวันพุธ ออกวันพฤหัสบดี หรือวันพฤหัสบดีวันเดียวก็ได้เรียกว่า การรำคำ เช่นกำหนดรำโรงครู 12 ปี ครั้ง เมื่อครบ 6 ปี ก็จะมีการรำคำ เพื่อเป็นการระลึกถึงสัญญาที่ให้ไว้กับครูหมอตายาย ว่า ลูกหลานไม่ได้ลืมสัญญา
แก้เหมรยุ ¹	การรำมโนราห์เพื่อแก้บน ใช้วันพฤหัสบดีวันเดียว แต่ปัจจุบันนิยม เข้าวันพุธ ออกวันพฤหัสบดี การรำแก้เหมรยุ จะใช้กรณี เช่น ใต้บนบานให้ลูกสอบเข้ารับราชการได้ บนว่าให้พ้นคดีความ บนว่าให้ลูกชายเกณฑ์ทหารไม่ติด เมื่อได้ดังที่บนบานไว้ ก็ต้องรำแก้เหมรยุ
เหมรยุ	หมายถึงถ้อยคำบนบานที่ได้ให้พันธะสัญญาไว้กับครูหมอตายายและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ใช้คู่กับคำอื่นๆ เช่น ห่อเหมรยุ รำแก้เหมรยุ เหมรยุปาก เป็นต้น
คำราช ²	ค่าแสดง เรียกว่าค่ายกครู คือ ยกเงินที่เจ้าภาพให้ขึ้นถวายครู ครูโนราเป็นครูชั้นสูง ชั้น "ราชครู" เงินบูชาครูจึงเรียกค่าราช "ค่าถวายราชครู" เวลาไปรับงานคนกันเอง นายโรงจะออกตัวว่าตัวเองและเด็กๆในคณะไม่ต้องเอาอะไรก็ได้ แต่ค่าราชครู ค่ายกครูจะงดไม่ได้ เพราะจะผิดครู ละเมิดจารีตครูจะอันตราย

¹ อ่านว่า ม-เหรยุ ออกเสียง ร ควบกล้ำ

² ให้ความหมายโดยอาจารย์สมเจตนา มณีโมไนย นักวิชาการอิสระ ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง (สกว.ตรัง)

ขึ้นหิ้ง	การทำพิธีเพื่อเชิญครุหมอขึ้นหิ้ง เกิดขึ้นได้ 2 กรณี คือ ครุหมอต้องการมาอยู่ด้วย ชาวบ้านยังไม่มีหิ้ง เลยต้องตั้งหิ้งให้ครุหมอ อีกกรณี คือย้ายบ้านหรือทำบ้านใหม่ เมื่อเสร็จแล้วก็ต้องเชิญครุหมอขึ้นหิ้ง
ภาคครุ	เป็นบทขับ ใช้สำหรับประกาศเชื้อเชิญให้ครุหมอรู้ว่ามี การตั้งโรงรำมโนราห์เพื่อบูชาครุ ในบทขับได้กล่าวถึงครุมนโนราห์ใส่เรียงกันมา เป็นลำดับการก่อเกิดมโนราห์
ผ้าตัดเพดาน	ผ้าขาวสีเหลืองมัจจุรัสผูกสี่มุม ใส่หมากพลูไว้ ผูกติดไว้บนหิ้ง ใต้หลังคาโรงพิธี และบนพาลัย เชื่อกันว่าเป็นที่พักของครุหมอ
พาลัย	เป็นส่วนหนึ่งของโรงโนรา อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของโรง ตั้งสูงจากพื้นประมาณ 1 เมตร ไว้สำหรับตั้งของเช่นไหว้ครุหมอตายาย
แทงเข้	เป็นการแสดงที่สำคัญในพิธีโรงครุ ถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญที่สุดเป็นตอนที่นางนวลทองสำลีเข้าเมือง แต่ถูกจระเข้ขวางไว้ ทหารจึงต้องปราบจระเข้ก่อนจึงจะเข้าเมืองได้ แต่ตอนแสดงจะยกเอาเรื่องไกรทองปราบซาละวันมาแสดงแทน
ออกพราน	การครอบหน้าพราน เป็นการกั๊บน้อยอย่างหนึ่ง สามารถทำได้ทั้งหญิง และชาย เช่น พ่อแม่บ่นานว่าให้ลูกเกิดมาปลอดภัย แข็งแรง โตขึ้นจะให้ออกพรานถวาย หรือบ่นว่าให้หายเจ็บไข้ก็ได้
รำถวาย	การรำมโนราห์โดยแต่งเครื่องทรงเต็มรูปแบบเช่นเดียวกับมโนราห์ เป็นการกั๊บนเช่นเดียวกับการออกพราน หรือคนที่หัดรำมโนราห์แล้วแต่ไม่ได้รำประจำ เมื่อมีการรับโนรามารำที่บ้านหรือบ้านญาติก็จะมารำถวายครุหมอตายาย
พอก	ผ้าขาวดิบพับและเย็บเป็นชั้น โดยพับผ้าเป็นสามเหลี่ยม แทนหางจระเข้ติดไว้ด้านหลังไว้สำหรับโนราใหญ่หรือหัวหน้าคณะใส่ทำพิธีแทงเข้ นุ่งไว้ด้านหลังใต้หางหงส์ ในแต่ละชั้นจะใส่เหรียญ และหมาก พลู ชั้นละคำ
เข้	จระเข้ ทำจากต้นกล้วยตานีสาวหรือกำลังตั้งท้อง ขุดให้ติดกับหัวต้นกล้วย ซึ่งตรงหัวจะเกาะสลักเป็นปากและหัวของจระเข้ ลำต้นคือลำตัวของจระเข้ ตาใช้ลูกมะเขือขึ้นสุก(สีเหลือง) ส่วนหางจระเข้ใช้หางมะพร้าว หรือหางสาครู ฟันเกาะสลักจากหยวก บางช่วงใช้โฟมก็มี การทำจระเข้ เป็นภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้าน ซึ่งแต่ละคน

มีวิธีการและใช้วัสดุที่แตกต่างกันไป ที่เหมือนกัน คือ เมื่อเสร็จแล้ว จะแช่ทุกตัวต้องดูจุดนี้ เสมือนมีชีวิตจริง

ถูกครุหมอย่าง

การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีเชื้อสายมโนราห์เกิดอาการป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุแพทย์ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ไม่กินข้าว ร่างกายผอมแห้ง เจ็บออดๆ แอดๆ หรือเจ็บปวดทางร่างกาย ทุกข์ทรมาน การถูกขังเป็นการทำโทษจากครุหม

เข้าทรง/ประทับทรง

การที่ครุหมใช้ร่างกายของบุคคลที่เป็นลูกหลานโนราห์เพื่อประทับสื่อสารกับลูกหลาน บอกความต้องการ เรียกคนที่ถูกครุหมประทับร่างว่าร่างทรง โดยมากเป็นหญิงมากกว่าชาย การประทับทรงเกิดขึ้นได้ 2 กรณี คือ กรณีที่เตรียมตัว หมายถึง เป็นร่างทรงประจำของตระกูลนั้น ทุกครั้งที่ครุหมมาประทับทรง ต้องใช้ร่างนี้ และเมื่อถึงเวลาไม่ต้องเชื่อเชิญให้ประทับทรง กับอีกกรณีที่ประทับทรงโดยไม่รู้ตัวมาก่อน เกิดขึ้นกับบุคคลที่ไม่เคยเป็นร่างทรงมาก่อน แต่มีเหตุให้ต้องประทับทรง ประเพทหลังเมื่อรู้สึกตัว หลังจากครุหมออกจากร่างแล้วจะไม่เชื่อว่าเกิดอะไรขึ้นกับตัวเอง และส่วนมากมักเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง โดยเฉพาะคนที่ไม่เชื่อ

เขียน/ยอง

พาน ซึ่งมีทั้งศรีเงินและทอง เดิมใช้เงินและทองเหลืองปัจจุบันนิยมใช้ที่ทำจากพลาสติกมากกว่าที่ทำจากโลหะ ไม้ใช้ใส่หมากพลูในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับโนรา

ซุ่ม

ที่ใส่เทริดมโนราห์ สานด้วยไม้ไผ่ ปัจจุบันไม่นิยมใช้ เนื่องจากทำยาก นิยมใช้ที่ทำจากโลหะแทน

สอบฟังราช

เป็นกระบุงเล็กๆที่สานด้วยกระจูดหรือเตย ไม้สำหรับใส่คำราชหมากพลู 3 คำและเทียน 1 เล่ม ฟังราชใช้ 3 ใบ จะมีฝาปิดหรือไม่มีก็ได้

ที่เก้า/ที่สิบสอง

การจัดของควาและหวานใส่ในถ้วยเล็กๆ จัดวางในถาดเพื่อบูชาครุหมตายาย เช่นในพิธีโรงครู หรือการตั้งครุหมตายายในเดือน 6 เดือน 10 มีทั้งแบบ 9 ที่ (ถ้วย) และ 12 ที่ (ถ้วย) เรียกว่าที่ 9 และที่ 12 ที่ 9 ไม้สำหรับถวายเทวดา ที่ 12 สำหรับถวายครุหมตายาย

บทที่ 2

บริบทที่เกี่ยวข้อง

บริบทอำเภอหนองไผ่³

ประวัติความเป็นมา

อำเภอหนองไผ่เดิมที่มีที่นาแปลงใหญ่ เรียกว่า นาหลวงหรือนาสามบึง เชื่อมหรือโยงพื้นที่ส่วนใหญ่ของฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของคลองนางน้อยเข้าด้วยกัน พื้นที่ส่วนที่อยู่ฝั่งตะวันออกของคลองนางน้อย เรียกว่านาโยงเหนือ (ต.นาโยงเหนือ) ส่วนที่อยู่ฝั่งตะวันตกของคลองนางน้อย เรียกว่านาโยงใต้ (ต.นาโยงใต้) ครั้น พ.ศ.2531 ราษฎรชาวตำบลนาโยงเหนือได้เสนอความคิดที่จะตั้งกิ่งอำเภอหนองไผ่ โดยรวมพื้นที่ 6 ตำบลของอำเภอเมืองตรัง ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศแบ่งท้องที่อำเภอเมืองตรังตั้งเป็นกิ่งอำเภอหนองไผ่ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2533 และได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นอำเภอเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2536 คำขวัญอำเภอหนองไผ่ คือ “นาโยง เมืองคนดี รักศักดิ์ศรี มีคุณธรรม”

ที่ตั้ง/อาณาเขต

อำเภอหนองไผ่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดตรัง ห่างจากตัวเมืองตรัง ประมาณ 10 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมด 165.017 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอเมืองตรัง และอำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง

ลักษณะภูมิประเทศ มีสภาพเป็นเนินสูงต่ำสลับกับที่ราบ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีพื้นที่ป่าและภูเขาทางทิศตะวันออกยาวจากตอนเหนือจดตอนใต้ มีเทือกเขาบรรทัดเป็นแนวกั้นระหว่างจังหวัดตรังกับจังหวัดพัทลุง

ลักษณะภูมิอากาศ มีลักษณะภูมิอากาศอบอุ่น มีฤดูกาลที่สำคัญ 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ – เดือนกรกฎาคม และฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม – เดือนมกราคม อุณหภูมิโดยเฉลี่ย 27.6 องศาเซลเซียส

การปกครอง

อำเภอหนองไผ่มีประชากรทั้งสิ้น ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2559

นอกเขตเทศบาล จำนวน 40,730 คน แยกเป็นชาย 19,757 คน หญิง 20,973 คน

³ ข้อมูลจากแผนพัฒนาอำเภอ 4 ปี (พ.ศ.2557-2560) อ.นาโยง จ.ตรัง

ในเขตเทศบาล จำนวน 3,707 คน แยกเป็นชาย 1,758 คน หญิง 1,949 คน
รวมทั้งหมด 44,459 คน

แบ่งการปกครองเป็น 6 ตำบล 53 หมู่บ้าน ดังตาราง

ลำดับ	ตำบล	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวน หมู่บ้าน	จำนวนประชากร		
				ชาย	หญิง	รวม
1.	นาโงยเหนือ	10	7	2,667	2,996	5,663
2.	ช่อง	31	7	2,337	2,427	4,764
3.	ละมอ	67.017	10	3,797	3,964	7,761
4.	โคกสะบ้า	17	11	3,528	3,641	7,169
5.	นาหมื่นศรี	20	8	2,943	3,251	6,194
6.	นาข้าวเสียว	20	10	4,504	4,661	9,165
รวม 6 ตำบล		165.017	53	19,776	20,940	40,716

การปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 7 แห่ง เทศบาลจำนวน 1 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 6 แห่ง ดังนี้

1. เทศบาลตำบลนาโงยเหนือ
2. องค์การบริหารส่วนตำบลนาโงยเหนือ
3. องค์การบริหารส่วนตำบลช่อง
4. องค์การบริหารส่วนตำบลละมอ
5. องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสะบ้า
6. องค์การบริหารส่วนตำบลนาหมื่นศรี
7. องค์การบริหารส่วนตำบลนาข้าวเสียว

หน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่

- 1) หน่วยงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ
 - ที่ทำการปกครองอำเภอนาโงย
 - สถานีตำรวจภูธรอำเภอนาโงย
 - สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอนาโงย
 - สำนักงานสรรพากรพื้นที่นาโงย
 - สำนักงานที่ดินอำเภอนาโงย
 - สำนักงานเกษตรอำเภอนาโงย
 - สำนักงานปศุสัตว์อำเภอนาโงย
 - โรงพยาบาลนาโงย

- สำนักงานสถิติอำเภอนาโยง
 - สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอนาโยง
 - หมวดการทางนาโยง
 - เขตห้ามล่าสัตว์ป่าคลองลำชาน
 - สวนพฤกษศาสตร์เขาช่อง
 - สถานีเพาะชำกล้าไม้เขาช่อง
 - อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า
 - สถานีพัฒนาและส่งเสริมอนุรักษ์สัตว์ป่าเขาช่อง
 - เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัด
 - ที่ทำการไปรษณีย์นาโยง
 - การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สาขานาโยง
- 2) ธนาคารหรือสถาบันการเงิน
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขานาโยง
 - ธนาคารกรุงไทย สาขานาโยง
 - ธนาคารกรุงเทพ สาขานาโยง
- 3) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- ศูนย์การเรียนรู้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ระดับอำเภอ ตั้งอยู่ที่บ้านของนายประกิจ จิตรใจภักดิ์ หมู่ที่ 4 ตำบลนาโยงเหนือ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

สถานศึกษา

อำเภอนาโยง มีสถานศึกษาทั้งหมด 19 แห่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ตรังเขต 1 จำนวน 17 แห่ง

โรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 4 แห่ง คือ

- 1) โรงเรียนบ้านควนสวรรค์
- 2) โรงเรียนวัดช่องเปี่ยมราษฎร์
- 3) โรงเรียนวัดควนสินवल
- 4) โรงเรียนวัดธรรมาราม

โรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 13 แห่ง

- 1) โรงเรียนบ้านหนองไทร
- 2) โรงเรียนบ้านห้วยลึก
- 3) โรงเรียนบ้านทุ่งสัมปอ
- 4) โรงเรียนวัดจอมไทร
- 5) โรงเรียนบ้านหนองยวน

- 6) โรงเรียนวัดมงคลสถาน
- 7) โรงเรียนวัดไทรทอง
- 8) โรงเรียนบ้านไร่หลวง
- 9) โรงเรียนวัดนางปะหลาด
- 10) โรงเรียนบ้านช่อง
- 11) โรงเรียนบ้านเกาะปุด
- 12) โรงเรียนไทรงาม
- 13) โรงเรียนบ้านคลองลำปริง

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมเขต 13 ตรัง กระบี่ จำนวน 2 แห่ง ซึ่งเปิดสอนตั้งแต่
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 คือ

- 1) โรงเรียนนาโยงวิทยาคม
- 2) โรงเรียนสวัสดีรัตนากิมุข

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 1 แห่ง

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 6 แห่ง

ห้องสมุดประชาชน จำนวน 1 แห่ง

สาธารณสุข

สถานพยาบาลของรัฐ เอกชน ศูนย์บริการสาธารณสุข คลินิกทุกประเภท บุคลากร

- โรงพยาบาลนาโยง ขนาด 60 เตียง	1	แห่ง
- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล	7	แห่ง
- ศูนย์สาธารณสุขโรงพยาบาลนาโยง	1	แห่ง
- คลินิกเอกชน	9	แห่ง
- สาขาเวชกรรมทั่วไป	2	แห่ง
- สาขาทันตกรรม	1	แห่ง
- สาขาพยาบาลและผดุงครรภ์	5	แห่ง
- สาขาเทคนิคการแพทย์	1	แห่ง
- ร้านขายยา	5	แห่ง

ศาสนา

ประชาชนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 99.05

การประกอบอาชีพ

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ

ทำสวนยางพารา ประมาณ ร้อยละ 70

ทำนา	ประมาณ	ร้อยละ	10
รับจ้าง	ประมาณ	ร้อยละ	15
อื่น ๆ	ประมาณ	ร้อยละ	5

สถานที่ท่องเที่ยว

อุทยานนกน้ำคลองลำซาด ตั้งอยู่ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าคลองลำซาด ห่างจากที่ว่าการอำเภอ นาโยง ประมาณ 8 กิโลเมตร มีบริเวณกว้างขวางมีหนองน้ำขนาดใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของนกน้ำเป็นจำนวนมาก ช่วงที่มีนกมากคือ มกราคม-มีนาคม เป็นสถานที่เียบสงบเหมาะแก่การพักผ่อน

สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าเขาช่อง อยู่ห่างจากตัวเมืองตั้งประมาณ 21 กิโลเมตร เป็นสถานที่ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัดตรัง มีหมู่ไม้ใหญ่ ลำธาร และน้ำตกหลายแห่ง เช่น น้ำตกโตนใหญ่ น้ำตกโตนน้อย และน้ำตกกะช่อง เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าแห่งแรกของประเทศไทย นอกจากนี้ยังมี “ทางเดินศึกษาธรรมชาติ” เป็นเส้นทางเดินชมและศึกษาธรรมชาติ เพื่อให้ผู้ที่สนใจมีโอกาสสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิดและได้รับความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

ถ้ำเขาช้างหาย ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลนาหมื่นศรี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาโยง ประมาณ 5 กิโลเมตร เป็นถ้ำที่มีหินงอกหินย้อยแบบต่างๆ ที่สวยงามสลบซับซ้อนอยู่เป็นจำนวนมาก ประชาชนใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ทำกิจกรรมต่างๆ และออกกำลังกาย

น้ำตกกะช่อง ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลกะช่อง ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาโยงประมาณ 7 กิโลเมตร มีน้ำตกจากภูเขาสูงไหลลงมาตามหน้าผา ซอกหิน สวยงามมาก ประชาชนนิยมไปเที่ยวและพักผ่อนเป็นจำนวนมาก

วัดพระพุทธสิหิงค์ ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลนาโยงเหนือ ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาโยง ประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นวัดเก่าแก่ร่วมสมัยพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มีพระประธานปูนปั้นจำลองแบบพระพุทธสิหิงค์สาริดประทับนั่งสงบนิ่ง ทำขัณฑ์หล่อสุรชัยมารช้วนปางมารวิชัย

พระธาตุจุฬามณีฉัพพรรณรังสีเจดีย์แก้ว ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 2 ตำบลละมอ ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาโยงประมาณ 5 กิโลเมตร เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

Andaman Gateway ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 7 ตำบลช่อง ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาโยง ประมาณ 13 กิโลเมตร เป็นจุดพักรถ และเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

บริบทโหราหาโยง

นาโยงเป็นอำเภอล็ก ๆ อำเภอกหนึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอมืองตรัง แต่มีคณะมโนราห์ถึง 21 คณะ นับได้ว่ามีมากที่สุดในจังหวัดตรัง แบ่งเป็นคณะมโนราห์แบบโบราณ 20 คณะ และคณะมโนราห์แบบประยุกต์ 1 คณะ ดังนี้

คณะมโนราห์แบบโบราณ 20 คณะ

ตำบลโคกสะบ้า 8 คณะ

1. คณะมโนราห์ชบ สมจิตร ประดิษฐ์ศิลป์ หัวหน้าคณะ คือ นายชม ชัยเพชร
2. คณะมโนราห์เจริญศิลป์ พัน - พัน ตรัง หัวหน้าคณะ คือ นายประพันธ์ ชัยเพชร
3. คณะมโนราห์เป็รียมเพลินศิลป์ ศ.ชื่นเสียงทอง หัวหน้าคณะ คือ นายเป็ยม สุวรรณวร
4. คณะมโนราห์น้อม สมชัย จุฬีศิลป์ หัวหน้าคณะ คือ นายสมชัย บุญมาก
5. คณะมโนราห์ถาวรรัตนศิลป์ หัวหน้าคณะ คือ นายถาวร รัตนะ
6. คณะมโนราห์ระเบ็ยบสาครศิลป์ หัวหน้าคณะ คือ นางเป็ยม รัตนะ
7. คณะมโนราห์สมนึก ศ.รินันเทิงศิลป์ หัวหน้าคณะ คือ นายสมนึก ดำรักษ์
8. คณะมโนราห์เสรี ลูกพ่อเปรมไสนาว หัวหน้าคณะ คือ นายเสรี เกื้อแก้ว

ตำบลนาหมื่นศรี 2 คณะ

1. คณะมโนราห์เลื่อนน้อยทวีศิลป์ หัวหน้าคณะ คือ นายเลื่อน พูลสุต
2. คณะมโนราห์โอมงคลชัย หัวหน้าคณะ คือ นายมงคล เต็งรัง

ตำบลนาข้าวเสี 4 คณะ

1. คณะมโนราห์ใจดี ประเสริฐศิลป์ หัวหน้าคณะ คือ นายสมใจ สัจบุตร
2. คณะมโนราห์ประสิทธิ์ ศ.สังเวียน ลูกพ่อช่วย หัวหน้าคณะ คือ นายประสิทธิ์ สุขคุ้ม
3. คณะมโนราห์อำนวยจำเริญศิลป์ หัวหน้าคณะ คือ นายอำนวย จำเริญรักษ์
4. คณะมโนราห์สมเชษฐ์ ศิลป์ ตรัง หัวหน้าคณะ คือ นายสมเชษฐ์ ชัยเพชร

ตำบลช่อง 1 คณะ

1. คณะมโนราห์ประจบน้อย สนป. หัวหน้าคณะ คือ นายจ้ง สังฆรักษ์

ตำบลละมอ 3 คณะ

1. คณะมโนราห์ลัดวิภา ศ.พ่อแดงตรัง หัวหน้าคณะ คือ นายลัด ผอมเขียว
2. คณะมโนราห์บุญฤทธิ์ ทวนทองทวีศิลป์ หัวหน้าคณะ คือ นายบุญฤทธิ์ ชัยภักดี
3. คณะมโนราห์ทวิน้อย ขวัญใจชาวใต้ หัวหน้าคณะ คือ นายทวิ ชัยวิรัฐ

ตำบลนาโยงเหนือ 2 คณะ

1. คณะมโนราห์แปลก ลูกพ่อแดงตรัง หัวหน้าคณะ คือ นายแปลก ผอมเขียว
2. คณะมโนราห์ประกิจทวีศิลป์ หัวหน้าคณะ คือ นายประกิจ หนูแก้ว

คณะมนโรรักษ์แบบประยุกต์ 1 คณะ (เทศบาลตำบลนาโงยเหนือ)

1. คณะมนโรรักษ์น้อยดาวรุ่ง หัวหน้าคณะ คือ นายครั้น เอียดจ้อย

จะเห็นได้ว่าทั้ง 6 ตำบลของอำเภอนาโงย มีคณะมนโรรักษ์ทุกตำบล มากหรือน้อยแตกต่างกันไปตามการสืบเชื้อสาย และการรับสืบทอดต่อ ซึ่งจะมีในรูปแบบของพ่อ-ลูก ศิษย์-อาจารย์ หรือในวงศ์เครือญาติ

ตามตำนานระบุว่ามนโรรักษ์เกิดขึ้นครั้งแรกที่จังหวัดพัทลุง พัทลุงกับตรังได้ชื่อว่าเป็นบ้านพี่เมืองน้องกันมาช้านาน บรมครูโนรนาโงยหลายท่านก็ได้เดินทางมาจากพัทลุง เช่น โนราคลัง สังฆรักษ์ ที่มาจากบ้านพังดาน ตำบลนาขยาด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โนราแดง ผอมเขียว ก็มีเชื้อสายคนพัทลุง โนราแปลก ผอมเขียว ซึ่งเป็นบุตรชายของโนราแดงแล้วมาก่อนมาถึงรุ่นพ่อ ทั้งทวดและปู่ต่างก็เป็นโนรา เป็นการสืบต่อจากรุ่นสู่รุ่นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันโนรนาโงยยังสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสง่างาม ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง จากที่กล่าวมาแล้วว่ามีคณะมนโรรักษ์มากถึง 21 คณะ ที่ทำการแสดงอยู่ ยังไม่นับมนโรรักษ์หลายท่านที่ยังมีชีวิตอยู่ หากแต่เลิกแสดงหรือไม่ได้ตั้งคณะแล้ว ทั้งหมดล้วนเป็นคำถามที่ชวนขบคิดหาคำตอบ นอกจากเหตุผลที่ได้ยกมากล่าวอ้างในข้างต้นว่าโนรนาโงยส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากคนพัทลุงที่ได้เข้ามาตั้งรกรากในเมืองตรัง เหนือจากนั้นยังมีปัจจัยอะไรอีกบ้าง ที่ทำให้โนรนาโงยดำรงอยู่และเข้มแข็งมาจนถึงทุกวันนี้

บทที่ 3

กระบวนการดำเนินงาน

กว่าจะเป็นโครงการวิจัย

โครงการแนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยง เป็นโครงการที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากโครงการสืบสานศิลปะพื้นบ้านมโนราห์ ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เมื่อประมาณสิบปีที่แล้ว ซึ่งได้รับคัดเลือกเป็นโครงการวิจัยเด่นของสกว.ประจำปี 2549 ผลจากการวิจัยครั้งนั้นทำให้โนราโคกสะบ้าได้รับความสนใจจากคนในชุมชนและบุคคลภายนอกมากขึ้น จำนวนคณะมโนราห์เพิ่มขึ้นจาก 7 คณะเป็น 9 คณะ ทุกคณะมีงานแสดงทั้งปี ที่สำคัญงานวิจัยครั้งนั้นทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้วิธีการ และขนบการแสดงระหว่างคณะ ปรับลดความเป็นตัวตนเพิ่มความเป็นมิตร นับถือครูหมอสายเดียวกัน สามารถนำจุดเด่นของแต่ละคนมาแสดงในโรงเดียวกันได้ มีการประชุม พูดคุยร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนับเป็นปรากฏการณ์ใหม่ โดยเฉพาะวันปิดโครงการ มโนราห์ทั้ง 9 คณะ ได้ออกแบบวิธีการนำเสนอร่วมกัน และบางคณะได้นำจุดเด่นของตัวเองมานำเสนอโดยเฉพาะพิธีกรรมหรือการแสดงแบบโบราณ ซึ่งไม่ได้แสดงมานาน มาแสดงให้คนในชุมชนได้ย้อนรำลึกถึงความเป็นโนราโบราณ ถือเป็นเวทีปิดโครงการที่ยิ่งใหญ่มาก เจ้าอาวาสวัดโทรทองให้ใช้สถานที่ และยังเป็นประเพณีสืบเนื่องต่อมามากกว่าทุกวันสงกรานต์ในวัดจะต้องมีมโนราห์ไปแสดงให้คนในชุมชนดูเป็นประจำทุกปี

หลายๆคนอยากให้ภาพแบบนี้เกิดขึ้นอีกครั้ง โครงการวิจัยแนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยงจึงเกิดขึ้น จากที่เคยทำในระดับตำบล ขยับสู่ระดับอำเภอ ซึ่งแม้นาโยงจะเป็นเพียงอำเภอเล็กๆ ที่มีแค่ 6 ตำบล แต่ที่น่าแปลกใจ คือ เหตุใดนาโยงถึงมีคณะมโนราห์มากถึง 21 คณะ ถือเป็นอำเภอที่มีคณะมโนราห์มากที่สุดในภาคใต้หรือในประเทศไทยเลยก็ได้ ทั้งหมดล้วนเป็นคำถาม เป็นข้อสงสัย ที่ชวนให้คิดหาคำตอบว่าแท้จริงแล้วคืออะไร นอกเหนือจากคำสันนิษฐานที่ว่าคนนาโยงสืบเชื้อสายโนรามามากจากคนพัทลุง ที่เข้ามาตั้งรกรากหรือเป็นชายที่นี้ ยังมีมิติอื่นอีกหรือไม่ ที่เป็นคำตอบให้กับคำถามเหล่านี้

โครงการแนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยงมีวัตถุประสงค์หลัก 4 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยง 2) เพื่อศึกษาแนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยง 3) เพื่อสร้างเครือข่ายมโนราห์อำเภอนาโยง และ 4) เพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในการสนับสนุนศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยง ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาและยกระดับให้เกิดความยั่งยืน ทั้งในเรื่องของท่ารำ บทขับ การฝึกลูกศิษย์ เป็นต้น ที่สำคัญอยากให้เกิดการรวมตัวของโนรานาโยง เกิดเป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์เหนียวแน่น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การค้นหาเอกลักษณ์ของความเป็นโนรานาโยง รวมถึงการดำรงและปรับตัวท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสม

ขั้นตอนการทำงาน

ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม

1. ประชุมทีมระดับอำเภอ
2. ประชุมทีมระดับตำบล
3. ลงพื้นที่สำรวจคณะโนรา 6 ตำบล
4. เวทีเตรียมความพร้อม เติมศักยภาพการตั้งคำถาม หัวข้อที่ต้องการ และวิธีการเก็บข้อมูล
5. ทดลองลงพื้นที่ เก็บข้อมูล สรุปรอบรอบ แนวทางการเก็บ บันทึกข้อมูล
6. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลรายตำบล
7. เวทีสรุปและนำเสนอข้อมูลโนรารายตำบล
8. เก็บข้อมูลเพิ่มเติม (ส่วนที่ยังขาด)
9. จัดทำแผนที่โนราอำเภอนาโยง
10. ไปแลโนราท่าแค คูเต่า และสถาบันทักษิณคดีศึกษา เกาะยอ จ.สงขลา
11. จัดทำผังสายโนรานาโยง
12. สรุปรบทเรียนการดำเนินงานงวดแรก
13. แข่งไหวพริบด้วย “มุตโต”
14. เที้ยวแลโนรานาโยง (ทุกตำบล)
15. กิจกรรมชม “โนราท่าสวย”
16. เวทีแลกเปลี่ยนการฝึกโนราให้ท่าสวยตามแบบฉบับโนรานาโยง
17. วิเคราะห์ห้องบทขับ (เพื่อนำไปสู่การกำกับพฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรมลูกศิษย์ลูกหลาน)
18. วิเคราะห์สถานการณ์ สถานภาพ โนราปัจจุบัน (สถานการณ์ บทบาท ปัญหา โอกาส) เพื่อหาทางออกหรือแก้ปัญหาร่วมกัน
19. วิเคราะห์จุดเด่นของแต่ละคณะ
20. สังเคราะห์ข้อมูลโนรานาโยง
21. สรุปรบทเรียนการดำเนินงาน
22. เวทีเผยแพร่ “มหรกรรมโนรานาโยง
23. การบริหารโครงการ

การดำเนินโครงการ ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. ชั้นเตรียมความพร้อม
2. ชั้นศึกษาข้อมูล
3. ชั้นปฏิบัติการ สรุปผล
4. ชั้นรวบรวม วิเคราะห์ และขยายผล

ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมของชุมชน

5. ประชุมที่ระดับอำเภอ
6. ประชุมที่ระดับตำบล

ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล

7. ลงพื้นที่สำรวจคณะโนรา 6 ตำบล
8. เวทีเตรียมความพร้อม เติมศักยภาพการตั้งคำถาม หัวข้อที่ต้องการ และวิธีการเก็บข้อมูล
9. ทดลองลงพื้นที่ เก็บข้อมูล สรุปรอบ แนวทางการเก็บ บันทึกข้อมูล
10. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลรายตำบล
11. เวทีสรุปและนำเสนอข้อมูลโนรารายตำบล
12. เก็บข้อมูลเพิ่มเติม (ส่วนที่ยังขาด)
13. จัดทำแผนที่โนราอำเภอนาโยง
14. จัดทำผังสายโนรานาโยง
15. สังเคราะห์ข้อมูลโนรานาโยง

ขั้นตอนการปฏิบัติการ

16. แข่งไหวพริบด้วย “มุตโต”
17. กิจกรรมชม “โนราทำสวย”
18. เวทีแลกเปลี่ยนการฝึกโนราให้ทำสวยตามแบบฉบับโนรานาโยง
19. สรุบบทเรียนการดำเนินงานงวดแรก
20. วิเคราะห์ห้องบทขับ (เพื่อนำไปสู่การกำกับพฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรมลูกศิษย์ ลูกหลาน)
21. วิเคราะห์สถานการณ์ สถานภาพ โนราปัจจุบัน (สถานการณ์ บทบาท โอกาส ปัญหา) เพื่อหาทางออกหรือแก้ปัญหาร่วมกัน
22. ไปแลโนราทำแค คุณเต่า และสถาบันทักษิณคดีศึกษา เกาะยอ จ.สงขลา
23. เทียวแลโนรานาโยง (ทุกตำบล)
24. วิเคราะห์จุดเด่นของแต่ละคณะ

ขั้นตอนการสรุปและนำเสนอผลการศึกษา

25. สรุบบทเรียนการดำเนินงาน
26. เวทีเผยแพร่ “มหกรรมโนรานาโยง
27. การบริหารโครงการ

รายงานการดำเนินงาน (รายละเอียดแนบภาคผนวก)

เวทีชี้แจงทำความเข้าใจโครงการ

เป็นกิจกรรมแรกในโครงการจัดขึ้นเพื่อชี้แจงรายละเอียดโครงการ และเพื่อให้ทีมวิจัยได้ทำความเข้าใจโครงการ รวมถึงการวางแผนการทำกิจกรรมร่วมกัน

ค่ายเตรียมความพร้อมนักวิจัยน้อย

เนื่องจากข้อมูลที่ต้องลงเก็บนั้นมีค่อนข้างมาก หนึ่งในทีมวิจัยซึ่งเป็นครูกศน. จึงได้เสนอว่าน่าจะให้นักศึกษาฯ เข้ามาเรียนรู้กระบวนการวิจัยและพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ โดยนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมจะได้คะแนนกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) จากกศน. ทั้ง 6 กศน. ในอำเภอนาโยงจึงได้คัดเลือกตัวแทนนักศึกษามาร่วมกิจกรรมเตรียมความพร้อม “ค่ายนักวิจัยน้อย” ซึ่งเป็นกิจกรรมแรกที่เปิดโอกาสให้น้อง ๆ ได้ทำความรู้จักและเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

วางแผนเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะ

หลังจากเข้าค่ายเตรียมความพร้อมนักวิจัยแล้ว ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงได้ลงพื้นที่แต่ละกศน. เพื่อวางแผนการเก็บข้อมูล เนื่องจากข้อมูลองค์ความรู้โนรามีค่อนข้างมาก จึงเห็นว่าควรเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ก่อน ซึ่งรายละเอียดมีดังนี้

- ชื่อคณะมโนราห์
- ชื่อ นามสกุล ชื่อเล่น
- วัน เดือน ปี เกิด อายุ
- ที่อยู่ปัจจุบัน
- ชื่อบิดา มารดา นามสกุล ชื่อเล่น (ถ้ามี)
- ประวัติการศึกษา
- สืบเชื้อสายโนรามาจากไหน รำโนราได้อย่างไร ใครเป็นครูสอน ครูโนราที่นับถือคือใคร
- การฝึกลูกศิษย์ วัน เวลา
- จำนวนนักแสดงในคณะ
- ค่าราช ค่าตัวนักแสดง
- ลักษณะเด่น/จุดเด่นของคณะ
- วันเวลา สถานที่ ที่ลงเก็บข้อมูล

ให้เขียนเล่าเป็นเรื่อง เวลาถามก็ให้เป็นการชวนพูดชวนคุย ไม่ให้ถามเป็นข้อ แบ่งบทบาทภายในทีมว่าใครเป็นคนถาม คนจดบันทึก นัดโนรา นัดวัน

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะ

หลังจากได้ลงพื้นที่วางแผนเก็บข้อมูลทุกคน. แล้วก็ได้เวลาลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะ โดยใช้วิธีการชวนคุยและถามตามหัวข้อที่ได้กำหนดไว้ และจัดบันทึกคำบอกเล่าลงในสมุด ซึ่งต้องจดทุกคน หากคำถามไหนไม่สุดที่มวิจยหลักซึ่งมีความรู้เรื่องโนราก็จะช่วยถามต่อ เพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจนมากขึ้น

กิจกรรมเก็บข้อมูลทำให้หลายคนรู้สึกสนุกที่ได้ลงพื้นที่ มีหลายเรื่องหลายราวที่ฟังจากคำบอกเล่าของโนราแล้วทำให้ตื่นเต้นและอยากที่จะเห็นของจริง บางคนแม้เกิดและเติบโตในถิ่นโนรา แต่ไม่เชื่อว่าไม่เคยแลโนราเลยสักครั้ง

ปัญหาที่พบในการลงเก็บข้อมูล คือ ไม่รู้จะเริ่มต้นถามอย่างไร อาจเป็นเพราะหลายคนยังไม่มีฐานความรู้เกี่ยวกับมโนราห์มาก่อน กอปรกับสถานการณ์ที่ต้องถามไปจดไป เมื่อกลับมาทบทวนข้อมูลที่ได้อาจจะไม่ครบถ้วน อย่างไรก็ตาม การลงพื้นที่ในครั้งนี้นอกจากจะได้ข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะแล้วยังมีข้อมูลอื่นๆด้วย ซึ่งนักวิจัยและน้องๆ ก็จัดบันทึกไว้หมด

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลพิธีกรรม เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี

หลังจากเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะไประยะหนึ่งแล้ว ก็ได้มาวางแผนกันว่าควรเริ่มลงพื้นที่เก็บข้อมูลพิธีกรรม และข้อมูลอื่นๆควบคู่ด้วย จึงได้แบ่งทีมวิจัยเป็นสองทีม ทีมแรกครูวิโรจน์ เอ และนุก เก็บข้อมูลตำบลโคกสะบ้า นาข้าวเสีย และช่อง ทีมที่สองครูราตรี ลูกหมู ปลา และตาล เก็บข้อมูลตำบลนาหมื่นศรี ละมอ นาโยงเหนือและเทศบาล เพื่อความรวดเร็วในการเก็บข้อมูลซึ่งยังมีค่อนข้างมาก ซึ่งคณะมนราก็เป็นเป้าหมายในการลงพื้นที่ คือ มโนราห์อำนาย จำเริญรักษ์ ตำบลนาข้าวเสียที่มีความโดดเด่นในเรื่องพิธีกรรมโรงครู โดยเฉพาะบทเสื่อเฒ่า มโนราห์เลื่อน พูลสุด ตำบลนาหมื่นศรี ซึ่งเป็นมโนราห์อาวุโส ประสบการณ์มาก และมโนราห์มงคล เต็งรัง หรือมโนราห์โอ ซึ่งเป็นหนึ่งในทีมวิจัยเช่นกัน เหตุที่ต้องเก็บข้อมูลจากมโนราห์โอด้วย เนื่องจากเห็นว่าเป็นคนรุ่นใหม่ แต่มีความรอบรู้เรื่องพิธีกรรมต่างๆ

ส่วนเครื่องแต่งกาย วางแผนกันว่าจะเก็บจากมโนราห์กล่อม พรหมเพชร ซึ่งเป็นมโนราห์อาวุโสอีกท่านหนึ่ง แม้ว่าตอนนี้จะไม่ได้รับบทบาทเป็นหัวหน้าคณะแล้ว แต่ก็มีบทบาทในการดูแลจัดการในคณะมนราก็ และมีความสามารถในการร้อยลูกปัด เก็บชุดมโนราห์ชุดแรกที่สวมใส่ไว้อย่างดี ซึ่งเรียกกันว่าชุดเครื่องบัว และอีกท่าน คือ จากนางปราณี หนูแก้ว หรือมโนราห์จุลี ซึ่งเป็นบุตรสาวของมโนราห์น้อม ชัยมงคล ซึ่งเป็นคนหนึ่งที่สามารถร้อยเครื่องลูกปัดได้อย่างสวยงามเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและนอกชุมชน

วิธีการเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ ถามตอบในหัวข้อหรือประเด็นที่ได้กำหนดไว้ โดยบทบาทในการถามเป็นหน้าที่ของนักศึกษาทุกคน. ทีมวิจัยช่วยเพิ่มเติมบางคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

จัดพิมพ์และเรียบเรียงข้อมูล

การจัดพิมพ์และเรียบเรียงข้อมูลเป็นหน้าที่ของพี่เลี้ยง ซึ่งจะนำข้อมูลที่ได้จากการจัดบันทึกทั้งหมด มารวบรวมและเรียบเรียงก่อนจัดพิมพ์ ซึ่งข้อมูลที่ได้มานั้น แบ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการบันทึกของนักวิจัย และจากนักศึกษามาประกอบกัน

เติมเต็มข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล

หลังจากพี่เลี้ยงได้จัดพิมพ์และเรียบเรียงข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ก็ได้จัดกิจกรรมเติมเต็มและสังเคราะห์ข้อมูลขึ้น ประกอบด้วยข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะ การแต่งกาย และพิธีกรรม กิจกรรมนี้ในช่วงแรกเป็นการเติมเต็มประวัติหัวหน้าคณะ ใช้วิธีการจับคู่หัวหน้าคณะมโนราห์เจ้าของประวัติกับนักศึกษาภาคสน. นักศึกษา 1 คนกับ เจ้าของข้อมูล 1 คน โดยนักศึกษาภาคสน.จะเป็นคนอ่านประวัติให้ฟังอย่างละเอียด เพื่อตรวจสอบความถูกต้องว่าข้อมูลที่นำไปจัดพิมพ์นั้นสมบูรณ์ครบถ้วนหรือไม่ รวมถึงเติมเต็มข้อมูลในส่วนที่ขาดด้วย หลังจากเติมเต็มข้อมูลในส่วนของประวัติหัวหน้าคณะแล้ว ได้แบ่งกลุ่มหัวหน้าคณะมโนราห์และนักศึกษาภาคสน.เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกพิธีกรรมมโนราห์โรงครู กลุ่มที่สองทำรำแม่บท และกลุ่มที่สามเครื่องแต่งกายมโนราห์ ให้ออกมาในการสอบถามข้อมูล 1 ชั่วโมง เสร็จแล้วแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอ ผู้เข้าร่วมทั้งหมดช่วยกันตรวจสอบและเติมเต็ม

ทำผังโนรา

การจัดทำผังโนราหน้าโยง ดูจากข้อมูลประวัติของหัวหน้าคณะเป็นสำคัญ ซึ่งในประวัติจะบอกที่มาของการมารำโนราห์ การรับช่วงต่อหรือการสืบทอดเชื้อสาย รวมถึงครูโนราที่สอนรำให้ เหล่านี้จะเป็นที่มาของข้อมูลที่นำมาจัดผังโนราหน้าโยง

สังเคราะห์ข้อมูลผังโนราการสืบทอดแต่ละสาย

หลังจากได้ทำผังการสืบทอดโนราแล้ว พบว่าคณะมโนราห์ในอำเภอนาโยงมี 5 สายการสืบทอดจากนั้นได้จัดกิจกรรมสังเคราะห์ข้อมูลในแต่ละสาย เพื่อให้เจ้าของข้อมูลได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยตัวเอง

บันทึกภาพและวิดีโอการแสดงของมโนราห์ทุกคน

ทีมวิจัยได้ติดตามคณะมโนราห์ไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากการแสดงจริง สังเกตท่ารำ พิธีกรรมต่างๆ ที่มีความเฉพาะในแต่ละสาย สัมภาษณ์เจ้าของบ้าน ผู้ชม เพื่อนำข้อมูลมารวบรวมเป็นองค์ความรู้โนราหน้าโยง

จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโนรารุ่นเก่า-รุ่นใหม่

วิเคราะห์สถานการณ์โนราในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลง การปรับตัว และการรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมไม่ให้เกิดสูญหายหรือผิดเพี้ยนไปจากเดิม เพื่อร่วมกันหาแนวทางการสืบสานโนราหน้าโยง โนราเมืองตรัง ไว้ให้คงอยู่ยาวนานชั่วลูกชั่วหลาน

จัดกิจกรรมเผยแพร่การแสดงผลมโนราห์อำเภอนาโยงและเครือข่ายโนราเมืองตรัง

เพื่อเผยแพร่การแสดงผลมโนราห์ที่เป็นแบบฉบับโนรานาโยงและโนราตรัง เชื่อมความสัมพันธ์และสร้างความสามัคคีระหว่างโนรา ตลอดจนนำเสนอผลการดำเนินงานวิจัยออกสู่สาธารณะ

ระยะเวลาดำเนินงานและขอบเขตพื้นที่

การดำเนินงานแบ่งเป็น 2 ระยะ ใช้เวลาทั้งหมด 16 เดือน ระยะละ 8 เดือน พื้นที่ศึกษา คือ อำเภอนาโยง ซึ่งประกอบด้วย 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลนาโยงเหนือและเทศบาล ตำบลนาหมื่นศรี ตำบลละมอ ตำบลช่อง ตำบลนาข้าวเสีย และตำบลโคกสะบ้า ซึ่งทุกตำบลมีคณะมโนราห์ในพื้นที่ แต่มีจำนวนมากน้อยแตกต่างกันไป

ขอบเขตเนื้อหา

- ประวัติความเป็นมา เชื้อสาย การสืบทอด (อดีต-ปัจจุบัน)
- ขนบการแสดง ขั้นตอน พิธีกรรม เอกลักษณ์
- สถานะปัจจุบันของมโนราห์แต่ละคณะ
- การมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชนกับการแสดงผลมโนราห์
- ความแตกต่างระหว่างมโนราห์โบราณกับมโนราห์ประยุกต์ (สิ่งที่หายไป สิ่งที่เพิ่มมาใหม่)
- ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการดำรงอยู่ของมโนราห์
 - องค์ความรู้มโนราห์ อำเภอนาโยง
 - พัฒนาการของมโนราห์ แต่ละสาย
 - จำนวนคณะ
 - มโนราห์พื้นบ้าน
 - มุทโธ
 - ทำรำเด่นๆ/ เอกลักษณ์/ จุดเด่น ของมโนราห์ แต่ละคณะ ในอำเภอนาโยง
 - การประยุกต์ศิลปะการแสดงมโนราห์ของคณะมโนราห์ แต่ละคณะ
 - พื้นที่การแสดงของมโนราห์ และปัญหาของคณะมโนราห์ แต่ละคณะ
 - ความสัมพันธ์ของมโนราห์แต่ละคณะในอำเภอนาโยง
 - ความสัมพันธ์ระหว่างคณะมโนราห์กับชุมชน กับโรงเรียน เป็นอย่างไร
 - แนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์ อำเภอนาโยง

หลักคิดในการทำงาน

ศึกษาสถานะ การดำรงอยู่ตามสภาพจริง ข้อเท็จจริง ไม่ตัดสินข้อมูล มีหน้าที่เก็บ รวบรวม วิเคราะห์ จัดระเบียบ จัดให้มีการพบปะ สร้างความรู้สึกที่ดี แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน หยิบยกสิ่งที่เป็นเรื่องปกติธรรมดา มาชวนคิด ชูให้เห็นคุณค่า และจัดหาโอกาส เวที กิจกรรม ที่ทำให้เกิดแรงกระเพื่อม ความเคลื่อนไหว ประชาสัมพันธ์ เพื่อทรงคุณค่าและความหมายของโนราโบราณต่อไป

บทบาทที่มิวิจัย

วางตัวเป็นกลาง สอบถาม สัมภาษณ์ รวบรวม อย่างตรงไปตรงมา ไม่ตีความเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะเรื่องโนรา เป็นเรื่องที่มีส่วนร่วมกันหลายคน หลายฝ่าย และข้อมูลแต่ละที่แต่ละคนอาจมีทั้งเหมือนและไม่เหมือน

ไม่จัดหาข้อมูลเพิ่มเติม บางเรื่องที่มีความเฉพาะคนเฉพาะเรื่อง หากยังไม่สามารถสรุปข้อเท็จจริงได้ ทีมวิจัยมีหน้าที่สืบเสาะ จนกว่าจะถึงที่สุด

สอบถาม ปรึกษาผู้รู้ บางเรื่องทีมวิจัยไม่สามารถสืบสาวราวเรื่องไปจนถึงต้นตอ หรือที่ไปที่มา บางเรื่องไม่ชัดเจน ไม่เข้าใจ การปรึกษาผู้รู้หรือที่ปรึกษา เช่น อาจารย์สมเจตนา มุณีโมไนย หรืออาจารย์สุนทรี สังข์อุยู่ท ซึ่งเป็นที่ปรึกษาสกว.ตรัง และเป็นนักวิชาการ เป็นผู้มีความรู้เรื่องโนรา หรือเรื่องอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือบางครั้งก็ถามจากคนเฒ่าคนแก่ หรือคนที่เคยมีคณะโนรา จึงเป็นอีกวิธีที่ทีมเลือก

ศึกษาเพิ่มเติม เรียนรู้จากแหล่งอื่น เพื่อเป็นนักวิจัยที่ดี จึงพยายามศึกษา ขวนขวาย ความรู้อยู่เสมอ เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการดำเนินงาน

ปฏิบัติหน้าที่อย่างดีที่สุด ในความเป็นนักวิจัย ที่สืบสาวเรื่องราวในอดีต จึงพยายามทำหน้าที่อย่างดีที่สุด ทั้งในด้านการเก็บ รวบรวมข้อมูล การรักษาทีม การสร้างการมีส่วนร่วม การวิเคราะห์เรียบเรียง ด้วยความซื่อตรงและอย่างดีที่สุด

บริหารจัดการโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ทั้งการดำเนินงานและงบประมาณให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย รวมทั้งได้ประโยชน์สูงสุด

บทบาทที่เลี้ยง

พี่เลี้ยงคือ คนที่ร่วมในกระบวนการดำเนินงาน เป็นที่ปรึกษา เสนอแนวคิด การทำงาน เป็นเพื่อนร่วมกระบวนการ กระตุ้น และติดตามการทำงานร่วมกับทีมวิจัยทุกระยะ นอกจากกระตุ้นให้นักวิจัยทำงานแล้ว ยังช่วยประสานในบางเรื่อง เพราะเป็นโครงการระดับอำเภอ การทำงานยากขึ้นมากกว่าการทำงานระดับตำบลหลายเท่า

บทบาทที่ปรึกษา

บางครั้งความเป็นนักวิจัยอาจจะเลยไม่เห็นความสำคัญของข้อมูลบางเรื่อง มุมมองบางด้าน ซึ่งการที่มีที่ปรึกษามาช่วยกระตุ้นให้คิด ตั้งคำถามให้เกิดความสงสัย ทำให้ทีมวิจัยได้คำตอบที่เป็นประโยชน์ หรือมีประเด็นให้ตามต่อได้

การสร้างการมีส่วนร่วม

การดำเนินโครงการที่ผ่านได้สร้างการมีส่วนร่วมและสร้างการเรียนรู้ให้กับคนกลุ่มต่าง ๆ ที่ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับมโนราห์แตกต่างกันไป ดังนี้

ทีมวิจัยหลัก เข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทหลักในการเก็บและรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้โนรา นาโยง ซึ่งการเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์จากหัวหน้าคณะมโนราห์และผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการ

ติดตามคณะมนอราห์ไปชมการแสดงมนอราห์ในที่ต่าง ๆ ทีมวิจัยบางท่านไม่เคยมีความรู้ความเข้าใจในมนอราห์ ก็เริ่มเข้าใจ หากมีข้อสงสัยก็นำไปเป็นประเด็นในการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบต่อไป

ทีมวิจัยรอง คือ กลุ่มนักศึกษากศน.อำเภอนาโยง ที่มีส่วนร่วมในการเก็บและรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้โนราห์นาโยง ทำให้เด็กได้ฝึกทักษะต่างๆ ควบคู่ไปกับการศึกษาข้อมูลมนอราห์ นอกจากนี้โครงการวิจัยยังเป็นแรงบันดาลใจให้เด็ก ๆ กศน.กลุ่มนี้หัดรำมนอราห์ จนสามารถออกแสดงตามงานต่างๆ ได้

คณะมนอราห์ การลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลยังบ้านของหัวหน้าคณะ เป็นโอกาสให้ทีมวิจัยได้พบปะพูดคุยกับผู้สืบทอดและภรรยาของหัวหน้าคณะ ทำให้รู้ข้อมูลที่ชัดเจนครบถ้วนมากขึ้น เนื่องจากบุคคลเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของคณะมนอราห์ รู้ความเคลื่อนไหวภายในคณะเป็นอย่างดี สามารถอธิบายเพิ่มเติมจากที่หัวหน้าคณะพูดไม่ครบเนื้อหาได้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วัฒนธรรมอำเภอนาโยง กศน.อำเภอนาโยง และองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ การดำเนินโครงการในระยะแรกแต่ละหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างวัฒนธรรมอำเภอนาโยง ซึ่งเจ้าหน้าที่เป็นทีมวิจัยหลักมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล และการทำกิจกรรมต่างๆ รวมถึงมีบทบาทในการประสานที่ประชุม กรณีจัดกิจกรรมที่อำเภอ กศน.อำเภอนาโยง มีบทบาทในการเข้ามาเรียนรู้ ทั้งนักศึกษาและอาจารย์ โดยเฉพาะนักศึกษาที่มีบทบาทหลักในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในโครงการ ส่วนอาจารย์หลายท่านก็ให้ความสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งที่มีโอกาส ในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล ในโครงการระบุนายกอบต.ทั้ง 6 ตำบล ในอำเภอนาโยง เป็นที่ปรึกษาโครงการโดยตำแหน่ง และนายกอบต.บางท่านก็เข้ามาเป็นทีมวิจัย การจัดกิจกรรมสังเคราะห์ข้อมูลก็ใช้สถานที่อบต.ละมอเป็นที่ประชุม โดยมีนายกอบต.เข้าร่วมด้วยในฐานะที่ปรึกษาโครงการ

ภาคีอื่นๆ สมาคมโนราจังหวัดตรัง เข้ามีส่วนร่วมในการคิดวางแผนการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมนอราห์ เช่น การนำการแสดงมนอราห์ไปแสดงในงานระดับจังหวัด และระดับภาคใต้ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช กรมส่งเสริมวัฒนธรรมสนับสนุนงบประมาณในการฝึกอบรมเด็กและเยาวชน หัดรำมนอราห์ ร้อยลูกปัดเครื่องทรงโนรา และหัดเล่นเครื่องดนตรีโนรา

ปัญหาอุปสรรค

- ทีมวิจัยหลักเป็นผู้นำท้องถิ่น เป็นข้าราชการ ไม่ค่อยมีเวลาลงพื้นที่
- ทีมวิจัยรอง คือ นักศึกษากศน. เป็นกลุ่มเด็กที่มีความตั้งใจ แต่หลายคนติดปัญหาตรงไม่มีเวลาเข้าร่วมอย่างเต็มที่ มาบ้างไม่มาบ้าง บางคนมีภาระเลี้ยงดูบุตร จึงไม่สามารถมาได้ แม้ว่าจะอยากมาก็ตาม

- ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลนาน เนื่องจากข้อมูลมีจำนวนมาก และเป็นข้อมูลที่ต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบในการจัดบันทึก และต้องตรวจทานความถูกต้องหลาย ๆ ครั้ง ทำให้โครงการล่าช้ากว่าที่กำหนดไว้
- ทีมวิจัยบางท่านและนักศึกษาคน. มีความรู้เดิมและประสบการณ์เกี่ยวกับมโนราห์น้อย เมื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลจึงถามได้ไม่สุด นักศึกษาบางคนมีปัญหาในการจัดบันทึก จดไม่ทัน เขียนไม่คล่อง หรือไม่เข้าใจคำศัพท์เฉพาะ ต้องลงพื้นที่ซ้ำหลาย ๆ ครั้ง
- บางคณะ หัวหน้าคณะมีภารกิจมาก ทำให้ไม่สามารถนัดวันเก็บข้อมูลได้ ต้องเลื่อนนัดบ่อย ๆ เชิญเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งก็ไม่มาทุกครั้ง
- หัวหน้าคณะบางคณะยังไม่เปิดใจและไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร เก็บตัว ไม่ชอบออกสังคมไม่ชอบการรวมกลุ่มในลักษณะนี้
- หัวหน้าโครงการรับบทบาทหน้าที่หนัก ทั้งการประสานงาน การจัดการเอกสารการเงิน และการจัดบันทึกเพื่อเขียนรายงาน
- มโนราห์บางท่านอายุมาก ไม่สะดวกในการเดินทางมาเข้าร่วมกิจกรรม

บทที่ 4

โนราณาโยง

เกริ่นนำ

มโนราห์เป็นการแสดงพื้นบ้านเฉพาะภาคใต้ มีมากที่จังหวัดพัทลุง สงขลา ตรัง และ นครศรีธรรมราช สันนิษฐานว่าโนราเกิดขึ้นในสมัยสุโขทัยตอนต้น ได้รับอิทธิพลมาจากการรำรำของ พ่อค้าชาวอินเดียที่เดินทางมาค้าขายในขณะนั้น ส่วนคำว่ามโนราห์เกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยได้นำเรื่องพระสุธน-มโนราห์มาแสดงเป็นละครชาตรี ทำให้เกิดคำเรียกว่ามโนราห์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา⁴

ตามตำนานเชื่อกันว่ามโนราห์เกิดขึ้นครั้งแรกที่หัวเมืองพัทลุง แล้วได้ขยายไปยังหัวเมืองอื่นๆใน ขณะนั้นที่อยู่รายรอบ หัวเมืองกลายเป็นจังหวัดต่างๆในเวลาต่อมา เช่น ตรัง นครศรีธรรมราชและสงขลา ปัจจุบันการแสดงมโนราห์แพร่หลายไปทั่ว 14 จังหวัดภาคใต้ มีทั้งแบบโบราณและประยุกต์ หน้าที่หรือ คุณค่าของมโนราห์มิใช่แค่สร้างรอยยิ้มและเสียงหัวเราะให้กับคนดูเท่านั้น หากแต่มโนราห์เป็นการแสดง ที่ผูกติดกับความเชื่อ ความศรัทธา ของลูกหลานที่มีต่อครุหมอมโนราและบรรพบุรุษ สำหรับคนปักษ์ใต้ มโนราห์จึงเป็นมากกว่าการแสดง การดำรงอยู่ของมโนราห์จึงเข้มขลัง ศักดิ์สิทธิ์ และยากที่จะสูญหาย トラบใดที่ยังมีครุหมอม トラบนั้นมโนราห์จะยังคงอยู่

ตำนานมโนราห์⁵

มโนราห์เป็นศิลปะการแสดงพื้นเมืองเฉพาะของภาคใต้ เป็นศาสตร์การแสดงชั้นสูง และมี บทบาทต่อวิถีคนใต้เป็นอย่างมาก สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดขึ้นในสมัยศรีวิชัย หรือไม่กี่ราวพุทธศตวรรษที่ 19 ด้วยกาลเวลาที่ผ่านมายาวนาน ทำให้ประวัติความเป็นมาของโนรามีความผิดเพี้ยนไป จนกลายเป็น ตำนานหลายกระแส ตามแบบฉบับของผู้เล่าแต่ละคน จากการสืบค้นพบว่าตำนานโนรามีถึง 7 กระแส ฉะนั้นจึงขอยกมาเฉพาะกระแสที่ 1 และกระแสที่ 2 ซึ่งทั้งสองกระแสได้อธิบายรายละเอียดไว้อย่าง ครบถ้วนและได้ใจความ ดังนี้

กระแสที่ 1 เล่าโดยขุนอุปถัมภ์นรากร (โนราฟุ่มเทวา) อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ความว่าพระยาสาวยฟ้าฟาดเป็นกษัตริย์ครองเมืองฯหนึ่ง มีชายาชื่อนางศรีมาลา มีธิดาชื่อนางนวลทองสำลี วันหนึ่งนางนวลทองสำลีสุบินว่ามีเทพธิดามาร่ำรำไห่ดู ทำรำมี 12 ท่า มีดนตรี ประโคม ได้แก่ กลอง ทับ โหม่ง ฉิ่ง ปี่ และแตระ นางให้ทำเครื่องดนตรีและหัตถ์รำตามที่สุบินเป็นที่ ครีกรึ้นในปราสาท

⁴ ข้อมูลจากเว็บไซต์มโนราห์ วัฒนธรรมปักษ์ใต้ <https://sites.google.com/site/aungang16>

⁵ จากเอกสารรวบรวมเรื่องประเพณี วัฒนธรรม ศิลป และตำนานพื้นบ้านของภาคใต้ เรียบเรียงและจัดทำโดย หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรง 7 พ.ย.38 หน้า 45-46

วันหนึ่งนางอยากเสวยเกสรบัวในสระหน้าวัง ครั้นนางกำนัลเก็บถวายให้เสวย นางก็ทรงครรภ์ แต่ยังคงเล่นร่าอยู่ตามปกติ วันหนึ่งพระยาสายฟ้าฟาดเสด็จมาทอดพระเนตรการร้ายของธิดา เห็นนางทรงครรภ์ทรงซัดไซ้เอาความจริง ได้ความว่าเพราะเสวยเกสรบัว พระยาสายฟ้าฟาดทรงไม่เชื่อ และทรงเห็นว่านางทรงทำให้อัปยศ จึงรับสั่งให้เอานางลอยแพ พร้อมด้วยสนมกำนัล 30 คน แพ้ไปติดเกาะกะซัง นางจึงเอาเกาะนั้นเป็นที่อาศัย ต่อมาได้ประสูติโอรส ทรงสอนให้โอรสรำโนราได้ชำนาญ แล้วเล่าเรื่องแต่หนหลังให้ทราบ

ต่อมา कुमारน้อยซึ่งเป็นโอรสของนางนวลทองสำลี ได้โดยสารเรือพ่อค้าไปเที่ยวรำโนรายังเมืองพระอัยกา เรื่องเล่าลือไปถึงพระยาสายฟ้าฟาด พระยาสายฟ้าฟาดจึงทรงปลอมพระองค์ไปดูโนรา เห็น कुमारน้อยมีหน้าตาคล้ายพระธิดา จึงทรงสอบถามจนได้ความจริงว่าเป็นพระราชนัดดา จึงรับสั่งให้เข้าวัง และให้อำมาตย์ไปรับนางนวลทองสำลีจากเกาะกะซัง แต่นางนวลทองสำลีไม่ยอมกลับ พระยาสายฟ้าฟาดจึงกำชับให้จับมัดขึ้นเรือพามา ครั้นเรือมาถึงปากน้ำ ก่อนจะเข้าเมืองก็มีจระเข้ลอยขวางทางไว้ ลูกเรือจึงต้องปราบจระเข้ ครั้นนางเข้าเมืองแล้ว พระยาสายฟ้าฟาดได้ทรงจัดพิธีรับขวัญขึ้น และให้มีการรำโนราในงานนี้ โดยประทานเครื่องต้น อันมีเทริด กำไลแขน ปั้นเหนง สังวาลพาดเฉียง 2 ข้าง ปีกนก แอ่น หางหงส์ สนับเพลลา ฯลฯ ซึ่งเป็นเครื่องทรงของกษัตริย์ให้เป็นเครื่องแต่งตัวโนรา และพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้แก่ कुमारน้อยราชนัดดาเป็นขุนศรีศรัทธา ตำนานกระแสนี้ ยังมีเล่าเป็นคำกาพย์ไว้ ด้วยใจความอย่างเดียวกันว่า

นางนวลทองสำลี	เป็นบุตรีท้าวพระยา
นรลักษณ์งามนักหนา	จะแจ่มดั่งอัปสร
เทวาเข้าไปดลจิต	ไห้เนรมิตเทพสิงห
รูปร่างอย่างขี้นอน	ร่อนร่างท่าต่างกัน
แม่ลายพันเพื่อน	กระหนกแล้วแต่เครือวัลย์
บทยาทกล่าวพาดพัน	ย่อมจำแท้แน่หนักหนา
จำได้สิบสองบท	ตามกำหนดในวิญญา
เมื่อฟื้นตื่นขึ้นมา	แจ้งความเล่าเหล่ากำนัล
แจ้งความเนื้อความฝัน	หน้าที่นั่งของท้าวไท
วันเมื่อจะเกิดเหตุ	ให้อาเพศกำจัดไกล
ให้ออยากดอกมาลัย	อุบลชาติผลพฤษา
เทพบุตรจตุจากสวรรค์	เข้าทรงครรภ์นางฉายา
รู้ถึงพระบิดา	โกรธโกรธาเป็นฟุนไฟ
ลูกชั่วร้ายทำขายหน้า	ใส่แพมาแม่น้ำไหล
พร้อมสินกำนัลใน	ลอยแพไปในธารัง
พระพายก็พัดกล้า	เลก็บ้าพันกำลัง
พัดเข้าเกาะกะซัง	นั่งเงื่องงอยู่ในป่า
ร่อนเร้าไปถึงท้าว	โกสีย์เจ้าท่านลงมา

ซุบเป็นบรรณศาลา	นางพระยาอยู่อาศัย
พร้อมสิ้นทั้งฟูกหมอน	แท่นที่นอนนางทราวมวย
ด้วยบุญพระหน่อไท	อยู่เป็นสุขเปรมปรีดิ์
เมื่อครรถ์ถ่วงทศมาส	ประสูติราชจากนาภี
เอกองค์เอี่ยมเทียมผู้ชาย	เล่นรำได้ด้วยมารดา
เล่นรำตามภาษา	ตามวิชาแม่สอนให้
เล่นรำพอจำได้	เจ้าเข้าไปเมืองอัยกา
เล่นรำตามภาษา	ท้าวพระยามาหลงไหล
จินจามพราหมณ์เทศไท	ย่อมหลงไหลในวิญญาณ
ท้าวพระยาสายฟ้าฟาด	เห็นประหลาดใจหนักหนา
ดูนรลักษณ์และพักตรา	เหมือนลูกยานวลทองสำลี
แล้วหามาถามไถ่	เจ้าเล่าความไปถ้วนถี่
รู้ว่าบุตรแม่ทองสำลี	พาตัวไปในพระราชวัง
แล้วให้ราสนองพระบาท	ไทธีราชสมจิตหวัง
สมพระทัยพึงยัง	ท้าวยลเนตรเห็นความดี
แล้วประทานซึ่งเครื่องทรง	สำหรับองค์พระภูมิ
กำไลใส่กรศรี	สร้อยทับทรวงแพรภุษา
แล้วประทานซึ่งเครื่องทรง	คล้ายขององค์พระราช
แล้วจดคำจำนรรจา	ให้ชื่อว่า “ขุนศรีศรัทธา”

กระแสบั๊ 2 เล่าโดยโนรวัด จันท์เมือง ตำบลพังยาง อำเภอรอนด จังหัดสงขลา

ความว่า ท้าวมหัศลิปป์ นางกุญเกสี เจ้าเมืองปัญจา มอราชสมบัตินให้เจ้าสีบสาย ราชโอรสขึ้นครองแทน โดยแต่งตั้งให้เป็นเจ้าพระยาสายฟ้าฟาดและมอบพีเลียงให้ 6 คน ชื่อนายทอง นายเหม นายบุษบปี นายวงศ์ นายตัน และนายทัน โดยแต่งตั้งให้คนแต่ละคนมีบรรดาศักดิ์และหน้าที่ดังนี้

นายทองเป็นพระยาหงส์ทอง	ตำแหน่งทหารเอกฝ่ายขวา
นายเหมเป็นพระยาหงส์เหมราช	ตำแหน่งทหารเอกฝ่ายซ้าย
นายบุษบปีเป็นขุนพิจิตรบุษบา	ตำแหน่งปลัดขวา
นายวงศ์เป็นพระยาไกรวงศ์	ตำแหน่งปลัดซ้าย
นายตันเป็นพระยาหริตันปัญญา	ตำแหน่งขุนคลัง
นายทันเป็นพระยาโกนทันราชา	ให้เป็นใหญ่ฝ่ายปกครอง

เจ้าพระยาสายฟ้าฟาดมีชายาชื่อศรีดอกไม้ มีธิดาชื่อนวลสำลี นางนวลสำลีมีพีเลียง 4 คน คือแม่แขนอ่อน แม่เกา แม่เมาคลิ้น และแม่ยอดตอง เมื่อนางนวลสำลีเจริญวัย พระอินทร์คิดจะให้มีนักรำแบบใหม่ขึ้นในเมืองกุลขมพู เพิ่มจากหัวล้านชนกันและนมยานตีกันซึ่งมีมาก่อน จึงตั้งใจให้นางนวลสำลีอยากกินเกสรบัว ขณะที่นางกินเกสรบัว พระอินทร์ก็ส่งเทพบุตรไปปฏิสนธิในครรภ์ของนาง จากนั้นมา

นางรักแต่ร้องรำทำสนุกสนานแม่เจ้าพระยาสายฟ้าฟาดจะห้ามปราม แต่พอลับหลังก็ยิงสนุกสนานยิ่งขึ้น เจ้าพระยาสายฟ้าฟาดจึงสั่งเนรเทศโดยให้จับลอยแพพร้อมด้วยพี่เลี้ยงไปเสียจากเมือง พระยาหงส์ทองกับพระยาหงส์เหมราชเห็นเช่นนั้นจึงวิตกว่า ขนาดพระธิดาทำผิดเพียงนี้ให้ทำโทษถึงลอยแพ ถ้าตนทำผิดก็ต้องถึงประหาร จึงหนีออกจากเมืองเสีย

แพขนางนางนวลสำลิลอยไปติดเกาะกะซัง นางคลอดบุตรที่เกาะนั้นให้ชื่อว่า “อจิตกุมาร” เมื่ออจิตกุมารโตขึ้นก็หัดร้องรำด้วยตนเอง โดยดูเงาในน้ำเพื่อรำให้สวยงาม และสามารถรำท่าแม่บทได้ครบ 12 ท่า ต่อมาข่าวการรำแบบใหม่นี้ได้แพร่ไปถึงเมืองปัญญา เจ้าพระยาสายฟ้าฟาดจึงให้คนไปรับมารำให้ชาวเมืองดู ขณะของอจิตกุมารถึงเมืองปัญญาวันพุธตอนบ่ายโมง เมื่ออจิตกุมารรำคณ็ชชอบหลงไหล ฝ่ายนางนวลสำลีและพี่เลี้ยงได้เล่าความหลังให้อจิตกุมารฟัง อจิตกุมารจึงหาทางจนได้เฝ้าพระเจ้าตา เมื่อทูลถามว่าที่ขับไล่นางนวลสำลีนั้นชาวเมืองชอบใจหรือไม่พอใจ เจ้าพระยาสายฟ้าฟาดว่าไม่รู้ได้ แต่น่าจะพอใจ เพราะเห็นได้จากที่พระยาหงส์ทองและพระยาหงส์เหมราชหนีไปเสียคงจะโกรธเคืองในเรื่องนี้ อจิตกุมารถามว่าถ้าพระยาทั้งสองกลับมาจะซุบเลี้ยงหรือไม่ เมื่อเจ้าพระยาสายฟ้าฟาดว่าจะซุบเลี้ยงอีก อจิตกุมารจึงทำพิธีเชิญพระยาทั้งสองให้กลับโดยทำพิธีโรงครู ตั้งเครื่องที่สิบสองแล้วเชิญครูเก่าแก่ให้มาดูการรำถวายของเขาและเชิญมากิน เครื่องบูชา เมื่อเชิญครูนั้นได้เชิญพระยาทั้งสองซึ่งเป็นพี่เลี้ยง เจ้าพระยาสายฟ้าฟาด ขึ้นกินเครื่องบูชาด้วย เมื่อทุกคนได้เห็นการรำก็พอใจหลงไหลแต่เสียตรงที่เครื่องแต่งกายเป็นผ้า เก่าๆ ขาด ๆ จึงหยิบผ้ายกที่จัดไว้เป็นเครื่องบูชาให้เปลี่ยนแทน พอเปลี่ยนแล้วเห็นว่ารำสวยยิ่งขึ้น เจ้าพระยาสายฟ้าฟาดเห็นดังนั้นจึงเปลื้องเครื่องทรงและถอดมงกุฎให้ และกำหนดเป็นหลักปฏิบัติว่า ถ้าใครจะรับโนราไปรำต้องมีขันหมากให้ปลุกโรงรำกว้าง 9 ศอก ยาว 11 ศอก ให้โรงรำเป็นเขตกรรมสิทธิ์ของคณะผู้รำ

อจิตกุมารรำถวายครูอยู่ 3 วัน 3 คืน พอถึงวันศุกร์จึงเชิญครูทั้งหมดให้กลับไป เสร็จพิธีแล้วเจ้าพระยาสายฟ้าฟาดให้เปลี่ยนชื่อธิดาเพื่อให้สิ้นเคราะห์ นางนวลสำลีเป็นศรีมาลาให้เปลี่ยนชื่ออจิตกุมารเป็น “เทพสิงสอน” แล้วพระราชทานสรและพระขรรค์ให้ด้วย จากนั้นพระเทพสิงสอนได้เที่ยวเล่นรำยั้งที่ต่างๆ พระยา 4 คนขอติดตามไปเล่นด้วย ขุนพิจิตรบุษบาภิกับพระยาไกรวงศา เล่นเป็นตัวตลกสวมหน้ากากพราน จึงเรียกขานต่อมาว่า ขุนพราน พระยาพราน พระยาโกนทันราชาแสดงการโถมน้ำ ส่วนพระยาหริตันปัญญาแสดงการลุยไฟให้คนดู จึงได้นามเรียกขานกันต่อมาว่า พระยาโถมน้ำ และพระยาลุยไฟ ตามลำดับ

เมืองปัญญา เจ้าเมืองชื่อท้าวแสงอาทิตย์ ชายาชื่อกฤษณา มีโอรสชื่อศรีสุชน ศรีสุชนมีชายาชื่อกาหนม มีพรานป็น 1 คน คอยรับใช้ชื่อบุญสิทธิ์ พรานออกป่าล่าเนื้อมาส่งส่วยทุก 7 วัน ครั้งหนึ่งหาเนื้อไม่ได้ แต่ได้พบนาง 7 คนมาอาบน้ำที่สระอโนดัด ครั้นกลับมาเข้าเฝ้าพระราชอาและทูลว่าหาเนื้อไม่ได้ จึงถูกภาคทัณฑ์ว่าถ้าหาเนื้อไม่ได้อีกครั้งเดียวจะถูกตัดหัว พรานจึงคิดจะไปจับนางทั้ง 7 คนมา นางทั้ง 7 คนเป็นลูกท้าวทุมพร เดิมท้าวทุมพรเป็นนายช่างของเมืองปัญญา ท้าวแสงอาทิตย์ให้สร้างปราสาทให้สวยที่สุด ครั้นสร้างเสร็จท้าวแสงอาทิตย์เกรงว่าถ้าเลี้ยงไว้ต่อไปจะไปสร้างปราสาทให้เมืองอื่นอีกและจะทำให้สวยกว่าปราสาทเมืองปัญญา จึงสั่งให้ฆ่าท้าวทุมพรเสีย ท้าวทุมพรหนีไปอยู่เมืองไกรลาส มีเมียชื่อเกษณี มีลูกสาว 7 คน ชื่อจันทร์สุหรี ศรีสุรัต พิม พัด รัชตา วิมลมาลา และโนรา เมื่อลูก

สาวจะไปอาบน้ำที่สระอโนดัด ท้าวทุมพรได้ทำปีกหางให้บินไป ครั้งหนึ่ง ขณะนางทั้ง 7 คนอาบน้ำที่สระอโนดัด พรานบุญสิทธิ์ลักปีกหางนางโนรา แล้วไปขอร้องพญานาคเกลอมาช่วยจับพญานาคนี้เดิมเคยถูกครุฑเหี่ยว พรานบุญสิทธิ์ได้ช่วยชีวิตไว้ ครั้นพรานขอร้องจึงให้การช่วยเหลือพรานนางโนราไปถวายพระศรีสุธน พระศรีสุธนรับไว้เป็นชายา

ต่อมาเข้าศึกเมืองพระยาจันทรยกมาตีปัญญา พระศรีสุธนออกศึก แล้วตามไปปราบถึงเมืองพระยาจันทร อยู่ข้างหลังนางกาหนมหาอุบายจะฆ่านางโนรา โดยจ้างโหรให้ทำนายว่าพระศรีสุธนมีพระเคราะห์จะไม่ได้กลับเมือง ถ้าไม่ได้ทำพิธีบูชาอัญและการบูชาอัญนี้ให้นางโนราเผาไฟ นางโนราจึงออกอุบายขอปีกหางสวมใส่เพื่อรำให้แม่ผัวดูก่อนตาย และให้เปิดจาก 7 ตับ เพื่อรำถวายเทวดา นางรำจนเพลินแล้วบินหนีไปเมืองไกรลาส พระสุธนตามไปจนได้รับกลับเมือง

ต่อมาพรานบุญสิทธิ์ได้พบน้ำสุราที่คาบไม้ ต้มแล้วนึกสนุก เดินทางไปพบเทพสิงสอนเที่ยวรำเล่นอยู่ จึงสมัครเข้าเป็นพราน

เมื่อเทพสิงสอนอายุได้ 25 ปี เจ้าพระยาสายฟ้าพาดให้บวช ในพิธีบวชมีการตัดจุกใหญ่โต พรานบุญสิทธิ์จึงนำเรื่องนางโนราที่ตนพบมาเล่าและดัดแปลงขึ้นเล่นในครั้งนั้น โดยเล่นตอนคล้องนางโนราที่เรียกว่า "คล้องหงส์"

ตำนานมโนราห์

เล่าโดยมโนราห์ลัด ผอมเขียว หัวหน้าคณะมโนราห์ลัดวิภา ศ.พ่อแดงตรัง

นายลัด ผอมเขียว หรือมโนราห์ลัด ปัจจุบันอายุ 83 ปี อยู่บ้านเลขที่ 30/3 หมู่ 7 ตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง มโนราห์ลัดเล่าให้ฟังว่าบิดา คือ มโนราห์แดง ผอมเขียว เป็นคนเล่าให้ฟัง และตนจำได้มาจนถึงทุกวันนี้ ความว่า

มีเมืองๆหนึ่ง พระยาสายฟ้าเป็นเจ้าของเมือง วันหนึ่งมีไม้ไผ่เจ็ดปล้อง ลอยมาในท้องพระมหาสมุทร ดังเป็นเครื่องดนตรีของโนรา พระยาสายฟ้าผู้เป็นเจ้าของให้ทหารออกไปดูว่าหน้าพระราชวังมีอะไรที่ดังเป็นเครื่องดนตรีมา ทหารบอกว่าไม่มีอะไร มีแต่ไม้ไผ่เจ็ดปล้อง ลอยอยู่ในน้ำ พระยาสายฟ้าให้ทหารไปจับไม้ไผ่นั้นใส่เรือ มาถวายพระองค์ โดยให้ตั้งหน้าปราสาทของพระองค์ พอถึงเวลาเครื่องดนตรีจะดังมาจากลำไม้ไผ่นั้น พระยาสายฟ้าได้มีพระราชบุตร 1 คน พอเครื่องดนตรีดังขึ้น เด็กคนนั้นก็ได้เข้าหายไปในห้องทันที พระยาสายฟ้าสงสัยจึงให้สนมทุกคนคอยจับตามองว่าลูกสาวของพระองค์เข้าไปในห้องด้วยเหตุใด สนมมากราบทูลพระยาสายฟ้าว่าลูกสาวของท่านเข้าไปในห้องเวลาเครื่องดนตรีดัง เข้าไปร้องอยู่

พระยาสายฟ้ามีเมียช้อย 1 คน พระองค์จึงปรึกษากับเมีย ซึ่งเป็นแม่เลี้ยงของพระราชบุตรว่าคิดอย่างไรกับเด็กที่รำ เมียจึงบอกว่าให้ไปหาโหรมาทำนาย โดยได้บอกกับโหรว่าถ้าดีก็ให้เป็นรายเสีย โหรมาถึงก็ทำนายตามคำสั่งของเมียช้อยของพระองค์ ว่าเด็กผู้นี้เป็นเคราะห์บ้านเคราะห์เมือง พระยาสายฟ้าจึงถามว่าทำอย่างไรถึงให้หายเคราะห์ โหรตอบว่าให้จับเด็กนั้นลอยแพ ถ้าไม่จับเด็กลอยแพราษฎรทั่วประเทศจะล้มหายตายจากกันไปหมด ให้พระองค์พิจารณาว่าจะลอยหรือไม่ลอย พระองค์ตอบว่ายอมเสียลูกแต่อย่าให้เสียราษฎร เลยจับนางลอยแพ ไปติดที่เกาะสีชัง แพของเด็กไปติดที่เกาะสีชัง

องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสมาธิก็เลยได้เห็นว่ามีของมาติดอยู่ที่เกาะสีชัง ก็เลยให้เทวดาที่รักษาเกาะ ว่าจะให้ไปเอาเด็กผู้นั้นมาเลี้ยงไว้ เพราะว่าเป็นลูกของผู้ดี ให้รุกขเทวดาที่รักษาเกาะสอนให้เด็กผู้นั้นร่อนรำ จนชำนาญ รุกขเทวดา อากาศเทวดา มาราบทูลพระพุทธเจ้า ว่าเด็กผู้นั้นชำนาญแล้วแต่ยังไม่เชื่อขจัด เทวดาจึงบอกพระพุทธเจ้าว่าข้าพเจ้าหมดอายุที่จะรักษาเกาะ บอกพระพุทธเจ้าว่าจะสอนอยู่ไม่ได้แล้ว พระพุทธเจ้าตอบว่าตกลง ยืนมือรับทราบ ให้เทวดาขึ้นสวรรค์ไปเกิดต่อไป แต่พระพุทธเจ้าจะให้ไปบอกเด็กเสียก่อนว่ามีครูใหม่มา 1 คน แต่ครูไม่มีตัวตน เด็กถามเทวดาว่าครูไม่มีตัวตนอยู่ที่ไหน พระพุทธเจ้าตอบว่าอยู่ที่หน้าท่าแม่หน้าพระคงคา ไม่มีบ้านและไม่มีเรือน อยู่ในขุมน้ำ ให้เด็กคิดเอาเอง เด็กผู้นั้นชื่อนางฝ้าย คิดได้ว่า คือนางพระคงคา ก็ไปยืนที่หน้าท่าหน้า เห็นเงาของตัวเอง เลยขจัดทำขึ้นมาทันที พอเห็นเงาในน้ำก็ทำได้ คือว่าเป็นครูคนสุดท้าย นางบอกว่าจำได้แล้ว

บังเอิญพรานบุญเป็นพรานของพระยาสายฟ้า พ่อของนางฝ้ายที่จับลูกลอยแพ พรานบุญผู้นั้นได้กินไม้จิวดำ เดินบนน้ำไปได้โดยไม่มีปัญหา ไปจับสัตว์มาถวายพระยาสายฟ้า ได้ไปพบกับนางฝ้ายที่เกาะสีชัง ถามเหตุผลต้นปลายก็เข้าใจหมด ขอนางฝ้ายให้คืนกลับเข้าบ้านเข้าเมืองบ้านของพระยาสายฟ้า นางฝ้ายจึงบอกว่ายากไม่ได้ พ่อได้ให้สัตย์สัญญาไว้แล้ว ถ้าใครพาฝ้ายเข้าบ้านเข้าเมือง ทั้งฝ้ายทั้งผู้ที่พาเขาจะตัดตีนสิ้นคอ พรานบุญจึงตอบว่าสิ้นไม่ถึง แต่ถือสัตย์กับพระยาสายฟ้า นอกจากเดือนและตะวัน เมียที่กอดนอน ถ้าพรานบุญขอ จะให้ทั้งหมด ถ้าพระองค์พูดจริง ฝ้ายไม่ตายให้กลับเมือง ฝ้ายจึงยอม พรานบุญเลยพานางฝ้าย ไปทูลเกล้าของพระองค์ พระองค์ถามว่านี่เด็กอะไร เพราะว่าจากกันไปนานแล้ว พรานบุญตอบว่าเด็กอะไรก็ไม่รู้ แต่คำพูดของพระองค์ ได้สัญญาไว้แล้ว เกล้ากระผมขออะไร พระองค์บอกว่าได้ นี่แหละขอนางฝ้ายลูกของพระองค์กลับเข้าเมือง พอเครื่องดนตรีตั้ง พรานบุญจึงให้นางรำ พระองค์ท่านจึงหัวเราะขึ้นมา พรานบุญตอบว่ายังไม่เรียบร้อย แม้ว่าพระองค์ท่านจะดีใจ พระยาสายฟ้าถามว่ายังมีอะไรที่ไม่เรียบร้อย พรานบุญว่าให้พระองค์ถอดเครื่องทรงของพระองค์ให้กับนางฝ้าย พรานบุญก็บอกอีกว่ายังไม่เรียบร้อย พระยาสายฟ้าถามว่ายังมีอะไรที่ยังไม่เรียบร้อย พรานบุญตอบว่ายังมีมงกุฎทองของพระองค์มาสวมใส่ให้เจ้าฝ้ายเสียกัน พระองค์จึงถอดให้ทันที พรานบุญว่ายังไม่เรียบร้อย พระยาสายฟ้าถามว่ายังมีอะไรที่ไม่เรียบร้อย พรานบุญว่ายังมีหัวพรานของพรานบุญ พระองค์เลยทำหัวพรานให้พรานบุญ ทำเป็นหัวพราน พรานบุญเลยได้ครอบหัวพราน พรานบุญได้ตอบว่าเครื่องทรงของโนรากับของพรานเรียบร้อยแล้ว แต่มีสิ่งหนึ่งที่ยังไม่เรียบร้อย พระยาสายฟ้าถามว่ายังมีสิ่งใดที่ยังไม่เรียบร้อย พรานบุญตอบว่าไม่ใฝ่เจ็ดปล้องที่ตั้งอยู่หน้าปราสาท ถ้าไม่แก้ให้เป็นเครื่องดนตรี ไม่ใฝ่นั้นจะยกออก หรือพาไปไหนไม่ได้ เพราะว่าจะยกไม่ขึ้น พระยาสายฟ้าได้ถามว่าพรานบุญทราบหรือไม่ว่าเครื่องที่ตั้ง คืออะไร พรานบุญตอบว่ารู้ ที่ตั้งโบบังๆ ให้เอาสาริดเข้ามาหล่อ ที่ตั้งตุงๆ ให้ลงไม้เป็นรู ลู่หากัน แล้วหุ้มกับหนังสัตว์ ที่ตั้งฉับๆ เเทงๆ ให้ลงไม้แล้วทำให้กิวเหมือนคอกาสกู่หากัน หุ้มหนังข้างเดียว มีเชือกตึง แล้วก็ยกไม้ใฝ่เจ็ดปล้องนั้น มาผ่าออกทันที ให้เป็น 4 ซุง ระหว่างปล้องเดียว ก็ได้เอามาทำเป็นไม้แตระ เจ้าของไม้ใฝ่คือยายสีกับตาสู เป็นที่มาของหน้าตาสี ทำตามทีพรานบุญบอกไม้ใฝ่นั้นจึงลอยไปได้ นางฝ้ายพอรำถวายพระองค์ท่านแล้ว ได้เปลี่ยนชื่อเป็นนวลทองสำลี พรานบุญบอกว่าสำลีคือฝ้าย

เล่าโดยนายสมใจ สัจบุตร หัวหน้าคณะมโนราห์ใจดีประเสริฐศิลป์

นายสมใจ สัจบุตร หรือ มโนราห์ใจดี ปัจจุบันอายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 184 หมู่ 4 ตำบลนาข้าวเสีย อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เล่าว่าได้ฟังเรื่องนี้มาจากมโนราห์ขึ้น ณ สงฆ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ของตนเอง โนราห์ขึ้นเล่าให้ฟังว่า มีแม่ทองสำลี สมัยอยู่ในรั้วในวังเขาเที่ยวเล่นเต้นรำกันอยู่ พวกสนมกรมวัง เอาไม้ไผ่มาตัดทำเป็นเครื่องดนตรีให้เกิดเสียง เล่นในรั้วในวัง เขาเรียกว่าโนราชาตรี โขนชาตรี เที่ยวรำในอุทยาน เพราะว่าเป็นลูกเจ้าเมือง อยู่มาวันหนึ่งไปกินเกสรดอกบัว เกิดมีทอง รู้ถึงบิดา ก็อับอายประชาชน เพราะที่ไม่รู้ว่าพ่อคือใคร เพราะนางทองสำลีก็ตอบให้ไม่ได้ เลยถูกเนรเทศลอยแพออกจากเมือง มีพวกสนมกรมวังติดตามไปด้วยหลายคน มีชื่อว่าแม่แขนอ่อน แม่เมากลิ่น เป็นต้น แพลอยไปติดที่เกาะสีชัง พ่อขึ้นเล่าว่าเป็นพ่อเมื่อก่อนไม่ใช่พ่อแค นางได้เกิดลูกที่นั่น เป็นพ่อขุนศรีทรา พ่เทพสิงห์จรูดีลงมาสอนพ่อขุนศรีทราว่ารำ

พอเติบโตใหญ่ได้ส่งแพมาที่บางแก้ว ราชวังเดิม พระยาสาयฟ้าฟาดไม่รู้ว่าเป็นใคร รู้แต่ว่ามีโนราห์มาเล่น รำดี ก็เลยให้เชิญเข้ามาในวัง แต่เข้าไม่ได้ มีระเข้ขวางคลอง ต้องแหงแซ่ก่อน จึงจะเข้าวังได้ รำงาม เลยนึกรัก เลยมอบของกำนัลให้ มอบไหม(กำไล) มอบเล็บ แต่ยังไม่งามเท่าไร เลยถอดเครื่องทรงมอบให้ แต่ยังไม่สวย เลยถอดมงกุฎสวมให้ ถือว่าสูงกว่าใคร เพราะเป็นเครื่องทรงกษัตริย์ สอบถามจึงรู้ความว่าเป็นหลานของพระองค์

ทำไมโนราห์นาโยงมีมาก

ตามตำนานระบุว่ามโนราห์เกิดขึ้นครั้งแรกที่จังหวัดพัทลุง พัทลุงกับตรังได้ชื่อว่าเป็นบ้านพี่เมืองน้องกันมาช้านาน บรมครูโนรานาโยงหลายท่านก็ได้เดินทางมาจากพัทลุง เช่น โนราคลิ้ง สังฆรักษ์ ที่มาจากบ้านพังดาน ตำบลนาขยาด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โนราแดง ผอมเขียว ก็มีเชื้อสายคนพัทลุง โนราแปลก ผอมเขียว บุตรชายของโนราแดงเล่าว่าก่อนมาถึงรุ่นพ่อ ทั้งทวดและปู่ต่างก็เป็นโนรา สืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

ปัจจุบันอำเภอนาโยงมีคณะมโนราห์มากถึง 21 คณะ กระจายไปทุกตำบล หลายคณะเป็นการสืบทอดจากพ่อ-ลูก หรือในวงศ์เครือญาติ ในขณะที่บางคณะเป็นไปในรูปแบบอาจารย์-ศิษย์ ซึ่งการรับสืบทอดในรูปแบบต่างๆ ถือเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้โนรานาโยงยังคงอยู่ แม้ว่าหัวหน้าคณะหลายท่านได้เสียชีวิตไปแล้ว ทว่ามโนราห์ก็ไม่ได้สูญหายตามไปด้วย เนื่องจากมีผู้รับสืบทอดต่อ อีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้มโนราห์นาโยงมีมาก คือ คณะมโนราห์มีการฝึกหัดลูกศิษย์อย่างสม่ำเสมอ มีมโนราห์รุ่นใหม่เกิดขึ้นต่อเนื่อง รับช่วงต่อมโนราห์หลายท่านที่มีอายุมาก คณะมโนราห์หนึ่งคณะจึงไม่ได้มีเฉพาะคนหนุ่มสาว หากแต่ประกอบไปด้วยคนทุกวัย ตั้งแต่เด็กเล็กไปจนถึงเฒ่าชรา อาจกล่าวได้ว่าคณะมโนราห์เป็นพื้นที่ เป็นสังคมหนึ่ง ในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ฝึกฝน บ่มเพาะ และถ่ายทอดศาสตร์และศิลป์แห่งมโนราห์

นอกจากนี้การดำรงอยู่ของโนรานาโยงยังสัมพันธ์กับผู้คนที่มิใช่เชื้อสายมโนราห์ คนนาโยงที่นับถือครูหมอโนราห์มีมาก ครูหมอโนราห์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ลูกหลานนับถือ ศรัทธา ด้วยเชื่อว่าครูหมอโนราห์ช่วยปกป้องคุ้มครองลูกหลานจากภยันตรายต่างๆ ช่วยให้หายเจ็บป่วย การงานก้าวหน้า ชีวิตเจริญรุ่งเรือง รวมถึงเป็นที่พึ่งพิง และยึดเหนี่ยวจิตใจยามลูกหลานมีทุกข์ เมื่อลูกหลานบนบานขอในสิ่งต่างๆ แล้วสม

ตั้งหวัง ก็จะไม่แก้แค้นด้วยการรับมโนราห์มารำเพื่อเป็นการบูชาครูหมอที่ได้ช่วยเหลือลูกหลาน การดำรงอยู่ของโนราจึงเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนที่เชื่อและศรัทธาครูหมอโนรา

บรมครูโนรา

บรมครูในที่นี้หมายถึงบุคคลที่เป็นต้นแบบและเป็นแบบอย่างให้ศิษย์ปฏิบัติตาม หรือยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติ จากจำนวนคณะมโนราห์ทั้งหมด 21 คณะ สามารถนำมาวิเคราะห์การสืบทอดได้ 5 สายการสืบทอด ซึ่งแต่ละสายมีครูโนราคนสำคัญและมีลูกศิษย์รับสืบทอดต่อมาและเป็นคนที่ทำการแสดงอยู่ในปัจจุบัน สรุปได้ดังต่อไปนี้

มโนราห์ศรีเงิน (ขุนศรัทธาใจภักดี)

โนราศรีเงิน (ไม่ทราบนามสกุล) พื้นเพเดิมไม่ได้เป็นคนอำเภอนาโงย มีความสำคัญกับมโนราห์นาโงยในฐานะที่เป็นอาจารย์ของโนราซุ่ม แก้วเล็ก ครูโนราคนสำคัญของตำบลโคกสะบ้า แรกเริ่มโนราศรีเงินตั้งคณะที่บ้านควนนาแค ต.บ้านควน อ.เมือง จ.ตรัง ซึ่งขณะนั้นคณะมโนราห์ยังมีไม่มาก จุดเด่นของโนราศรีเงิน คือ การรำรำที่อ่อนช้อยสวยงาม ทำให้มีคนมาฝากตัวเป็นศิษย์มากมาย โнораศรีเงินฝึกลูกศิษย์โดยมีพรานเม้ง พรานคู่ใจช่วยฝึก ต่อมาเมื่อครบครันและไปตั้งรกรากที่บ้านทุ่งหม้าย ม.1 ต.ทุ่งค่าย อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง มีชื่อเสียงโด่งดัง ชาวบ้านเรียกติดปากว่า “ขุนทาทุ่งหม้าย” เคยรำมโนราห์ถวายรัชกาลที่ 6 ครั้งเสด็จประพาสหัวเมืองตรัง พระยารัษฎานุประดิษฐ์ เจ้าเมืองตรังตั้งให้เป็น “ขุนศรัทธาใจภักดี”

ลูกศิษย์คนสำคัญ คือ โнораซุ่ม แก้วเล็ก ซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานโนราศรีเงินด้วย โнораซุ่มหัดรำมโนราห์กับโนราศรีเงิน ก่อนมีครอบครัวและได้ย้ายจากบ้านควนนาแค มาตั้งรกรากที่บ้านหนองซุ่มแสง ม.10 ต.โคกสะบ้า อ.นาโงย และตั้งคณะมโนราห์ขึ้นเป็นโรงแรก เนื่องจากโนราซุ่มมีแต่ลูกสาว ไม่มีลูกชาย จึงฝึกหัดหลานให้รำมโนราห์พร้อมกันทั้งหมด 3 คน คือ โнораเจริญ ชัยเพชร โнораชบ ชัยเพชร และโนราสมบุญรณ์ ถิ่นพันธุ์ ต่อมาโนราซุ่มเสียชีวิต โнораเจริญซึ่งมีศักดิ์เป็นพี่ชายคนโตรับสืบทอดคณะมโนราห์ต่อจากตา ใช้ชื่อว่า คณะมโนราห์เจริญศิลป์ ภายหลังโนราเจริญมีอายุมาก จึงมอบหน้าที่ให้กับบุตรชาย คือ โнораประพันธ์ ชัยเพชร รับผิดชอบคณะต่อ ใช้ชื่อว่า คณะมโนราห์เจริญศิลป์ พัน-พินตรัง ส่วนโนราชบ รำหาประสบการณ์อยู่กับคณะมโนราห์เจริญศิลป์ ซึ่งมีศักดิ์เป็นพี่ชายและรับมรดกมาจากทวดซุ่ม ก่อนที่จะตั้งคณะเป็นของตนเองเมื่ออายุ 57 ปี ใช้ชื่อว่าคณะมโนราห์ชบ สมจิตร ประดิษฐ์ศิลป์ ลูกศิษย์ของโนราซุ่มที่ตั้งคณะและมีชื่อเสียงโด่งดังอีก 2 คน คือ โнораแคล้ว กาญจนพรหม และโนรากล่อม พรหมเพชร

มโนราห์คลัง สัมภักษ์

โนราคลัง หรือ นายคลัง สัมภักษ์ พื้นเพเดิมเป็นชาวพังงา ต.นาขยาด อ.ควนขนุน จ.พัทลุง ก่อนย้ายมาตั้งรกรากที่บ้านไสมะนาว หมู่ที่ 1 ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง โนราคลังเป็นมโนราห์พัทลุง และเป็นครูโนราคนสำคัญอีกคนหนึ่งของตำบลโคกสะบ้า

โนราคลังได้ตั้งคณะมโนราห์ขึ้นที่บ้านและได้ฝึกสอนลูกศิษย์หลายรุ่น เป็นมโนราห์ที่มีชื่อเสียงโด่ง ลูกศิษย์คนสำคัญ คือ โนราเลื่อน สัมภักษ์ ซึ่งเป็นบุตรชาย โนราน้อม ชัยมงคล ซึ่งทั้งสองเป็นครูโนราคนสำคัญของตำบลโคกสะบ้าเช่นกัน

มโนราห์ชื่น ณ สงฆ์

โนราชื่นหรือนายชื่น ณ สงฆ์ เป็นศิษย์ของโนราปูน บ้านในไร่ ต.เกาะเปี่ยม อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง ตั้งคณะมโนราห์ที่บ้านบนควน ม.8 ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง ชื่อคณะมโนราห์ชื่นเสียงทอง ฝึกหัดลูกศิษย์มากมาย ลูกศิษย์คนสำคัญมีดังนี้

- โนราเปี่ยม(เปี่ยม) สุวรรณวร คณะมโนราห์เปี่ยมเพลินศิลป์ ศ.ชื่นเสียงทอง
- โนราสมใจ (ใจดี) สัจบุตร คณะมโนราห์ใจดีประเสริฐศิลป์
- โนราทวน พุฒนวล(เสียชีวิตแล้ว) → โนราบุญฤทธิ์ ชัยภักดิ์(ศิษย์และหลานเขย)
คณะมโนราห์บุญฤทธิ์ทวนทองทวีศิลป์
- โนราอิ้ม ขวัญนิมิตร (เสียชีวิตแล้ว) → โนราสมนึก ดำรักษ์(ศิษย์) คณะมโนราห์
สมนึก ศ.รินบันเทิงศิลป์

มโนราห์แดง ผอมเขียว

โนราแดง หรือ นายแดง ผอมเขียว เป็นบุตรของนายแก้ว ผอมเขียว หรือโนราแก้ว ผู้ใหญ่บ้านสมัยรัชกาลที่ 5 บิดาของโนราแก้วเป็นชาวจังหวัดพัทลุง จากนั้นได้ย้ายมาตั้งรกรากที่อำเภอ นาโยง หน้าวัดพระพุทธสิหิงค์ ต.นาโยงเหนือ มโนราห์แดงเป็นลูกศิษย์ของมโนราห์ตั้ง อ่องเซ่ง (บิดาโนราเติม อ่องเซ่ง) ต.เขาวิเศษ อ.วังวิเศษ จ.ตรัง เนื่องจากบิดาเป็นผู้ใหญ่บ้านไม่มีเวลาสอนให้ จึงส่งตัวไปฝึกกับมโนราห์ตั้ง ต่อมามโนราห์แดงตั้งคณะและฝึกลูกศิษย์ที่บ้าน ลูกศิษย์คนสำคัญ มีดังนี้

- โนราลัด ผอมเขียว(บุตร) คณะมโนราห์ลัดวิภา ศ.พ่อแดง
- โนราแปลก ผอมเขียว (บุตร) คณะมโนราห์แปลก ลูกพ่อแดงตรัง
- โนราเลื่อน พูลสุด (ศิษย์) คณะมโนราห์เลื่อนน้อยทวีศิลป์

มโนราห์ช่วย (ไม่ทราบนามสกุล)

ไม่ทราบรายละเอียดมากนัก ทราบแต่เพียงว่าโนราช่วยได้ตั้งคณะมโนราห์ที่ตำบลนาข้าวเสีย ฝึกหัดศิษย์ ลูกศิษย์คนสำคัญ ได้แก่ โนราสังเวียน ซึ่งเป็นบุตรชาย นอกจากนี้ยังมีโนราสมเชษฐ์ ชัยเพชร โนราอำนาจ จำเริญรักษ์

ภายหลังจากที่โนราช่วยเสียชีวิต โนราสังเวียนได้สืบทอดคณะสืบต่อมา ใช้ชื่อว่า คณะมโนราห์สังเวียน ลูกพ่อช่วย ต่อมาโนราสังเวียนเสียชีวิต โนราประสิทธิ์ สุขคุ้ม ซึ่งเป็นศิษย์เอกได้รับสืบทอดคณะมโนราห์ต่อมาจนทุกวันนี้

โนราหาโยงอยู่ตรงไหน

แผนที่อำเภอหาโยง

หมายเหตุ ยอดเทริดแทนจำนวนคณะมโนราห์แต่ละตำบล

รายชื่อคณะมโนราห์ อำเภอหาโยง 21 คณะ

ตำบลโคกสะบ้า 8 คณะ

1. คณะมโนราห์ชบ สมจิตร ประดิษฐ์ศิลป์
2. คณะมโนราห์เจริญศิลป์ พัน - พัน ตรัง
3. คณะมโนราห์เสรี ลูกพ่อเปรมใสนาว
4. คณะมโนราห์เปี่ยมเพลินศิลป์ ศ.ชื่นเสียงทอง
5. คณะมโนราห์น้อม สมชัย จุฬีศิลป์
6. คณะมโนราห์ถาวรรัตนศิลป์
7. คณะมโนราห์ระเบียบสาครศิลป์

8. คณะมนโรรักษ์สมนึก ศ.รีนบันเทิงศิลป์

ตำบลนาหมื่นศรี 2 คณะ

1. คณะมนโรรักษ์เลื่อนน้อยทวีศิลป์
2. คณะมนโรรักษ์โอมงคลชัย

ตำบลนาข้าวเสีย 4 คณะ

1. คณะมนโรรักษ์ใจดีประเสริฐศิลป์
2. คณะมนโรรักษ์ประสิทธิ์ ศ.สังเวียน ลูกพ่อช่วย
3. คณะมนโรรักษ์อำนาจจำเริญศิลป์
4. คณะมนโรรักษ์สมเชษฐ์ ศิลป์ ตรัง

ตำบลช่อง 1 คณะ

1. คณะมนโรรักษ์ประจบน้อย ศ.น.ป.

ตำบลละมอ 3 คณะ

1. คณะมนโรรักษ์ลัดวิภา ศ.พ่อแดง
2. คณะมนโรรักษ์บุญฤทธิ์ ทวนทองทวีศิลป์
3. คณะมนโรรักษ์ทวิน้อย ขวัญใจชาวใต้

ตำบลนาโยงเหนือ + เทศบาล 3 คณะ

1. คณะมนโรรักษ์แปลก ลูกพ่อแดงตรัง
2. คณะมนโรรักษ์ประกิจทวีศิลป์
3. คณะมนโรรักษ์ครั้นน้อยดาวรุ่ง

ประวัติความเป็นมาโนรนาโยงแต่ละคณะ

ตำบลโคกสะบ้า 8 คณะ

1. คณะมนโรรักษ์ชบ สมจิตร ประดิษฐ์ศิลป์

หัวหน้าคณะ คือ นายชบ ชัยเพชร หรือโนราชชบ เดิมชื่อจริงว่าชบ แต่ทางอำเภอเขียนให้ผิดเป็นชม จึงใช้ชื่อจริงว่าชมมาจนถึงทุกวันนี้ เกิดเมื่อวันพุธ ปีมะเส็ง พ.ศ.2484 ปัจจุบันอายุ 74 ปี เป็นบุตรของ นายพร้อม ชัยเพชร และนางช่วง แก้วเล็ก ภรรยาชื่อนาง หนูจิตร ชัยเพชร (สุขคุ้ม) ราโนราด้วยเช่นกัน ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 181 หมู่ 10 ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง คนนิยมเรียกบ้านออกหลา คือตะวันออกของตลาดเกาะหยี เดิมเรียกบ้านโคกม่วงซีกวาง

แต่ปัจจุบันไม่มีใครเรียกกันแล้ว โดยโนราชนับได้ขับกลอนเล่าที่มาของบ้านโคกม่วงชื่อกวางไว้ดังนี้

“บ้านโคกม่วงชื่อกวางด้านหวางริมคลอง
ที่นั่นเป็นรองที่สองที่สาม
ทุ่งหวังไม่งามที่สามที่สี่
दानให้เข้าที่ด้านช่องคลองมอ
พ่อค้าชวนกันยกคอเข้าที่กอไม้ไผ่
ว่าแล้วปิดกวาดปูเสาดลงไว
ไม่ได้เว้นใครไปทั้งในเมืองตรง”

สืบสายโนรามมาจากตา คือ นายซุ่ม แก้วเล็ก หรือโนราซุ่ม ภรรยา(ยาย)ชื่อนางคิ้ม พรหมวัง พื้นเพเดิมเป็นชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช โнораซุ่มเป็นหลานและลูกศิษย์ของขุนศรัทธา ชัยภักดิ์ (โนราศรีเงิน) บ้านทุ่งหม้าย (บ้านเดิมควนนาแค)

เมื่ออายุ 8 ปี เข้าเรียนที่โรงเรียนวัดไทรทอง ขณะนั้นโรงเรียนอยู่ในวัด พอขึ้นชั้นป.2 มีแต่อาการป่วยไข้ไปโรงเรียนไม่ได้ สาเหตุเนื่องจากถูกครุหม่อมนรา โнораซุ่มซึ่งเป็นตาบ่นว่าให้หายจากเจ็บไข้แล้วจะให้รำโนรา จึงต้องออกจากโรงเรียนมาหัดรำโนรา ควบคู่กับการเรียนหนังสือวัด โดยมีบิดาเป็นผู้สอน

เริ่มหัดรำโนราตอนอายุ 9 ปี โดยมีโนราซุ่มเป็นครูคนแรกที่หัดให้ โнораซุ่มได้หัดลูกศิษย์มาหลายรุ่น ก่อนได้มีหลานสืบทอดเชื้อสายโนรา โнораซุ่มหัดหลาน 3 คนเป็นโนราพร้อมกันดังนี้

- โнораเจริญศิลป์ (นายเจริญ ชัยเพชร เสียชีวิตแล้ว) บิดาโนราพันธ์ โнораพิน
- โнораสมบุรณ์ ถิ่นพันธ์ุ(โนราเขียว เสียชีวิตแล้ว) เคยตั้งคณะแต่หยุดการแสดงและได้ยุบคณะไปแล้ว
- โнораชบ สมจิตร ประดิษฐ์ศิลป์ (โนราชบ)

โนราชบทำพิธีผูกผ้าใหญ่ตอนอายุ 22 ปี โดยมีโนราซุ่มเป็นคนผูกผ้าใหญ่ให้ ในตอนแรกรำร่วมกัน 3 คน ต่อมาโนราเจริญรำไม่ไหว จึงยกให้เป็นหน้าที่ของลูกชายโนราพันธ์ และโนราพิน รับสืบทอดคณะต่อ ส่วนโนราชบแยกมาตั้งคณะเองเมื่ออายุ 57 ปี

จุดเด่นของโนราชบ คือ การรำประกอบพิธีไสยศาสตร์ของโนรา เช่นการรำเขียนพราย ซึ่งเป็นการรำเฉพาะที่แข่งขันกับโนราคณะอื่นเท่านั้น วัตถุประสงค์เพื่อข่มขวัญคู่ต่อสู้ ปัจจุบันไม่มีการแข่งมโนราห์จึงไม่ได้รำแล้ว ผลงานเด่นของโนราชบมีดังนี้

- แข่งกับโนราปูน โคกยาง ศิษย์โนราแป้น ที่วัดแจ้ง ชนะการแข่งขัน
- แข่งกับโนรานิดน้อยจากจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่วัดรัตนากิมุข (ปากเหมือง) ชนะการแข่งขัน
- แข่งกับโนราแคล้วคล่อง ที่วัดรัตนากิมุข (ปากเหมือง) ผลการแข่งขันเสมอกันเพราะว่าเป็นญาติกัน

- แข่งกับโนราทวน ทองใบ ใจดี ที่วัดยอทอง ชนะการแข่งขัน ได้ถ้วยรางวัลจากนายเกษ อภิลักษณ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น
- แข่งกับโนราสมบูรณเทพศรศิลป์ เดิมวินวาด ที่วัดน้ำผุดใต้ ชนะการแข่งขันได้รางวัลเป็น พระพุทธรูป 1 องค์ ซึ่งโนราซบได้นำไปถวายที่วัดไทรทองในภายหลัง

โนราซบเล่าว่าการแข่งโนราเมื่อก่อนเป็นเรื่องปกติมาก โดยมากจะแข่งขันที่วัด เช่น งานลากพระ ผลการแพ้ชนะจะวัดที่จำนวนคนดูของแต่ละคณะ และปฏิภาณไหวพริบของนายโรง(หัวหน้าคณะ) ซึ่งรางวัลที่ได้ในสมัยนั้น ได้แก่ เงินรางวัล ถ้วยรางวัล และพระพุทธรูป

ปัจจุบันมีนักแสดงในคณะประมาณ 20 คน ฝึกลูกศิษย์ทุกวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ เวลา 17.00 - 20.00 น. ผู้สืบทอด คือ นายจิรพัฒน์ จินดาตวง (อ้อฟ) บุตรเขยคนเล็ก ส่วนค่าราชในการแสดง คิดดังนี้

โรงครู	49,000 - 69,000	บาท
โรงเหมรุษ	28,000- 38,000	บาท
แก๊บน คำครู	18,000 - 28,000	บาท
งานรำโชว์ ขึ้นบ้านใหม่	25,000 - 35,000	บาท

*** รวมโรงโนราและเครื่องเสียง

โนราซบเล่าต่อว่าดาซุ่มมีแต่ลูกสาว ไม่มีลูกชายแม้แต่คนเดียว ก็กลัวว่าไม่มีคนจะมารับช่วงโนราต่อ แต่โชคดีที่มีหลานชาย เลยฝึกหลานชายรำโนราทั้งหมด ได้มีคนแต่งบทกลอนไว้ แต่ดาซบจำไม่ได้ว่าเป็นใคร

บทกลอนการก่อตั้งคณะสายโนราซุ่ม แก้วเล็ก

“สายลมรินผืนพัทลุงยี่นทักมิตร
 ย่อมอุทิศเสียงฝากพากษ์กลอนหนึ่ง
 ส่งงานชิ้นศิลปะโนราตรัง
 วงที่ยังยึดไว้ลวดลายเดิม
 เล่าประวัติกอกพอแก่ซุ่ม
 พ่อไม่ท่อมตั้งตัวแต่หัวเหิม
 เข้าหัดครูชุกเป็นนกเดมิ
 ได้ริเริ่มจัดสรรในบั้นปลาย
 เพราะพ่อแก่ผมมีแต่ลูกผู้หญิง
 ทุกๆสิ่งนามสกุลเกือบสูญหาย
 ดีชาติดลบันดาลเกิดผมหลานชาย
 เข้าสืบสายชุกกอกโนรา
 แต่แรกพ่อแก่ว่าแกนี้ก็จะท่อมขาด
 แต่เดี๋ยวนี้ได้ตั้งมาดสมความปรารถนา

บุญเบิกทางให้ได้ผมเกิดมา
รำโนราติดต่อแต่พ่อแก่
ตั้งแต่พอรำได้เที่ยวไม่หยุด
ได้สมจุมุ่งหมายสืบสายแสะ
ทั่วทุกชนทุกตำบลเพราะคนเขาชอบแล
เพราะพ่อแกติดขั้นติดกับชั้นลายคราม
สอนให้รำนำแสดงสมแห่งยุค
ไปเที่ยวทุกแห่งหนคนสืบถาม
ศิลปะแบบก่อนพื่อนรำงาม
พยายามหัดหลานรากฐานเดิม
ผมมามีลูกน้องสนองผล
มีหลายคนเฝ้าฝึกใจอีกเต็ม
ฝีมือรำอัศวินมีศิลป์เต็ม
จึงได้เริ่มตั้งคณะขึ้นถาวร
มีสมจิตรนางเข้าประสมอบรมศิลป์
สมถวิลหมายชื่อลือกระฉ่อน
ในครั้งดีกตำบลบรรพ์นิรันดร
ไทยถาวรทั่วเขตประเทศไทย”

ประวัตินายจิรพัฒน์ จินดาตวง ผู้รับสืบทอดคณะ

นายจิรพัฒน์ จินดาตวง (อ้อฟ) บุตรเขยคนเล็กของโนราชนบ มีคณะโนราเป็นของตนเอง ชื่อ “โนราจิรพัฒน์ อ้อฟ วัฒนศิลป์” (ตั้งก่อนจะมาเป็นบุตรเขย) เกิดวันพฤหัสบดีที่ 17 ธันวาคม 2535 ปัจจุบันอายุ 23 ปีพื้นเพเป็นคนจังหวัดสงขลา อำเภอควนเนียง เป็นบุตรของนายจรูญ จินดาตวง กับนางอุสา แซ่วุ่น บิดามารดาแยกทางกันตั้งแต่อ้อฟยังจำความไม่ได้ หลังจากนั้นอ้อฟมาอยู่จังหวัดตรัง ในความดูแลของป้า นางมาลัย ศรีพลซึ่งเป็นพี่สาวของแม่ในฐานะบุตรบุญธรรม ที่บ้านโคกยุง ตำบลในควน อำเภอย่านตาขาว เรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดโพรงจระเข้ และจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนย่านตาขาวรัฐชนูปถัมภ์

อ้อฟเป็นโนราเพราะว่าใจรัก เริ่มหัดรำโนราจากการเปิดแผ่นดีวีดีและหัดรำเอง ตอนเรียนอยู่ที่โรงเรียนโพรงจระเข้ได้หัดรำกับอาจารย์สุตรักษ์ ซึ่งเป็นหนังสือดี แต่บิดาบุญธรรม คือ นายเอียด ศรีพล ไม่ต้องการให้รำโนรา อยากให้เรียนหนังสือมากกว่า ตอนเรียนอยู่ป.6 มีโนรามารำที่บ้าน คณะมนราห์ประจักษ์ใจ ละหวยศิลป์ ยิงได้ดูได้เห็นยิ่งชอบและอยากรำโนรา จึงหนีออกจากบ้าน ได้ไปมอบตัวเป็นศิษย์โนราเศียร จิตบุญ (เสียชีวิตแล้ว) บ้านปากคลอง แต่โนราเศียรไม่รับเป็นศิษย์ เพราะว่าพ่อแม่ไม่รู้ แต่ตัวเองได้วอนขอ บอกว่าผมรักโนรา โนราเศียรจึงยอมรับเป็นศิษย์ หลังจากนั้นได้กลับไปบอกพ่อแม่ โนราเศียรเป็นญาติห่างๆกับพ่อ พอรู้ว่ามอบตัวเป็นศิษย์ก็ได้ฝึกรำไประยะหนึ่ง ควบคู่กับการหัดรำกับครูที่โรงเรียนย่านตาขาวรัฐชนูปถัมภ์ หลังจากได้เข้าเรียนระดับมัธยมที่นั่น

ขณะเรียนหนังสือได้รำโนรามาตลอด ปี 2553 ได้เข้าแข่งขันโนราระดับประเทศ ในฐานะตัวแทนของจังหวัดตรัง ได้รับรางวัลชนะเลิศ นอกจากโนราแล้วยังได้เข้าร่วมการแข่งขันอ่านทำนองเสนาะได้รับรางวัลมาอย่างต่อเนื่องเช่นกัน

เหตุที่ได้มารำโนรากับคณะโนราห์ซบ สืบเนื่องจากหลังจากที่เรียนจบชั้นม.6 ได้พบพระภิกษุรูปหนึ่งที่ได้รับนิมนต์ไปสวดงานศพของปู่ ชื่อหลวงพิชัย จากวัดควนหิน เห็นอ้อฟร่าโนราที่งานศพปู่ที่สวยงาม น่าประทับใจ จึงได้แนะนำให้รู้จักกับโนราซบ และออกเที่ยวรำหาประสบการณ์กับโนราซบประมาณ 6 เดือน จึงได้เดินทางไปเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา ระหว่างนั้นได้มีโอกาสไปเที่ยวรำหาประสบการณ์กับวงดนตรีของเอกชัย ศรีวิชัย อยู่ประมาณ 1 ปี จากการชักชวนของอาจารย์ธรรมนิทย์และโนราอ้อมจิต วางเว้นจากงานของเอกชัยก็จะกลับมารำกับคณะของโนราซบ จนกระทั่งออกจากวงเอกชัย ไม่ได้เรียนต่อ จึงกลับมาอยู่บ้านที่โคกยุง ออกรำหาประสบการณ์กับโนราซบ จนได้พบรักกับบุตรสาวคนเล็กของโนราซบ คือ นางสาวสุรัตนา ชัยเพชร ซึ่งรำโนราด้วยเช่นกัน ปัจจุบันมีบุตรด้วยกัน 1 คน อายุ 1 ปี 6 เดือน

2. คณะโนราห์เจริญศิลป์พัน-พิน ตรัง

หัวหน้าคณะ คือ นายประพันธ์ ชัยเพชร หรือโนราพัน เกิดวันเสาร์ที่ 17 กันยายน 2503 ปีชวด ปัจจุบันอายุ 55 ปี อยู่บ้านเลขที่ 135/1 หมู่ 10 ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เป็นบุตรของนายเจริญ ชัยเพชร (โนราเหริน) และนางเลื่อมปราบแทน จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านไร่หลวง จากนั้นเรียนต่อกศน.ตำบลโคกสะบ้า จนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งขณะนั้นเปิดสอนที่บ้านผู้ใหญ่นิจ นวลนิ่ม (ผู้ใหญ่มั่น) และไปสอบที่ศูนย์กศน.อำเภอนาโยง (วัดกลาง)

โนราพันสืบเชื้อสายโนรามาจากบิดา คือ นายเจริญ ชัยเพชร หรือโนราเหริน ซึ่งเป็นหลานอีกคนหนึ่งของโนราซุ่ม แก้วเล็ก โนราซุ่มเป็นหลานและลูกศิษย์ของขุนศรีทธาใจภักดี (โนรา

ศรีเงิน) บ้านทุ่งหม้าย (บ้านเดิมควนนาแค)

เริ่มหัดรำโนราเมื่ออายุประมาณ 13 ปี โดยบิดาเป็นคนหัดให้ และยายเอม แม่ยกของโนราตั้งกระตูก่อน โนราเมืองนครศรีฯ ซึ่งรู้จักกันครั้งเมื่อบิดาไปแข่งโนราที่จังหวัดนครศรีธรรมราชตามมาดัดตัวให้ที่บ้าน โดยใช้น้ำมันครุ้ม เสี่ยงผา) พร้อมการกำกับคาถา อยู่ประมาณ 1 เดือน หลังจากนั้นก็ออกรำกับคณะของบิดามาโดยตลอด มีบ้างที่ออกรำหาประสบการณ์ โดยได้ไปอยู่กับโนราอ้อมจิต อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เป็นเวลา 3 เดือน อยู่กับโนราถวิลสายพิณจำปาทอง จังหวัดพัทลุง เป็นเวลา 3 เดือน (สามีของโนราถวิลเป็นเกลอกับบิดา) หัดขับกลอนสดกับโนราคล้ายแครง บ้านนางประหลาด ม.5 ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง เนื่องจากได้รู้จักกันตอนที่โนราคล้ายไปอยู่กับโนราถวิลที่จังหวัดพัทลุง ทำ

พิธีผูกผ้าใหญ่เมื่ออายุ 21 ปี โดยมีโนรากล่อม พรหมเพชร เป็นคนครอบเทริดให้ เนื่องจากพ่อลูกไม่ให้ครอบเทริดให้แก่กัน ทำพิธีกรรมครั้งแรก คือ พันหัวควาย บิดาเป็นคนยื่นดาบให้

อายุ 35 ปี ได้รับสืบทอดคณะจากบิดา เนื่องจากบิดามีอายุมาก มาถึงวันนี้ก็ 20 ปีแล้ว โดยบิดาเพิ่งมาเสียชีวิตเมื่อปี 2550 หากแต่ได้มอบคณะให้โนราพันบุตรชายรับผิดชอบสานต่อก่อนหน้านั้น จุดเด่นของคณะ คือ ทำรำเพลงปี่ ที่ไม่เหมือนคณะอื่น การรำโชว์หลงเสียงปี่ เป็นการดวลกันระหว่างคนเป่าปี่กับคนรำ รำเพลงฉิ่ง เพลงทับ เพลงฆ้อง เต็มทุกท่า ถือคติว่า“รำโนราต้องให้คนหน้าโรงมัดสีเรา” ปัจจุบันมีนักแสดงในคณะ 40 คน อายุน้อยสุด 5 ปี ฝึกลูกศิษย์ทุกวัน เวลา 18.30-20.30 น. ยกเว้นเวลามีงานแสดง หรือฝนตกหนัก ลูกคู่จะมี 2 ชุด เพราะบางครั้งติดงานซ้อนกันต้องแยกเป็น 2 คณะ โดยมีนายประพิน ชัยเพชร หรือโนราพิน น้องชายแยกไปอีกโรงหนึ่ง ค่าราชการแสดง คิดดังนี้

โรงครู 3 วัน 2 คืน 55,000 บาท

โรงเหมรยุย 2 วัน 1 คืน 28,000 บาท

แก้เหมรยุย 1 วัน อยู่ระหว่าง 13,000-15,000 บาท

**** รวมค่าเครื่องเสียงและโรงโนรา

**** ต่างจังหวัดคิดเพิ่มตามระยะทาง

เพลงโทน/เพลงทับที่ใช้เกี้ยวสาว(แต่งสมัยทวดซุ่ม ไม่ทราบว่าเป็นคนแต่ง)

“น้องพี่เอยตัวของพี่

เปรียบเหมือนชาติรีเสมือนนงสาร์ิกา

ไม่มีคู่อยู่กับทียวบินหา

ตัวเดียวเที่ยวมาป่าพงพี่

เกณฑ์ชะตาอาภัพให้อับหมอง

ยังไม่มีคู่จะมาอยู่ครอง เศร้าหมองศรี

เที่ยวลัดลอดสอดหาเจ้านารี

เจ้าน้องรักปักมีขวัญพี่ไม่พบจวน

ให้ละห้อย สร้อยเศร้า เข้ายวนจิต

ทุกเช้าค่ำ พี่มา ร่ำคิด ให้จิตพี่เรรวน

ให้ออดฝนทนฟ้า เที่ยวตามหานวล

ยังไม่ประสพจะมาพบจวน หัวใจหาย

ฟังเสียงฟ้าลั่น ฝ่าสาย

จิตละห้อย เศร้าสร้อยไม่วาย

คิดถึงเจ้านวลนาง”

3.คณะมนโรรักษ์สมนึก ศรีนันทนิงเศิลปะ

หัวหน้าคณะ คือ นายสมนึก ตำรำกะ หรือโนรำนีกอยู่ บ้านเลขที่ 157 หมู่ 6 ตำบลโคกสะเกบ้ำ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เกิด เมื่อวันอังคาร เดือน 10 ปีฉลู พ.ศ. 2480 ปัจจุบันอายุ 78 ปี เป็น บุตรของนายเลื้อน ตำรำกะ และนางแจว คงสิน พื้นเพเป็นชาวจังหวัด นครศรีธรรมราช บิดามารดาต่างมีเชื้อสายโนร่า เรียนจบชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4

สาเหตุที่ต้องมารำโนร่าเนื่องจากเมื่ออายุ 5 ปี ป่วยเป็นไข้ น้ำ ฟอง บวม หมดทั้งตัว ยาได้เดินทางมาจากบ้านนาปด มาภาคออกซื้อ กับครุหมอดตายว่าให้หายไข้ แล้วจะให้รำโนร่า ปรากฏว่าหายไข้ อายุ 7 ปีจึงเริ่มหัดรำโนร่ากับโนร่าอิม ขวัญนิมิตร บ้านบนควน ม.8 ต.โคกสะเกบ้ำ อ.นาโยง จ.ตรัง จนอายุ 15 ปี จากนั้นหัดรำกับโนร่า

แคล้ว-คล่อง กาญจนพรหม บ้านนาบินหลา ต.นาบินหลา อ.เมือง จ.ตรัง เป็นเวลา 2 ปี แล้วจึงมารำ กับโนร่าเลื้อน ไสนาว เมื่ออายุครบ 21 ปี ได้เข้าพิธีผูกผ้าใหญ่ โดยมีโนร่าแคล้ว-คล่อง บ้านนาบินหลา เป็นคนผูกผ้าใหญ่ให้

หลังจากผูกผ้าใหญ่ก็ได้หยุดรำไป เนื่องจากแต่งงานมีครอบครัว มีบุตรทั้งหมด 4 คน และไม่ได้ รำโนร่าอีกเลย รุ่นลูกไม่มีใครถูกโนร่าเลย จนกระทั่งเมื่ออายุ 58 ปี มีเหตุให้ต้องกลับมารำโนร่าและ จำเป็นต้องตั้งคณะโนร่าเป็นของตนเอง เนื่องจากนายชาติชาย ตำรำกะ หลานชาย ถูกครุหมอดกระทำ ให้ไม่กินข้าวกินน้ำรวม 7 วัน จึงบนบานกับครุหมอดว่าให้หลานชายหายจากอาการป่วยไข้ แล้วจะให้รำ โนร่า เมื่อนายชาติชายหายเป็นปกติ จึงได้ให้ไปหัดรำโนร่ากับโนร่าเปรม เกื้อแก้ว แต่มีเหตุขัดข้อง คือ ไม่มีลูกคู่ตีเครื่อง ไปแล้วไม่ได้หัด โนร่านีกจึงตั้งคณะโนร่าขึ้นมาเอง เพราะว่าเครื่องดนตรีก็ยังมีอยู่ครบ

โดยก่อนหยุดรำช่วงที่แต่งงานมีครอบครัว โนร่าสมนึกพูดว่า “ถ้าตายายโนร่ายังจริง ค่อยทำ กันหลาว” แล้วก็มาถูกเอาหลานชายจริง โดยตอนที่ตั้งคณะใหม่มีโนร่ารีนซึ่งเป็นน้องของตา เป็นที่ ปรีกษาให้ หัดศิษย์รุ่นแรกประมาณ 20 คน โดยจะฝึกสอนทุกวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ เวลา 17.00 - 20.00 น. อายุน้อยสุด คือ 3 ปีครึ่ง จำนวนนักแสดงในคณะ 30 - 40 คน จุดเด่นของ คณะ คือ บทกลอนที่ประทับใจ ทำรำที่แปลกเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ส่วนค่าราชการแสดงคิดดังนี้

โรงครู	48,000 บาท
โรงเหมรยุ	27,000 บาท
แก๊บน	15,000 บาท
***รวมโรงโนร่าและเครื่องเสียง	

4. คณะมิโนราห์เปรียมเพลินศิลป์ ศ.ซิ่นเสียงทอง

หัวหน้าคณะ คือ นายเปี่ยม สุวรรณวร หรือโนราเปรียม เดิมชื่อเปรียมแต่ทางอำเภอเขียนให้ผิดเป็นเปี่ยม จึงใช้ชื่อจริงว่า เปี่ยมมาจนถึงทุกวันนี้ เกิดเมื่อวันพุธ เดือน 12 ปีชวด พ.ศ.2491 ปัจจุบันอายุ 67 ปี เป็นบุตรของนายข้า สุวรรณวร และนางผลอย โออินทร์ จบชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดนางประหลาด บ้านเดิมอยู่ หมู่ 7 บ้านโคกสะบ้า ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 58 หมู่ 1 ตำบล โคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ซึ่งเป็นบ้านของภรรยา

บิดามารดาไม่ได้เป็นโนรา แต่มีเชื้อสายโนรามามาแต่บรรพบุรุษ สาเหตุที่ต้องมารำโนราเนื่องจากเมื่ออายุประมาณ 7 ปี ถูกครุหมอ กระทำ ให้เป็นไข้กินข้าวไม่ได้ อยากรกินแต่น้ำมะพร้าวกับน้ำหวาน บิดาจึงได้ไปหาหมอเหล็ก หมอพื้นบ้าน ที่บ้านควนยวนซึ่งเป็นเกลอกับตนเอง เพื่อให้ดูเพทว่าบุตรของตนป่วยไข้ด้วยสาเหตุอันใด หมอเหล็กบอกว่าอาการแบบนี้ น่าจะถูกโนรา ครุหมอต้องการให้รำโนรา จึงได้ แนะนำบิดาว่าให้ไปหาโนราเพื่อผูกข้อมือมัดจำไว้ให้เป็นโนราในวันข้างหน้า บิดาได้เดินทางกลับมาบ้าน และได้บนกับครุหมอว่าให้บุตรชายของตนหายจากอาการป่วยไข้แล้วจะให้รำโนรา จากนั้นได้พา บุตรชายไปผูกข้อมือกับโนราซิ่น เนื่องจากบ้านอยู่ใกล้กัน

เริ่มหัดรำโนราเมื่ออายุ 9 ปี กับโนราซิ่น ณ สงฆ์ ซึ่งตอนนั้นมีโนราเฟื่อง ขวัญนิมิตร และโนรา อัม ขวัญนิมิตร น้องชายโนราเฟื่อง ร่วมสอนด้วยเนื่องจากบ้านอยู่ใกล้กันจึงอยู่รวมเป็นคณะเดียวกัน มีโนราซิ่นเป็นหัวหน้าใหญ่ โดยจะหัดรำทุกวันตอนเย็น เมื่ออายุ 21 ปี ได้อุปสมบทและทำพิธีผูกผ้าใหญ่ เป็นโนราอย่างเต็มตัว สามารถทำพิธีกรรมทางโนราทุกอย่างได้ โดยมีโนราซิ่นเป็นผู้ทำพิธีให้ เปรียบเสมือนพระอุปัชฌาย์ มีโนราใบ โนราทวน โนราน่อม เข้าร่วมพิธีในครั้งนั้นด้วย

หลังจากผูกผ้าใหญ่ไม่นานก็ได้แต่งงานและย้ายไปอยู่บ้านของภรรยาที่หมู่ที่ 1 ซึ่งเป็นที่อยู่ ปัจจุบัน เมื่อมาอยู่บ้านภรรยาได้ออกรำหาประสบการณ์กับโนราน่อม โนราเหริน โนราชบ จนกระทั่ง โนราซิ่นได้เสียชีวิตลงเมื่อเดือนสิงหาคม 2538 หลังจากนั้นประมาณ 3 เดือน โนราซิ่นก็มาประทับทรง นางจำเริญ ณ สงฆ์ บุตรสาวของโนราซิ่นว่าต้องการให้โนราเปรียมฝึกหัดลูกศิษย์ เป็นเหตุให้โนรา เปรียมต้องตั้งคณะ และหัดศิษย์ที่บ้านของโนราซิ่น หมู่ที่ 8 บ้านบนควน โนราเปรียมเล่าว่าหลังจาก โนราซิ่นเสียชีวิตตนเองป่วยเป็นไข้อยู่หลายเดือน และคิดว่าจะหยุดรำโนรา แต่ก็มีเหตุให้ต้องมารับสืบทอดโนราต่อจากโนราซิ่นตั้งแต่นั้นมา

ช่วงแรกฝึกหัดลูกศิษย์ประมาณ 20 คน โดยไม่เรียกร้อยค่าใช้จ่าย หากแต่บิดามารดาของเด็ก จะเป็นผู้ที่เสียค่าไฟให้ และไม่เคยทูปตีลูกศิษย์ โดยจะฝึกหัดเด็กในช่วงวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ เวลา 19.00-20.30 น. หลังจากนั้น 2 ปี ก็กลับมาฝึกที่บ้านของตนเอง ปัจจุบันมีนักแสดงในคณะประมาณ 25 คน นอกจากรำโนราแล้ว โนราเปรียมยังมีความสามารถในการทำเครื่องดนตรีของโนรา เช่น รวงไหม่ง ทับ กลอง โนราเปรียมบอกว่าไม่มีใครสอนให้ ครูพักลักจำมาจากโนราน่อม และมาหัดทำเอง นอกจากนี้ยังรับทำหน้าพรานด้วย ซึ่งราคาตกอยู่หน้าละ 1,200 บาท ส่วนค่าราชการแสดงคิดดังนี้

โรงครู 2 คืน 3 วัน	48,000	บาท
โรงหมურย 2 วัน 1 คืน อยู่ระหว่าง	22,000-23,000	บาท
แก้บน 1 วัน	9,000	บาท

หากต่างอำเภอหรือต่างจังหวัดอาจคิดเพิ่ม ทั้งนี้ทั้งหมดรวมเครื่องเสียงและโรงโนราแล้ว สำหรับการรำโรงครู(แหงเข้) จะต้องจ่ายค่าจ้างให้มือปีรวม 4,000 บาท ตลอดทั้งงาน เพราะมือปีหายาก และเป็นเครื่องดนตรีที่ต้องเล่นอยู่ตลอด

จุดเด่นของคณะ คือ การทำพิธีกรรมแบบโบราณ ครบทุกขั้นตอน ไม่มีตัดทอน และทำรำที่เป็นแบบโบราณ ผู้สืบทอด คือ นายวิสุทธิ์ สุวรรณวร บุตรชาย ซึ่งปัจจุบันรับข้าราชการอยู่ต่างจังหวัด

5.คณะมโนราห์ระเบียบสาครศิลป์

หัวหน้าคณะคือ นางเปี่ยม รัตนะ (ตามบัตรประชาชน) เดิมชื่อระเบียบ คล้ายเถาว์ ซึ่งถูกเปลี่ยนโดยเจ้าหน้าที่ทำบัตรประชาชนตอนทำบัตรครั้งที่ 3 ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 145/1 หมู่ที่ 6 ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เกิดเมื่อวันพุธที่ 14 ธันวาคม 2491 ขณะนี้อายุ 67 ปี เป็นบุตรของนายเหมียม คล้ายเถาว์ และนางเอื้องเพชรรัตน์ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดไทรทอง ซึ่งขณะนั้นโรงเรียนอยู่ในวัด

ตอนอายุ 3 ปี ถูกครุหมอกะทำให้ไม่กินข้าว กินแต่นมกับน้ำ นอนป่วยอยู่ 3 เดือน พ่อดีพ้อท่านเจ้าอาวาสวัดไทรทองได้รับโนราเติมกับโนราเฟื่องมาราแข่งขันกันที่ในวัด พ่อได้ยินเสียงกลองเด็กหญิงระเบียบก็ยกมือขึ้นร่ำทำทำสวด แม่เห็นเข้าเลยเรียกพ่อมาดู คิดว่าลูกชัก แต่พ่อก็พาไปหาหมอ ใจบ่นบานขึ้นว่าถ้าเป็นครุหมอกตายมาลงโทษอยู่ก็ขอให้หาย จะพาโนราเลื่อน ไสนาวมาบนบานให้อีกที พอถึงวันพุธก็ได้ไปรับโนราเลื่อนมาบนบานให้ วันรุ่งขึ้นเด็กหญิงระเบียบก็ขอข้าวกิน และหายป่วยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

เริ่มหัดรำโนราเมื่อพ.ศ.2496 อายุได้แค่ 5 ขวบ ฝึกหัดรำกับโนราจ่าย ศ.เลื่อนไสนาว (นายจ่ายเพชรรัตน์) ซึ่งเป็นหน้า ในคณะก็มีโนราอ้อม ขวัญนิมิตร โนราเคลื่อน ทองขาว และโนราเชื่อน (จ้วน) หนูช่วย ช่วยกันฝึกสอนเด็ก ๆ

รำอยู่กับโนราจ่ายที่บ้านไสขัน จนอายุประมาณ 16 ปี โนราจ่ายก็ยุบโรง(ปิดคณะ) จึงไปรำอยู่กับโนราน้อม ชัยมงคล ประมาณ 6 ปี ก็หยุดรำ เพราะมีครอบครัวมีบุตรที่ต้องดูแล พอลูกคนโต คือ เด็กชายนิยม รัตนะ อายุได้ 7 ขวบก็ให้ไปหัดรำกับโนราน้อม ส่วนคนน้อง เด็กชายพะยอม รัตนะ ก็เช่นกัน เมื่ออายุ 7 ขวบ ก็ส่งไปหัดรำกับโนราน้อมด้วย ขณะที่เด็กชายนิยมเรียนอยู่ชั้นป.6 เด็กชายนิยมเรียนชั้นป.5 พ่อของเขาเสียชีวิตลงสองพี่น้องเลยหยุดรำโนรา

ต่อมาเมื่อนิยมอายุได้ 17 ปี เกิดไม่สบายกินอาหารไม่ได้ จนร่างกายผ่ายผอม จึงบอกว่าให้แม่รำโนราอีก เพราะเขาเองทำไม่ได้ โนราระเบียบจึงกลับมารำโนราอีกครั้งกับโนราสมนึก ตำรงค์ ตอนอายุ 59 ปี รำอยู่กับโนราสมนึก 4 ปี ก็ออกมาตั้งคณะเป็นของตนเอง เมื่อพ.ศ.2554 ขณะนั้นอายุ 63 ปี

สาเหตุที่ต้องตั้งคณะเองเพราะว่าน้องชาย คือ นายแอบ คล้ายเถาว์ ถูกคดีฆ่าคนตาย แต่รู้ว่าไม่เป็นความจริง จึงบ่นไว้ว่าหากน้องชายหลุดคดีจะตั้งคณะโนราห์เป็นของตนเอง ปรากฏว่าน้องชายพ้นคดีจริงๆ จึงได้ตั้งคณะชื่อ ระเบียบสาครศิลป์ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และเป็นคณะที่มีหัวหน้าคณะเป็นผู้หญิงคนเดียวในอำเภอนาโยง

จุดเด่นของคณะ คือ การฝึกรำตัวอ่อน และการปรับปรุงการแสดงบางตอนให้ผู้ชมสนใจมากขึ้น เช่น บทเสื่อเผา ก็มีการแต่งชุดเสื่อ ผู้ชมจะเข้าใจในบทบาทการแสดงดีขึ้น จำนวนนักแสดงในคณะมี 35 คน อายุน้อยสุด 4 ปี มากสุด 64 ปี ฝึกลูกศิษย์เป็นประจำทุกวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ เวลา 19.00– 21.00 น. ส่วนค่าราชในการแสดง คิดดังนี้

โรงครู 3 วัน 2 คืน 42,000 บาท

โรงเหมรยุ 23,000 บาท

1 วัน 9,000 บาท

***ถ้าเช่าเครื่องเสียงและโรงโนราด้วย คิดเพิ่ม 4,000 บาท

หมายเหตุ

- เนื่องจากโนราผู้หญิงทำพิธีแทงเข้ไม่ได้ จึงให้โนราถาวร รัตนะ เป็นผู้ทำพิธีให้
- นายวีรพล เกิดผล เป็นหมอไหว้ภูมิโรง
- นายครบ หนูช่วย ออกพราน
- นายสมยศ คล้ายเถาว์ ลูกของพี่ชาย จะเป็นทายาทรับโรงต่อไป โดยมีนายสุตสาคร สังฆรักษ์ เป็นผู้ช่วย

6. คณะโนราห์ถาวรรัตนศิลป์

หัวหน้าคณะคือ นายถาวร รัตนะ หรือโนราถาวร เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 4 สิงหาคม 2509 ปีมะเมีย ปัจจุบันอายุ 49 ปี อยู่บ้านเลขที่ 35 หมู่ 1 ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ปัจจุบันเรียกบ้านออกหลา เมื่อก่อนเรียกหนองซุ่มแสง เป็นบุตรของนายวงศ์ รัตนะ กับนางบวน ทองเครือ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดไทรทอง และเรียนต่อที่กศน.ตำบลโคกสะบ้าจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

สาเหตุที่มารำโนรา เนื่องจากตอนเด็กไข่มุ่ยหยุด ผู้เป็นย่า คือ นางดับ ซอสุวรรณ บ่นบานว่าให้หายไข่มุ่ยแล้วจะให้รำโนรา สำหรับคน

ในครอบครัวที่เป็นโนรา คือ นางคลาด รัตนะ น้องสาวของบิดา ซึ่งเป็นอาของโนราพร นางคลาดรำโนราเป็นคนแรกของครอบครัว ได้รำอยู่กับโนราน้อม หัตถ์รำรุ่นเดียวกับโนราระเบียบ โนราจุลี หากแต่ไม่ได้ตั้งคณะเป็นของตนเอง

โนราพรเริ่มหัตถ์รำโนราตอนอายุ 16 ปี เริ่มแรกผู้เป็นย่าได้ไปหาโนราเปรม เร่งเตือนว่าถ้าไม่หัตถ์โนราจะให้หลานชายบวชเณร เนื่องจากช่วงนั้นไม่มีการฝึกศิษย์เลยโนราทิ้งช่วงไปนานตอนเริ่มหัตถ์รำหัตถ์พร้อมกันประมาณ 6 -7 คน อายุไล่เลี่ยกัน ครูคนแรกที่สอนรำโนรา คือ โนราเปรม หลังจากนั้นออกรำหาประสบการณ์ กับโนราพัน เพชรสง บ้านไร่เหนือ จังหวัดพัทลุง โนราสมนึก โนราระเบียบ ผูกผ้าใหญ่ตอนอายุ 21 ปี โดยโนราน้อมเป็นคนผูกผ้าใหญ่ให้

ต่อมาโนราเปรม โนราแอด (แคล้ว ทองขาว) แยกโรงออกมาจากโนราน้อม แต่ตนยังเที่ยวรำอยู่กับโนราน้อม แต่มีปัญหาขัดข้องใจ ทำให้มีเหตุให้ต้องออกมาจากโรง จึงไปอยู่กับโนราแอด ตอนมีปัญหาหยุดอยู่ 1 ปี รำอยู่กับโนราแอดประมาณ 20 ปี ต่อมาโนราแอดเสียชีวิตลงด้วยเป็นเนื้อร้ายที่ขา จึงได้ตั้งคณะเองเมื่ออายุ 49 ปี ตามคำสั่งเสียของโนราแอดที่สั่งไว้ว่าอย่าหยุดรำโนราให้ฝึกหัดศิษย์ต่อไป เป็นเหตุให้โนราถาวรตั้งคณะเป็นของตัวเองตั้งแต่นั้นมา มีการฝึกหัดลูกศิษย์ โดยการนำคนเก่าๆที่เคยฝึกหัดรำกับโนราน้อมมาร่วมคณะ และได้ฝึกหัดลูกศิษย์เด็กเล็กๆตามกันมาจนถึงปัจจุบัน ช่วงไหนที่ไม่มีงานก็จะไปร่วมกับมโนราห์ระเบียบ ถือได้ว่าเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ตอนนี้มีนักแสดงในคณะจำนวน 35 คน ลูกคู่ 7 คน จุดเด่นของโนราพรอยู่ที่ทำรำ และการฝึกหัดลูกศิษย์ให้รำเป็นเร็ว เนื่องจากมีการฝึกฝนเป็นประจำในวันเสาร์-อาทิตย์ เวลา 18.30-20.30 น. ในส่วนของข้าราชการแสดง คิดดังนี้

โรงครู 2 คีน 3 วัน	42,000 - 44,000	บาท
โรงเหมรยุย 1 คีน 1 วัน	22,000 - 23,000	บาท
***รวมค่าโรงโนราและเครื่องเสียงแล้ว		

7. คณะมโนราห์น้อม สมชัย จุฬาศิลป์

หัวหน้าคณะ คือ นายสมชัย บุญมาก หรือโนราชัย เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ 14 กุมภาพันธ์ 2512 ปัจจุบันอายุ 46 ปี ปรีะภา เป็นบุตรของนายปวน บุญมาก กับนางน่วม ชัยมงคล จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดไทรทอง ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ 1 ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

สืบเชื้อสายโนรามาจากทวดหนูเหล่ ชัยมงคล ซึ่งเป็นลุงของตา (นายพร้อม ชัยมงคล) ทวดหนูเหล่เป็นทั้งโนราและพราน ต่อมาเมื่อทวดหนูเหล่เสียชีวิต นายน้อม ชัยมงคล หรือโนราน้อม ซึ่งเป็นลุงของโนราชัยได้รับสืบทอดมา พอโนราน้อมตั้งคณะ นายวิเชียร บุญมาก พี่ชายของโนราชัย ซึ่งขณะนั้นอายุเพิ่ง 1 ขวบ ถูกครูหมอกระทำ

ให้ไม่กินข้าว ไม่กินนม ร้องไห้อย่างเดียว ชัก อาการเป็นอยู่ประมาณ 3 เดือน มารดาจึงบ่นว่าให้หาย แล้วจะให้รำโนรา พอโตขึ้นนายวิเชียรหัดรำโนรา แต่ไม่สามารถรำต่อได้ เนื่องจากต้องเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา เป็นเหตุให้ต้องหยุดรำไป

หลังจากนายวิเชียรหยุดรำโนรา ยายของโนราชัย ชื่อ ยายปริก ขณะนั้นอายุ 80 ปี ได้ถูกครุหมอกระทำให้กินข้าวไม่ได้ และครุหมอได้เข้าประทับทรงยายปริกบอกว่าเอาหลานเป็นโนราสักคน จะเอานางรัชนี้ น้องสาวโนราชัยเป็นโนราแทนนายวิเชียรพี่ชาย แต่โนราน้อมบอกว่าไม่เอาผู้หญิง เพราะหัดแล้วทำอะไรไม่ได้ หมายถึง ทำพิธีกรรมทางโนราไม่ได้ ต้องการโนราชัยมารำแทน โนราชัยรับปาก เพราะต้องการให้ยายปริกหายป่วย เป็นเหตุให้ต้องหัดรำโนราตั้งแต่นั้นมา

โนราชัยเริ่มฝึกหัดรำโนราเมื่ออายุประมาณ 15 ปี กับโนราน้อม และรำมาตลอดไม่เคยย้ายไปอยู่คณะอื่นเลย แต่ก็มีออกรำหาประสบการณ์บ้างกับโนราเปรม ไสนาว โนรานึก ต้นรัก โนราตม บ้านพัง (สระกะพังสุรินทร์) โนราสมนึก ดำรักษ์ โนราระเบียบ รัตนะ โนรากล่อม พรหมเพชร โนราสมบูรณ์ ถิ่นพันธ์ โนราประจบน้อย หัวยลิก และได้ทำพิธีผูกผ้าใหญ่เมื่ออายุ 21 ปี โดยมีโนราน้อมเป็นคนครอบเทริดให้ โนราชบแต่งพอกออกแทงเข้ให้ โนรากล่อมออกพรวนให้ และหลวงตาชื่น (นายชื่น พาราณสี) เป็นคนชดน้ำมนต์และให้ชยันโต

รับผิดชอบคณะเองเมื่ออายุ 36 ปี โดยมีโนราน้อมหนึ่งเป็นประธานให้ เนื่องจากโนราน้อมอายุมากแล้ว รำไม่ไหว และได้เสียชีวิตในเวลาต่อมา ขณะอายุ 95 ปี โนราชัยจึงได้รับเป็นผู้สืบทอดคณะ ต่อมา ปัจจุบันมีนักแสดงในคณะจำนวน 35 คน อายุต่ำสุด 6 ปี สูงสุด 55 ปี ลูกคู่อายุมากที่สุด 70 ปี ฝึกลูกศิษย์ทุกวันเวลา 19.00 - 21.00 น. และจะรับลูกศิษย์ใหม่ในเดือน 6 ของทุกปี จุดเด่นของคณะ คือ การทำพิธีกรรมโรงครูยึดแบบโบราณไม่ตัดตอน ส่วนค่าราชในการแสดง คิดดังนี้

โรงครู 3 วัน 2 คืน	50,000-55,000 บาท
โรงเหมรยุ,ค้ำ 1 วัน 1 คืน	25,000-27,000 บาท
แก้บน 1 วัน	15,000-20,000 บาท (รวมค่าโรงโนราและเครื่องเสียงแล้ว)

8. คณะมโนราห์เสรี ลูกพ่อเปรมไสนาว

หัวหน้าคณะ คือ นายเสรี เกื้อแก้ว หรือโนราเสรี เกิดเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2510 ปัจจุบันอายุ 48 ปี เป็นบุตรของนายเปรม เกื้อแก้ว หรือโนราเปรม (เสียชีวิตแล้ว) กับนางพั้ว เกื้อแก้ว (อ่อนเอียด) จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนสวัสดิ์ รัตนาภิมุข ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 111/1 หมู่ 1 (บ้านไสนาว) ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง สมรสกับนางจันทนา คงน้อย แต่ปัจจุบันได้หย่าร้างกันแล้วมีบุตรด้วยกัน 3 คน คือ 1) น.ส.วรารัตน์ เกื้อแก้ว อายุ 25 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นพนักงานของโรงแรมที่อำเภอพระนาง จังหวัดกระบี่ 2) นาย กฤษฏา เกื้อแก้ว อายุ 22 ปี เป็นนักดนตรีในคณะมโนราห์ทิวน้อย ขวัญใจชาวใต้ (โนราจู้) และ 3) นาย

นพรัตน์ เกื้อแก้ว อายุ 17 ปี กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมัธยมวัดควนวิเศษมูลนิธิ จังหวัดตรัง

โนราเสรีได้ใช้ชื่อคณะว่า “มโนราห์เสรี ศิษย์พ่อตาจอมเฒ่า” แต่กำลังจะเปลี่ยนชื่อคณะเป็น “มโนราห์เสรี ลูกพ่อเปรมใสนาว” โнораเสรีได้กล่าวถึงบิดา คือโนราเปรมว่าบิดาของตนเป็นโนราดัง มีคณะมโนราห์เป็นของตนเอง โดยใช้ชื่อคณะว่า “มโนราห์เปรม ศิษย์มโนราห์เลื่อนใสนาว” เป็นมโนราห์ที่มีความโด่งดัง เคยได้รับถ้วยเกียรติยศในการแข่งขันมโนราห์จากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์มาแล้ว โнораเสรีได้เล่าที่มาของการรำโนราของตนเองว่า ตอนเด็ก ๆ ตนไม่ได้หัดรำโนราห์ แต่ได้ติดตามพ่อเปรม และได้ช่วยตีเครื่องมาโดยตลอด แต่น้องสาวของตนและน้องเขยได้หัดรำโนรากับพ่อเปรมมาก่อนตนเอง

สาเหตุที่ต้องหัดรำโนรา สืบเนื่องมาจากการจากไปของบิดา เหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2548 ซึ่งตรงกับวันลอยกระทง ขณะโนราเปรมขี่รถจักรยานยนต์ไปรับหลาน ได้เกิดอุบัติเหตุรถชนจนเสียชีวิต หลังบิดาเสียชีวิตไม่มีผู้ที่จะรับช่วงต่อ นางพั้ว เกื้อแก้ว มารดา น้องสาวคือนางราณี และน้องเขยคือโนราแดง ได้ขอร้องให้ตนทำคณะมโนราห์ต่อบิดา ตนจึงเริ่มหัดรำโนราห์กับน้องสาวและน้องเขย ซึ่งขณะนั้นตนอายุ 37 ปีแล้ว หัดรำอยู่ประมาณ 2 ปี จนรำเป็น และได้ทำพิธีผูกผ้าใหญ่ในเวลาต่อมา โดยมีโนราบุญฤทธิ์ ชัยภักดิ์ หรือโนราชสิง เจ้าของคณะ “มโนราห์บุญฤทธิ์ทวนทองทวีศิลป์” เป็นคนทำพิธีให้ หลังจากนั้นตนก็เริ่มทำการแสดง โดยยังคงใช้ชื่อคณะของบิดาอยู่ คือ “คณะมโนราห์เปรม ศิษย์มโนราห์เลื่อนใสนาว” โดยคิดค่าราชการแสดงดังนี้

โรงครู	52,000	บาท
โรงเหมรยุ	32,000	บาท
ตั้งหิ้ง	5,000	บาท
****รวมโรงโนราและเครื่องเสียงแล้ว		
ค่าตอบแทนนักดนตรี/ลูกคู่		
คนเป่าปี่	1,000	บาท/คืน (ปัจจุบันลดลงเหลือ 800 บาท/คืน)
คนตีทับ	700	บาท/คืน
คนตีโหม่ง	500	บาท/คืน
คนตีกลอง	500	บาท/คืน
คนเล่นคีย์บอร์ด	800	บาท/คืน

ปัจจุบันมีนักแสดงในคณะรวม 20 คน แบ่งเป็นคนรำ 12 คน มีความเชื่อว่าการรำต้องใช้คนรำ 12 คน ตามเกณฑ์บทปฐุม เคยไปรำที่หนองช้างแล่น อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ก็ใช้คนรำ 12 คน ด้วยเหตุผลดังกล่าว ที่ผ่านมามีเคยหัดลูกศิษย์มาแล้ว 1 ชุด

จุดเด่นของคณะ คือ จะเน้นพิธีกรรมตามขั้นตอนโบราณ จะไม่รวบรัดหรือทำพิธีกลับไปกลับมา เมื่อมีการขอร้องจากผู้ที่มาแก้เหมรยุใหม่ จะทำให้พิธีการเสียไปหมด ตนจะไม่ทำ แต่จะทำตามขั้นตอนต่อเนื่อง

โดยจะไหว้ครุหมอบในวันพฤหัสบดี มีขั้นตอน คือ ว่าเพลงทับช้อก่อนจะเชิญครุ โดยจะเชิญครุหมอบมาก่อน แล้วจึงทำพิธีเช่นไหว้ หลังจากนั้นก็จะรับทศคุณครุ ครุสอน สอนรำฯ การเช่นไหว้จะใส่ถ้วยลักษณะ 9 ที่ 12 ที่ เป็นของเช่นไหว้เทวดา จะมีกล้วย อ้อย ถั่ว งา แกงส้ม ยา ห่อหมก ทอดมัน นอกจากนั้นจะต้องตั้งข้าว น้ำ อย่างละ 1 กระถง เพื่อเป็นการเช่นไหว้เจ้าที่ สัมภเวสี ได้เข้ามารับเครื่องเช่นไหว้เช่นกัน เพราะว่าคนส่วนใหญ่ลืมทำให้พวกเขาที่เร่ร่อนอยู่ได้มารับเครื่องเช่นไหว้ด้วย

นอกจากนี้โนราเสรียังไม่นิยมทำพิธีผูกผ้าปล่อย เพราะถ้าผูกผ้าปล่อยแล้วครุหมอบของผู้ที่จะผูกผ้าปล่อยแรง เราก็แก่ให้เขาไม่ได้ จึงไม่ควรทำ แต่ควรจะแนะนำให้คนที่คิดจะผูกผ้าปล่อย กลับไปบูชาครุหมอบต่อไป เพื่อให้จะให้ครุหมอบดูแลรักษาความปลอดภัย ให้มีโชคลาภ ให้มีความสุขในชีวิต แต่คนส่วนใหญ่มักจะขอโชคลาภก่อน แล้วจะบูชาไหว้ครุหมอบทีหลัง

หิ้งมโนราห์ที่บ้านของโนราเสรีจะมีอยู่ 2 หิ้ง คือ หิ้งครุหมอบจะมีไว้เพื่อบูชาครุหมอบโนราที่นับถือสืบทอดกันมา ส่วนอีกหิ้ง คือ หิ้งตายายเป็นหิ้งที่ไว้บูชาบรรพบุรุษ ญาติพี่น้องที่สืบสายทางสายเลือดหรือสืบตระกูลต่อกันมา

ตำบลนาข้าวเสีย 4 คณะ (ไม่สะดวกให้ข้อมูล 1 คณะ คือ คณะมโนราห์สมเชษฐ์ ศิลป์ ตรัง)

1. คณะมโนราห์ใจดี ประเสริฐศิลป์

หัวหน้าคณะ คือ นายสมใจ สัจบุตร (โนราใจดี) เป็นบุตรของนายแสง สัจบุตร และ นางแคล้ว สัจบุตร เดิมบิดาตั้งชื่อให้ว่าใจดี แต่เมื่อเข้าโรงเรียนทางโรงเรียนเขียนผิดเป็นสมใจ ทำให้ชื่อในทะเบียนบ้านและชื่อในบัตรประจำตัวประชาชนเป็นชื่อสมใจ แต่ชาวบ้านรู้จักกันในชื่อใจดี ไม่ทราบวันเกิดของตัวเอง ทราบแต่เพียงว่าตัวเองเกิดวันเสาร์ เดือน 8 ปีมะเมีย พ.ศ.2497 ปัจจุบันอายุ 61 ปี อยู่บ้านเลขที่ 184 หมู่ 4 ตำบลนาข้าวเสีย อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดธรรมาราม (วัดนาปด) โнораใจดีสืบเชื้อสายโนรามมาจากจังหวัดพัทลุง เพราะปู่เป็นคนพัทลุง แต่ไม่รู้ว่าใครรำโนราบ้าง ทราบแต่เพียงว่าบิดาของตนเคยถูกครุหมอบโนรา แต่เนื่องจากบิดานี้ขาด ทำให้มือไม่สวย จึงไม่สามารถรำโนราได้ ตอนอายุ 2 ขวบ โнораใจดีถูกครุหมอบกระทำ ให้ใช้หนักหาสาเหตุไม่ได้ ไม่กินอาหารอยู่ 7 วัน ซึ่พจยังเต็นอยู่ แต่ไม่หายใจ บิดาคิดว่าตายแล้ว พี่สะใภ้ของมารดามาเยี่ยมที่บ้านและได้ทรงครุหมอบตาจราช บอกว่าเด็กคนนี้ไม่ตาย ให้ยกให้โนราเสีย บิดาจึงไปหาโนราเลื่อน ไสนาว แต่โนราเลื่อนไม่กล้ามาที่บ้าน เนื่องจากกลัวว่าจะมีการตายทับ ทำให้คาถาอาคมเสื่อม ไม่ขลัง จึงได้ทำหมากพลูมาให้หนึ่งคำ ให้มาวาดตามตัว หลังจากที่ได้วาดหมากพลูและได้อธิษฐานว่าให้หายจากอาการที่เป็นอยู่ แล้วจะให้รำโนรา โнораใจดีก็เริ่มหายใจเองได้ กินนมและน้ำได้ และต่อมาก็หายเป็นปกติ

โนราใจดีเริ่มหัดรำโนราเมื่ออายุประมาณ 9 ปี กับโนราชื่น ณ สงฆ์ (โนราชื่น เสียงทอง ตำบล โศกสะบ้า) เนื่องจากบิดารู้จักคุ้นเคยกับโนราชื่นเป็นอย่างดี หัดรำไม่ทันชำนาญก็เข้าหน้าฝน ฝนตกหนัก ทำให้การเดินทางไปบ้านโนราชื่นยากลำบาก เนื่องจากต้องเดินข้ามคลองไป บิดาเกรงว่าโนราใจดีจะพลัดตกน้ำระหว่างการเดินทางไปบ้านโนราชื่น จึงให้หยุดการไปฝึกรำโนรากับโนราชื่นไว้ก่อน ระหว่างนั้นได้ให้นายจวนพีเชยของบิดาหาคคนมาหัดโนราให้กับโนราใจดีที่บ้าน เนื่องจากบิดาสามารถทำและเล่นเครื่องดนตรีของโนราได้ พีเชยได้หาพรานเหียนมาหัดให้ที่บ้าน พรานเหียนเป็นศิษย์ของโนราชุ่ม แก้วเล็ก (ตำบลโศกสะบ้า) แม้เป็นพรานแต่พรานเหียนก็จดจำท่ารำได้หมด โดยบิดาทำเครื่องดนตรีให้ครบทุกชิ้น แล้วให้หัดรำโนราอย่างเดียว ไม่ให้ทำสวนทำนาเลย นอกจากพรานเหียนแล้วยังมีโนราเจริญ ชัยเพชร โนราชื่น ณ สงฆ์ แวะเวียนมาเยี่ยมและสอนให้บ้างเป็นครั้งคราว จนโนราใจดีรำได้สวยและชำนาญมีเด็ก ๆ แถวบ้านที่เป็นโนราสมัยนั้นมาฝึกรำด้วยในตอนนั้น ได้แก่ โนราหนูจิบ โนราจิน โนราจวบ โนราดา โนรารวย และโนราเปลื้อง เป็นต้น

โนราใจดีผูกผ้าใหญ่ตอนอายุ 32 ปี โดยมีโนราหีบ จงทอง มาเป็นผู้ทำพิธีให้ หลังจากนั้นก็ตั้งคณะเป็นของตนเอง โดยบิดาเป็นคนตั้งชื่อคณะให้ว่า “คณะใจดีประเสริฐศิลป์” เทร็ดยอดแรกบิดาเป็นคนทำให้ใส่ โดยได้ไปซื้อมาจากช่างแถวตำบลควนปริง ชื่อช่างเลียบ แต่ไม่สามารถใส่ได้ เนื่องจากเทริดใหญ่เกินไป บิดาจึงหัดทำเทริดเอง โดยดูวิธีทำและแบบทำเทริดมาจากช่างเลียบ หัดทำจนสำเร็จ โนราใจดีเล่าว่าเทริดสมัยก่อนต้องพอกกับรัก บิดาต้องเดินทางไปซื้อที่จังหวัดนครศรีธรรมราช หากแต่การเดินทางสมัยก่อนยากลำบาก บิดาจึงลองเอาซี่ชันมาพอกดูแทนรัก ปรากฏว่าสามารถใช้แทนกันได้ ช่างสมัยต่อมาก็เลยเอาชันพอกเทริดตลอดมา บิดาบอกเสมอว่าช่างเลียบคือครู แม้ว่าไม่ได้สอนให้โดยตรง แต่บิดาก็ได้จดจำวิธีการทำเทริดมาจากช่างเลียบ ฝีมือการทำเครื่องดนตรีและเทริดของบิดาได้ถูกถ่ายทอดให้พี่ชายของโนราใจดี คือ นายประเทือง สัจบุตร ปัจจุบันเป็นช่างฝีมือทำเทริดที่ขึ้นชื่อจนทำให้เทริดกลายเป็นสินค้าโอท็อป (OTOP) ของตำบลนาข้าวเสีย และคนทั่วไปจะรู้จักกันในนามของ “ช่างเทือง”

ยุคหนึ่งที่มีการแสดงโนราแบบประยุกต์เป็นที่นิยมมาก มีการแสดงละครประกอบ มีนักร้อง มีหางเครื่อง โนรารับนเวทีใหญ่ โนราใจดีตั้งวงประยุกต์ด้วย จึงต้องหานักแสดง หานางเอก ก็ได้โนราประคิน สืบสังข์ ลูกสาวของโนราคลิ่ง สืบสังข์ บ้านเขากอบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง มาเป็นนางเอก และต่อมาก็ได้แต่งงานกัน ช่วยกันดูแลโรงโนราสืบต่อมา

โนราใจดีเลิกทำวงโนราประยุกต์มา 30 ปีแล้ว กลับมารำโนราแบบโบราณอีก เพราะที่โนราประยุกต์ต้องลงทุนมาก แต่หางานยากไม่ยั่งยืน ไม่ขลัง

ปัจจุบันโนราใจดีรำโนราไม่ค่อยไหวแล้ว เนื่องจากอายุมากขึ้นทำให้ไม่คล่องตัวเหมือนแต่ก่อน ได้หลานชาย คือ นายณัฐพงศ์ สัจบุตร ซึ่งเป็นบุตรของพี่ชาย คือ ช่างเทือง มาเป็นผู้สืบทอดคณะโนราต่อไป

รำฝึกสอนรำโนราในวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ เวลา 19.00 – 20.30 น. โดยไม่ได้คิดค่าสอนแต่อย่างใด คิดแค่วันเข้าโรงต้องใส่เชี่ยน (พานหมากพลู) คนละ 109 บาทเท่านั้น ขณะสอนไม่ใช้ลูกคู่ แต่ใช้วิธีทำเสียงดนตรีกับปาก แล้วก็สอนท่ารำไปพลาง โดยมีภรรยาคือนางประคินเป็นผู้ช่วยสอน แต่ไม่เปิดเทป

ประกอบการสอนรำ เนื่องจากเด็กจะรำตามไม่ทัน ปัจจุบันมีนักแสดงในคณะมีประมาณ 40 คน ส่วนค่า
ราชการในการแสดง คิดดังนี้

โรงครู 3 วัน 2 คืน	60,000	บาท
โรงเหมรุย 1 คืน 1 วัน	30,000	บาท
**** รวมค่าโรงโนราและเครื่องเสียงแล้ว		

2. คณะมโนราห์ประสิทธิ์ ศ.สังเวียน ลูกพ่อช่วย

เจ้าของคณะ คือ นายประสิทธิ์ สุขคุ้ม หรือโนราสิทธิ์ ปัจจุบันอายุ 53 ปี จบการศึกษาชั้นประถมปีที่ 4 จากโรงเรียนวัด
ควนสีนวล เป็นบุตรของนายป้อม สุขคุ้ม และนางเจียว หนู
เลียง บ้านเดิมอยู่บ้านทุ่งแกแจ้ย หมู่ 7 ตำบลนาข้าวเสีย ปัจจุบัน
ย้ายมาอยู่ที่บ้านด่านขัน ซึ่งเป็นบ้านของภรรยา บ้านเลขที่ 69
หมู่ 3 ตำบลนาข้าวเสีย อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

สาเหตุที่มารำโนราเนื่องจากตอนยังเด็ก บิดาป่วยหนักหา
สาเหตุไม่ได้ รักษาอย่างไรก็ไม่หาย มีคนที่เขาารู้เรื่องนี้บอกว่า
อาการแบบนี้ น่าจะถูกโนรา จึงบ่นกับครุหม่อว่าให้บิดาหายป่วย
แล้วจะให้โนราสิทธิ์หัดรำโนรา บิดามีเชื้อสายโนรา ปู่ก็เคยรับ
โนรามารำที่บ้าน

เริ่มหัดรำโนราเมื่ออายุ 12 ปี กับโนราเจริญ (โนราเหรินบิดาของโนราพัน-พิน) หลังจากนั้นได้ไป
หัดรำกับโนราเริ่ม (บิดาของโนราทวิ) อยู่ได้ 1 ปี ก็ได้มาหัดรำกับโนราสังเวียน ซึ่งโนราสังเวียนเป็นคน
ผูกผ้าใหญ่ให้ อยู่กับโนราสังเวียนเรื่อยมาจนมีคณะเป็นของตนเอง ประมาณ 40 ปี และเมื่อโนราสังเวียน
เสียชีวิตก็รับช่วงต่อมา เหตุที่ต้องรับช่วงต่อ เนื่องจากก่อนที่โนราสังเวียนจะเสียชีวิตได้รับงานไว้แล้ว
ซึ่งไม่สามารถบอกยกเลิกเจ้าบ้านได้ พี่สาวของโนราสังเวียนบอกว่าต้องทำต่อ จึงเป็นที่มาของการตั้ง
คณะเป็นของตนเอง เมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้ว ซึ่งตนเองไม่ได้เป็นญาติกับโนราสังเวียน หากแต่อยู่
ด้วยกันมานาน ใกล้ชิดกันเสมือนญาติ ในช่วงแรกก็ใช้มานของโนราสังเวียน “มโนราห์สังเวียน ลูกพ่อ
ช่วย” ใช้มาหลายปี เมื่อมานเก่ามากแล้วก็ได้สั่งทำใหม่เป็นชื่อคณะของตนเอง “มโนราห์ประสิทธิ์ ศ.
สังเวียนลูกพ่อช่วย” มีบุตร 2 คน คนโตบุตรชายสามารถเล่นดนตรีได้ เป็นมือเป่าของคณะ ส่วนบุตรสาว
คนเล็กรำมโนราห์

ปัจจุบันมีนักแสดงในคณะประมาณ 20-25 คน นัตุลูกศิษย์มาฝึกพร้อมกัน ไกลสุดมาจากคลอง
เต็ง ฝึกซ้อมที่โรงโนราที่บ้านโดยใช้เครื่องดนตรีสด ส่วนคนที่รำเป็นแล้วถ้ามีงาน ก็จะนัดมาซ้อมก่อน
2-3 วัน ก่อนไปรำ

จุดเด่น คือ รำแบบโบราณ มีประยุกต์บ้าง เพื่อให้คนดูไม่เบื่อ ส่วนค่าราชการแสดง คิดดังนี้

โรงครู	56,000 – 60,000	บาท
--------	-----------------	-----

โรงเหมรย	28,000	บาท
1 วัน 1 คีน	28,000	บาท
ตั้งหิ้ง	5,000	บาท

***รวมค่าโรงโนราและเครื่องเสียงแล้ว

3. คณะมนโรรหำอำนวยคิลปี

หัวหน้าคณะ คือ นายอำนวย จำเรณูรักษ์ หรือโนรอนวย เป็นบุตรของนายลำนวน จำเรณูรักษ์ (หน้งดวน, โนรดวน, หมอดวน) และนางอบ เกตุดำ เกิดวันอาทิตย์ที่ 27 พฤศจิกายน 2509 ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ปีมะเมีย อายุ 50 ปี ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 136 หมู่ 7 ตำบลนาข้าวเสีย อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดควนสีนวล ภรรยา คือ นางศรีรัตน์ ชัยเพชร อายุ 50 ปี

โนรอนวยสืบเชื้อสายโนรามาจากทวด คือ ขุนจำเรณูรักษ์ ปู่ คือ นายทวน จำเรณูรักษ์ และบิดา คือ นายลำนวน ซึ่งเป็นนายหนังตะลุง หน้งลำนวน เจริญคิลปี หรือที่ชาวบ้านเรียกติดปากว่า “หน้งดวน” และเป็นหมอพื้นบ้าน หมอยาสมุนไพร โนรอนวยเริ่มหัดรำโนราตั้งแต่อายุ 8 ปี สาเหตุที่ต้องมารำโนราไม่ได้เกิดจากการที่เจ็บไข้ได้ป่วย แต่เกิดจากความต้องการของครุหมอนโรร่า พ่อตาครราชได้เข้าทรงหมอเซยพ่อของโนร่าเซษฐ์ บอกว่าจะเอาเป็นโนร่า หลังจากนั้นเป็นต้นมาจึงเริ่มหัดโนร่า โดยครั้งแรกหัดกับโนร่าช่วย โนร่าสังเวียง โนร่าสมเซษฐ์ ต่อมาได้แยกคณะ โนรอนวยได้แยกออกมาอยู่กับโนร่าสมเซษฐ์ และเที่ยวรำหาประสบการณ์กับโนร่าคณะอื่นๆ จากนั้นเข้าพิธีผูกผ้าใหญ่ตอนอายุ 21 ปี และมาตั้งคณะเองตอนอายุ 23 ปี ปัจจุบันตั้งคณะมา 27 ปีแล้ว

ในปีพ.ศ.2547 บิดาของตนได้เสียชีวิต จึงหยุดรำโนร่าไปสามปี เพื่อทำใจและเพื่อเรียนวิชาคาถาอาคมอักขระจากตำราของบิดา และได้ไปศึกษาพิธีกรรมการแทงเซ้จากโนร่าบุญฤทธิ์ และมาเปิดรับงานแสดงอีกครั้งหนึ่งตอนพ.ศ.2550 หลังจากที่หยุดไปสามปีเต็ม

ลักษณะหรือเอกลักษณ์ คือ การเล่นบท “เสื่อเฒ่า” ตอนทำพิธีโนรอนวยจะทรงทวดเสื่อโดยอัตโนมัติโดยไม่ต้องเชื่อให้ลง และเมื่อทวดเสื่อประทับร่างจะเล่นบทที่ก้าวร้าว ดุดัน หยาบ แต่ปัจจุบันไม่ได้รำนักโนรอนวยอายุมากขึ้น กอปรกับป่วยเป็นโรคพาร์กินสัน ทำให้มีอาการสั่น และเหนื่อยหอบง่าย ซึ่งทำให้เป็นอุปสรรคในการเล่นบททวดเสื่อ ซึ่งต้องอาศัยความแข็งแรงของร่างกายเป็นอย่างมาก หากร่างกายไม่พร้อมก็จะนั่งเป็นนายหมูล และให้ลูกน้องรำแทน

โนรอนวยฝึกซ้อมลูกศิษย์เป็นประจำทุกวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ เวลา 19.00 น.-21.00 น. โดยการใช้เครื่องดนตรีเล่นสด ลูกศิษย์ที่มาหัดประมาณ 20 คน ปัจจุบันนักแสดงในคณะมีประมาณ 40 คน เด็กสุดอายุแค่ 4 ขวบเท่านั้น ค่ารำชในการแสดง คิดดังนี้

โรงครู 65,000-70,000 บาท

โรงเหมรยุย 30,000 บาท

***รวมค่าโรงโนราและเครื่องเสียงแล้ว ต่างจังหวัดอาจเพิ่มค่าเดินทาง

ตำบลละมอ 3 คณะ

1. คณะมโนราห์ลัทธิวิภา ศ.พ่อแดงตรัง

หัวหน้าคณะ คือ นายลัด ผอมเขียว (โนราลัด) เกิดวันพฤหัสบดี เดือน 9 ปีวอก พ.ศ.2476 ปัจจุบันอายุ 83 ปี อยู่บ้านเลขที่ 30/3 หมู่ 7 ตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

สืบเชื้อสายโนรามมาจากปู่ ชื่อว่าโนราบุญแก้ว ผอมเขียว เดิมปู่เป็นคนพัทลุง และเป็นโจรเลยหนีคดีมามีภรรยาอยู่ที่เมืองตรัง แถวหน้าวัดพระพุทธสิหิงส์ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โนราลัดมีพี่น้องรวม 3 คน โนราลัดเป็นคนกลาง (พี่และน้องเสียชีวิตแล้ว) มีพี่น้องต่างมารดา 1 คน คือ มโนราห์แปลก ต่อมาบิดา คือ โนราแดง ผอมเขียวก็รับมรดกทางโนรามมาจากปู่ และเป็นคนหัตราโนราให้กับโนราลัด

สาเหตุที่หัตราโนราเนื่องจากตอนอายุ 7 ปี โนราลัดเกิดอาการชักและสิ้นลมไปตั้งแต่หัวค่ำ นางสาวซึ่งเป็นน้องของแม่ ผู้เลี้ยงดูโนราลัดมาตั้งแต่เด็กในฐานะบุตรบุญธรรม เนื่องจากมารดาของโนราลัดตายตั้งแต่วัยเยาว์จึงจำความไม่ได้ ตอนที่โนราลัดหยุดหายใจไป ใครๆ ต่างก็คิดว่าไม่รอด นางสาวจะเอาไปฝังแต่ไม่กล้า เนื่องจากต้องรอโนราแดง บิดากลับมาจากกราโนราที่อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อบิดาเดินทางมาถึงในวันรุ่งขึ้นประมาณ 4 โมงเย็น ก็ได้เข้าทรงครุหมอ และได้พรมน้ำมนต์ให้กับโนราลัด บุตรชายจึงฟื้นขึ้นมา บิดาจึงสัญญาว่าจะให้ราโนราเมื่อโตขึ้น

เมื่อโนราลัดโตขึ้นอายุประมาณ 8 ปีก็ได้ราโนรา และร่าอยู่กับคณะของบิดา คือ โนราแดง จนอายุ 21 ปี บิดาก็ทำพิธีผูกผ้าใหญ่ให้ โดยบิดาของโนราลัดได้สืบทอดวิชาโนรามมาจากโนราตั้ง (บิดาของโนราเดิม) และเป็นบุตรบุญธรรมของโนราตั้งด้วย โดยบิดาเคยร่าโนรากับโนราคลิ่ง บ้านควน โนราขุนเทพ บ้านโพธิ์ ทั้งสามคนเป็นอาจารย์ของบิดา และได้มาร่ากับโนราแล้ว กาญจนพรหม โนราลัดผูกผ้าใหญ่ไม่นานบิดาก็เสียชีวิต

สำหรับโนราลัดตั้งคณะเป็นของตนเองเมื่ออายุประมาณ 22 ปี ชื่อ “คณะมโนราห์ลัทธิอศวิน” โดยมีน้องชายต่างมารดา ชื่อว่าโนราแปลกร่วมคณะอยู่ด้วย เมื่อภรรยาคนแรกเสียชีวิตก็แยกจากโนราแปลกมาตั้งคณะใหม่ที่บ้านของภรรยาคนปัจจุบัน ที่ตำบลละมอ เปลี่ยนชื่อเป็น “คณะมโนราห์ลัทธิวิภา ศ.พ่อแดงตรัง วิภาเป็นชื่อของภรรยาซึ่งร่าโนราด้วยเช่นกัน

ฝึกลูกศิษย์วันเสาร์ อาทิตย์ เวลา 14.00 -15.00 น.ปัจจุบันมีนักแสดงอยู่ในคณะประมาณ 50 คน ส่วนค่าราชในการแสดง คิดดังนี้

โรงครู 50,000 - 70,000 บาท

โรงเหมรยุย 30,000 - 40,000 บาท

***รวมค่าโรงโนราและเครื่องเสียงแล้ว

2. คณะมนุราห์บุญฤทธิ์ทวนทองทวีศิลป์

หัวหน้าคณะ คือ นายบุญฤทธิ์ ชัยภักดิ์ หรือโนราขลิง เกิดเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2510 ปัจจุบันอายุ 49 ปี อยู่บ้านเลขที่ 5 หมู่ 8 ตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เป็นบุตรของนาย สาโรจน์ ชัยภักดิ์ และนางเรียม ชัยภักดิ์ มีพี่น้องรวม 5 คน โнора

ขลิงเป็นพี่คนโต สืบไม่ได้ว่าสืบเชื้อสายโนรามมาจากใคร เพราะทั้ง ฝ่ายพ่อและแม่ไม่มีใครรำโนรา บรรพบุรุษมาจากจังหวัดพัทลุง

เหตุที่ฝึกรำโนราเนื่องจากแรกเกิดมาตัวเล็กมาก (ตัวเล็ก เท่าขวด) จะรอดมิตรดูแล ผู้เป็นย่าจึงบ่นบานกับครุหม่อว่าให้เด็ก คนนี้รอดขึ้นมา โตขึ้นจะให้ออกพราน พอโตขึ้นเรียนหนังสือชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 ยาก็พาไปออกพรานที่โรงโนราตามที่ได้บันทึก

ครุหม่อไว้ แต่โนราบุญฤทธิ์กลัวหน้าพราน เห็นหน้าพรานแล้วร้องไห้ ย่าจึงขอกับครุหม่อตายายว่าให้หัด รำโนราแทนการออกพราน โнораบุญฤทธิ์จึงเริ่มหัดรำโนราตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยเริ่มแรกได้ไปหัดรำ กับโนราอุดมที่สระกระพังสุรินทร์ ฝึกได้ 3 คืน ก็มีเหตุให้ต้องออกจากโรง ต่อมาเมื่อเมื่ออายุประมาณ 11 ปี เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้มาฝึกรำกับโนรา สมเชษฐ์ ชัยเพชร ต่อมาได้ค้นหา ประสพการณ์รำโดยไปอยู่กับโนราเจริญ ชัยเพชร (โคกสะบ้า) แล้วมาอยู่กับโนราสิทธิ์ โнораเวียน (บ้าน ป่าไส) หัดทำรำพดตัวในถาด และมารำเป็นจริงจังตอนอยู่กับโนราเวียน เนื่องจากโนราเวียนไม่มีคนรำ หน้าศาล จึงได้พาโนราบุญฤทธิ์ไปหัดจนรำชำนาญ และได้ทำพิธีผูกผ้าใหญ่ตอนอายุ 21 ปี โดยมีโนรา เวียนเป็นเจ้าพิธี หลังจากผูกผ้าใหญ่ได้แต่งงานกับภรรยาและได้ย้ายมารำโนรากับคณะโนราทวน ซึ่งเป็นลูกของภรรยา โнораทวนได้สอนเรื่องการแทงเข้ คาถาอาคมต่างๆ ต่อมาเมื่อโนราทวนเสียชีวิต จึง แยกมาตั้งคณะเองเมื่ออายุประมาณ 40 ปี ใช้ชื่อว่า คณะมนุราห์บุญฤทธิ์ทวนทองทวีศิลป์

โนราบุญฤทธิ์ถูกเลือกมาเป็นผู้สืบทอดจริงๆ เพราะครั้งหนึ่งหลังจากที่รำโนราเป็นแล้ว คิดจะผูก ผ้าปล่อย แต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตาขุนราชได้เข้าทรงแล้วบอกมาให้สร้างโรงโนราให้สักโรง ถ้าไม่อย่างนั้นโนรา บุญฤทธิ์ต้องตายแน่ โнораบุญฤทธิ์จึงต้องรำโนรามาดลอดตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

โนราบุญฤทธิ์มีเอกลักษณ์ทำรำเป็นของตนเอง อ่อนแอ้น ย้ายสะโพก โยกไหล่สวยงามและรำตัว อ่อนได้หลายท่า ครั้งสุดท้ายรำตัวอ่อนที่หน้าลานพระบรมรูปทรงม้าจนเลือดกำเดาไหล ก็เลยหยุดรำทำ พวกนี้ไป แต่ยังฝึกลูกศิษย์ไว้สืบทอดต่อไป ปัจจุบันคณะมนุราห์บุญฤทธิ์ ทวนทองทวีศิลป์มีนักแสดง ในคณะประมาณ 40 คน ค่าราชการแสดงคิดดังนี้

โรงครูประมาณ	54,000 – 80,000	บาท
แก้เหมรยุ	30,000	บาท

*** รวมค่าโรงโนราและเครื่องเสียงแล้ว

3. คณะมโนราห์ทวิน้อย ขวัญใจชาวใต้

หัวหน้าคณะ คือ นายทวิ ชัยวิริฐ (โนราจู้) เกิดเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2505 ปัจจุบันอายุ 54 ปี อยู่บ้านเลขที่ 36/2 หมู่ 7 ตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

สืบเชื้อสายโนรามามากับบิดาคือโนราเริ่ม ศิษย์โนรา แคล้ว กาญจนพรหม บ้านนาบิณฑล โนราเริ่มตั้งคณะชื่อ “คณะเริ่มเริญ” เริญเป็นชื่อของน้องชายโนราเริ่ม ที่มาของการมาหัตราของโนราทวิ เริ่มมาจากพี่สาวที่ชื่อวาริน เนื่องจากตอนอายุได้ 3 เดือนได้ถูกครุหมอกระทำ ไม่กินนม ไม่กินน้ำ ใครๆบอกว่าไม่รอดแล้ว จึงได้ให้คนไปแจ้งข่าว บิดาคือโนราเริ่มซึ่งขณะนั้นไปรำโนราอยู่ที่จังหวัดพัทลุง ว่า ลูกสาวไม่สบายหนักให้กลับมาที่บ้าน ขณะที่กำลังพาไปหา หมอ โนราเริ่มเดินทางกลับมาทันพอดี จึงได้บนบานกับครุหมอว่าให้ลูกสาวหายป่วย เมื่อโตขึ้นพออ่านออกเขียนได้จะให้รำโนรา ลูกสาวหายป่วยตามคำขอของโนราเริ่ม ต่อมาเมื่อโตขึ้นจึงได้หัตราโนราพร้อมกับพี่สาวของโนราทวิอีกคนหนึ่งชื่อเพ็ญศรี บิดาจึงเปลี่ยนชื่อคณะจากเริ่มเริญ เป็น “คณะวารินเพ็ญศรี”

ส่วนโนราทวินั้นรำโนราด้วยความชอบ เนื่องจากเห็นบิดาและพี่สาวทั้งสองคนรำ จึงขอหัตราด้วย โดยได้เริ่มหัตราโนราครั้งแรกเมื่ออายุประมาณ 13 ปี โดยบิดาเป็นคนหัดให้ เมื่อรำเป็นแล้วก็ออกรำหาประสบการณ์กับคณะโนราต่างๆ ได้แก่ โนราทวน โนราเปรม บ้านไสนาว โนราปรีชา โนราสมพงษ์ โนราพรจิต โนราไข่เลี่ยม

จากนั้นตั้งคณะเป็นของตนเองเมื่ออายุประมาณ 27 ปี ที่บ้านโคกขี้เหล็ก ตำบลนาโยงใต้ เนื่องจากลุงเทืองกับป้าเมืองมีคณะมโนราห์แต่ไม่มีคนสอนรำ จึงได้ติดต่อให้โนราทวิไปสอนเด็กรำ หลังจากนั้นได้ไปอยู่กับโนราไสวที่จังหวัดพัทลุงเป็นเวลา 3 ปี ก่อนที่จะกลับมาตั้งคณะที่บ้านของตนเอง ตอนอายุ 47 ปี ทำพิธีผูกผ้าใหญ่โดยโนราเปรมและโนราทวน โดยมีโนราเริ่มบิดานั่งเป็นประธานให้ ปัจจุบันหัดเด็กรำในวันศุกร์ เสาร์-อาทิตย์ เวลา 16.30 น. มีนักแสดงในคณะประมาณ 40 คน ส่วนค่าราชในการแสดง คิดดังนี้

โรงครู	65,000	บาท
ค่าราชโรงเหมรยุย/ค้ำครู	34,000 – 35,000	บาท

*** รวมค่าโรงโนราและเครื่องเสียงแล้ว

ตำบลนาโงียงเหนือและเทศบาลตำบลนาโงียงเหนือ 3 คณะ

1. คณะมโนราห์แปลก ลูกพ่อแดงตรัง

หัวหน้าคณะ คือ นายแปลก ผอมเขียว หรือโนราแปลก เกิดเมื่อวันศุกร์ เดือน 9 ปีมะเมีย ปัจจุบันอายุ 74 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนเพาะปัญญา ซึ่งเป็นภาคบังคับในขณะนั้น เป็นบุตรของ นายแดง ผอมเขียว (โนราแดง) และนางชอบ สงเสื่อ โนราแปลกเป็นน้องชายต่างมารดาของโนราลัด บ้านเดิมอยู่หน้าวัดพระพุทธ สิหิงส์ ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 139 หมู่ 5 ตำบล นาโงียงเหนือ อำเภอนาโงียง จังหวัดตรัง ซึ่งเป็นบ้านของภรรยา

โนราแปลกเล่าว่าสมัยก่อนมีโนราไม่มาก มีโนราแดงบิดาของตน โนราเลื่อน โนราลัด โนราหนูจับ โนรากิ่ง โนราแปลก โนราমন โนราทวนทอง บิดาหัดรำให้ 12 คน ตัวเองเป็นคนทำ 13 ที่หัดรำโนรา ตั้งแต่อายุ 7 ปี เพราะใจรัก เพราะเห็นบิดารำอยู่ทุกวัน เมื่อบิดาเห็นว่าสนใจเลยสอนรำให้ และหัดรำกับบิดาเรื่อยมาจนอายุ 15 ปี ก็ได้ทำพิธีผูกผ้าน้อย ครอบครัว ซึ่งโนราแปลกเล่าว่าสามารถตัดเหมรยุยได้ เหมรยุยขาด แต่ไม่สามารถแทงเข้ได้ และเมื่ออายุ 22 ปีได้ทำพิธีผูกผ้าใหญ่ โดยมีโนราลัดซึ่งเป็นพี่ชาย และโนรา...เป็นคนทำพิธีให้ ตามหลักการบิดาจะไม่ผูกผ้าใหญ่ให้บุตรของตนเอง

อาจารย์ของโนราแดง มี 3 คน ไม่หัดกับปู่แก้ว เพราะว่าเป็นผู้ใหญ่บ้าน ไม่มีเวลาหัดให้

- โนราตั้ง บิดาของโนราเดิม อยู่เขาวิเศษ
- โนราแคล้ว นาบินหลา
- โนราสุข อยู่กงหรา พัทลุง

โนราแปลกตั้งคณะมาประมาณ 35 ปีแล้ว จำนวนนักแสดงในคณะ 40 คน ไม่ฝึกลูกศิษย์แล้ว เนื่องจากอายุมาก เวลารำยืมตัวนักแสดงจากคณะอื่น และหาโนราอิสระมารำ ผู้สืบทอด คือ หลานชาย ทำพิธีผูกผ้าใหญ่แล้ว

จุดเด่น คือ การทำพิธีกรรมครบถ้วนทุกขั้นตอน ตามแผนโนราโบราณส่วนค่าราชในการแสดง คิดดังนี้

โรงครู	70,000	บาท
โรงเหมรยุย	40,000	บาท
รำแก้บน	5,000	บาท

****รวมค่าโรงโนราและเครื่องเสียงแล้ว

2. คณะมนโรรักษ์ครั้นน้อยดาวรุ่ง

เป็นคณะมนโรรักษ์ประยุกต์เพียงคณะเดียวในอำเภอนาโยง หัวหน้าคณะ คือ นายครั้น เอียดจ้อย เกิดวันอาทิตย์ เดือน 11 ปี มะโรง ปัจจุบันอายุ 73 ปี อยู่บ้านเลขที่ 63 ม.5 ต.นาโยงเหนือ อ.นาโยง จ.ตรัง เป็นบุตรของนายเกียงไกร เอียดจ้อยและ นางกิม เอียดจ้อย ภรรยาชื่อ นางละมุน เอียดจ้อย มีบุตรด้วยกัน 4 คนชาย 1 คน หญิง 3 คน เป็นโนราทั้งหมด จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านควนสนवल ต.นาข้าวเสีย อ.นาโยง

หลังจากจบชั้นป.4 ได้ฝึกหัดรำโนราห์กับโนราเลื่อน พูลสุด หัวหน้าคณะมนโรรักษ์เลื่อนน้อยทวิศิลป์ ต.นาหมื่นศรี อ.นาโยง อยู่กับโนราเลื่อน 2 ปี ต่อมาได้ไปอยู่กับคณะมนโรรักษ์ เต็มซึ่งเป็นคณะมนโรรักษ์ประยุกต์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังในจังหวัดตรัง

และภาคใต้ อยู่กับโนราเต็มเป็นเวลา 11 ปี จึงตั้งคณะเป็นของตนเองในปีพ.ศ.2515 ใช้ชื่อว่า “คณะมนโรรักษ์ครั้นน้อยดาวรุ่ง” ซึ่งเป็นคณะมนโรรักษ์ประยุกต์เพียงคณะเดียวของอำเภอนาโยงในขณะนี้

เหตุที่ตั้งคณะมนโรรักษ์ประยุกต์เนื่องจากเห็นว่าคณะมนโรรักษ์แบบโบราณมีจำนวนมาก และได้รับแรงบันดาลใจมาจากคณะมนโรรักษ์เต็ม ปัจจุบันมีนักแสดงในคณะ 50 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวงศ์เครือญาติ คิดค่าแสดงคืนละ 40,000 บาท จุดเด่นของคณะ คือ นักร้องและนักแสดง

3. คณะมนโรรักษ์ประกิจทวิศิลป์

หัวหน้าคณะ คือ นายประกิจ หนูแก้ว หรือโนราเนื่อย เกิดวันพฤหัสบดีที่ 1 พฤษภาคม 2523 เวลาตกฟาก 11.09 น. ปัจจุบันอายุ 36 ปี อยู่บ้านเลขที่ 133 หมู่ 3 ตำบลนาโยงเหนือ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เป็นบุตรของนายสิน (ดำ) หนูแก้ว และนางเมื่อน หนูแก้ว (ชัยเพชร) จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน เนื่องจากอ่านเขียนไม่คล่อง จึงต้องออกจากโรงเรียน แต่สามารถอ่านหนังสือวัด หนังสือโบราณที่เขียนเป็นภาษาบาลี สันสกฤต และขอมโบราณได้คล่อง

โนราประกิจสืบเชื้อสายมาจากโนราเต็มเมืองตรัง มีศักดิ์เป็นหลานของโนราเต็ม โนราเจริญ ชัยเพชร และโนราชบ ชัยเพชร เหตุที่ต้องมาหัดรำโนรามารดาได้เล่าว่าก่อนที่โนราประกิจจะเกิด ได้ถูกครุหมอกระทำ (ถูกโนรา) ให้

คล้ายเป็นบ้าอยู่ 3 ปี เหตุก็เพราะต้องการให้ลูกๆ เป็นโนรา แต่บิดาของโนราประจักษ์ไม่เชื่อ ครูหมोजึงบอกว่าการไม่มีใครรำโนราก็ต้องมีเหตุให้มีอันเป็นไป จึงได้รับปากกับครูหมोजึงและขอว่าให้ลูกของตนที่จะเกิดมาเป็นผู้ชายและเกิดวันพฤหัสบดีแล้วตนจะให้ เป็นโนรา โดยก่อนเกิดมารดาได้ฝันว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หนึ่งผ้าโจงกระเบนสีน้ำเงิน มีผ้าลายลูกแก้วพาดขามาหา จึงขอว่าให้เกิดเป็นชายและเกิดวันพฤหัสบดี แล้วโนราประจักษ์ก็เกิดวันพฤหัสบดีตรงกับความต้องการของมารดา จึงได้ให้เป็นโนราตามที่รับปากไว้กับครูหมोजึง อันที่จริงพี่ชายทั้งสองคนของโนราประจักษ์ก็รำโนราเช่นกัน แต่มีเหตุให้เสียชีวิตไปทั้งสองคน พี่ชายคนโตรำโนรา แต่มีผู้หญิงมาติดพัน ทวดสั่งว่าให้ผูกผ้าใหญ่ก่อนที่จะแต่งงาน แต่มีเหตุให้ต้องแต่งงานก่อน ครูหมोजึงทำโทษให้ประสออุบัติเหตุก่อนได้แต่งงาน เป็นเหตุให้ต้องมาจบชีวิตลง ส่วนพี่ชายคนรองฝึกรำโนราเช่นกัน แต่ก็ต้องมาจบชีวิตลงเพราะว่าถูกลูกหลงจากเหตุการณ์วัยรุ่นยิงกัน

สำหรับโนราประจักษ์เริ่มหัดรำโนราเมื่ออายุประมาณ 11 ปี ตามความต้องการของมารดาที่ได้รับปากไว้กับครูหมोजึงตอนที่โนราประจักษ์เกิด กอปรกับตัวโนราประจักษ์เองที่เรียนหนังสือไม่ค่อยได้ เหตุก็เพราะครูหมोजึงต้องการให้ออกมารำโนรา เมื่อจบชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดธรรมาราม (วัดนาปด) ได้สอบเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนสวัสดิ์รัตนากิมุข แต่ก็ไม่สามารถเรียนได้ จึงออกมาหัดรำโนรา โดยครั้งแรกมารดาได้พาไปหัดรำกับโนราสำเนียง นิลละออ จากนั้นออกรำหาประสบการณ์กับคณะโนราสมเซษฐี ชัยเพชร โนราทวนทองใบ ใจดี และโนราบัญญฤทธิ์ ชัยภักดิ์

ต่อมาได้ทำพิธีผูกผ้าใหญ่และตั้งคณะเป็นของตนเองเมื่ออายุประมาณ 24 ปี ฝึกนางรำและนักดนตรีในคณะจนพร้อม จึงออกโรงรับราชเมื่ออายุประมาณ 25 ปี โดยได้เชิญโนราน้อม ชัยมงคล มาเป็นประธานในพิธีให้ (เรียกว่านั่งหัวหมอนหรือนายหมูล) ปัจจุบันคณะมโนราห์ประจักษ์ทิวศิลป์มีผู้แสดงในคณะจำนวน 40 คน รับทำพิธีกรรมรำโรงครู รำคำครู รำแก้เหมรยุ ขึ้นหิ้ง ฯลฯ

โดยคิดค่าราชในการแสดง ดังนี้

โรงครู	49,000 – 60,000	บาท
แก้เหมรยุ	25,000 - 30,000	บาท

ปัจจุบันที่คณะมีเด็กมาฝึกหัดรำโนราประมาณ 20 คน ทั้งชายและหญิง โดยมากเด็กที่มาฝึกหัดรำโนราเป็นเด็กที่ถูกครูหมोजึงกระทำ หรือที่เรียกกันว่าถูกตายนาย จึงยกให้เป็นโนรา ซึ่งจะนัดเด็กมาฝึกซ้อมทุกวันในช่วงค่ำ

ตำบลนาหมื่นศรี 2 คณะ

1. คณะมโนราห์เลือนน้อยทิวศิลป์

หัวหน้าคณะคือ นายเลือน พุนสุต หรือโนราเลือน เกิดวันพฤหัสบดี ปีชวด ไม่ทราบวันที่และเดือนเกิด พ.ศ.2479 ปัจจุบันอายุ 80 ปี อยู่บ้านเลขที่ 42/1 หมู่ 7 ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เป็นบุตรของนายแคล้ว พุนสุต และนางซ้าน สมมี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านควนสวรรค์

เหตุที่มารำโนรา เนื่องจากมารดาเป็นบ่าวอยู่ 3 ปี ไปรำตามทุ่งนา ที่นั้นมีต้นไม้ใหญ่คล้ายต้นกาหลง ว่าบทโนราเฝ้าว่าพระยาหงส์ หามหอบจหมัด ไปหามหอบเหล็ก บอกว่าแม่ถูกโนรา จากนั้นไปหาโนราเลื่อน ไสหนาวมาบนให้เป็นห่อเหมมรยุว่าให้แม่หาย ถ้าแม่หายให้โนราเลื่อนรำโนรา สรุพบว่าแม่หายจริงๆ

โนราเลื่อนหัดรำโนราตอนอายุ 11 ปี โดยฝึกหัดกับโนราแดง (บิดาของโนราลัดและโนราแปลก) ตกวัดหิงส์ หัดได้ประมาณ 3 เดือน สมัยก่อนถ้าไม่มีหน่วย (จุดสำคัญที่แขน ต้องบีบถึงจะพบ เป็นเหมือนก้อนเนื้อ) เขาไม่หัดให้ จึงได้ไปอยู่กับพรานชู ซึ่งเป็นญาติฝ่ายแม่ พรานชูเป็นคนหัดให้ ตอนเย็นหัดโนรา ตอนเช้ามาโรงเรียนหนองหวัน ตอนแรกไม่เข้าใจว่าที่โรงโนรามีไม้เรียว คิดว่าเอามาไว้ดี ลูกศิษย์ ที่แท้เอามาไว้เพื่อประกอบการฝึกชกกลอนสด ไม้ชกชกต้นไม้ “ต้นนี้ะครับ คือ ไม้สับรุก” แลต้นไม้แล้วสอนชกกลอนสด (มุตโต)

โนราแดงบอกว่าโนราเลื่อนดวงดี ตั้งโรงไม่ผิดหวัง คล้าที่แขนซ้าย เป็นหน่วย แลหัวแม่ตีนเหยียบเสนหาย แลลายนิ้วตีน หัวแม่ตีนขวา พอหัดได้ 3 เดือน หัดพดในถาด สมัยนั้นโนราเต็มออกโรง พ่อกล่อมเจ้าของตลาดสุทรีนนท์ นายสำเร็จ สุทรีนนท์ โнораแดงสวดให้ มาทำพิธีที่บ้าน ตั้งคณะที่บ้านหมอตวน เป็นหมอไสยศาสตร์ เค้ามี่เชื้อสายโนรา เพราะว่าใกล้บ้าน ตอนนั้นเริ่มหัดเพื่อนนักเรียนรำตอนอายุ 13 ปี หลังจากนั้นมารำกับโนราเอี่ยม โнораเอี่ยมไม่มีคณะ ทำพระครูวัดปากเหมือง (สวัสดิ์รัตนากิมุข) มารับไปแข่งรำกับโนราเต็ม ประเพณีแย่งพระ เล่นสดๆ ประชันกันสองโรง เดือน 5 แรม 1 ค่ำ ก่อนหน้านั้นไปรำที่ภูเก็ต สมัยต้องนั่งเรือข้ามไป

ครูสอนเป็นพรานตาบอด ชื่อพรานฤทธิ์ เล่นเครื่องดนตรีได้หมด สอนบทขับ บทกาศครู ต้องมีคารารำลึกให้ฉลาด เคยแข่งกับโนราเต็มที่วัดรัตนากิมุข (ปากเหมือง)

“ถึงแพ้นะต้องรู้	วันนี้เป็นคู่ฆาต
โรงวินवादกับเต็ม	แต่เต็มได้แข่ง
เพราะความคิดเต็มดี	พีมี่แรง
พอเล็กแข่ง	เต็มครองเอาหมดทั้งสองคน
แต่เลื่อนปลุกไม้	พันเรือ เพื่อนหน้า เพื่อนานๆข้าๆน่าได้ผล”

ตัดพ้อโนราครั้น	ตอนสร้างวัดพระพุทธสิหิงค์	เนื่องจากเป็นคนหัดโนราครั้นรำโนรา
“ศิษย์ของเลื่อนเมืองตรัง		คนยังสรรเสริญ
หัดโนราครั้นเปล่าๆ		เต็มมาเอาเสีย
ทำให้เมียวุ่นวาย		ครั้นก็หลายเมีย
คนมีเบียหญิงรัก		ชอบควักมาดู”

ตอนแข่งกันไม้ทันรู้ผลก็หยุด เนื่องจากมารู้ว่าเป็นญาติกัน สมัยก่อนถ้าโรงไหนได้เงินจากคนดูมากกว่า ถือว่าเป็นผู้ชนะจากการประชัน รางวัลที่ได้ คือ ชนเงิน

โนราเลื่อนเป็นคนแรกที่ได้บันทึกเสียงคนแรกของภาคใต้ รวมศิลปินของปักษ์ใต้ นี่คือนบทกลอนที่ไปขับบันทึกเทปที่บริษัทคาเท่ สมาคมชาวปักษ์ใต้ กรุงเทพฯ

“ขับขยบายบอกความไปตามตรง
พร้อมเลื่อนน้อยโนราและคณะหนึ่ง
ออกจากตรังถึงสถานีที่ทุ่งสง
นาฬิกาพอดีตีสิบเอ็ดตรง
รถเร็วถึงทุ่งสง ตรงสถานี
เลื่อนเลยขึ้นรถไฟเจอนาค
ผ่านสุราษฎร์ถึงชุมพรตอนตีสี่
ถึงประจวบคีรีขันธ์นั้นรุ่งดี
จากสถานีหนาวจัดลมพัดโชย
พอรถถึงหัวหิน เลื่อนนั่งผินแลไป
เห็นทะเลกว้างใหญ่ ใจหิวโหย
จากหัวหินหนาวจัด ลมพัดโชย
นึกเดียวโดยแดดาย เพราะพระพายพื่อ
พอถึงเมืองเพชร เลื่อนนั่งเห็นดต้นขา
ลุกขึ้นมาหนึ่งครางตั้งหือ
มาถึงราชบุรีมีพระพายพื่อ
นั่งกอดมือศร่อยเศรำ เพราะหนาวลม
ถึงราชบุรี ยามตีสองกว่า
ถึงจังหวัดเรียกว่านครปฐม
จากธนบุรีตีหกหัวอกตรม
สมาคมปักช้ไต้ไต้ต้อนรับ
เลื่อนนั่งรถแท็กซี่สบาย
ผมได้นั่งไถ่กับคนขับ
สมาคมพารถมาต้อนรับ
คนขับวิ่งผ่านสะพานพุทธ
ถึงกรุงเทพคลองกลายสบายครัน
เป็นเหมือนเมืองสวรรค์ชั้นสูงสุด
รถแท็กซี่เลยผ่านสะพานพุทธ
เข้าจอดจุดที่หน้าสมาคม

โนราเลื่อนรำท่าแม่ลายสวย ขับกลอนมุตโตกลอนลานดี เคยไปขับที่งานศพของคุณแม่ถ้วน
หลีกภัย “ถ้าแม่ถ้วนไม่ตายได้เห็นหน้า คินนี้ไต้มานั่งแลเห็นแต่ศพ”

ปัจจุบันมีนักแสดงในคณะประมาณ 20 คน จะฝึกลูกศิษย์ใหม่ในช่วงปิดเทอม และซ้อมรำก่อน
ไปทำการแสดงแต่ละครั้งเพื่อทบทวน ลูกคู่ต้องใช้คนประจำแม่อยู่ไกล คำราชในการแสดงคิด ดังนี้

โรงครู 65,000 บาท

โรงเหมรยุ	37,000	บาท
วันเดียว	15,000	บาท
***รวมค่าโรงโนราและเครื่องเสียงแล้ว		

2. คณะมโนราห์โอมงคลชัย

หัวหน้าคณะคือ นายมงคล เต็งรัง หรือโนราโอ เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2536 ปัจจุบันอายุ 22 ปี อยู่บ้านเลขที่ 50/3 ม.1 ต.นาหมื่นศรี อ.นาโยง จ.ตรัง เป็นบุตรของ นายจำรูญ (จุย) เต็งรัง และ นางสมพร (พร) ชูยัง โнораโอเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนบ้านควนสวรรค์ สืบเชื้อสายโนรามามาจากสายสกุลเต็งรัง ทวดไกรแก้ว ปู่ทวดกั้งเต็ง ครูหมอนโราที่นับถือ พ่อตาม่วงแก้ว ม่วงทอง

สาเหตุที่ได้รำโนราเนื่องจากตอนเด็กถูกครูหมอนกระทำให้ร้องไห้ไม่หยุด กินข้าวไม่ได้ ก็ได้ไปหัดรำกับโนราภาสแล้วก็หยุดหัดไป พอหยุดซ้อม ใช้อีกทีปวดท้องเหมือนจะตาย ก็ไปหัดโนราต่อ ได้ไปหัดกับโนราเริ่มบ้านอยู่ออกวัดพระพุทธรสิหิงค์ พอโนราเริ่มเสียชีวิต โรงก็หยุด และได้ไปรำกับโนราเปรม ไสนาว โนราน้อม โนรากิ่ง โนราแปลก โнораโอ ได้รำหาประสบการณ์ด้วยตนเอง รำไปทั่ว

เมื่อไม่นานมานี้โนราโอได้เข้าพิธีผูกผ้าใหญ่โดยโนราเลื่อน พูลสุด เป็นผู้ผูกผ้าใหญ่ให้ หลังจากผูกผ้าใหญ่ก็ได้ตั้งคณะเป็นของตนเองและเริ่มหัดศิษย์ โดยจะฝึกในวันเสาร์-อาทิตย์เวลา13.00-15.00 น. และก่อนออกรำต้องซ้อมก่อนอย่างน้อย 2 คืน ก่อนถึงวันแสดง ปัจจุบันมีนักแสดงในคณะประมาณ 40 คน จุดเด่นของคณะ การชุมนุมครู จะกาศครูยาวกว่าคณะอื่น ส่วนค่าราชในการแสดงคิดดังนี้

โรงครู 3 วัน 2 คืน	61,000	บาท (ครบทุกสิ่ง พร้อมโรง พร้อมเครื่องเสียง)
โรงเหมรยุ	31,000	บาท (ครบทุกสิ่ง พร้อมโรง พร้อมเครื่องเสียง)
รำวันเดียว (รำถวาย)	8,000บาท	(ไม่มีเครื่องเสียง)

ตำบลช่อง 1 คณะ

1. คณะมโนราห์ประจบน้อย สนป. (สนป.ย่อมาจากศิษย์นึกแปลก)

หัวหน้าคณะ คือ นายจ้ง สังข์รักษ์ หรือโนราจ้ง เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ 2 ตุลาคม 2497 ปัจจุบันอายุ 61 ปี เป็นบุตรของนายเอียด สังข์รักษ์ และนางชู้ หวานพูล มารดาเป็นหมอตำแย จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านห้วยลึก (สมัยก่อนเรียกวัดกรงทอง)ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 72 หมู่ 5 ตำบลช่อง

อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ภรรยาคือนางน้อย รักทองจันทร์ (อดีตนางรำคณะมโนราห์สมนึก ปลอดภัยดี)

สืบสายโนรามาจากโนราเลื่อน ไสนาว โนราเลื่อนมีศักดิ์เป็นตา เนื่องจากเป็นพี่น้องแท้กับนายเนตร สังฆรักษ์ ปู่ของโนราจ้อง โนราเลื่อนกับปู่เนตรเป็นลูกของโนราคลัง สังฆรักษ์ ชาวพัทลุง ที่มาตั้งรกรากที่บ้านไสนาว ตำบลโคกสะบ้า ปู่เนตรไม่ได้เป็นโนรา หากแต่บิดา คือ นายเอียด สังฆรักษ์ รำโนราด้วยเช่นกัน แต่ไม่ได้ตั้งคณะเป็นของตนเอง เนื่องจากรำไม่ชับ (ชำนาญ) เทียวตีเครื่อง เป็นลูกคู่ นานๆที ปีละครั้ง รำไม่นานก็เลิก เพราะรู้สึกบดสีเพื่อน

สาเหตุที่มารำโนรา เนื่องจากเมื่ออายุ 12 ปี ถูกครุหมอกะทำให้เป็นไข้ กินข้าวไม่ได้ ไปหาหมอก็กี่ไม่หาย ยาเปียได้ไปแลหมอบ้านให้ เขาบอกว่าถูกโนรา ตกค่าพ่อแก่ (ตา) แยกไปโรงโนรา หัดโนรากับโนราสมนึก (นายสมนึก ปลอดภัยดี ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) เนื่องจากอยู่ใกล้บ้าน สมัยนั้นยังไม่มีไฟฟ้าใช้ จึงต้องอาศัยแสงสว่างจากตะเกียงเจ้าพายุ ตะเกียงน้ำมันก๊าด และยังมีโรงโนรา จึงหัดรำกันบนบ้าน อยู่กับโนราสมนึกจนอายุ 16 ปี ก็หยุดรำ ด้วยรู้สึกเกียจคร้าน บดสีเพื่อน เนื่องจากเริ่มโต เป็นหนุ่ม รู้สึกบดสีเวลารำ

หยุดรำไป 15 ปี จนกระทั่งอายุ 31 เข้ามาเกี่ยวข้องกับมโนราห์ในฐานะลูกคู่เล่นเครื่องดนตรีโนรา อยู่มาไม่นานโนราสมนึกหยุดซ้อมลูกศิษย์ จึงเข้าไปขอรับช่วงซ้อมลูกศิษย์ต่อ และได้มาตั้งคณะเองที่บ้าน ฝึกซ้อมพอเด็กรำเป็น ชวนโนราสมนึกไปเที่ยวรำด้วย แต่โนราสมนึกไม่ไป อยู่มาไม่นานโนราสมนึกก็เสียชีวิต ตอนที่มาตั้งคณะเองที่บ้านได้โนราแปลก (นายแปลก เขียวดำ เป็นหม่อใหญ่ มีคาถาอาคมมาก) มาร่วมหัดเด็กด้วย มาช่วยบอกเล่ากำลึบ มาหนุนหลัง โนราแปลกมีคณะเป็นของตนเองด้วยที่ต.นาชุมเห็ด อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง ซึ่งไม่ไกลกันมาก ทั้งสองคณะช่วยกันรำ โนราจ้องบอกว่านับถือโนราแปลกเป็นอาจารย์ “แก่ไม่ได้ฝึกสอนอะไรผม แต่ผมได้รู้จากแกหลายสิ่ง” โนราแปลกเป็นลูกศิษย์โนราเลียน โนราปลอดภัย (ไม่ทราบนามสกุล) บ้านหนองเป็ด ม. 6 ต.นาชุมเห็ด อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง ซึ่งเสียชีวิตแล้วทั้งสองคน

โนราจ้องทำพิธีผูกผ้าใหญ่ 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่ออายุ 21 ปี ทำพิธีที่บ้านของโนราสมนึก มีโนรา แคล้ว-คล่อง บ้านนาบิณฑล มาทำพิธีให้ เนื่องจากเป็นอาจารย์ของโนราสมนึก แต่ไม่สำเร็จ คือ ผูกแล้วไม่สามารถทำพิธีอะไรได้ จึงมาผูกใหม่อีกครั้งเมื่ออายุ 31 ปี ที่โรงโนราบ้านของตัวเอง มีโนราแปลกเป็นคนทำพิธีให้ ครั้งนี้สำเร็จสามารถทำพิธีกรรมต่างๆได้

ปัจจุบันมีนักแสดงในคณะประมาณ 20-30 คน แล้วแต่สถานที่ไปแสดง ฝึกลูกศิษย์ช่วงปิดเทอม วันพฤหัสบดี ศุกร์ และเสาร์ เวลา 18.00-19.00 น. เครื่องดนตรีเล่นสด เท่าที่ฝึกมาเด็กจะรับเป็นภายใน 15 दिन ส่วนรุ่นพี่ที่รำเป็นแล้ว จะนัดมาซ้อมก่อนมีงาน นอกจากนี้ยังสอนรำมโนราห์ให้กับเด็กนักเรียนที่โรงเรียนบ้านห้วยลึกด้วย สอนทั้งชั้นเรียนไม่เฉพาะแต่คนที่ถูกครุหมอตายาย แต่ทุกคนสามารถรำโนราห์ได้เป็นความสามารถพิเศษของนักเรียน

จุดเด่นของคณะ อยู่ที่ท่ารำ รำตัวอ่อน รำพดในถาด ค่าราชในการแสดงคิดดังนี้

โรงครู	60,000	บาท
โรงเหมรยุ	30,000 – 33,000	บาท
โรงค้ำ	12,000	บาท

ขึ้นหิ้ง 4,000-5,000 บาท
***ทั้งหมดรวมค่าโรงโนรา และเครื่องเสียงแล้ว

ประวัตินายเอกลักษณ์ สัมแก้ว ผู้สืบทอดคณะมโนราห์

นายเอกลักษณ์ สัมแก้ว ชื่อเล่น เอก ฉายา “โนราเอกสองหิ้ง” เป็นบุตรชายของโนราจั่งสังฆรักษ์ เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ 16 สิงหาคม 2528 ขึ้น 1 ค่ำ เดือน ปิณธุ ปัจจุบันอายุ 32 ปี อยู่บ้านเลขที่ 84 หมู่ 1 ตำบลโคกสะบ้า อ.นาโงย จ.ตรัง บิดาชื่อ นายสามารถ (มารต) สัมแก้ว มารดาชื่อนางสุจิต (จิน) รุ่งสมบัติ สมรสกับนางจตุมา สังฆรักษ์ มีบุตรชาย 2 คน คือ ด.ช.เอกอรุณ สัมแก้ว อายุ 9 ปี และ ด.ช.อมรเทพ สัมแก้ว อายุ 7 ปี โนราเอกจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดไพรทอง จากนั้นเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนนาโงยวิทยาคม แต่เรียนไม่จบ ม. 3 ต่อมาได้เรียนต่อที่ศน.นาโงยเหนือจนจบชั้นม.3

ที่มาของคำว่า “โนราเอกสองหิ้ง” คือ เป็นทั้งโนราและนายหนังตะลุงในคนเดียว โดยเริ่มจากการสนใจหนังตะลุงตั้งแต่อายุ 5 ขวบ ตอนนั้นยังไม่เข้าโรงเรียน ตอนกลางคืนได้ยินเสียงเขาเล่นหนังตะลุงที่ไหนจะแอบหนีแม่ออกไปดู จนมารดาต้องออกไปตามหา ถึงได้รู้ว่าแอบไปดูหนังตะลุงในวัด หลังจากนั้นเมื่อมีหนังตะลุงเล่นในวัดจึงขออนุญาตมารดานอนที่วัด เป็นการรู้กันว่าอยู่ที่วัด ไม่ได้หนีไปเที่ยวที่ไหนให้ต้องเป็นห่วง โนราเอกเริ่มหัดเล่นหนังตะลุงกับหนังสมจิตร เขยชื่นจิตร์ หนึ่งวันดี ไชยมงคล และหนังแสงทอง ศ.รุ่งฟ้า ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องกับพ่อแก่ (ตา : นายผัน รุ่งสมบัติ)

อายุ 7 ปี ไปเที่ยวงานกาชาดและงานเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ซึ่งเป็นงานประจำปีของจังหวัดตรัง จัดขึ้นระหว่างวันที่ 5-15 ธันวาคม ของทุกปี คนตรังเรียก “งานเหลิม” ไปเห็นตัวหนังตะลุงรูปเล็กๆ อยากได้ เลยขอแม่ซื้อ โนราเอกเล่าว่าตัวเองต่างจากเด็กคนอื่น ๆ เพราะถ้าไปงานเหลิมเด็กคนอื่นต้องร้องที่จะชิงช้า นั้งม้าหมุน ไม่ก็ซื้อของเล่น แต่ตัวเองไม่ยอม อยากรู้ตัวหนังตะลุง และถ้าเกิดพลัดหลงกับแม่ในงาน ไม่ต้องเป็นห่วง เชื่อใจได้ว่าต้องไปอยู่ที่หน้าโรงหนังตะลุงแน่ ต่อมาหลงตาปลัดเอี่ยม ภูริปัญญา เจ้าอาวาสวัดไพรทอง ณ ขณะนั้น เกิดความเมตตาเอ็นดูเห็นโนราเอกเป็นเหมือนลูกศิษย์ และอยู่ใกล้ชิดผูกพันกับวัดมาตั้งแต่เด็ก ๆ เลยสร้างตัวหนังตะลุงให้ทุกตัว เรียกว่า 1 แผง ประกอบด้วย เจ้าเมือง นางเมือง ฤาษี ตัวตลก สมัยนั้นเจ้าเมืองคู่ละ 500-600 บาท เนื่องจากรายละเอียดมาก แกะสลักยาก(ปัจจุบันคู่ละ 2,000-3,000 บาท) ช่างลาก (ไม่ทราบนามสกุล) เป็นคนทำให้ ช่างลากเป็นชาวพัทลุง เป็นคนทำตัวหนังให้อาจารย์พร้อม ตัวหนังที่หลงตาซื้อให้ยังใช้มาจนถึงปัจจุบัน เมื่อมีตัวหนังเป็นของตัวเอง จึงเริ่มรับงานเล่นหนังตะลุง โดยการเปิดเทปหนังอาจารย์พร้อม แล้วเซตตัวหนังให้ตรงกับเสียงเทปที่เปิด เรียกว่าเป็นการเล่นแบบพากษ์เทป รับเล่นตามงานวัด งานศพ งานแก้บนต่างๆ ได้ค่าจ้างคืนละ 500 บาท เคยรับเล่นติดต่อกันถึง 10 คืนติด

อายุ 12 ปี สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตรัง ได้สนับสนุนงบประมาณให้ฝึกลูกคู่หนังตะลุง แก่ผู้คนที่สนใจทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในตำบลโคกสะบ้า โดยมีครูหนังตะลุงในพื้นที่เป็นคนช่วยหัด เช่น หนึ่งบุญรอบ ขุนแก้ว ตอนนั้นโนราเอกตีเครื่องชำนานอยู่แล้ว เลยหัดขับบท และเริ่มประเด็นสายประกวดตามงานต่างๆ ตอนนั้นหนังตะลุงเด็กในจังหวัดตรังมีแค่ 2 คน คือ โนราเอก กับหนึ่งบึก ลูกทุ่งบันเทิง งานแรก

ที่ประกวด คือ งานประเพณีลอยกระทงที่อำเภอกันตัง มีหนังตะลุงเข้าแข่งขัน 6 โรง (คณะ) แต่มีคณะหนึ่งไม่สามารถเดินทางมาแข่งขันได้ โนราเอกจึงได้เข้าแข่งขันแทน และเป็นหนังตะลุงเด็กเพียงคณะเดียว ผลปรากฏว่าได้รางวัลที่ 2 และได้รางวัลขวัญใจมหาชน ได้เงินรางวัล 30,000 บาท

โนราเอกเริ่มเล่นหนังตะลุงมาเรื่อยๆ จนกระทั่งอายุ 21 ปี ได้แต่งงาน และเดินทางไปแข่งขันที่งานประเพณีแข่งโพนจังหวัดพัทลุง ตามคำชวนของอาจารย์พร้อมน้อย ตอนแรกไม่ทราบว่าเป็นการแข่งขัน คิดว่าเป็นการเล่นโชว์ เล่นโดยไม่มีควมกดดัน ผลปรากฏว่าได้รางวัลที่ 1 แต่เนื่องจากมีคนมาขอแชมป์ให้หนึ่งจากพัทลุง อาจารย์พร้อมเลยถามว่าจะให้หรือไม่ อาจารย์พูดว่า “ถ้าเป็นกฎให้ แต่แข่งหน้ากฏต้องได้” เลยได้รางวัลที่ 2 แทน

ต่อมาได้เข้าพิธีเข้าครุหนังในเดือน 9 มีหนังประดิษฐ์หัวไทร เป็นประธานในพิธี (ร่อยอยู่บนโรงหนัง) หนังก่องฟ้าดาราศิลป์ (บิดาบุญธรรม) จูงมือพาขึ้นโรง และหนังทวิพรเทพ เป็นคนรอรับที่โรงหนัง มีพาลัยเช่นไหว้ตั้งไว้ข้างโรงหนัง ในพิธีจะมีการเสี่ยงจับตัวหนัง โดยคนที่เข้าจะพิธีจะต้องปิดตา และเสี่ยงจับตัวหนังที่อาจารย์ผู้ทำพิธีนำมาให้จับ ตัวหนังถูกมัดรวมกันไว้ทุกตัว อยู่ที่ว่าใครจะเลือกจับได้ตัวไหน โนราเอกเลือกจับได้ตัวเจ้าเมือง ทำนายว่าจะเป็นหนึ่งในหนังที่ไม่ดังมาก แต่เพื่อนเกรงขาม เมื่อผ่านพิธีเข้าครุ แสดงถึงการเป็นนายหนังที่สมบูรณ์ สามารถตัดเหมยได้ เช่นเดียวกับโนรา

เข้าเรื่องโนรา

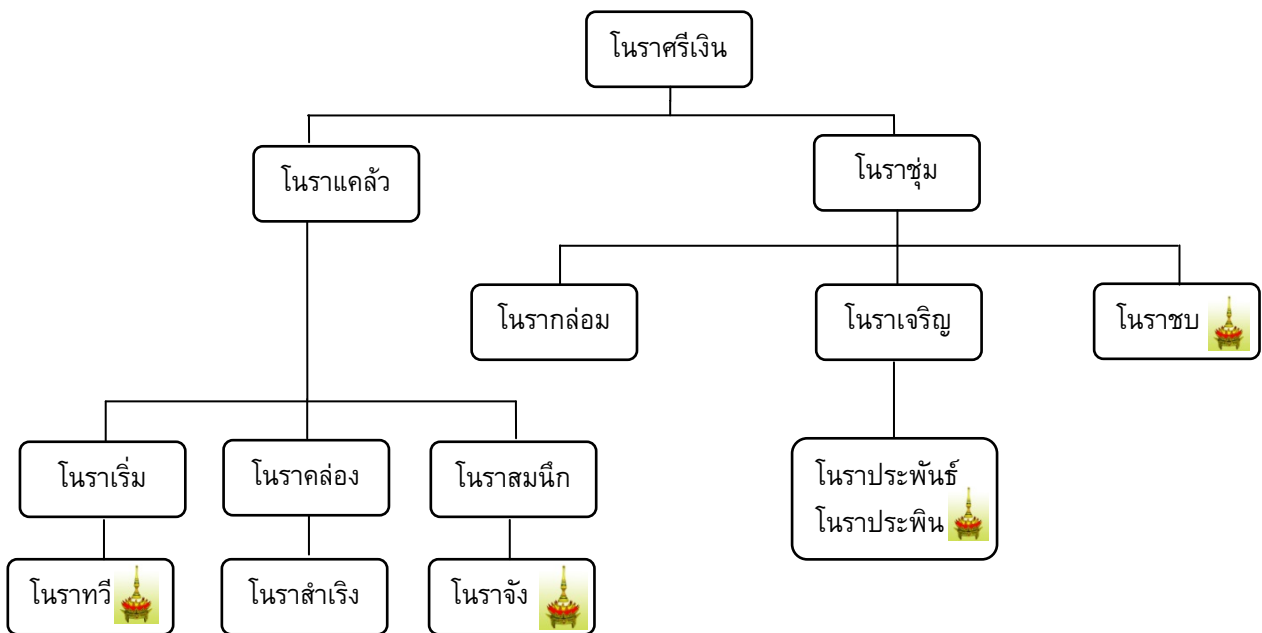
ตอนอายุ 12 ปี เริ่มสนใจโนรา เพราะว่าใจรัก รักทั้งหนังทั้งโนรา ได้ยินเสียงกลองโนรา หนึ่งไม่ติด โนราเปรมบอกว่า “ทั้งหนังทั้งโนราจะได้ดัง” ระหว่างนั้นได้มีโอกาสไปนั่งดูโนราชัย (โนราบุญชัย บุญมาก หัวหน้าคณะมนราห์น้อมสมชัยจุลีสศิลป์) ซ้อมเด็กรามโนราห์ โนราเอกบอกว่าถ้าตัวเองรำ รำสวยกว่านี้ โนราชัยสบประมาทว่า “มีงถ้าเป็นโนรา ฎให้สินค่าเด” (ถ้ามีงรำโนราเป็น ฎยอมให้ตัดนิ้วข้อหนึ่ง) โนราเอกฟังแล้วไม่หลงใหล ต่อมาได้หัดรับเพลงและหัดเล่นบทพรานกับตาแก้ว (นายแก้ว ทองโอ ขุนพรานตำบลโคกสะบ้า) และเริ่มหัดรำโนราครั้งแรกเมื่ออายุ 13 ปี กับโนราเปรม ไสนาว สาเหตุที่หัดรำเพราะต้องการลบคำสบประมาท ไม่ได้ถูกครุหมอกระทำแต่อย่างใด โนราเปรมบอกว่าให้รำ เพราะว่ารำดีกว่าโนราชัย รำสวยกว่า จนกระทั่งรำเป็น และเริ่มออกรำหาประสบการณ์กับคณะมนราห์ใจดีประเสริฐศิลป์ โนรา น้อม นอกจากนี้ยังรับเพลง และเป็นลูกคู่ให้กับคณะศรีวรรณะ จุก ศ.แป้นตรัง และได้เข้าพิธีผูกผ้าใหญ่เมื่ออายุ 21 ปี ผูกผ้าใหญ่โนราเดือน 6 เข้าครุหนังตะลุงเดือน 9 โดยมีโนรา น้อม ทำพิธีให้ โนราใจดีแต่งพอก โนราทองใบ โนราชัย

จุดเด่นของโนราเอก คือ เสียงที่ไพเราะ ลีลาการเล่น ลื่นไหล มุกแพรวพราว ดูสถานการณ์หน้าโรงโนรา ปฏิบัติผู้ชม “อย่ารำให้หรอยแต่เรา” อย่าต่างคนต่างรำ รำกับใครไม่ชมเพื่อน เพราะถือว่าช่วยกันทำมาหากิน ความเป็นธรรมชาติ ไม่ชอบแข่งขันกับใคร ไม่อยากชนะ

สายสัมพันธ์โนราหน้าโยง / สืบสายครูโนรา

จากการเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะทั้ง 6 ตำบล 1 เขตเทศบาล ของอำเภอหน้าโยง รวมทั้งหมด 21 คณะ นำมาวิเคราะห์ทำให้รู้ว่าแต่ละคณะ แต่ละสาย มีที่มาและเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน สามารถแบ่งเป็น 5 สายการสืบทอด ซึ่งหลักเกณฑ์ในการแบ่งและจัดลำดับของแต่ละสาย แต่ละคณะ นับจากครูโนราหรืออาจารย์คนแรก และการรับสืบทอดคณะต่อโดยตรงไม่ว่าจะเป็นไปในรูปแบบของพ่อ-ลูก วงศ์เครือญาติ หรือในรูปแบบของอาจารย์-ศิษย์

1. ผังโนราสายลูกศิษย์ขุนศรีทธาใจภักดี (โนราศรีเงิน) บ้านทุ่งหม้าย (บ้านเดิมควนนาแค)

หมายเหตุ ยอดเทริด แทนคณะโนราหน้าโยงที่ทำการแสดงอยู่ในปัจจุบัน จากผังมีโนราหลายท่านที่เสียชีวิตไปแล้ว คือ โนราศรีเงิน โนราชุ่ม โนราแคล้ว โนราเจริญ โนราเริ่ม โนราคล่อง และโนราสมนึก

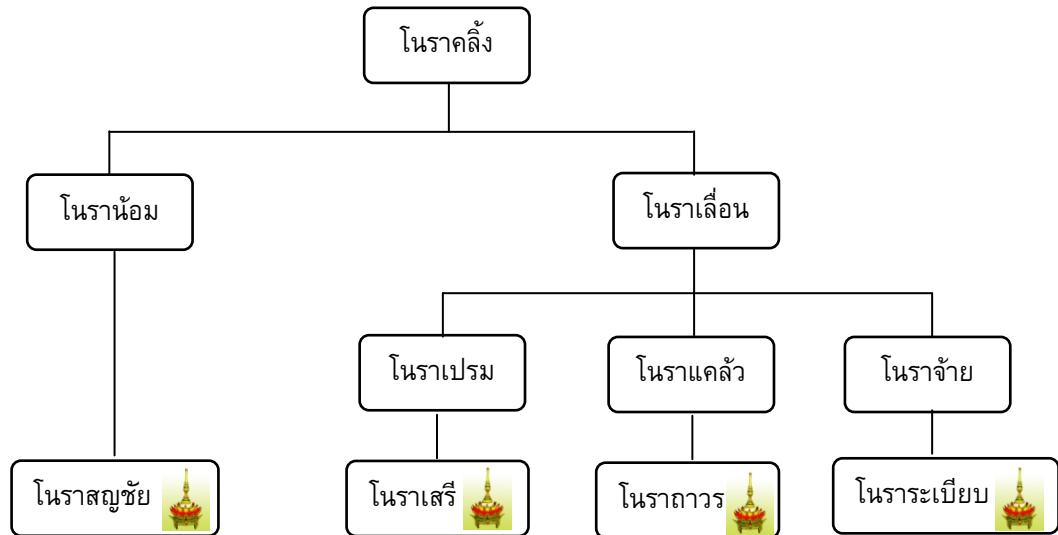
อธิบายความสัมพันธ์

- **โนราศรีเงิน** บ้านเดิมอยู่ควนนาแค ต.บ้านควน อ.เมือง จ.ตรัง แต่งงานมีครอบครัวไปอยู่บ้านทุ่งหม้าย ม.1 ต. ทุ่งค่าย อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง มีชื่อเสียงโด่งดัง พระยารัษฎานุประดิษฐ์ เจ้าเมืองตรัง แต่งตั้งเป็นขุนศรีทธาใจภักดี เคยร่วมโนราห์ถวายรัชกาลที่ 6 เสร็จประพาสหัวเมืองตรัง สืบไม่ได้ว่าฝึกหัดร่วมโนราห์กับครูท่านใด และสืบทอดเชื้อสายมโนราห์มาจากใคร
- **โนราชุ่ม แก้วเล็ก** เป็นทั้งหลานและศิษย์ของโนราศรีเงิน ฝึกหัดร่วมโนราห์กับโนราศรีเงิน โดยมีพรานเม่งช่วยสอน เป็นหนุ่มออกเรือมาตั้งรกรากที่บ้านหนองชุ่มแสง ม.10

ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง ได้ตั้งคณะมโนราห์ขึ้นที่นี่ และได้ฝึกศิษย์หลายรุ่น เคยแข่งขันกับโนราเติมมาแล้ว โนรากล่อม พรหมเพชร บ้านไสถั่ว ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง โนราเจริญ ชัยเพชร บ้านออกหลา ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง และโนราชบ ชัยเพชร บ้านออกหลา ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง ทั้ง 3 คนเป็นศิษย์ของโนราชุ่ม รุ่นแรก ๆ โนรากล่อม เป็นลูกศิษย์ ส่วนโนราเจริญกับโนราชบ เป็นหลานของโนราชุ่มทั้งสองคน

- **โนรากล่อม พรหมเพชร** เป็นศิษย์เอกอีกคนของโนราชุ่ม อดีตตั้งคณะมโนราห์เป็นของตนเอง ปัจจุบันได้ยกเลิกไปแล้ว เนื่องจากอายุมาก หากแต่ยังไม่เลิกรำมโนราห์ โดยได้ไปร่วมคณะกับหลาน คือ โนราเจน ซึ่งตั้งคณะมโนราห์ที่ต.เกาะเปี้ยะ อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านของโนรากล่อมมากนัก โนรากล่อมรับหน้าที่นั่งเป็นประธานในโรงพิธี เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ในคณะ ดูแลความเรียบร้อยในส่วนของพิธีกรรมต่างๆ นอกจากนี้ยังรับงานร้อยลูกปัดเครื่องทรงมโนราห์และทำเครื่องดนตรีมโนราห์ด้วย จุดเด่นของโนรากล่อม คือ ความสามารถในการแต่งกลอน 4 กลอน 6 และกลอน 8 โนรากล่อมถือเป็นปูชนียบุคคลที่สำคัญคนหนึ่งในอำเภอนาโยงดำนมโนราห์
- **โนราเจริญ ชัยเพชร** เป็นลูกศิษย์และหลานของโนราชุ่ม เมื่อโนราชุ่มผู้เป็นตาเสียชีวิต จึงรับเป็นนายโรงมโนราห์ต่อจากตา โดยใช้ชื่อคณะว่า คณะมโนราห์เจริญศิลป์ เมื่อโนราเจริญแก่ตัวลง จึงมอบหน้าที่ให้โนราประพันธ์ ชัยเพชร บุตรชาย รับหน้าที่สืบทอดคณะมโนราห์ต่อมา โดยใช้ชื่อว่า คณะมโนราห์เจริญศิลป์ พัน-พิน ตรัง พิน เป็นชื่อของโนราประพันธ์ ชัยเพชร น้องชาย
- **โนราชบ ชัยเพชร** เป็นลูกศิษย์และหลานของโนราชุ่มเช่นเดียวกับโนราเจริญ เดิมรำมโนราห์อยู่กับคณะของตา คือ โนราชุ่ม ภายหลังโนราชุ่มเสียชีวิต จึงออกมาตั้งคณะมโนราห์เป็นของตนเอง ใช้ชื่อว่า คณะมโนราห์ชบ สมจิตร ประดิษฐ์ศิลป์ สมจิตรเป็นชื่อของภรรยา มีบุตรเขยคนเล็ก คือ นายจิรพัฒน์ จินดาตวง เป็นผู้สืบทอดรับคณะต่อ เนื่องจากโนราชบมีอายุมากแล้ว แต่ยังไม่พร้อมรำ ร่วมพิธีอยู่ด้วย
- **โนราแคล้ว กาญจนพรหม** เป็นลูกศิษย์ของขุนศรีทธาใจภักดี รุ่นเดียวกับโนราชุ่ม ลูกศิษย์คนสำคัญ ได้แก่ 1)โนราเริม ชัยวิรัฐ ซึ่งเป็นบิดาของโนราทวิ ชัยวิรัฐ บ้านหนองยวน ต.ละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง 2)โนราสมนึก ปลอดภัย บ้านห้วยลึก ต.ช่อง อ.นาโยง จ.ตรัง อาจารย์ของโนรา จัง สังฆรักษ์ 3) โนราคล่อง กาญจนพรหม ซึ่งเป็นบุตรชาย ปัจจุบันมีโนราสำเร็จ กาญจนพรหม รับสืบทอดคณะต่อ หากแต่ไม่ได้อยู่ในอำเภอนาโยง (อยู่ อ.เมือง ตรัง) และ 4) โนราพร้อม กาญจนพรหม เป็นหลาน บ้านโคกม่วง ต.เกาะเปี้ยะ อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว มีโนราเจนรับสืบทอดคณะต่อ

2. ผังโนราสายลูกศิษย์โนราคลัง สังฆรักษ์

หมายเหตุ ยอดเทริด แทนคณะมโนราห์ในอำเภอนาโง่งที่ทำการแสดงอยู่ในปัจจุบัน จากผังมีโนราหลายท่านที่เสียชีวิตไปแล้ว คือ โนราคลัง โนราเลื่อน โนราจ้าย โนราห้อม โนราเปรม และโนราแคล้ว

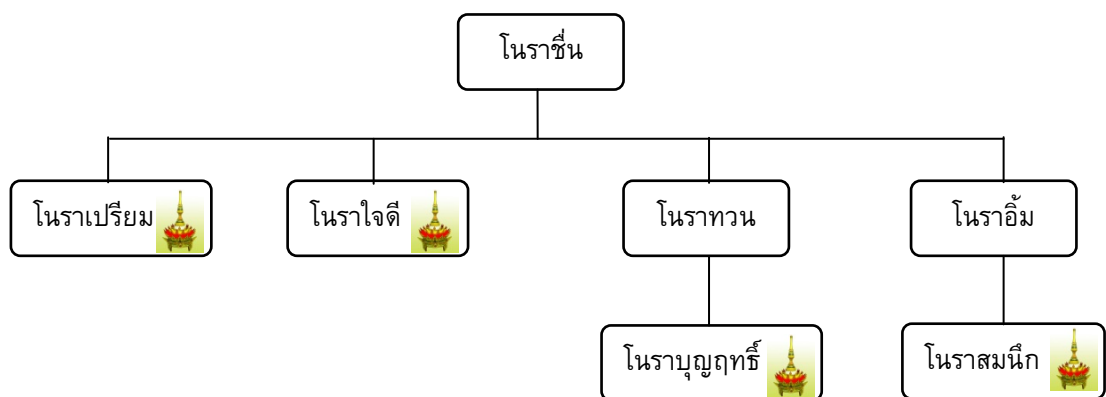
อธิบายความสัมพันธ์

- **โนราคลัง สังฆรักษ์** เป็นชาวพังดาน ต.นาขยาด อ.ควนขนุน จ.พัทลุง มาตั้งรกรากที่บ้านไสมะนาว หมู่ที่ 1 ต.โคกสะบ้า อ.นาโง่ง จ.ตรัง ได้ตั้งคณะมโนราห์ขึ้นและได้ฝึกสอนลูกศิษย์มากมาย สืบไม่ได้ว่าโนราคลังฝึกหัดรำโนราห์จากครูท่านใด และสืบทอดเชื้อสายมโนราห์มาจากใคร
- **โนราเลื่อน สังฆรักษ์** เป็นบุตรชายของโนราคลัง รับสืบทอดคณะมโนราห์ต่อมาจากบิดา ใช้ชื่อว่า คณะมโนราห์เลื่อนไสนาว ฝึกสอนศิษย์มากมาย ลูกศิษย์คนสำคัญได้แก่
 - **โนราเปรม เกื้อแก้ว** ถือเป็นศิษย์ของโนราเลื่อน หัดรำโนราห์รุ่นเดียวกับมโนราห์แคล้ว ทองขาว แรกเริ่มไม่ได้ตั้งใจจะเป็นโนรา แต่ชอบดูการฝึกรำโนราห์ จึงถูกจับให้ลองฝึกรำดู ปรากฏว่าโนราเปรมรำสวยกว่าเด็กคนอื่น ๆ และสามารถสอนเพื่อนได้ ก่อตั้งคณะเองเมื่อปี 2525 ใช้ชื่อว่า คณะมโนราห์เปรม ศ.เลื่อนไสนาว โนราเปรมเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุเมื่อปี 2548 หลังจากโนราเปรมเสียชีวิตไม่มีใครรับช่วงต่อ จนกระทั่งบุตรชาย คือ โนราเสรี เกื้อแก้ว ตกลงรับสืบทอดคณะมโนราห์ของบิดา ตามคำขอของมารดาและน้องสาว โนราเสรีจึงเริ่มหัดรำโนราห์

ตอนอายุ 37 ปี โดยมีน้องสาวเป็นคนหัดให้ และได้ทำพิธีผูกผ้าใหญ่ในเวลาต่อมา
คณะมโนราห์ของโนราเปรมจึงมีผู้สืบทอดต่อ

- **โนราแคล้ว ทองขาว** ชื่อเล่นว่าโนราแอด เป็นศิษย์ของโนราเลื่อนอีกคนหนึ่ง หัดรำมโนราห์รุ่นเดียวกับโนราเปรม เหตุที่ต้องมารำโนราเนื่องจากมารดาถูกครุหมอบโนรากระทำให้เป็นบ้า เมื่อได้พบกับครุหมอบว่าจะยกลูกชายให้เป็นมโนราห์ มารดาก็หายจากอาการบ้า โнораแอดจึงรำโนราห์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ก่อตั้งคณะเป็นของตนเองเมื่ออายุ 22 ปี ใช้ชื่อว่า คณะมโนราห์แคล้วทิวศิลป์ รับงานแสดงและฝึกลูกศิษย์อย่างสม่ำเสมอ ศิษย์คนสำคัญ คือ โนราถาวร รัตนะ ซึ่งหลังจากที่โนราแคล้วเสียชีวิตได้รับสืบทอดคณะต่อมา ใช้ชื่อว่า คณะมโนราห์ถาวรรัตนศิลป์
- **โนราจ่าย เพชรรัตน์** เป็นศิษย์ของโนราเลื่อนเช่นกัน เคยตั้งคณะมโนราห์เป็นของตนเอง แต่มีเหตุให้ต้องยกเลิกและยุบคณะในเวลาต่อมา หากแต่ได้ฝึกศิษย์ไว้หลายรุ่น หนึ่งในนั้น คือ โนราระเบียบ รัตนะ ซึ่งมีศักดิ์เป็นหลาน ต่อมาเมื่อโนราจ่ายยุบคณะ โนราระเบียบจึงไปรำกับคณะมโนราห์น้อม และมีเหตุให้ต้องหยุดรำมโนราห์ไปพักใหญ่ ก่อนที่จะมาตั้งคณะมโนราห์เป็นของตนเองเมื่ออายุ 63 ปี เป็นคณะมโนราห์ที่มีหัวหน้าคณะเป็นผู้หญิงเพียงคณะเดียวในอำเภอนาโยง
- **โนราน้อม ชัยมงคล** เป็นศิษย์ของโนราคั้ง หัดมโนราห์เนื่องจากมีเชื้อสายมโนราห์ กอปรกับมีใจรักในศิลปะการแสดงแขนงนี้ จึงฝากตัวเป็นศิษย์ของโนราคั้ง และรำมโนราห์เรื่อยมา จนกระทั่งตั้งคณะเป็นของตนเอง เมื่ออายุมากขึ้นจึงได้มอบหน้าที่ในบุตรสาว คือ โนราปราณี(จุลี) หนูแก้ว และหลานชาย คือ โนราสฤษฎ์ บุญมาก รับสืบทอดคณะต่อ โนราน้อมเพียงแต่ไปนั่งเป็นประธานในโรงพิธีเท่านั้น ต่อมาโนราน้อมเสียชีวิต โนราสฤษฎ์จึงรับสืบทอดต่อ ในฐานะหัวหน้าคณะ ชื่อ คณะมโนราห์น้อม สมชัย จุฬศิลป์

3. ผังโนราสายลูกศิษย์โนราชื่น ณ สงฆ์

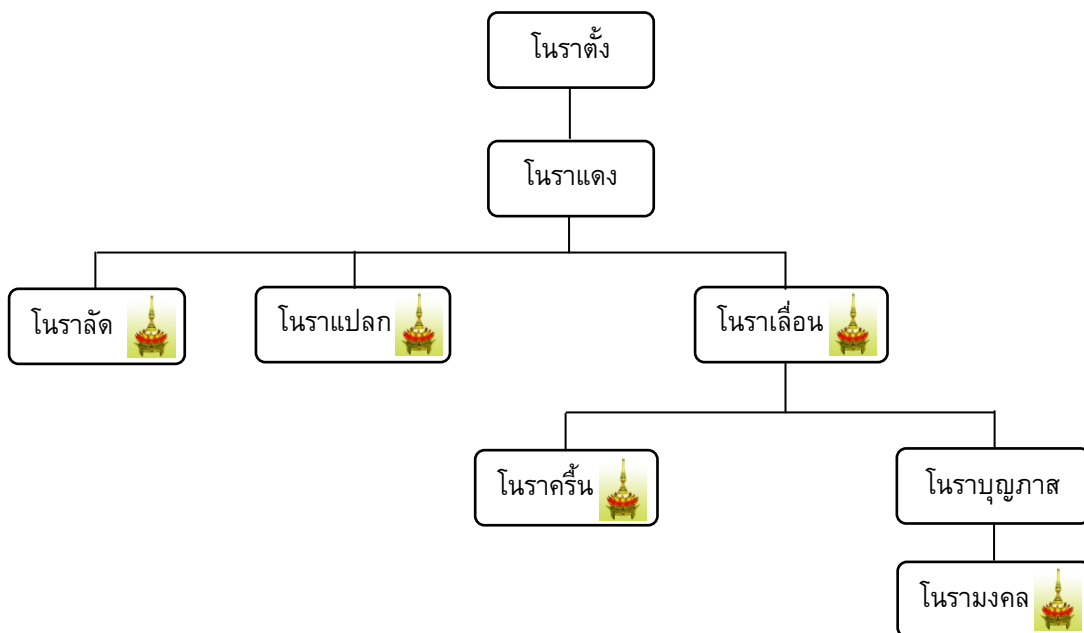

หมายเหตุ ยอดเทริด แทนคณะมโนราห์ในอำเภอนาโง่งที่ทำการแสดงอยู่ในปัจจุบัน จากฝั่งมีโนราหลายท่านที่เสียชีวิตไปแล้ว คือ โนราชื่น โนราทวน โนราอ้อม

อธิบายความสัมพันธ์

- โนราชื่น ฦ สงฆ์เป็นศิษย์ของโนราปุณ บ้านไนไร่ ต.เกาะเปี้ยะ อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง ตั้งคณะมโนราห์ที่บ้านบนควน ม.8 ต.โคกสะบ้า ชื่อคณะมโนราห์ชื่นเสียงทอง ฝึกหัดลูกศิษย์มากมาย ลูกศิษย์คนสำคัญมีดังนี้
 - โนราเปี่ยม(เปี่ยม) สุวรรณวร เป็นศิษย์เอกของโนราชื่น และเป็นผู้ที่รับสืบทอดคณะมโนราห์ต่อ ภายหลังจากที่โนราชื่นได้เสียชีวิตแล้ว
 - โนราสมใจ (ใจดี) สัจบุตร เริ่มหัดรำมโนราห์ครั้งแรกกับโนราชื่น เนื่องจากบิดารู้จักและคุ้นเคยกับโนราชื่นเป็นอย่างดี
 - โนราทวน พุฒนวล เป็นศิษย์ของโนราชื่นอีกคนหนึ่ง ภายหลังจากที่โนราทวนเสียชีวิต โนราบุญฤทธิ์ ชัยภักดิ์ ซึ่งเป็นศิษย์และมีศักดิ์เป็นหลานเขย ได้รับสืบทอดคณะต่อมา ใช้ชื่อว่า คณะมโนราห์บุญฤทธิ์ ทวนทองทวีศิลป์
 - โนราอ้อม ขวัญนิมิตร เป็นน้องชายของโนราเฟื่อง ขวัญนิมิตร ซึ่งเคยอยู่ร่วมคณะกับโนราชื่น เนื่องจากบ้านอยู่ใกล้กันจึงอยู่ร่วมเป็นคณะเดียวกัน มีโนราชื่นเป็นหัวหน้าคณะ โนราอ้อมเป็นครูคนแรกของโนราสมนึก ดำรักษ์

4.ฝั่งโนราสายลูกศิษย์โนราตั้ง

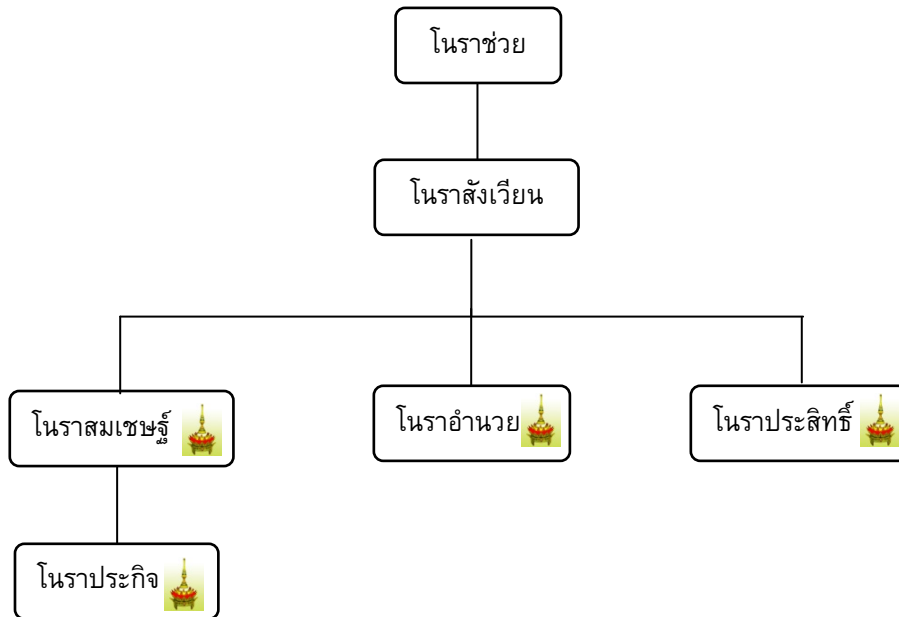

หมายเหตุ ยอดเทริด แทนคณะมโนราห์ในอำเภอนาโง่งที่ทำการแสดงอยู่ในปัจจุบัน จากฝั่งมีโนราหลายท่านที่เสียชีวิตไปแล้ว คือ โнораตั้ง โнораแดง โนราบัญญาภาส

อธิบายความสัมพันธ์

- โнораตั้ง อ่องเซ่ง ต.เขาวีเศษ อ.วังวิเศษ จ.ตรัง เป็นศิษย์ของโนราเดช ซึ่งไม่สามารถสืบต่อได้ว่าโนราเดชเป็นศิษย์ของโนราท่านใด โнораตั้งเป็นบิดาของโนราเต็ม อ่องเซ่งมโนราห์เมืองตรังที่มีชื่อเสียงไปทั่วภาคใต้
- โнораแดง ผอมเขียว ต.นาโง่งเหนือ อ.นาโง่ง จ.ตรัง เป็นศิษย์ของโนราตั้ง เนื่องจากบิดาคือโนราแก้ว ผอมเขียว เป็นผู้ใหญ่บ้านมีภารกิจมาก แม้เป็นโนราแต่ไม่สามารถฝึกสอนบุตรให้รำโนราได้ จึงได้ฝากฝังโนราแดง ให้ไปหัดรำโนรากับโนราตั้งซึ่งคุ้นเคยกัน โнораแดงได้ฝึกรำจนชำนาญและได้ตั้งคณะที่บ้าน ฝึกศิษย์หลายรุ่น ศิษย์คนสำคัญ ได้แก่
 - โนราลัด ผอมเขียว เป็นบุตรชายของโนราแดง หัวหน้าคณะมโนราห์ลัดวิภา ศ.พ่อแดง ปัจจุบันอายุ 83 ปี เป็นมโนราห์ที่มีอายุมากที่สุดในอำเภอนาโง่งที่ยังแสดงอยู่
 - โนราแปลก ผอมเขียว เป็นบุตรชายอีกคนของโนราแดง เป็นน้องชายต่างมารดาของโนราลัด อายุ 74 ปี หากแต่สุขภาพแข็งแรงและยังรำมโนราห์อยู่
 - โนราเลื่อน พูลสุด เป็นศิษย์ของโนราแดงรุ่นแรกๆ มีความสามารถเฉพาะตัวด้านการขับกลอนสด แม้ปัจจุบันจะอายุ 80 ปีแล้ว แต่สามารถจำกลอนได้แม่นยำ เรื่องอื่นอาจจะหลงๆลืมๆบ้างตามวัย โนราเลื่อนเป็นครูคนแรกของโนราครั้น ภายหลังโนราครั้นได้ไปร่วมคณะกับโนราเต็ม จนเป็นที่มาของกลอนตัดพ้อ “ศิษย์ของเลื่อนเมืองตรัง คนยังสรรเสริญ หัดโนราครั้นเปล่าๆ เต็มมาเอาเสีย” นอกจากนี้ยังมีโนรามงคล ซึ่งหัดรำโนรากับโนราบัญญาภาส ภายหลังจากทำโครงการ จึงได้รู้ว่าโนราบัญญาภาสเป็นศิษย์ของโนราเลื่อน

5. ผังโนราสายลูกศิษย์โนราช่วย

หมายเหตุ ยอดเทริด แทนคณะโนราห์ในอำเภอนาโง่งที่ทำการแสดงอยู่ในปัจจุบัน จากผังมีโนราหลายท่านที่เสียชีวิตไปแล้ว คือ โнораช่วย โнораสังเวียน

อธิบายความสัมพันธ์

เริ่มแรก โнораช่วย โнораสังเวียน และโนราสมเซษฐี อยู่รวมเป็นคณะเดียวกัน ต่อมาต่างแยกย้ายมาตั้งคณะเป็นของตนเอง โнораอำนาจออกมาร่ำหาประสบการณ์กับโนราสมเซษฐี และคณะอื่นๆ ก่อนที่จะตั้งคณะเป็นของตัวเอง

โนราประสิทธิ์ เป็นศิษย์เอกของโนราสังเวียนและเป็นผู้สืบทอดคณะโนราห์ต่อ ภายหลังจากที่โนราสังเวียนเสียชีวิตแล้ว

ส่วนโนราประกิจ หัดร่ำมโนราห์ครั้งแรกกับโนราสำเนียง นิลละออ จากนั้นออกจากร่ำหาประสบการณ์กับโนราสมเซษฐี ก่อนที่จะตั้งคณะโนราห์เป็นของตนเอง

บทที่ 5

องค์ความรู้โนราหาโยง

เกริ่นนำ “เบิกโรง”

มโนราห์สำหรับคนปักชำได้ โดยเฉพาะคนที่มีเชื้อสายโนราไม่ได้เป็นเพียงแค่การแสดง แต่เป็นสัญลักษณ์ เป็นสื่อกลางที่ทำหน้าที่สื่อสารระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ ครูหมอนโนราและครูหมอตายายที่เป็นบรรพบุรุษกับลูกหลาน เชื่อว่าคนปักชำได้ทุกครัวเรือนที่จะมีเชื้อสายโนราหรือนับถือครูหมอนโนรา หากเคยได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับตำนานเรื่องเล่าการก่อเกิดมโนราห์จะรู้ว่ามีความหลายกระแส แต่ไม่มีใครสามารถบอกได้ว่าเหตุใดบ้านนี้ ครัวนี้ ถึงนับถือครูหมอนโนรา คนเฒ่าคนแก่มักบอกต่อกับลูกหลานว่าเขา นับถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ สมัยโบราณนานมาแล้ว ด้วยเชื่อว่าครูหมอนโนราเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข แคล้วคลาดจากภัยอันตรายต่าง ๆ ลูกหลานทุกข์ก็ช่วยให้พ้นทุกข์ หากเจ็บป่วยก็ช่วยให้หาย รวมถึงเป็นที่พึ่งพิงและยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

กล่าวได้ว่ามโนราห์เป็นมรดกที่ตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งคนที่เป็นหัวหน้าหรือเจ้าของคณะมโนราห์ที่ต้องมีคนรับสืบทอดต่อ และคนที่นับถือครูหมอนโนรา บ้านไหนครัวไหนนับถือครูหมอก็ต้องนับถือกันสืบทอดไป โดยที่ครูหมอมองจะเลือกที่จะไปอยู่กับลูกหลานคนไหน เช่นเดียวกับกรณีที่เลือกที่จะเอาใครเป็นโนรา หากใครไม่รู้ ไม่เชื่อ หรือไม่ศรัทธา ก็จะถูกครูหมอมองกระทำ หรือที่เรียกกันว่า “ถูกโนรา” บางรายเจ็บป่วยไม่ทราบสาเหตุรักษาอย่างไรก็ไม่หาย ขณะที่บางรายเป็นบ้าควบคุมสติตัวเองไม่ได้ก็มี หากญาติไม่รู้และแก้ไขให้ถูกต้องอาจรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิต

เหนือการแสดง คือ พิธีกรรม ที่ผูกติดอยู่กับความเชื่อและความศรัทธาที่ลูกหลานมีต่อครูหมอนโนรา การจัดงานรำมโนราห์จึงเป็นการบูชาครูหมอมอง ดังที่โนราบุญฤทธิ์ ชัยภักดิ์ หัวหน้าคณะมโนราห์บุญฤทธิ์ ทวนทองทวีศิลป์ กล่าวไว้ว่า “บางทีการรำมโนราห์ แม้ไม่มีคนดู ก็ต้องรำให้ดี ตัดตอนไม่ได้ เพราะโนรารำให้ครูหมอตายายแล ไม่ใช่ให้คนดู แลอย่างเดียว”

นาโยงเป็นถิ่นโนรา เพราะมีคณะมโนราห์มากถึง 21 คณะ กระจายอยู่ทุกตำบล เป็นอำเภอที่มีคณะมโนราห์มากที่สุดในจังหวัดตรัง และเกือบทั้งหมดเป็นคณะมโนราห์โบราณที่ยังคงยึดรูปแบบการแสดง การประกอบพิธีกรรม ตามสายครูโนราที่ได้รับสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนการแสดงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น หากแต่การประกอบพิธีกรรมยังคงยึดตามแบบโบราณเช่นเดิม

หากกล่าวถึงองค์ความรู้โนรา มีมากมายหลายเรื่อง แต่ละเรื่องล้วนมีรายละเอียดมาก ที่มิอาจได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะ โอกาสในการแสดงมโนราห์ องค์ประกอบของคณะมโนราห์ 1

คณะ ฯลฯ ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมายและผู้เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังเก็บข้อมูลโดยวิธีการสังเกตการณ์เข้าไปชมและเก็บบันทึกภาพการแสดงจริงในสถานที่ต่างๆ

ควบคู่กันไปด้วย ข้อมูลที่เก็บและรวบรวมได้บวกกับการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปองค์ความรู้ในรายนามได้ดังนี้

บทกาศครู

การกาศครู คือ การประกาศ เชื่อเชิญ ครูหมอโนราห์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อบอกกล่าวให้รู้ว่า ลูกหลานมาตั้งโรงรำโนราห์ที่นี่ การกาศครูถือเป็นพิธีกรรมที่สำคัญ โนราห์ทุกคณะก่อนที่จะแสดงได้ต้อง กาศครูทุกครั้ง ซึ่งบทกาศครูของแต่ละคณะอาจใช้คำที่แตกต่างกันบ้างตามสายมโนราห์และครูบา อาจารย์ที่ได้สั่งสอนกันมา แต่เนื้อหาโดยรวมเหมือนกัน อดีตไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เป็น การเรียนรู้ผ่านการจดจำ เป็นสาเหตุให้เกิดความคลาดเคลื่อน

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและทบทวนเอกสารรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการสืบสาน ศิลปะพื้นบ้านมโนราห์โบราณตำบลโคกสะบ้า หนังสือหลังม่านโนราห์⁶ และสมุดบันทึกรวบรวมบท มโนราห์ของนายแก้ว ทองโอ ขุนพรานโนราตำบลโคกสะบ้า กอปรกับการไปชมและบันทึกภาพการ แสดงของคณะมโนราห์ ทำให้ทีมวิจัยทราบถึงบทกาศครูของมโนราห์ ดังนี้

บทกาศครู

คำ/เที่ยง ⁷ มาแล้วแก้วพี่	ปานี้ชอบยามพระเวลา
คำ/เที่ยงมาแล้วแก้วข้า	คำ/เที่ยงหอมมันมาไรๆ
มาเราค่อยจัดค่อยจ้อง	มาเราค่อยร้องค่อยไป
รักเจ้านวลสลิม	คือตั้งพิมพ์ทองหล่อใหม่
แม่หน้านวลทั้งกำน	สะคราญเจ้านวลทั้งใบ
พี่ชายชกนวลต่อนวล	พี่ชวนชกไปมาต่อใบ
พี่น้องก้านต่อดอก	พี่น้องยอดต่อใบ
พี่ชกจ่ายต่อใหม่	ต่อเล่นด้วยโยนองหนา
ลงถึงในโรงครู	ให้ตั้งนะโมอิติปิโสภะคะวา
ตั้งสักเคกามา	ชุมนุมพระเทวดา
ไหว้พระพุทธรูปเจ้าทั้งห้า	ไหว้พระธรรมเจดีย์แก้ว
ศัตถุเปียนพวกข้าอย่าให้ลุ	หารือธาตุทั้งสี่
ไหว้พระธรรมทั้งเจ็ดคัมภีร์	มีอยู่ในร่างกาย
ไหว้พระวิภังค์พ่อได้แต่งหู	ไหว้พระสังคินีได้แต่งตา
ไหว้พระธาตุกะถา	แต่งจุมุกกลูกมาได้หายใจ

⁶ โดยชนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานสกว.ตรัง

⁷ หากกาศเวลาคำใช้คำว่า “คำ” หากกาศเวลาเที่ยง ใช้คำว่า “เที่ยง”

พระปกคละบัญญัติ
พ่อมาแต่งจบครบสิ้น
พระยะมะกะแต่งใจ
อัฐิกระบันสามร้อยท่อน
เอ็นใหญ่ห้าร้อยเอ็นน้อยห้าพัน
เกศาโลมาทั้งเกล้าเส้น
นขาทันตาถูกยานับได้สามสิบสอง
อักษระสิบหกเข้ามาปกป้อง
ลูกนั่งสรรเสริญพระธรรมแล้ว
คุณพระบิดาหัวแหวน
ไหว้คุณพระราชมารดา
น้านมข้าวป้อน
ลูกเงยขึ้นเห็นฟ้าก้มลงมาเห็นดิน
สรรเสริญพ่อแม่แล้ว
ยอไหว้แม่ทองสำลี
พระราชครูของข้า
โฌมงามทราหมปลอด
แม่ศรีมาลาครูตัน
แย้มพระโอษฐ์โปรดเกล้า
ไหว้พ่อขุนศรัทธาในเขื่อนท่าแค
หากพ่อสมัครักลูกจริง
แล้วจะไหว้พ่อเทพสิงห
พ่อสอนไว้เป็นเหล่าเป็นหลั่น
จับแต่เริ่มเดิมมา
ไว้ตาหลวงเสนครูพัก
ถัดแต่นั้นลูกหลาน
ไหว้ตาหลวงเสนคอง
รับท้าวเข้าเมือง
พ่อได้สอนศิษย์ไว้ต่างตัว
สิบนิ้วข้าหรือคือเทียน
ลูกนั่งร้องเชิญพ่อยอดสร้อย
ทั้งพระยาสายฟ้าฟาด
พระยามือเหล็กมือไฟ
ลูกชายของพ่อที่เกิดแทนมา

ได้แต่งปากไม่ยากเจรจาปราศรัย
แต่งดินแตงน้ำลมไฟ
ครบใส่ในร่างกายา
เลือดก่อนสามนานแล่งตรา
ซุบสันข้างซ้ายข้างขวา
ไม่เว้นพระธรรมแต่งให้มา
พระธรรมเจ้าข้าแตงมาไม่ตกไม่พ่อง
แรกอยู่ในท้องพระมารดา
หารือคุณพระราชาบิดา
หนักแล้วยิ่งกว่าแผ่นฟ้า
หนักแล้วยิ่งกว่าแผ่นดิน
แม่เคี้ยวแม่คายให้ลูกกิน
ไม่ลืมคุณบิดามารดา
หารือครูหมอมโนราห์
ตลอดทั้งแม่ศรีคงคา
ไหว้แม่ศรีมาลาเป็นครูตัน
ลูกข้ามเสียไม่รอดก้มลงลอดไม่พ้น
ไม่พ้นขุนศรัทธาท่าแพ
พ่อเป็นคนเฒ่าคนแก่
ถัดแต่พ่อเทพสิงห
พอมานั่งอวยศีลอวยพร
ได้สอนสืบ ๆ ต่อกันมา
ตั้งแต่วันนั้นมาแหละหนา
พ่อขุนศรัทธาเป็นประธาน
เป็นหลักนักเลงแต่โบราณ
ไหว้ตาหลวงเสนสองเมือง
ผมหน่อไหว้ท้าววิจิตรเรื่อง
ลือเลื่องความรู้ได้เล่าเรียน
ลูกไม่อาจกลัวกับความเพียร
สถิตเสถียรย่อไหว้ไป
ไม่จำเพาะองค์น้อยองค์ใหญ่
ลงโรงลูกร้องประกาศไป
ไหว้โยตาหลวงคอง
ชื่อจันทร์กระยาหม่อม

หลวงหรงคองค
แต่ไทรแต่ก่อนพ่อได้เป็นหลวงนาย
หลวงคองประหยาปราจิตร
อาบน้ำทาแป้ง
ผิตด้วยสนมกรมชาววัง
พ่อไม่ทันได้สั่งลูก
รับสั่งผูกคอกพาไปฆ่าเสีย
ถ้าพ่อตายเจ็บตายไข้
ตายในฝั่งแม่น้ำย่านยาว
ตกลูกได้ตามงม
ถ้าพ่อไปตายฝ่ายบก
ถ้าพ่อไปตายข้างฝ่ายทะเล
พ่อไปตายฝ่ายเหนือ
น้ำเนาลูกไว้ลายจันท์
ดุกแข็งดุกขา
ดวงเนตรพ่อทองผมสอด
เที่ยง ๆ สาย ๆ
ทำไมก็ลัดผม
พ่อร้อยซังแก้ว
ร้อยซังพ่อยังรักข้า
พ่ออย่าตัดลูกเสมือนตัดตาล
พ่ออย่าสลัดตัดใจ
พ่ออย่าตัดรักหักเสียให้ม้วย
พ่อมาช่วยฝึกช่วยสอน
พ่อมาช่วยสอนเยื้องสอนอย่าง
สอนนกนงแม่ลาย
มาเถิดมาตะประนี้
พราย ๆ พร่อง ๆ
พ่อมาแล้วถึงแล้ว
ยกย่างตื่นเดิน
แกวกเกล้าเกศามาใส่ไว้
ขุนพรานพระยาพราน
ตาครองราชตาบัวทอง
พรานน้อยสิงหล

ผมหมอลวงคองปราจิตร
ใจท้าวมาไร้ความคิด
ผิตด้วยสนมกรมชาววัง
ดำแดงไม่ทันได้ผันหลัง
รับสั่งผูกคอกพาไปฆ่าเสีย
พ่อบุญปลุกไม่ทันได้สั่งเมีย
ในฝั่งแม่น้ำย่านยาว
ลูกรักจักได้ถามข่าว
ชีวิตพ่อม้วยมรณา
ตกลูกเร่ตามหา
ได้เป็นเหยื่อนกเหยื่อกา
ได้เป็นเหยื่อเข้เหยื่อปลา
น้ำเนาเหนือไหลลงมา
น้ำมันลูกไว้ลายแบ่งทา
ลูกยาไว้ทำไมก็ลัดผม
ลูกน้อยไว้ทำปรอทอม
ลูกรักจักคายออกมาชม
ชมต่างพ่อร้อยซังแก้ว
สองแก้วพ่อร้อยซังหา
พ่ออย่าตัดรักหักให้ม้วย
พ่ออย่ารานหลานเสมือนรานกล้วย
ลูกบากหน้าหาใครพ่อแขนสวย
อยู่ด้วยช่วยรามโนราห์
เด็กอ่อนไม่รู้ภาษา
พ่อมาช่วยสอนทางสอนท่า
เยื้องบาทข้างซ้ายข้างขวา
มาแล้วถึงแล้ว
เสมือนแสงทองมาปนกับแสงแก้ว
แกวกเกล้าเกศามาใส่ไว้
ลงโรงลูกย่อมือไหว้
ครูได้พิทักษ์มารักษา
ลูกดำเนินเชิญท่านมานั่งหน้า
ลอยแล้วให้ล่องเข้ามาหา
ลูกร้องนิมนต์ให้พ่อมา

ขอเชิญพ่อตาพรานบุญ	พรานนวลพ่อขุนศรีธา
พรานบุญพญา	เดินจําหน้าหน้าพระราชครู
พ่อกาแม่ยมพระโอรสโปรดเกล้า	ฝ่าท้าวมาเล็งแลดู
เดินจําหน้าหน้าพระราชครู	ให้มาอยู่ข้างซ้ายข้างขวา
ครูตั้งครูเดิม	ให้เพิ่มให้เติมกันเข้ามา
ครูสั่งสอนข้า	พ่อกาแม่ยมกลับไปนานแล้ว
พ่อกาแม่ยมตาถูกยาไป	ให้ท้าวไทไปสู่วิมานแก้ว
พ่อกาแม่ยมตาถูกยาไปแล้ว	เหมือนแก้วมาหล่นจากพก
โอน่าอนิจจา	ลูกรำลึกขึ้นมาน้ำตาตก
เหมือนแก้วมาหล่นจากพก	เหมือนนกเหยี่ยวพากาเฉี่ยว
โอ่อนิจจา	พ่อกาแม่ยมตาถูกยาไว้คนเดียว
เหมือนหนึ่งเหยี่ยวพากาเฉี่ยว	ให้ลูกเหยี่ยวหน้าไปหาใคร
บากหน้าไปหาท่านผู้อื่น	ความชื่นลูกมาแต่ไหน
ให้ลูกเหยี่ยวหน้าไปหาใคร	เหวยโยราชครูถ้วนหน้า

บทวิเคราะห์

หากวิเคราะห์เนื้อหาบทกวีในข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นการสรรเสริญพระคุณของสิ่งสำคัญ 3 ประการคือ 1) ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และเหล่าเทวดาทั้งหลาย รวมถึงสรรเสริญพระธรรม ซึ่งปรากฏในบทช่วงแรก ที่ให้เกิดมาร่างกายครบ 32 ไม่ขาดตกบกพร่องหรือพิกลพิการ โดยได้กล่าวสรรเสริญพระธรรมเจดกัมภีร์ ในพระอภิธรรมปิฎก ที่ได้ประทานส่วนต่างๆ ของร่างกายไว้ครบสมบูรณ์ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ของมารดา 2) สรรเสริญและสำนึกในบุญคุณของบิดามารดาที่เทียบได้กับแผ่นดินและแผ่นดิน และ 3) สรรเสริญครูหมอมโนราห์ เริ่มตั้งแต่แม่ทองสำลี แม่ศรีคงคา แม่ศรีมาลา ขุนศรีธา พ่อเทพสิงห พระยาสายฟ้าพาด เป็นต้น ซึ่งหากยึดตามตำนานที่ได้เล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับการกำเนิดมโนราห์ ทั้งหมดล้วนเป็นบุคคลสำคัญที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ นอกนี้ยังได้กล่าวถึงครูมโนราห์ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ที่เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้กับศิษย์รุ่นต่อมา

การกวีการกวี เป็นการประกาศเชื่อเชิญให้รู้ว่ามีมารามโนราห์เพื่อการบูชาครู สรรเสริญพระคุณของครู และเสียงที่ประกาศไปให้ได้ยินก็เพื่ออัญเชิญครูมายังโรงโนรา เพื่อมาเป็นขวัญกำลังใจและปกป้องรักษาคุ้มครองลูกหลาน ทุกครั้งที่มีการรํามโนราห์จึงมีการกวีการกวีทุกครั้ง เพื่อส่งเสียงเป็นสัญญาณว่าลูกหลานไม่ลืมพระคุณของครู ตั้งแต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ บิดามารดา ครูหมอมโนรา และครูโนราห์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ การกวีการกวีแสดงให้เห็นถึงศาสตร์แห่งโนราห์ที่ให้ความสำคัญกับครู ซึ่งมีใช้เฉพาะเพียงครูโนราห์ที่สั่งสอนและถ่ายทอดวิชาให้เท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงบิดา มารดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายด้วย

การรำ

การรำถือเป็นองค์ประกอบหลักของการแสดงมโนราห์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับท่ารำ หากมองด้วยสายตาจะเห็นว่าท่ารำมโนราห์ไม่เหมือนและซ้ำกับท่ารำแสดงในภาคอื่นของประเทศไทย หรือถ้ามีก็น้อย ท่ารำล้วนได้รับการสั่งสอนและถ่ายทอดมาจากครูโนราห์ที่เป็นผู้สอนสั่ง หากเป็นการฝึกฝนในเบื้องต้น ที่ต้องหัดเป็นลำดับแรกๆ คือ ท่ารำบทครูสอน ท่าสิบสอง ซึ่งท่าสิบสองถือเป็นท่ารำแม่บทมโนราห์แต่ละคณะอาจจะรำไม่เหมือนกัน ด้วยได้รับการถ่ายทอดมาต่างกัน

ท่ารำแม่บท 12 ท่า

ในส่วนของท่ารำที่มิวิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลและสังเคราะห์เพิ่มเติมแล้วได้ข้อสรุปในส่วนของท่านรำ 12 ท่าที่เป็นแม่บทดังนี้

1. ท่าแม่ลาย	7. ท่าเอวอ่อนแอ่น
2. ท่าเครือวัลย์	8. ท่านางชี้หนอน (ท่ากின்றรำ)
3. ท่าต่างกัน	9. ท่าพรหมสีหน้า
4. ท่าสอดสร้อย	10. ท่าพญาครุฑ
5. ท่าเขาควาง	11. ท่าพ่อขุนศรีทราแก้ว
6. ท่าผาหลา	12. ท่าเทียมพกเทียมบ่า

นอกจากท่ารำ 12 ท่าที่เป็นแม่บทแล้ว ยังมีท่ารำใหม่ๆ ที่หัวหน้าคณะหรือนักแสดงได้คิดขึ้นมาเพื่อความแปลกใหม่ เช่น ท่าสะพานโค้ง ท่ารำใหม่ๆ ถูกนำมาผสมกับท่ารำตามโบราณเข้ากันอย่างกลมกลืน หัวใจสำคัญของการรำโนราห์คือท่ารำกับบทขับต้องสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน หรือสื่อความหมายให้เห็นภาพ

ภาพโนราห์ประพันธ์ ชัยเพชร แสดงท่ารำเป็นตัวอย่างประกอบบทกลอนด้านล่าง

“น้องพี่เอยตัวของพี่

เปรียบเหมือนชาติรีเหมือนนกสาริกา
ไม่มีคู่อยู่กับเที่ยวบินหา
ตัวเดียวเที่ยวมาป่าพงพี
เกณฑ์ชะตาอาภัพให้อับหมอง
ยังไม่มีคู่จะมาอยู่ครองเศร้าหมองศรี
เที่ยวลัดลอดสอดหาเจ้านารี
เจ้าน้องรักปักขีขวัญพี่ไม่พบจวน
ให้ละห้อยสร้อยเศร้าเฝ้ายวนจิต
ทุกเช้าค่ำพี่มาร่ำคิดให้จิตพี่เรรวน
ให้ออดฝนทนฟ้าเที่ยวตามหานวล
ยังไม่ประสบจะมาพบจวน หัวใจหาย
ฟังเสียงฟ้าลั่น ฝ่าสาย
จิตละห้อยเศร้าสร้อยไม่วาย
คิดถึงเจ้านวลนาง”

การรำตัวอ่อน

เป็นการรำแสดงถึงความอ่อนช้อยของคนรำ เช่น การรำพดในถาด การทำท่าสะพานโค้ง คนที่จะรำทำตัวอ่อนได้ ต้องเป็นคนที่ผ่านการฝึกฝนมาตั้งแต่เด็ก จนเกิดความชำนาญ จัดระเบียบร่างกายได้ดี แยกประสาทสัมผัสได้ เมื่อมีอายุมากขึ้น คนที่เคยรำทำตัวอ่อนได้ จะไม่ค่อยรำ เนื่องจากไม่แข็งแรงพอ อาจจะเป็นอันตรายได้ มโนราห์นาโงยที่มีจุดเด่นในการรำตัวอ่อน คือ มโนราห์บุญฤทธิ์ ชัยภักดิ์ หัวหน้าคณะมโนราห์บุญฤทธิ์ ทวนทองทวีศิลป์ แต่ตอนนี้ไม่ได้รำแล้ว เนื่องจากอายุมาก ร่างกายไม่แข็งแรงพอ

ภาพตัวอย่างการรำตัวอ่อน

การทำบท

การทำบท คือ การตีความหมายของบทร้องเป็นทำนอง ให้คำร้องและทำนองสัมพันธ์กัน ทำนองต้องหลากหลายและครบถ้วน สอดคล้องกับคำร้องและจังหวะดนตรีอย่างกลมกลืน การทำบทจึงเป็นการแสดงความสามารถของคนรับโนรา และโดยมากเป็นการแสดงร่วมกันของโนราที่ได้รับการฝึกฝนมาจนชำนาญแล้ว สามารถรับส่งบทกันได้อย่างไหลลื่น ไม่ติดขัด รู้กรูใจกันเป็นอย่างดี หรือได้มีการนัดแนะเตรียมการไว้ล่วงหน้าแล้ว การทำบทมักแทรกเรื่องราวราวตลก ที่สามารถเรียกเสียงหัวเราะจากผู้ชมหน้าโรงโนราได้

บทโนราที่นิยมนำมาแสดง ได้แก่ บทพาลัน บทเสียที บทดอกจิกดอกจักร บทไซชายกาน้ำ บทลมพัดชายเขา บทแสงทอง บทพलयงาม บทเสื่อเฒ่า ซึ่งโนราอำนวย จำเริญรักษ์ หัวหน้าคณะมโนราห์อำนวยจำเริญศิลป์ บอกว่าเป็นบทเสื่อเฒ่าเป็นบทประจำของจังหวัดตรัง นอกจากนี้ยังมีบทที่มาจากวรรณคดี เช่น พระสุธน-มโนราห์ ไกรทอง ชุนช่างชุนแผน เป็นต้น

ตัวอย่างการทำบท

บทเสื่อเฒ่า

ตัวพี่เหอน้อง	ตรัสคือพ่อหอมล่ำพาย
คนไขที่ไม่สบาย	ตัวพี่เข้าใกล้ได้แรง
ตัวพี่เหอน้อง	สัตว์คือชาติเสื่อเนื้อแห้ง
เดินมาหยองแห้ง	ฝูงคนเขากลับไปทั้งเมือง
นั่งเลงที่เก่งกล้า	พี่ปราบเข้าแล้วยอมเปลือง
พิศพที่หัวนอนเมือง	เขาเลื่องลือใครๆเหอน้องหนา
ตัวพี่เหอน้อง	สัตว์คือเสื่อเฒ่าเมืองไชยา
ตัวพี่ไม่ใช่เสื่อปลา	ชาติเชื้อเสื่อเนาเสื่อคลอง
ทราบๆมองๆ	ที่หัวขวัญสะพานลาย
ขบเจ้าให้จมนม	จะข่มขวัญเจ้าไว้ให้จมนทราย
ผูกขึ้นมาได้	เห็นเสื่อพรายๆพร้อยๆ
ถึงเขี้ยวจะหักเล็บจะหัก	ขบเจ้าเข้าแล้วไม่ยอมปล่อย
ขบแล้วมาช่อนรอย	ใครเลยจะรู้ว่าเสื่อขบ
พ่อแม่เที่ยวตามหาผี	สักร้อยสักพันปีก็ไม่พบ
ใครเหลยจะรู้ว่าเสื่อขบ	แลนหลบไปเรือนเปล่าเหย

จากการลงพื้นที่ติดตามไปเก็บข้อมูลกับคณะมโนราห์ยั้งที่ต่างๆ ทำให้เห็นการแสดงตอนจับบทเสื่อเฒ่าของแต่ละคณะ ซึ่งโดยส่วนใหญ่มีความเหมือน คือ มโนราห์ที่เล่นเป็นเสื่อจะต้องแสดงท่าที่ดุตัน เสมือนมีเขี้ยวมีเล็บ ดวงตาดู ตามบุคลิกของเสื่อ หากแต่แสดงออกมากลุ่มกึ่งกับทำร่ามโนราห์

ระหว่างขับบท อาจมีการหยุดสนทนาเป็นระยะ แล้วแต่ว่ามโนราห์ที่แสดงจะเลือกเอาวรรคไหนของบท กลอนมาเลือกแสดง หรือสนทนากัน

ที่ต่างออกไป คือ คณะมโนราห์อำนาวยำเจริญศิลป์ โนราณวยหัวหน้าคณะเล่าให้ทีมิวิชัยฟังว่า “ถ้าในบทเสื่อ คือ ทวดเสื่อจับทรง ทั้งในบทเสื่อเฒ่า และตอนทำพิธี เมื่อถึงบทนั้นลงทรงโดยอัตโนมัตินี้ ไม่ต้องเชื่อเชิญเลย มาถึงไม่หลงไหน หัวเราะที่หนึ่งแล้วก็ทำท่าเสื่อ เล่นหยาบ หอบเหมือนจะซ็อค ตอนนี้ไม่เล่นเพราะแก่ กลัวเป็นลม เลือกเล่นเป็นบางครั้งคราวเท่านั้น” ทีมิวิชัยยังไม่มีโอกาสได้เห็น ฟังจากคำบอกเล่าของภรรยาโนราณวย บอกว่าสมจริงมาก ทั้งท่าที่ แวดตา ทุกอย่างเหมือนเสื่อมาก โนราณวยบอกว่าทุกครั้งที่เล่นบทเสื่อเฒ่าตนเองจะเหนื่อยมาก พักหลังจึงไม่ค่อยได้เล่น เนื่องจากอายุมากขึ้นทั้งตนเองยังป่วยเป็นโรคพาร์กินสัน ทำให้มีอาการสั่น และเหนื่อยหอบง่าย จึงให้ลูกน้องเล่นเสียมากกว่า

บทฟาลัน

ตรัสว่าฟาลัน	มันลั่นขึ้นมาครืนครืน
แผ่นดินเทือนสะอื้น	เรียกว่ายานาคแปลตัว
ไต่ยิ้นเสียงฟ้า	นางซักเอาผ้ามาคลุม
น่าสมเพชแก่ตัว	คลุมหัวร้องให้ตามฟาลันเหย
ตรัสว่าฟาลัน	ลั่นขึ้นมาผางผาง
เอามือทำคาง	เอาหลังมาพิงกับตอไม้
อนิจจาสาวพรหมจารี	ที่นี่จะได้ผ้าพ้อหม้าย
เอาหลังมาพิงกับตอไม้	ร้องให้ตามฟาลันเหย
ตรัสว่าฟาลัน	ลั่นข้างทิศบูรพา
ฝนตกข้างเหนือเหย	โตนหอมมันลั่นฉานา
แทงทอลงมา	ถูกเขาพระยากรุงจิ้น
ถกข้างหัวนอน	ทะลายไปข้างเกาะดิน
ถูกเข้าพระยากรุงจิ้น	ต่อเชิงด้วยเขาพระยาโง้ง
ไม่อาจบ้ำตามน้อง	เสมือนเจ้าพลายทองตามโขลง
ข้างสารไปไม่ลืมิโรง	โขลงไปไม่ลืมน้องหนา
โสเอ๋ยโสกัง	น้ำมันถึงลงชายคา
ถบถบที่มันตกลงมา	ยังคำไม่รู้จะเต็มอม
น่าสงสารผู้งคน	ลึงบ้างก็ฟี่ลึงบ้างก็ผอม
บ้างทุกข์บ้างตรอม	ลึงบ้างก็ผอมเสมือนไข
น่าสงสารผู้งคน	แก่แล้วมาหล่นเหมือนใบไม้
บ้างเจ็บบ้างไข	ลึงบ้างเมียดตายเสียก่อนผิว
ทำบุญไม่ทันรอดทั่ว	ผิวเหอมาตายเสียก่อนเมียด
แก้วแหวนเงินทอง	ล้วนแต่จะสับสูญเสีย

แม้แต่ผิวกับเมีย
ยังเล่าที่พาไป
พาไปเผาตัวเสียให้ไหม้
จะขึ้นสวรรค์ก็ไม่รอด
ตัดความโลภก็
ตัดความรำคาญ

เราพากันไปไม่ได้
ได้แต่เดินไฟกับท่อนไม้
ข้างในป่าช้าสงสาร
เอาคอมาสอดกับบ่วงมาร
แก้วพีมาตัดความสงสาร
เพื่อนฝูงของเราถ้วนหน้า

จากการลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลเก็บบันทึกภาพการแสดงของคณะมโนราห์ ที่มวิจัยได้เห็นการแสดงบทรูปร่างของคณะมโนราห์เจริญศิลป์พันพิตรัง โดยได้ตีความบทพาลั้น ว่ามีเมฆลามาหล่อแก้วรามสูร โนราคนหนึ่งแสดงเป็นนางเมขลา ที่ร้ายรำ ยั่วโสทะ โนราอีกคนแสดงเป็นรามสูร ถือขวานเป็นอาวุธ ตามตำนานการเกิดฟ้าแลบ ฟ้าร้อง นางเมฆลักกับรามสูรเกิดการต่อสู้หยั่งเชิงกัน ในรูปแบบการร้ายรำรามโนราห์ที่ผสมกลมกลืนได้อย่างลงตัว

องค์ประกอบโนรา 1 คณะ

หัวหน้าคณะ (นายโรง)

โดยมากเป็นผู้ชาย อย่างอำเภอหนองบัวมีคณะมโนราห์ 21 คณะ มีเพียงคณะเดียวที่หัวหน้าคณะเป็นผู้หญิง คือ โนราระเบียบ รัตนะ เจ้าของคณะมโนราห์ระเบียบบสาครศิลป์ เหตุที่หัวหน้าคณะต้องเป็นผู้ชายเนื่องจากสามารถทำพิธีกรรมได้ทุกอย่าง ส่วนหัวหน้าคณะที่เป็นผู้หญิงมีข้อจำกัด เช่น ไม่สามารถแทงเซ้ได้ ต้องให้โนราชายท่านอื่นมาทำพิธีแทน บทบาทของหัวหน้าคณะ คือดูแลความเรียบร้อยทุกอย่างในคณะ เป็นผู้นำในการตัดสินใจ ประกอบพิธีกรรมสำคัญ เช่น แทงเซ้ ฟันหัวควาย เหยียบเสน สื่อสารกับครุหมอ ดูแลทุกข์ทุกชาวคณะ หากเปรียบคณะมโนราห์เป็นบริษัท หัวหน้าคณะคือผู้บริหารระดับสูง ดังที่โนราอำนวย จำเริญรักษ์ หัวหน้าคณะมโนราห์อำนวยจำเริญศิลป์ สะท้อนไว้ว่า “คนที่เป็หัวหน้าคณะรับภาระหนักเหมือนเอาภูเขาามาเหง⁸อก” เนื่องจากต้องแบกรับปัญหาเองมากมาย บางครั้งไม่สามารถบอกกับลูกน้องให้รับรู้ได้ เวลาโกรธจะไม่ดูต่าลูกน้อง เพราะเราเก่งคนเดียวไม่ได้ และคิดว่า

⁸ ทับ

จิตของมนุษย์ชอบการสรรเสริญเยินยอมากกว่าการใช้อำนาจของการเป็นหัวหน้ามาดูดำ จึงอยู่กับแบบเพื่อนร่วมงาน แบบครอบครัว”

นางรำ/นักแสดง

สมัยก่อนมีเฉพาะผู้ชาย ปัจจุบันมีทั้งชายและหญิง รวมถึงผู้ชายที่มีจิตใจเป็นหญิง ซึ่งปัจจุบันในคณะโนราห์มีมาก เนื่องจากสามารถแสดงได้หลายบทบาท มีความกล้ามากกว่านักแสดงที่เป็นผู้หญิง นักแสดงมักถูกเลือกจากครูหมอตั่งแต่เล็กๆ เช่น ถูกครูหมอกระทำให้ไม่กินนม ไม่กินน้ำ เมื่อได้บ่นบายยกให้เป็นโนราและไปผูกข้อมืออาการก็หายเป็นปกติ และเมื่อโตพอรู้ความบิดามารดาก็พาไปฝึกรำโนราห์กับคณะโนราห์ ออกโรงรำมาตั้งแต่อายุยังน้อย เมื่อโตขึ้นจึงมีความชำนาญ เนื่องจากมีประสบการณ์มาก มีบ้างที่สมัครใจเป็นโนราเอง แต่ถือเป็นส่วนน้อย นางรำ/นักแสดง แบ่งเป็นหลายกลุ่ม ดังนี้

นักแสดงตัวหลัก เป็นโนราที่ผ่านการฝึกฝน มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ มีความสามารถทั้งในเรื่องการรำ ขับบทกลอน ทำบท และสามารถแสดงเรื่องราวได้ ถ้าเป็นโนราชายมักผ่านพิธีผูกผ้าใหญ่แล้ว ความสามารถเฉพาะตัวมาก มีมุขตลก คนดูชอบ เป็นขวัญใจของแม่ยกทั้งหลาย

นักแสดงรุ่นเยาว์ เป็นเด็กๆที่ฝึกหัดรำโนราห์ มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย รำตามแบบที่ครูสอน ค่ำกลอนว่าตามทีท่องจำมา คิดกลอนสดไม่ได้ ออกรำเป็นชุดแรกๆ ครั้งละหลายสิบคน เริ่มจากชุดที่อายุน้อยสุด ไล่ขึ้นมาเรื่อยๆ นักแสดงรุ่นเยาว์ หากไปรำที่ไหน ต้องมีผู้ปกครองตามไปรับส่งอย่างใกล้ชิด หลายคนยังเด็กมาก ไม่สามารถดูแลตัวเองได้

พราน คนที่แสดงเป็นพรานหลายคนเป็นมโนราห์มาก่อน แต่จับพลัดจับผลูให้ต้องเล่นบทพราน อย่างนายแก้ว ทองโอ หรือตาแก้ว ขุนพรานโนราตำบลโคกสะบ้า ที่มีเหตุให้ต้องเล่นบทพราน เมื่อหลายครั้งเข้าก็เกิดความชำนาญและรับบทนี้มาตลอด พรานมีความสำคัญและมีบทบาทมากโดยเฉพาะตอนรำคล้องหงส์ คนที่แสดงเป็นพรานต้องสวมหน้าพรานสีแดง นุ่งผ้าโจงกระเบน สะพายย่าม สะพายธนู ท่วงท่าลีลาต้องเหมือนพรานป่า ท่าที่ทะเล้น คนที่แสดงเป็นพรานบางท่านมีครูหมอมารับทรวงขณะแสดง ทำให้ดูเข้มขลัง ขณะเดียวกันก็สร้างเสียงหัวเราะให้กับผู้ชมไปในคราวเดียวกัน

ลูกคู่ คือ นักดนตรีโนรา ซึ่งประกอบด้วย ปี่ โหม่ง ฉิ่ง ทับ กรับ กลอง บางคณะอาจมีไวโอลิน ซอ หรือคีย์บอร์ดมาประยุกต์ใช้ร่วมด้วย ลูกคู่มีบทบาทสำคัญ หากขาดลูกคู่ โนราไม่สามารถรำได้ คนที่เป็นลูกคู่ส่วนมากเป็นด้วยความสมัครใจ ไม่ได้ถูกครูหมอกระทำให้ตั้งเช่นโนรา ปัจจุบันลูกคู่เริ่มหายาก โดยเฉพาะกรณีที่หลายคณะมีงานซ้อนกัน ลูกคู่หลายคนไม่มีคณะอยู่ประจำ และหลายคณะสามารถยืมตัวกันได้ ลูกคู่ที่มีค่าจ้างแพงที่สุด คือ มือปี่ คีลละ 800 บาท

คนรับเพลง ส่วนมากจะเป็นคนกลุ่มเดียวกับลูกคู่ ทำหน้าที่รับเพลงด้วย มีบ้างที่ทำหน้าที่รับเพลงอย่างเดียว คนที่ทำหน้าที่นี้ต้องมีความเชี่ยวชาญในบทกลอนโนรา จึงจะสามารถรับได้ถูกต้อง

ผู้สนับสนุน/อื่น ๆ

ผู้สนับสนุนและดูแลความเรียบร้อย ประกอบด้วยภรรยาของเจ้าของคณะ คนดูแลเครื่องเสียง หรือคนอื่น ๆ ที่ทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อย กรณีที่หัวหน้าคณะแสดงอยู่ เช่น ช่วยจัดของเช่น ใหว์ครุหมอ ช่วยแต่งตัวนักแสดง ช่วยแต่งตัวกรณีที่มีคนออกพรานหรือรำถวาย คนที่ทำหน้าที่นี้ต้องต้องมีความคล่อง ช่างสังเกต ไหวพริบดี เข้าใจในสิ่งที่นายโรงสื่อสาร

หมอใหว์ภูมิประจำโรง เป็นตำแหน่งที่ไม่ตายตัว บางคณะไม่มี เจ้าบ้านต้องหาหมอมาใหว์ภูมิโรงโนราเอง หลายคณะหมอใหว์ภูมิเป็นคนในคณะมโนราห์ เช่น นายแก้ว ทองโอ หรือตาแก้ว รับผิดชอบหลักคือแสดงเป็นพราน แต่ขณะเดียวกันก็รับหน้าที่เป็นหมอใหว์ภูมิโรงโนราด้วย

นอกจากองค์ประกอบด้านการแสดงแล้ว โนรา 1 คณะ จำเป็นต้องประกอบไปด้วยวัตถุภายนอกที่เป็นส่วนสำคัญ และขาดไม่ได้ มิฉะนั้นคณะมโนราห์จะเป็นคณะที่สมบูรณ์และครบเครื่องตามแบบโนราไม่ได้ องค์ประกอบที่ว่านั้น ได้แก่

โรงโนรา

มีความเชื่อกันว่าที่ดินที่ตั้งเป็นโรงโนราห้ามก่อสร้าง ปลูก หรือทำการสิ่งใดลงไป เพราะถือว่าพื้นที่ตรงนั้นเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ได้ยกให้กับครุหมอโนราแล้ว โดยมีข้อกำหนดและความเชื่อดังนี้

ข้อกำหนดและความเชื่อเกี่ยวกับโรงมโนราห์⁹

- 1) โรงโนราต้องกว้าง 9 คอก และยาว 11 คอก
- 2) โรงโนราต้องหันไปทางทิศเหนือหรือใต้เท่านั้น
- 3) โรงต้องมุงด้วยจาก (ปัจจุบันมุงเฉพาะบนพาลัย) พื้นปูด้วยสาด(เสื่อ) คล้าหรือสาดสาอู ผังเสากุมิเอาไว้ตรงกลางโรง
- 4) พาลัยต้องตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกหันหน้าไปทางทิศตะวันตก
- 5) หน้าพรานบูชาต้องหันหน้าไปทางทิศเหนือเสมอ
- 6) ยอดเทริดบูชาต้องเท่ากับจำนวนปีที่บ่นไว้
- 7) ชั้นของบายศรีต้องเท่ากับจำนวนปีที่บ่นไว้
- 8) เทียนชัยที่จุดไว้หลังบายศรีห้ามดับ หากดับต้องไปเอาไฟจากใต้ที่จุดไว้ตอนทำพิธีตั้งบ้านตั้งเมือง ซึ่งให้เอาไปปักไว้ที่เตาไฟในครัวของเจ้าบ้านมาจุดใหม่
- 9) ผ่าตัดเพดานมี 2 ที่ คือ ใต้หลังคาโรงมโนราห์สำหรับครุหมอมาพัก และใต้หลังคาพาลัยสำหรับครุหมอสถิตอยู่จนถึงวันศุกร์จบพิธี

⁹ ข้อมูลจากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการสืบสานศิลปะพื้นบ้านมโนราห์โบราณตำบลโคกสะบ้า

10)

สมัยก่อนโรงรำนโหราทำจากไม้ที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น เสาวโรงรำนโหรา ทำจากไม้ไผ่ทั้งต้น หรือไม้หมากทั้งต้น หลังคามุงจาก แต่ปัจจุบันเป็นโรงที่ประกอบสำเร็จมาแล้ว มุงด้วยเตินท์ มุงจากเฉพาะที่พาลัยเท่านั้น บ้านไหนที่รับมโนราห์มารำ เมื่อใกล้ถึงประมาณ 2-3 วันเจ้าของคณะก็จะสั่งให้ลูกน้องมาตั้งโรงมโนราห์ล่วงหน้า โดยที่เจ้าของบ้านไม่ต้องช่วย เนื่องจากค่าโรงมโนราห์รวมอยู่ในค่าราชที่ตั้งไว้แล้ว ยุคสมัยที่เปลี่ยนทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะโรงมโนราห์ ในอดีตบ้านไหนที่รับมโนราห์มารำจะต้องเตรียมงานกันหลายวัน โรงรำนโหราต้องตัดไม้เอง ทำเอง นอกจากเจ้าบ้านต้องช่วยกันแล้ว เพื่อนบ้าน ญาติๆที่นับถือครูหมอมโนราสายเดียวกันก็ต้องมาช่วยเหลือกัน แต่เมื่อโรงรำนโหราเป็นโรงประกอบสำเร็จ การช่วยเหลือ หรือการมีส่วนร่วมในเรื่องนี้ก็ไม่มีไปโดยปริยาย งานรำนมโนราห์จึงไม่ได้เป็นงานใหญ่เฉกเช่นในอดีต

เครื่องทรงโหรา

ตามตำนานเครื่องทรงโหราได้รับพระราชทานมาจากกษัตริย์ “ครั้งเข้าเมืองแล้ว พระยาสาयฟ้าพาด ได้ทรงจัดพิธีรับขวัญขึ้น และให้มีการรำนโหราในงานนี้ โดยได้ประทานเครื่องต้น อันมีเทริดกำไลแขน บั้นเหนง สังวาลพาดเฉียง 2 ข้าง ปีกนกแอ่น หางหงส์ สนับเพลลา ซึ่งเป็นเครื่องทรงของกษัตริย์ให้เป็นเครื่องแต่งตัวโหรา” วิวัฒนาการเครื่องทรงมโนราห์ แบ่งเป็น 3 ยุค ดังนี้

ยุคแรก มโนราห์มีแต่ผู้ชายจึงไม่ใส่เสื้อ ช่วงบนยังไม่มีชุดลูกบิด จึงใส่แต่สายสังวาลกับกรองป่า (อินธนู) โหราผู้ใหญ่สวมเทริด ช่วงล่างแต่งเหมือนมโนราห์ปัจจุบัน แต่หน้าผ้าไม่มีการปักเลื่อม

เพียงแต่ใช้ผ้าที่มีลวดลาย ส่วนผ้าห้อยก็ใช้ผ้าขาวม้า ตัดแยกเป็นชิ้นเล็ก 3 ชิ้น พาดจากด้านหนึ่งไปอีกด้านหนึ่ง สับหว่างหน้าผ้าเช่นปัจจุบัน ไม่ใส่ถุงเท้า

ยุคกลาง เริ่มมีผู้หญิงเข้ามาฝึกรำ และมีชุดลูกบิดแต่ทำแบบง่าย ๆ มีชั้นเดียว โดยใช้ผ้าสีสวย ๆ ตัดเป็นรูปสามเหลี่ยมหน้า-หลัง หรือไม้ก็ตัดเป็นรูปโค้ง ตัดเจาะตรงกลางสำหรับสวมศีรษะ ด้านล่างผูกด้ายแล้วร้อยลูกบิด เรียกลูกบิดเบื้องหรือลูกบิดแก้วกาหრა เป็นลายช่อลอกอ ส่วนปลายร้อยเป็นขาอุบะ ส่วนที่เป็นผ้าก็ใช้ลูกบิดปักเป็นลายดอกไม้สวยงามเรียกว่า “ชุดบัว”

ยุคปัจจุบัน ใช้ชุดลูกบิด เดิมทีลูกบิดนำเข้าจากเมืองจีน เรียกลูกบิดกระดุก ปัจจุบันเป็นเรซินหรือไม้ก๊พลาสติก ทำในประเทศไทย มโนราห์เมืองตรังที่ใส่ชุดลูกบิดเป็นคนแรก คือ มโนราห์แป้น จึงได้ชื่อว่า “มโนราห์แป้นเครื่องงาม” คนที่ 2 คือ มโนราห์แคล้ว กาญจนพรหม บ้านควนนาแค (สืบค้นไม่ได้ว่าใครเป็นผู้คิดร้อยชุดลูกบิดเป็นคนแรก)

ตัวอย่างชุดเครื่องบัว ปัจจุบันใช้สำหรับเด็กเล็กที่หัดรำโนรา

เครื่องทรงมโนราห์ในปัจจุบัน ใส่เหมือนกันทั้งชายและหญิง คือ

ช่วงตัวตอนบน ใส่ชุดลูกบิดสลักร้อยเป็นลวดลายโบราณ เช่น ลายลูกแก้ว แต่ปัจจุบันได้คิดลวดลายใหม่ ๆ ขึ้นมามากมาย เช่น ลายข้าวหลามตัด ลายดอกไม้ เป็นต้น ช่วงตัวตอนบนประกอบด้วย

1. รอบอก ร้อยเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมผืนผ้าพันรอบอก
2. ป่า ร้อยเป็นรูปสามเหลี่ยม 2 ชั้น ผูกบนไหล่ซ้าย-ขวา
3. ปั้งคอ ร้อยเป็นสามเหลี่ยมเล็ก 2 ชั้น ผูกปิดคอหน้า-หลัง ปัจจุบันบางคนร้อยรอบคออีก 1 เส้น แล้วร้อยปั้งคอต่อลงมา เพื่อเวลาใส่คอจะดูระหงสวยงาม
4. สายคอ โบราณใส่เฉพาะโนราใหญ่ (หัวหน้าคณะ) ปลายสายคอจะมีทับทรวงผูกติดไว้ ส่วนเด็กเล็กและผู้หญิงจะผูกผ้าประเจียด (ผ้าสีสวย ๆ ผูกเป็นโบว์ที่คอ) ปัจจุบันโนราใส่สายคอทุกคน แต่ถ้าเป็นโนราใหญ่จะมีทับทรวงด้วย

5. เทริด ใช้สวมศีรษะ เด็กเล็กจะไม่ใส่

ช่วงตัวตอนล่าง

1. สนับเพลลา ตัดด้วยผ้ายัดแบบกางเกงวอร์ม ขอบล่างตามด้วยผ้าสีแผ่นใหญ่ ใช้สีตามใจชอบ แต่ส่วนมากจะเป็นสีแดง ด้านข้างเย็บแถบสีเล็กอาจจะ 1-2 แถบใช้สีเดียวกับขอบขา
2. ผ้ายาว เดิมใช้ผ้าม่วงหรือผ้าลายไทย ยาว 2 เท่าของผ้าถุง จึงเรียกว่าผ้ายาว นุ่งแบบเกลียวหางตกขึ้นไปในลักษณะการนุ่งโจงกระเบน ปัจจุบันตัดสำเร็จ สะดวก รวดเร็ว และง่ายในการนุ่ง ส่วนแบบเกลียวหางนั้น โนราใหญ่ที่จะออกทำพิธีทางเขียงต้องนุ่งแบบเดิมอยู่
3. หน้าผ้า มี 3 ชั้น ตัดด้วยผ้าต่วน ปักลวดลายด้วยเลื่อมและพลอยเทียมเม็ดใหญ่ๆ ทำให้ดูแวววาว ปลายล่างร้อยลูกบิดเบี่ยงดูตั้งตั้งสวยงาม
4. ผ้าห้อย ตัดด้วยผ้าสีสวย ปลายล่างติดไหมญี่ปุ่น ปลายบนเย็บช่องสอดสายผูกเอวเส้นเดียวกับหน้าผ้า ซ้าย-ขวา ด้านละ 2 ผืน 2 สี ปัจจุบัน 3 สีก็มี (คนที่ผูกผ้าใหญ่แล้วใช้ 3 ผืน)
5. ปีก ส่วนมากเข้าใจว่าเป็นหางจริงๆแล้วหางจะติดอยู่ที่ผ้ายาว ปีกใช้เขาควาง 1 เขาควาง 2 ซีก ขัดให้เรียบแล้วเจาะรูตลอดเขา สำหรับสอดด้ายร้อยลูกบิดเป็นระย้าลงมาทั้ง 2 ด้าน ปลายเขาผูกติดกันแล้วเอาไหมพรมผูกติดไว้ ส่วนอีกด้านเย็บผ้าติดไว้ทั้ง 2 ด้าน สำหรับเป็นสายผูกเอวไว้ด้านหลัง
6. กำไลข้อมือ ทำกับเงินหรือสแตนเลส ข้างละ 5 วงหรือมากกว่านั้นก็ได้
7. เล็บ มี 8 อัน นิ้วโป้งไม่ใส่ ทำด้วยสังกะสีหรือสแตนเลส ส่วนปลายใช้เอ็นร้อยลูกบิดหรือคริสตัล ตัดปลายให้โค้งงอน (โบราณใช้หวายหรือขนหางช้างก็ได้)
8. ถุงเท้า ส่วนมากใช้สีขาว จะไม่ใส่ก็ได้

ชุดเครื่องใหญ่ ใส่เฉพาะมโนราห์ใหญ่ คือ นายโรง (หัวหน้าคณะ) หรือผู้ที่ผูกผ้าใหญ่มาแล้วเท่านั้น ส่วนที่เพิ่มเติมมาในชุดเครื่องใหญ่ คือ

1. สายสังวาล ร้อยเป็นสายยาวๆ 2 สาย แล้วมาร้อยไขว้กันทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ด้านหลังติดประจำยาม ข้างสะเอวติดปีกนกแอ่นทั้งสองข้าง
2. ทับทรวง ผูกติดกับปลายสายคอ (เฟืองห้อย)
3. เหนง (บันเหนง) ทำเป็นรูปรีๆสลักลวดลายสวยงาม โบราณทำกับสัมฤทธิ์ (เรียกหมัด) ปนเงิน ปัจจุบันทำกับสแตนเลส ผูกติดเอวแบบหัวเข็มขัด
4. กำไลแขน ทำด้วยเงินหรือสแตนเลสสลักลาย วงใหญ่ใส่ช่องแขนข้างละวง
5. กำไลข้อมือ ทำแบบเดียวกับกำไลแขน แต่มีขนาดเล็กกว่า ใส่ไว้ใต้ข้อศอก ระหว่างข้อศอกกับข้อมือ

ภาพปั้นเหน่งและสร้อยสังวาลของโนราสญชัย ที่ได้รับตกทอดมาจากโนราห้อม

ราคาเครื่องทรงโนรา

ชุดลูกปัด ประกอบด้วย รอบอก ป่า 2 ข้าง ปิ้งคอ สายคอ ปีก (ไม่รวมเขาควาง)

ชุดเล็ก 4,400 บาท

ชุดกลาง 5,500 บาท

ชุดใหญ่ 6,500 บาท

เครื่องครู รวมสายสังวาลด้วย 8,000 บาท (ไม่รวมเครื่องประกอบ) ปีก (หาง) นำเขาควางมา
เองค่าร้อยลูกปัด 800 บาท เขาควางคู่ละ 700-1,000 บาท แล้วแต่ความยาว

เล็บ ชุดละ 250-350 บาท

กำไล ชุดละ 250-350 บาท

เทริด ยอดละ 3,500-12,000 บาท (ถ้าติดคริสตัลทั้งยอด 20,000 บาท)

ซุ้มสำหรับใส่เทริด 600 บาท

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในระยะแรก ทำให้ทราบว่าหลายคณะร้อยเครื่องทรงโนราเอง และยัง
รับทำให้กับคนอื่นด้วย ส่วนวิธีการร้อยลูกปัดนั้น โดยมากได้รับการถ่ายทอดมารุ่นสู่รุ่น มีบ้างที่ต้อง
อาศัยครูพี่ลักจำมาจากคนอื่น และมาดัดแปลงประยุกต์ให้เป็นของตนเอง

เครื่องดนตรีโนรา

กลอง

ไม้ที่ใช้ในการทำตัวกลอง คือ ไม้ขนุน ใช้ไม้ขนุนที่แห้งสนิทตัดเป็นท่อนตามสมควรนำมาเกลึงให้ได้รูป แล้วนำหนังวัวมาหุ้ม หนังวัวที่ใช้หุ้มจะต้องแช่น้ำให้นิ่มก่อนนำไปหุ้ม ใช้ไม้ไผ่ในการยึด ใช้หวายสายทำปลอกกลอง กลอง 1 ลูก ราคาประมาณ 5,000 บาท

ทับ/โทนชาติรี

ไม้ที่ใช้ คือ ไม้ขนุนที่แห้งสนิทนำมาร่างก่อนนำไปเกลึงให้ได้รูป เมื่อเกลึงเสร็จแล้วนำมาหุ้มด้วยหนังค่าง หรือหนังของสัตว์ที่มีลักษณะหนังบาง แต่ปัจจุบันหนังสัตว์หายากเลยประยุกต์ให้นำฟิล์มเอ็กซ์เรย์มาหุ้มแทน แต่ยังคงใช้หวายในการยึดเช่นเดิม เมื่อหุ้มเสร็จใช้น้ำยาเคลือบเงาตากแดดจนแห้งเป็นอันเสร็จเรียบร้อย ราคาของทับคู่ละประมาณ 5,000 บาท

ปี่

ไม้ที่ใช้ควรเป็นแก่นไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้หลุมพอง ไม้ขาวดำ และไม้เนื้อแข็งอื่นๆ เหล่าไม้เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมแบบกระบอกยาว ร่างไม้ให้ได้รูปใช้สิ่วตอกให้ได้โครงร่างของปี่ ใช้มีดเหลาไม้ส่วนเกินออก ขัดด้วยกระดาษทรายให้เกลี้ยงเกลา เจาะรูโดยใช้เครื่องเจาะในการเจาะรู

การทำปากปี่ ใช้ใบตาลเรียกกันปี่มัดด้วยด้ายประกอบบกับปากปี่ที่ทำจากเหล็กกลวงเล็ก ๆ เรียกว่าพวดปี่ ทดลองเป่าเพื่อเทียบเสียง เมื่อได้ปี่ตามต้องการแล้ว ลงน้ำยาเคลือบเงารองจนแห้งก็เสร็จเรียบร้อย ราคาของปี่ 1 เล่า ราคาประมาณ 2,500 - 3,000 บาท

โหม่ง¹⁰

หรือฆ้องคู่ ทำด้วยทองเหลืองชื่อประเภทที่หลอมสำเร็จแล้ว แต่ต้องทำที่ใส่ เรียกว่า “รางโหม่ง” ใช้ไม้เนื้อแข็งทำเป็นกล่องสี่เหลี่ยมมีฝาปิด ส่วนฝาเจาะรู 2 รูสำหรับให้หน่วยโหม่งโผล่ขึ้นมา เพราะขณะตีจะไม่เปิดฝา รอบข้างฉลุเป็นลวดลายเพื่อให้เสียงลอดออกมา ไม้ตีโหม่งพันด้วยยางพาราเส้นเพื่อให้เสียงโหม่งเกิดความกังวานไพเราะ เรียกว่าไยเสียง คือเสียงจะดังกังวานไม่ขาดสั้นๆ โหม่งชุดละ 2,500 บาท

¹⁰ ข้อมูลจากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการสืบสานศิลปะพื้นบ้านมโนราห์โบราณตำบลโคกสะบ้า

ฉิ่ง

หล่อด้วยโลหะหนารูปฝาชีมีรูตรงกลาง สำหรับร้อยเชือก สำหรับหนึ่งมี 2 อัน เรียกว่า 1 คู่ เป็นเครื่องตีเสริมแต่งและเน้นจังหวะ

แตระ แกระ หรือกรับ

เป็นเครื่องตีเคาะจังหวะทำด้วยไม้แผ่นขนาดยาวประมาณ 10 นิ้ว ใช้เป็นคู่หรืออาจร้อยเป็นพวงก็ได้ พวงละ 5-10 อัน เรียกว่าแตระพวง

หน้าพราน

หน้าพรานถือเป็นองค์ประกอบสำคัญหนึ่งของมโนราห์ มีทั้งที่เป็นของหัวหน้าคณะมโนราห์ที่ไปแสดง กับของเจ้าบ้านที่รับโนราไปแสดง หน้าพรานเป็นสัญลักษณ์แทนครุหมอโนรา โดยมากนิยมทาสีแดง มีบ้างที่เป็นสีอื่น เช่น ขาว เรียกว่าหน้าทาสี

ไม้ที่ใช้ในการทำหน้าพราน คือ ไม้ยอ หรือไม้ขนุน เนื่องจากเป็นไม้เนื้อละเอียดและเป็นไม้มงคล การเตรียมไม้ต้องวางไว้ในที่แห้งไม่อับชื้นอย่างน้อย 1 ปี เพื่อให้ไม้แห้งสนิทไม่มีความชื้นในเนื้อไม้ หากไม้ไม่แห้งจะทำให้รูปหน้าบิดผิดเพี้ยนไป เมื่อได้ไม้ที่แห้งสนิทแล้วนำมาตัดให้ได้ขนาด แล้วนำมาตอกขึ้นหน้าด้วยการใช้สิ่วตามโครงหน้าตามลักษณะของหน้าพราน เมื่อได้โครงหน้าพรานแล้วให้นำมาแกะส่วนเกินออกด้วยมีดแกะไม้ หลังจากนั้นใช้กระดาษทรายขัดให้มีความเกลี้ยงเกลา ลงสีรองพื้นคือ สีเหลืองตากให้แห้งแล้วทาสีแดงหรือสีทองตามต้องการแล้วตากแดดจนแห้ง แล้วนำมาตกแต่งใบหน้า คิ้วจะติดด้วยขนแปรงทาสี ฟันจะทำจากอะลูมิเนียม ส่วนผมจะใช้ผ้ามีขนติดทำเป็นผม สีของผ้าจะใช้สีขาวล้วน ไม่มีลวดลายใดๆ

หน้าพรานที่ทำออกมาแต่ละหน้านั้นไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับช่างที่ทำ และความต้องการของครูหมอนโรวาว่าจะให้ออกมาในลักษณะใด หากจะนำหน้าพรานขึ้นหิ้งจะต้องผ่านพิธีกรรมของมโนราห์ คือ การเบิกเนตร เปิดปาก เสียก่อน โดยให้หัวหน้าคณะเป็นคนทำพิธีให้

ภาพพิธีเบิกเนตร เปิดปาก หน้าพราน โดยโหรามงคล เต็งรัง

จระเข้

ใช้ในพิธีกรรมโนราโรงครูเท่านั้น การแทงเข้ถือเป็นช่วงการแสดงที่ถือว่าสำคัญที่สุด เป็นไฮไลท์ และเป็นบทสรุปของการแสดงมโนราห์โรงครู ไร่หลังจากที่ไร่คล้องหงส์เสร็จแล้ว ใช้ผู้ไร่ 7 คน หัวหน้าคณะหรือโนราใหญ่ไร่เป็น “นายไกรหรือไกรทอง” ส่วนโนราที่เหลืออีก 6 คนไร่เป็นสหายของนายไกร

วิธีการทำเข้ จะต้องหากล้วยพังลา(ตานี) สิวหรือกำลังตั้งท้อง ขูดให้ติดเหง้า นำมาแกะสลักเป็นหัว ปาก และลำตัวของเข้ ซึ่งการแกะสลักต้องอาศัยความชำนาญและฝีมือ เพื่อให้เข้ออกมาหน้ากลัว ดูด้น เหมือนของจริงมากที่สุด โดยช่างแต่ละคนจะใช้เวลาในการทำเข้ไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับวิธีและความชำนาญ หลังจากแกะสลักเสร็จ ใช้สเปรย์สีดำมาฉีดพ่นบนตัวเข้ อาจทำเป็นลายจุดๆ เพื่อความสมจริง ขาทำจากกระดาษแข็ง ติดตาด้วยมะเขือ ตอนทำเข้จะต้องใช้คาถาอาคม ช่างทำเข้ต้องมีวิชา คนธรรมดาไม่สามารถทำได้

เมื่อแกะเสร็จแล้วนำเข้มาวางไว้ใกล้โรงโนรา หัวเข้ต้องกันไปทางทิศอีสาน เพราะเชื่อว่าผู้ที่นอนในลักษณะนี้คือผู้ที่ชะตาถึงฆาตหรือคนที่ตายแล้ว ตรงหัวเข้จะต้องมีไม้ 4 คืบ 4 เส้า ผูกผ้าตัดเพดานไว้ มีหมากพลู 3 คำ เงิน 3 บาท ใส่ไว้ บนหัวเข้ต้องตั้งเข้ยมมีหมาก พลู ดอกไม้ ยาสูบ(ใบจาก) เพื่อที่จะเซ่นให้ตายาย

ภาพการแกะสลักกระเซ้

ทำไมต้องรำโนรา

มโนราห์เป็นการแสดงที่ผูกติดอยู่กับความเชื่อและความศรัทธาของลูกหลานที่มีต่อครูหมอมโนรา และครูหมอตายาย การรำมโนราห์จึงเกิดขึ้นตามเหตุแห่งกาลเทศะที่ควรจะเป็น ไม่ได้เกิดขึ้นตามความต้องการของเจ้าบ้าน หรือของคณะมโนราห์ หากแต่เกิดขึ้นจากความต้องการของครูหมอมโนรา หากถามว่าเหตุใดต้องรำมโนราห์ หรือรับมโนราห์มารำ สามารถสรุปได้ดังนี้

เพื่อบูชาครูหมอมโนราและครูหมอตายาย

ผ่านพิธีกรรมโนราโรงครู ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ เข้มขลัง ใช้เวลา 3 วัน 2 คืน กำหนดรำ แต่บ้านไม่เหมือนกัน อาจจะ 12 ปี ครั้ง 15 ปี ครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกาลตกลงระหว่างครูหมอมโนรากับลูกหลาน

เพื่อระลึกถึงครูหมอลูกหลานไม่ได้ลืมนักบุญญา

กรณีที่สัญญาว่าจะรำโรงครู 12 ปี ครั้ง เมื่อถึงปีที่ 6 ก็รำ 1 ครั้ง เรียกว่าการรำค่าครู ใช้เวลา 1 วัน 1 คืน หรือ 1 วันก็มี บางบ้านต้องรำค่าครูเนื่องจากครูหมอมานักเตือนทำให้คนในครอบครัวป่วยไข้ การรำค่าจึงมีความสำคัญ เนื่องจากเป็นการระลึกถึงครูหมอลูกหลานไม่ได้ลืมนักบุญญาที่ให้ไว้

เพื่อแก้เหมรยุ

เหมรยุ คือ การบน อาจจะช่วยวาจาหรืออาจทำเป็นห่อเหมรยุไว้ เช่น บนว่าให้บุตรสอบเข้ารับราชการได้ บนว่าให้บุตรไม่ต้องเป็นทหาร บนว่าให้หลุดพ้นจากคดีความ เป็นต้น เมื่อได้ตั้งหวัง ก็จะรับมโนราห์มารำเพื่อเป็นการแก้บน การรำแก้เหมรยุ ใช้เวลา 1 วัน 1 คืน เช่นเดียวกับการรำค่าครู

เพื่ออัญเชิญครุหมอมประทับบนหิ้ง

เมื่อครุหมอนโหราเลือกจะมาอยู่กับลูกหลานที่บ้านไหน หากแต่ยังไม่มีหิ้งพัก ก็ต้องทำพิธีขึ้นหิ้งเพื่ออัญเชิญมาพักที่บ้านของลูกหลาน เจ้าบ้านจะต้องรับโหรามาทำพิธีขึ้นหิ้ง หัวหน้าคณะจะรำเพียงคนเดียว ใช้เวลาไม่นานก็สำเร็จพิธี

อีกกรณีอาจตั้งหิ้งขณะที่รำโหรามารำแก้เหมาที่บ้าน เช่น กรณีตัวอย่างจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ลูกสาวของเจ้าของบ้านอายุประมาณ 4 ป่วยไข้ไม่แข็งแรง ไม่พูดไม่จา เจ้าของบ้านไปหาหมอพื้นบ้านให้ช่วยดูแพทย์ให้ ทราบว่าถูกครุหมอนโหรา ครุหมอนโหรามาอยู่ด้วย จึงได้บ่นว่าให้ลูกสาวให้จากอาการป่วยไข้และพูดจาได้ปกติเหมือนเด็กทั่วไป เมื่อหายก็รับมโหรามารำที่บ้าน และตั้งหิ้งบูชาครุหมอม โดยมีหัวหน้าคณะเป็นคนทำพิธีให้

ภาพโหราทวี ชัยวิรัฐ ทำพิธีตั้งหิ้งครุหมอนโหรา

ใครบ้างที่จะเป็นโหราได้

โดยมากโหราคือคนที่ถูกเลือกจากครุหมอม มีบ้างที่รำเพราะใจรัก หากแต่คนที่รำโหราต้องเกิดในตระกูลที่มีเชื้อสายโหรา หรือนับถือครุหมอนโหรามาแต่บรรพบุรุษ ซึ่งที่มาของการรำโหราแต่ละคนนั้นมีเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

กรณีที่ 1 ถูกครุหมอมกระทำ (ถูกโหรา)

ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับเด็กตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึง 12 ปี โดยประมาณ ลักษณะอาการของคนที่ถูกกระทำคือ เจ็บไข้ไม่สบายโดยไม่รู้สาเหตุ รักษาอย่างไรก็ไม่หาย ไม่กินน้ำ ไม่กินนม ไม่กินข้าว บางคนอยากกินน้ำมะพร้าว หลังจากที่ได้บ่นบานกับครุหมอนโหรามาให้หายไข้ เด็กโตขึ้นพอรู้ความจะให้หัดรำโหรา อาการก็จะหายเป็นปกติ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1 โหราระเบียบ รัตนะ หัวหน้าคณะมนโหราระเบียบสาครศิลป์

ตอนอายุ 3 ปี ถูกครุหมอกระทำทำให้กินข้าวไม่ได้ กินแต่นมกับน้ำ นอนป่วยอยู่ 3 เดือน พอดีท่านเจ้าอาวาสวัดไทรทองได้รับโหราเดียวกับโหราเพื่อมารำแข่งขันกันที่ในวัด พอได้ยินเสียงกลอง เด็กหญิงระเบียบก็ยกมือขึ้นร่ำทำท่าสวด แม่เห็นเลยเรียกพ่อมาดู คิดว่าลูกซั๊ก แต่พ่อก็พามาเห็นก็รู้ว่าลูกถูกครุหมอโหรา จึงบนบานขึ้นว่าถ้าเป็นครุหมอตายายมาลงโทษอยู่ก็ขอให้หาย จะพาโหราเลื่อน ไสนาว มาบนบานให้อีกที พอถึงวันพุธก็ได้ไปรับโหราเลื่อนมาที่บ้านบนบานให้หายใช้ พอรู้ความจะให้หัตตราโหราวันรุ่งขึ้นเด็กหญิงระเบียบก็ขอข้าวกินและหายป่วยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ตัวอย่างที่ 2 โหราเปรียม สุวรรณวร หัวหน้าคณะมนโหราห์เปรียมเพลินศิลป์ ศ.ชั้นเสียงทอง

เมื่ออายุ 7 ปี ถูกครุหมอกระทำ ให้เป็นไข้กินข้าวไม่ได้ อยากกินแต่น้ำมะพร้าวกับน้ำหวาน บิดาจึงได้ไปหาหมอเหล็ก หมอพื้นบ้านซึ่งเป็นเกลอกับตนเอง ที่บ้านควนยวน เพื่อให้ดูเกทว่าบุตรชายของตนป่วยไข้ด้วยสาเหตุอันใด หมอเหล็กบอกว่าอาการแบบนี้ น่าจะถูกโหรา ครุหมอต้องการให้รำโหรา จึงได้แนะนำบิดาให้ไปหาโหราเพื่อผูกข้อมือมัดจำไว้ให้เป็นโหราในวันข้างหน้า บิดาได้เดินทางกลับมาบ้าน และได้บนกับครุหมอว่าให้บุตรชายของตนหายจากอาการป่วยไข้แล้วจะให้รำโหรา และได้พาศุตรชายไปผูกข้อมือกับโหราชั้น ๓ สงฆ์ เนื่องจากบ้านอยู่ใกล้กัน หลังจากนั้นก็หายเป็นปกติ

ตัวอย่างที่ 3 โหราสมาใจ (ใจดี) สัจบุตร หัวหน้าคณะมนโหราห์ใจดีประเสริฐศิลป์

ตอนอายุ 2 ขวบ ถูกครุหมอโหรา เนื่องจากใช้หนักหาสาเหตุไม่ได้ ไม่กินอาหารอยู่ 7 วัน บิดาเล่าให้ฟังว่าชีพจรยังเต้นอยู่ แต่ไม่หายใจ บิดาคิดว่าตายแล้ว พอดีพี่สะใภ้ของบิดามาเยี่ยมที่บ้านและได้ทรงครุหมอตาคงราช ครุหมอบอกว่าเด็กคนนี้ไม่ตาย ให้ยกให้โหราเสีย บิดาจึงไปหาโหราเลื่อน ไสนาว แต่โหราเลื่อนไม่กล้ามาที่บ้าน เนื่องจากกลัวว่าจะมีการตายทับ ทำให้คาถาอาคมเสื่อม ไม่ขลัง จึงได้ทำหมากพลูมาให้ 1 คำ ให้มาवाद (ลูบ) ตามตัว หลังจากที่บิดาได้वादหมากพลูและได้อธิษฐานว่าให้หายจากอาการที่เป็นอยู่ แล้วจะให้รำโหรา โหราใจดีก็เริ่มหายใจได้เอง กินนมกินน้ำได้ และต่อมาก็หายเป็นปกติ

จะเห็นได้ว่าคนที่ถูกครุหมอกระทำจะมีลักษณะหรืออาการร่วมที่คล้ายคลึงกัน และเมื่อได้บนบานหรือผูกข้อมือสัญญากับครุหมอไว้แล้ว ก็จะหายจากอาการป่วยไข้ที่เป็นอยู่ เป็นเรื่องเหลือเชื่อที่น่าอัศจรรย์มาก และไม่สามารถพิสูจน์ตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ได้

หากมองในแง่ของมิติของการสืบทอด กรณีที่ถูกครุหมอกระทำ เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้โหรายังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบัน และสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นไม่ขาดสาย

กรณีที่ 2 ป่วยไข้/สุขภาพไม่แข็งแรง

กรณีนี้จะต่างจากกรณีแรก เนื่องจากเป็นการป่วยไข้ที่ไม่ได้เกิดจากถูกครุหมอกระทำ หากแต่เกิดขึ้นในวันเด็กเช่นเดียวกับกรณีแรก เป็นสาเหตุที่ต้องมารำโหรา เนื่องจากบิดามารดามักบนบานกับครุหมอตายายว่าให้บุตรหลานของตนหายจากอาการเจ็บไข้ เมื่อเติบโตใหญ่พอจำความได้จะให้หัตตราโหรา

ตัวอย่างที่ 1 โนราลัด ผอมเขียว หัวหน้าคณะมนรหาลัดวิภา ศ.พอแดงตรง

ตอนอายุ 7 ปี โนราลัดเกิดอาการชักและหยุดหายใจไปตั้งแต่ตอนหัวค่ำ ใครๆต่างก็คิดว่าไม่รอด น้ำสาวซึ่งเป็นน้องของแม่และเป็นผู้เลี้ยงดูโนราลัดมาตั้งแต่เด็กในฐานะบุตรบุญธรรม (มารดาของโนราลัดเสียชีวิตตั้งแต่โนราลัดยังจำความไม่ได้) จะเอาไปฝังแต่ไม่กล้า เนื่องจากต้องรอโนราแดง ผอมเขียว บิดาของโนราลัด ซึ่งขณะนั้นเดินทางไปร่ำมนรหที่อ.ตะโหมด จ.พัทลุง กลับมาก่อน การเดินทางข้ามจังหวัดในสมัยนั้นลำบากมาก กว่าบิดาจะมาถึงก็ประมาณ 4 โมงเย็นของวันรุ่งขึ้น เมื่อบิดาเดินทางมาถึงก็ได้เข้าทรงครุหมอมและได้พรมน้ำมนต์ให้กับบุตรชาย โนราลัดจึงฟื้นขึ้นมา บิดาจึงสัญญากับครุหมอว่าเมื่อโตขึ้นจะให้รำโนรา

ตัวอย่างที่ 2 โนราบุญฤทธิ์ ชัยภักดิ์ หัวหน้าคณะบุญฤทธิ์ทวนทองทวีศิลป์

แรกเกิดมาตัวเล็กมาก เล็กเท่าขวดได้ จะรอดมีรอดแหล่ ย่าจึงบ่นกับครุหมอว่าให้เด็กคนนี้รอดขึ้นมา โตขึ้นจะให้ออกพราน พอโตขึ้นเรียนหนังสือชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ย่าก็พาไปออกพรานที่โรงโนราตามที่ไต่บ่นไว้ แต่โนราบุญฤทธิ์กลัวหน้าพราน เห็นหน้าพรานแล้วร้องไห้ ย่าจึงขอกับครุหมอโนราว่าให้หัตรำโนราแทนการออกพราน โนราบุญฤทธิ์จึงเริ่มหัตรำโนราตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ตัวอย่างที่ 3 โนราสมนึก ดำรักษ์ หัวหน้าคณะมนรหสมนึก ศ.รินทร์ศิลป์

ตอนอายุ 5 ปี ป่วยเป็นไข้ น้ำ มีอาการพอง บวม หดทั้งตัว ยาไต่บ่นกับครุหมอโนราว่าให้หายจากอาการป่วยไข้ แล้วจะให้หัตรำโนรา หลังจากนั้นไม่นานก็หายเป็นปกติ

ตัวอย่างข้างต้นทำให้เห็นความสำคัญและบทบาทของครุหมอโนราในมิติสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องดูแล ช่วยเหลือลูกหลานให้หายเจ็บไข้ ซึ่งหลายกรณีไม่สามารถรักษาทางการแพทย์ปัจจุบัน และอธิบายตามหลักวิทยาศาสตร์ได้ แต่ครุหมอโนราช่วยได้ เป็นเรื่องเหลือเชื่อที่ยากจะอธิบายและพิสูจน์ได้ คนที่เชื่อโดยมากล้วนประสบเหตุการณ์ด้วยตัวเอง

กรณีที่ 3 บิดา/มารดา หรือญาติป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุหรือเป็นบ้า

กรณีนี้ต่างจากสองกรณีแรก เนื่องจากอาการเจ็บไข้ไม่ได้เกิดขึ้นกับตัวเอง หากแต่เกิดกับบิดา มารดาหรือญาติ ซึ่งอาการดังกล่าวเกิดมาจากถูกครุหมอกระทำ เนื่องจากไม่เชื่อ ทำผิดกับครุหมอ เช่น บ่นแล้วไม่แก้ ไม่บูชาครุหมอตามกำหนดสัญญา หรือปล่อยหละละเลยไม่สนใจไม่ดูแล

ตัวอย่างที่ 1 โนราประกิจ หนูแก้ว หัวหน้าคณะมนรหประกิจทวีศิลป์

ก่อนที่โนราประกิจจะเกิด มารดาถูกครุหมอกระทำให้เป็นบ้าอยู่ 3 ปี เหตุก็เพราะต้องการให้ลูกๆ เป็นโนรา หากแต่บิดาของโนราประกิจไม่เชื่อ ครุหมอประทับทรงและบอกว่าหากไม่มีใครรำโนราก็ต้องมีเหตุให้มือนเป็นไป มารดาจึงได้รับปากกับครุหมอว่าให้ลูกของตนที่จะเกิดมาเป็นผู้ชายและเกิดวันพฤหัสบดีแล้วจะให้รำโนรา โดยก่อนโนราประกิจเกิดมารดาได้ฝันว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์นุ่งผ้าโจงกระเบนสีน้ำเงิน มีผ้าลายลูกแก้วพาดปามาหาตน ตนจึงขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าให้ลูกที่เกิดมาเป็นชายและเกิดในวันพฤหัสบดี

โนราประกิจเป็นชายและเกิดในวันพฤหัสบดีตรงกับความต้องการของมารดา เมื่อเติบโตขึ้นพอรู้ความจริงได้ให้ไปหัตราโนราตามที่ได้รับปากไว้กับครุหมอ ความจริงแล้วพี่ชายของโนราประกิจทั้งสองคนก็ราโนราด้วยเช่นกัน หากแต่มีเหตุให้เสียชีวิตไปทั้งสองคน คนโตมีผู้หญิงมาพัวพันก่อนที่จะเข้าพิธีผูกผ้าใหญ่ ซึ่งตามหลักแล้วต้องเข้าพิธีผูกผ้าใหญ่ก่อนที่จะแต่งงาน หากแต่ไม่สามารถทำตามที่ได้ ก่อนแต่งงานจึงประสบอุบัติเหตุเสียชีวิต ส่วนพี่ชายคนที่สองฝึกราโนราด้วยเช่นกัน แต่ก็ต้องมาเสียชีวิตเนื่องจากถูกลูกหลงจากเหตุการณ์วัยรุ่นยิ่งกัน คงเหลือแต่โนราประกิจที่รับหน้าที่นี้ต่อไป

ตัวอย่างที่ 2 โนราเลื่อน พูลสุด หัวหน้าคณะมโนราห์เลื่อนห้อยทวิศิลป์

เหตุที่มาราโนราเนื่องจากมารดาเป็นบ่าวอยู่ 3 ปี เทียวไปราตามทุ่งนา มีนันทินไม้ใหญ่คล้ายต้นกาหลง ว่าบทโนราพระยาหงส์ พาแม่ไปหาหมอบอบหมอด (ทุกที่) สุดท้ายไปหาหมอเหล้ หมอพื้นบ้านบ้านควนยวน หมอเหล้บอกว่าแม่ถูกโนรา จากนั้นพาไปหาโนราเลื่อน ไสนาว มาบหน้าให้แม่หาย โนราเลื่อนมาพบกับครุหมอเป็นหอเหมมุย ถ้าแม่หายให้โนราเลื่อนราโนรา ปรากฏว่าแม่หายเป็นบ่าวจริงๆ จึงหัตราโนราตั้งแต่นั้นมา

ตัวอย่างที่ 3 โนราสญชัย บุญมาก หัวหน้าคณะมโนราห์หอม สมชัย จุฬศิศิลป์

เหตุที่มาราโนราเนื่องจากก่อนโนราชัยเกิด พี่ชายของโนราชัย คือ นายวิเชียร บุญมาก ถูกครุหมอกระทำตอนอายุประมาณ 1 ปี ให้ไม่กินข้าว ไม่กินนม ร้องไห้อย่างเดียว อาการเป็นอยู่แบบนี้ประมาณ 3 เดือน มารดาจึงบ่นว่าให้หายแล้วจะให้ราโนรา พอโตขึ้นนายวิเชียรได้ฝึกหัตราโนรา แต่ไม่สามารถร่าอย่างต่อเนื่องได้ เนื่องจากต้องเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา เป็นเหตุให้ต้องหยุดร่าไป

ภายหลังจากที่นายวิเชียรได้หยุดร่าไป แม่แก่(ยาย)ปรัก ยายของโนราชัยได้ถูกครุหมอกระทำให้กินข้าวไม่ได้ และครุหมอได้เข้าประทับทรงแม่แก่บอกว่าเอาหลานเป็นโนราสักคนแทนนายวิเชียร มารดาของโนราชัยบอกว่าจะยกลูกสาว น้องสาวของโนราชัยให้เป็นโนรา หากแต่โนราน้อมซึ่งเป็นลูกของโนราชัยบอกว่าไม่เอาผู้หญิง เนื่องจากหัดแล้วทำอะไรไม่ได้ หมายถึงทำพิธีกรรมแทงเข้ไม่ได้ ต้องการให้โนราชัยฝึกหัดโนราแทน เนื่องจากเป็นผู้ชาย โนราชัยรับปากเพราะต้องการให้แม่แก่หายใช้ เป็นเหตุให้ต้องร่าโนราตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

กรณีนี้เห็นมติดิการทำโทษของครุหมอ ซึ่งหากวิเคราะห์กันจริงๆ ถ้าไม่มีการสำแดงโทษ ก็ไม่มีการสืบทอดต่อ ครั้นนั้น ตระกูลนั้นก็ไม่มีใครหัตราโนราหรือนับถือครุหมอโนร่ากันต่อไป

กรณีที่ 4 สมัครใจ/ใจรัก

การร่าโนราห์นอกจากเกิดขึ้นมาจากสาเหตุที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว อีกสาเหตุหนึ่งที่ดูเหมือนจะแตกต่างจากเหตุอื่น ๆ ที่ไปเป็นในลักษณะของการบังคับกลายๆ แต่ข้อนี้เป็นเรื่องของความชอบ ความอยาก ความรัก และปราศจากการบังคับ หากแต่เป็นความสมัครใจล้วนๆ ประกอบกับ พ่อแม่พี่น้องเป็นโนรา ร่าโนราให้เห็นทุกวัน เลยเกิดความรู้สึกว่าอยากร่าเป็นบ้าง แล้วร่าสวยเสียด้วย

ตัวอย่างที่ 1 โнораแปลก ผอมเขียว หัวหน้าคณะมนอร์ห์แปลก ลูกพ่อแดงตัง

“พ่อหัดโนราให้เด็ก ผมนั่งแล เขาหัดกันที่หน้าโรง โรงอยู่หน้าบ้าน นั่งแล นั่งแลทุกคืน อยู่มาคืนหนึ่ง ตอนนั้นผมเรียนอยู่โรงเรียนเพาะปัญญาชั้นป.2 พ่อถามว่าไอ้แปลกเหอ สาธุเห็นมิ่งทุกคืนทุกคืนแล้ว การบ้านไหนทำแล้วหม้าย ผมบอกว่าหม้ายที่พ่อ พ่อแกบอกว่าไปนอนตะ หรือไม่ก็ไปทำการบ้านให้เสร็จ แต่ผมไม่ลุกขึ้น พ่อแกเลยถามว่ามิ่งอีรำกันเออ ผมตอบว่าครับผมอีรำกัน พ่อเลยให้รำ ผมจำทำได้หมด เพราะว่านั่งแลอยู่ทุกคืน”

ตัวอย่างที่ 2 โนราทวิ ชัยวิรัฐ หัวหน้าคณะมนอร์ห์ทวิห้อย ขวัญใจชาวใต้

โนราทวิรำโนราด้วยความชอบ ไม่ได้ถูกครุหมอนโนรา หากแต่เห็นบิดาและพี่สาวทั้งสองคนรำ จึงขอหัดรำด้วย และรำสวย เนื่องจากเวลาบิดาฝึกหัดเด็กคนอื่น ๆ นั่งดูอยู่ตลอด สามารถจดจำทำได้หมด

คนที่เกิดในตระกูลโนรา พ่อแม่พี่น้องรำโนรา เกิดความชอบ รัก และอยากที่จะรำเป็น ซึบซึบอยู่ในสายเลือด ทำให้รำสวย รำดี เพราะมีความรัก ความชอบเป็นพื้นฐาน

กรณีที่ 5 ต้องรับสืบทอดคณะจากบิดา

การรับสืบทอดคณะต่อ เป็นเหตุผลหนึ่งที่ต้องหัดรำโนรา เมื่อบิดาเป็นโนรา ผู้สืบทอดจึงต้องเป็นบุตร และต้องเป็นบุตรชาย โดยบิดาจะสั่งสอน ให้วิชาคาถาทุกอย่าง เป็นการถ่ายทอดโดยตรงจากพ่อสู่ลูก ถ่ายทอดกันเป็นสาย จำเพาะสายใครสายมัน แต่ละสายมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ตัวอย่างที่ 1 โนราประพันธ์ ชัยเพชร หัวหน้าคณะมนอร์ห์เจริญศิลป์พันพิณตัง

บิดาเป็นโนราใหญ่ มีชื่อเสียง สืบเชื้อสายมาจากขุนศรีทธาใจภักดี หรือขุนทา ทุ่งหม้าย และโนราซุ่ม แก้วเล็ก รับสืบทอดต่อบิดาโดยตรง ฝึกหัดรำอย่างจริงจัง จนเกิดความชำนาญ เรียนรู้วิชาคาถาต่างๆโดยตรงจากบิดา เป็นคณะมนอร์ห์ที่ประกอบพิธีกรรมพันหัวควายได้อย่างเข้มขลังตามแบบฉบับโบราณที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ

ตัวอย่างที่ 2 โนราเสรี เกื้อแก้ว หัวหน้าคณะมนอร์ห์เสรี ลูกพ่อเปรมไสนา

สืบเนื่องจากบิดา คือ โนราเปรม เกื้อแก้ว เสียชีวิต จึงต้องมารับสืบทอดคณะต่อบิดา ก่อนหน้านั้นไม่เคยหัดรำโนราเลย หากแต่ติดตามบิดาไปตลอด ช่วยตีเครื่อง มาหัดรำตอนอายุ 37 ปีแล้ว หัดอยู่ 2 ปี โดยมีน้องสาวและน้องเขยซึ่งเป็นโนราช่วยสอนให้ จนกระทั่งรำเป็น และเข้าพิธีผูกผ้าใหญ่ในเวลาต่อมา เหตุที่รับสืบทอดคณะต่อ เนื่องจากมารดาและน้องสาวขอร้อง

กรณีนี้ต่างจากการรำด้วยสมัครใจ แต่ด้วยภาระหน้าที่ที่ต้องรับช่วงต่อ สืบทอดต่อ และด้วยเหตุผลที่บิดาเป็นโนราใหญ่ หากไม่มีใครรับสืบทอด โนราก็จะหายตายตามคนเหล่านั้นไป หน้าที่ของลูกจึงต้องรับหน้าที่ต่อแทนพ่อ และส่งต่อให้ลูกหลานต่อไป

การหัดโนรา

มโนราห์เกือบทุกคณะจะฝึกหัดลูกศิษย์ตลอดปี ยกเว้นคณะมโนราห์แปลก ลูกพ่อแดงตรัง ที่ไม่ได้ฝึกลูกศิษย์แล้ว เนื่องจากมีอายุมาก ส่วนคณะอื่นยังฝึกศิษย์อย่างสม่ำเสมอ โดยมากจะฝึกในวันเสาร์-อาทิตย์ หรือไม่ก็ช่วงปิดเทอม วันเวลาการฝึกลูกศิษย์ของมโนราห์แต่ละคณะ มีดังนี้

คณะมโนราห์ระเบียบบสาครศิลป์	ศุภร์ เสาร์ อาทิตย์	เวลา	19.00-21.00 น.
คณะมโนราห์เปรี๊มเพลินศิลป์ ฯ	ศุภร์ เสาร์ อาทิตย์	เวลา	19.00-20.30 น.
คณะมโนราห์ซบ สมจิตร ประดิษฐ์ศิลป์	ศุภร์ เสาร์ อาทิตย์	เวลา	17.00-20.00 น.
คณะมโนราห์ใจดีประเสริฐศิลป์	ศุภร์ เสาร์ อาทิตย์	เวลา	19.00-20.30 น.
คณะมโนราห์สมนึก ศ.รีนนันเทิงศิลป์	ศุภร์ เสาร์ อาทิตย์	เวลา	17.00-20.00 น.
คณะมโนราห์ทวิน้อย ขวัญใจชาวใต้	ศุภร์ เสาร์ อาทิตย์	เวลา	16.30 น. เป็นต้นไป
คณะมโนราห์อำนวยการจำเรณูรักษ์	ศุภร์ เสาร์ อาทิตย์	เวลา	19.00-21.00 น.
คณะมโนราห์ประจบน้อยฯ ช่วงปิดเทอม	วันพฤหัสบดี ศุภร์ เสาร์	เวลา	18.00-19.00 น.
คณะมโนราห์ถาวรรัตนศิลป์	เสาร์ อาทิตย์	เวลา	18.30-20.30 น.
คณะมโนราห์ลัดวิภา ศ.พ่อแดงตรัง	เสาร์ อาทิตย์	เวลา	14.00-15.00 น.
คณะมโนราห์เจริญศิลป์พันพินตรัง	ทุกวัน(ยกเว้นฝนตกหนัก)	เวลา	18.30-20.30 น.
คณะมโนราห์น้อยม ญชัย จุฬีศิลป์	ทุกวัน	เวลา	19.00-21.00 น.
คณะมโนราห์ประภิจทวิศิลป์	ทุกวันช่วงค่ำ		
คณะมโนราห์เลื่อนน้อย ทวีศิลป์	ฝึกลูกศิษย์ใหม่ช่วงปิดเทอม		
คณะมโนราห์โอมงคลชัย	ช่วงปิดเทอม		
คณะมโนราห์บุญฤทธิ์ ทวนทองทวีศิลป์	ช่วงปิดเทอม		
คณะมโนราห์ประสิทธิ์ ฯ	ฝึกซ้อมการแสดงก่อนรำประมาณ	2-3 วัน	
คณะมโนราห์เสรี ลูกพ่อเปรมไสนาว	ฝึกซ้อมก่อนออกงานแสดงประมาณ	2-3 วัน	
คณะมโนราห์ครั้นน้อยดาวรุ่ง (มโนราห์ประยุกต์)	ฝึกซ้อมก่อนออกงานแสดงประมาณ	2-3 วัน	

วิธีการหัดรำโดยมากจะเล่นดนตรีสด เพราะทำให้เด็กคุ้นเคย สมจริงสมจัง สามารถจดจำจังหวะได้ง่าย มีบางคณะที่สอนโดยปากเปล่า เช่น โนราใจดี แต่ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคสำหรับการฝึก เพราะเอาใจใส่ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด

พิธีพาเด็กเข้าโรง¹¹

เด็กที่ถูกเลือกหรือยกให้เป็นโนราต้องทำพิธีเข้าโรงก่อน โดยให้เด็กยืนนอกพนักทางทิศใต้มุมโรงด้านซ้ายมือของเด็ก นายโรงจะร้ายคาถาทำพิธี แล้วจึงเด็กเข้าโรงโดยให้เด็กยกเท้าซ้ายเข้าก่อนแล้ว

¹¹ ข้อมูลจากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการสืบสานศิลปะพื้นบ้านมโนราห์โบราณตำบลโคกสะบ้า

พาไปนั่งหน้าเครื่องเช่นไหว ร่ายคาถาทำพิธีเสร็จ สวมเล็บ แล้วเริ่มหัดรำตามครูหรืออาจมีโนรารุ่นพี่ที่รำ เป็นแล้วรำคู่ไปด้วยก็ได้ โดยเริ่มรำตามบท

ภาพพิธีพาเด็กเข้าโรง โดยโนราสมุขัย บุญมาก

บทคุณครู (คุณเอยคุณครูเสมือนฝั่งแม่น้ำพระคงคา.....)
บทครูสอน ครูเอยครูสอนเสด็จกรต่อง่า.....)
บทสอนรำ สอนเอยสอนรำครูให้รำรำสิบสองท่า.....)
รำท่าแม่ลายหรือท่าครู

รำบทครูทั้ง 4 บทเป็นเวลา 3 คื่น แล้วจึงสอนการรำพื้นฐาน การขับกลอนจนชำนาญแล้วทำพิธี สวดเครื่อง วันสวดเครื่องต้องจ่ายค่าครูคนละ 300 บาท ต่อจากนั้นก็ใส่เครื่องออกโรงรำได้เลย

อุปกรณ์ในการทำพิธีพาเด็กเข้าโรง

1. เทียน 9 เล่ม รูป 12 ก้าน
2. หมากพลู 12 คำ
3. เงินคนละ 32 บาท
4. เหล้าและน้ำหวาน
5. หน้าพราน หน้าทาสี (วางไว้บนหมอน)

อุปกรณ์ต่างๆวางบนเสื่อทางด้านทิศตะวันออกในโรงมโนราห์ไม่ได้ตั้งบนพาลัย

ครั้งหนึ่งทีมวิจัยได้ลงติดตามคณะมโนราห์น้อม สมชัย จุฬลิลปี เพื่อไปเก็บข้อมูลและบันทึกภาพ พิธีกรรมโนราโรงครู วันนั้นมีเด็กชายคนหนึ่งอายุราว 5-6 ขวบ ที่ผู้ปกครองได้พามาฝากตัวเป็นศิษย์เพื่อ ฝึกหัดรำโนราผ่านพิธีพาเด็กเข้าโรง หลังจากที่โนราสมุขัย บุญมาก หรือโนราชัย หัวหน้าคณะได้ ประกอบพิธีตามขั้นตอนเรียบร้อยแล้ว มาถึงขั้นตอนสุดท้าย คือ ต้องให้เด็กที่สวมเล็บหัดรำโนรากับโนรา รุ่นพี่ ดนตรีโนราประโคมเป็นจังหวะเร้าใจ เด็กชายคนนั้นลุกขึ้นรำ ท่าทางเก๋ๆกั๊กๆ เพราะไม่เคยรำมา ก่อน มีโนรารุ่นพี่รำเป็นแบบอย่างให้ดู ใช้ท่ารำที่ไม่ยากมากนัก รำไปได้สัก 2 รอบ ก็ได้ยินเสียงโห่ร้อง ของชาวบ้านที่มาดูโนราตั้งขึ้นมาด้วยความตกใจและดีใจ ได้ยินเสียงหลายคนตะโกนตั้งขึ้นมามาว่า “ครู

หมอบจับแล้ว” จากเด็กชายตัวเล็กไร้เดียงสา และเขินอายที่จะรำในช่วงแรก บัดนี้กลายเป็นหนุ่มน้อยที่ซัดทำโนราได้อย่างสวยงาม มั่นอกมั่นใจ แววตา สีหน้า ท่าทาง อย่างกับเป็นคนละคน คล้ายเป็นคนที่ทำโนราเป็น และผ่านการฝึกฝนมาแล้ว

ดนตรีจับ เป็นอันเสร็จพิธี เด็กชายเดินออกมาจากโรงโนราด้วยท่าที่เขินอาย คนเฒ่าคนแก่หลายคนที่นั่งอยู่ข้างโรงโนรา เดินไปยื่นเงินให้คนละ 10 บาทบ้าง 20 บาทบ้าง ยายคนหนึ่งบอกกับเด็กชายขณะยื่นเงินให้ว่า “เอาถุงให้มึง กูเห็นมึงรำดี” เป็นความศักดิ์สิทธิ์ของครุหมอบ ของพิธีกรรม ที่ถ้าไม่เห็นด้วยตาคงยากที่จะเชื่อ

การตั้งคณะหรือการตั้งโรง

ทั้งหญิงและชายสามารถตั้งคณะโนราห์ได้ หากแต่ถ้าเป็นชายต้องผ่านพิธีผูกผ้าใหญ่เสียก่อน โดยมานิยมทำตอนอายุ 21 ปีบริบูรณ์ เหตุที่ต้องทำพิธีตอนอายุ 21 เพราะเป็นช่วงอายุที่ผู้ชายสามารถอุปสมบทได้ การทำพิธีผูกผ้าใหญ่เกี่ยวข้องกับการอุปสมบทโดยตรง อุปมาอุปไมยได้ว่าหากการอุปสมบททำให้ผู้ชายบรรลุนิติภาวะเป็นคนที่มีสมบุรณ์ การเข้าพิธีผูกผ้าใหญ่ก็คือการบวชทางโนรา ผู้ที่ผ่านพิธีผูกผ้าใหญ่ จะได้ชื่อว่าเป็นโนราโดยสมบุรณ์ ซึ่งโนราแปลก ลูกพ่อแดงตรัง ได้เล่ารายละเอียดของพิธีกรรมการผูกผ้าใหญ่ไว้ดังนี้

พิธีผูกผ้าใหญ่

การผูกผ้าใหญ่สามารถทำได้เฉพาะโนราที่เป็นชายเท่านั้น ก่อนเข้าพิธีผูกผ้าใหญ่ โนราจะต้องบวชก่อนเป็นเวลา 7 วัน ต้องบวชวันเสาร์และสัปดาห์ที่บ้าน ระหว่างโนราบวชอยู่ที่วัด ที่บ้านพ่อแม่และญาติๆจะต้องหาโนรามารำไว้ก่อน ต้องเข้าโรงวันพุธและแหงเช้าวันศุกร์ เช่นเดียวกับพิธีกรรมโรงครูทั่วไป ในโรงโนราประกอบด้วยเทริด 12 ยอด บายศรี 12 ชั้น พองลา 12 หมับ แต่งพอก 12 ชั้น แต่ละชั้นมีหมากพลู 1 คำ เงิน 1 บาท ดินวันพุธเบิกโรง หาโนราใหญ่มาเบิกโรง ทำพิธีตั้งบ้านตั้งเมือง พิธีกรรมจะเหมือนกับโนราโรงครูทั่วไป สำคัญคือวันศุกร์

วันศุกร์ราว 9 โมง พ่อแม่นิมนต์พระ 5 รูป มารอที่บ้าน ปูพรมให้พระนั่งในโรงโนรา นิมนต์เจ้าอาวาสมาด้วย โนราเดินทางมาจากวัด เพื่อเตรียมตัวสึกในโรงโนรา พ่อแม่เป็นคนยื่นเครื่องทรงโนราให้ โนราใหญ่ต้องพินทุที่เครื่องทรงทุกชิ้น เหมือนตอนบวชพระ ว่าคาถา “อิมัง พินทุกับปัง กะโรมิ” ยกวันเทริด เพราะถือว่าเป็นของสูง กำไล เล็บ ก็ไม่ต้องพินทุเช่นกัน หลังจากนั้นโนราก็ถือผ้าขาวไปหาพระอุปัชฌาย์ โนราพนมมือก้ม พระเอาชับเหงื่อสวมให้ โนราใหญ่เอาสายคอใส่ให้ หลังจากนั้นโนราเข้าไปแต่งตัวให้ห้องแปง แต่งพอกเรียบร้อย หลังจากนั้นออกรำกับโนราใหญ่ จับบพนายไกร ชาละวัน นางหงส์ พอหมดทุกสิ่งทุกอย่าง อาจารย์(โนราใหญ่) ต้องพาออกไปแหงเช้า ออกนอกโรงแหงเช้าให้แม่ ออกก่อน เข้าโรงให้แม่เข้าก่อน คำว่าแม่ คือ ดินเช้าต้องออกก่อน พ่อดินขวา มีคาถากำกับ บางโนราแหงคอเช้า บางโนราแหงบ้องตา ขึ้นอยู่กับสายโนราที่ได้สืบทอดมา

แหงเช้าเสร็จต้องออกรำสามวัดสามบ้าน เงื่อนไซ คือ ต้องหาวัดที่ไม่มีศพเทิน คือ กำลังจะจัดงานศพค้างไม่เป็นไร วัดต้องมีโบสถ์ เพราะจะต้องรำในโบสถ์ หน้าพระพุทธรูป สามบ้านต้องหาชื่อมงคล

โชค ลาก ดี เป็นต้น และต้องเป็นบ้านที่มีหิ้งครุหมอโนรา ต้องไปรำที่หน้าหิ้ง ต้องรำให้เสร็จภายในคืนนั้น พอรำสามวัดสามบ้านเสร็จ กลับมาบ้าน ตั้งเครื่อง รำถวายครุหมอสองสามท่า เป็นอันเสร็จพิธี ได้ชื่อว่าเป็นมโนราห์ที่สมบูรณ์แบบ มโนราห์ที่ผ่านพิธีผูกผ้าใหญ่แล้ว สามารถตั้งคณะมโนราห์เป็นของตนเอง และประกอบพิธีกรรมสำคัญได้

ภาพพิธีผูกผ้าใหญ่

การสืบทอด

การสืบทอดเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้โนรนาเอยมีมาก และดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน การจากดำเนินโครงการ สามารถวิเคราะห์รูปแบบการสืบทอดได้ดังต่อไปนี้

การรับสืบทอดคณะมโนราห์ต่อ

จากพ่อสู่ลูก เช่น โนราเจริญกับโนราพัน โนราเริ่มกับโนราทวิ โนราแดงกับโนราลัดและโนราแปลก โนราดวนกับโนราอำนวย จากอาจารย์สู่ศิษย์ เช่น โนราชื่นกับโนราเปี่ยม โนราสังเวียนกับโนราประสิทธิ์ โนราแอดกับโนราถาวร ไหวงศ์เครือญาติ เช่น โนราน้อมกับโนราสญชัย

การรับสืบทอดครุหมอโนรา

จากรุ่นสู่รุ่น คริวไหน ตระกูลไหนที่นับถือครุหมอโนรามาดแต่บรรพบุรุษ ลูกหลานก็จะต้องรับช่วงสืบทอดต่อ โดยครุหมอโนราจะเป็นผู้เลือกว่าจะอยู่กับลูกหลานคนไหน หากไม่มีผู้รับสืบทอดต่อ ก็จะถูกครุหมอโนราลงโทษ บางคนเจ็บไข้โดยไม่ทราบสาเหตุ บางคนเป็นบ้าขาดสติ

คณะมโนราห์ฝึกสอนลูกศิษย์อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ

กรณีที่เด็กเล็กถูกครุหมอกระทำ เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้มีมโนราห์เกิดขึ้นทุก ๆ ปี ปีละหลายคน เมื่อเด็กกลุ่มนี้โตพอรู้ความอายุประมาณ 3-5 ขวบ พ่อแม่ผู้ปกครองก็จะพาเด็กไปฝากตัวเป็นศิษย์เพื่อหัดรำมโนราห์กับคณะมโนราห์ มีการทำพิธีกรรมรับเด็กเข้าโรงตามแบบโนรา ซึ่งการเปิดรับเด็กแต่ละคณะนั้นขึ้นไม่เหมือนกัน บางคณะเปิดรับศิษย์ใหม่ช่วงปิดเทอม ในขณะที่บางคณะรับในช่วงเดือน 6 เด็กที่ถูกครุหมอกระทำ เป็นเด็กที่ถูกเลือกให้เป็นโนราโดยแท้ เมื่อเข้าสู่คณะมโนราห์ จะได้รับการฝึกฝนตามแบบแผนของคณะนั้น ๆ จนกระทั่งออกโรงรำได้

การถ่ายทอดวิชาความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับโนราแก่ลูกหลาน

การดำรงอยู่ของมโนราห์ มิได้สำคัญเฉพาะคณะมโนราห์หรือผู้นับถือครุหมอโนราเท่านั้น ที่สำคัญไม่แพ้กัน คือ องค์ประกอบของโนรา ไม่ว่าจะเป็นเครื่องดนตรี เครื่องทรง หรือหน้าพราน จาก การลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะ ทำให้รู้ว่า หลายคณะร้อยชุดลูกบิดเครื่องทรงโนราเอง ทำเครื่องดนตรีโนราเอง ทำหน้าพรานเอง เหล่านี้ล้วนเป็นวิชาความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และต้องส่งต่อให้ลูกหลานต่อไป การทำสิ่งเหล่านี้ได้เอง แสดงให้เห็นถึงทักษะความสามารถของโนรา มโนราห์จะดำรงอยู่ได้ ตราบใดที่ลูกหลานโนรายังทำสิ่งเหล่านี้ได้

การรักษาเอกลักษณ์ของโนราให้คงอยู่ต่อไป

สิ่งที่ทำให้โนรามีความเข้มข้นและพิเศษกว่าการแสดงอื่น คือ ความเชื่อและความศรัทธาของผู้คนที่มาต่อครุหมอโนรา การเชื่อและศรัทธาในสิ่งเดียวกัน เปรียบเสมือนเป็นเบ้าหลอมให้ผู้คนที่เกิดสำนึก ร่วมของความเป็นพวกเดียวกัน เป็นเหมือนกัน เชื่อเหมือนกัน ซึ่งคนที่ไม่ได้เป็นแบบนี้ไม่เข้าใจ และอาจคิดว่าเป็นสิ่งมกมาย คนที่เป็นเหมือนกันจึงเข้าใจกัน ก่อเกิดความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น เพราะศรัทธาในสิ่งเดียวกัน และปลูกฝังความเชื่อ ความศรัทธานี้ไปยังลูกหลานต่อไป

การฝึกหัดลูกคู่รุ่นใหม่

ลูกคู่ คือ คนเล่นเครื่องดนตรีมโนราห์ทั้ง 6 ชนิด ได้แก่ โหม่ง ฉิ่ง ทับ กรับ กลอง และปี่ เครื่องดนตรีแต่ละชนิดล้วนมีครู ถ้าสังเกตจะเห็นว่าทุกครั้งที่บ้านยกข้าวให้คณะมโนราห์ ลูกคู่จะต้องตักข้าว 1 จานพร้อมกับข้าวและน้ำ 1 แก้ว จุดธูป 1 ดอก ตั้งไว้ที่กลอง เพื่อบูชาครู ถือหลักที่ว่าเราได้กินอะไร ครูของเราต้องได้กินอย่างเดียวกัน เป็นการให้เกียรติครู บูชาครู

อดีตคนที่เป็นลูกคู่ สามารถเล่นเครื่องดนตรีโนราเป็นเกือบทุกชิ้น สามารถสลับกันเล่นได้ ยกเว้นปีซึ่งเล่นยากกว่าเครื่องเล่นชนิดอื่น นอกจากเล่นเครื่องดนตรีได้หลากหลายแล้ว ลูกคู่ส่วนใหญ่จะรับ

เพลงได้ บางคนยังรับหน้าที่เป็นพราน หรือเป็นหมอไหว้ภูมิโรงโนราก็มี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบในช่วงเวลานั้น

ปัจจุบันลูกคู่โนราหลายคณะเป็นคณะรุ่นใหม่ เช่น คณะมโนราห์ประจักษ์วิศิษฐ์ คณะที่จะเป็นลูกคู่โนราต้องสนใจและรักในการเล่นเครื่องดนตรีโนรา การเล่นเครื่องดนตรีโนราไม่มีการสอนเป็นกิจจะลักษณะเหมือนกับการรำโนราห์ คนที่เป็นลูกคู่ต้องจดจำและฝึกฝนเอาเอง

ทำให้โนราเป็นการแสดงประจำจังหวัด

ทุกครั้งที่มีงานประเพณีที่สำคัญ เช่น งานลากพระ งานมหกรรมผ้าไทยฯ งานกาชาด หรืองานอื่นๆ ที่จัดขึ้นในจังหวัด โนรามีบทบาทในฐานะเป็นการแสดงพื้นบ้านประจำถิ่นอย่างไม่ต้องสงสัย แต่เมื่อมีงานอื่นๆ ที่จัดขึ้นภายในตำบลหรือหมู่บ้าน คนในชุมชนมักนิยมรับรางวัลอนุเคราะห์มาแสดง มากกว่ารับโนรามารำ ทั้งนี้โนราบางคณะสามารถปรับการแสดงที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้ แต่มักไม่ได้รับความนิยมจากคนในชุมชนเท่าใดนัก

ครูหมอโนราหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่โนรานับถือ

ครูหมอ คือ บรรพชนที่เคยมีชีวิตในอดีต แต่เมื่อละสังขารไปแล้ว ยังคงปกป้องรักษาลูกหลาน ครูหมอประเภทนี้จะเรียกว่า ตา - ยาย ครูหมอบางประเภทนั้นเป็นครูที่เคยสอนศิลปะแก่ศิษย์ และศิษย์ก็น้อมมานับถือเมื่อท่านละสังขารไป ครูหมอบางประเภทนี้ได้แก่ ครูหมอมโนราห์ ครูหมอหนังตะลุง ครูหมอช่างเหล็ก ครูหมอปืน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีครูหมอที่เกิดจากเรื่องเล่าในตำนานการเกิดมโนราห์ เหล่านี้จะเรียกว่าราชครูโนรา ได้แก่ พ่อขุนศรีทราธา แม่ศรีมาลา แม่ศรีคงคา พ่อเทพสิงหพร พระยาสายฟ้า พาด พระยาโถมน้ำ พระยาอุทัยพร พราหมณ์ เป็นต้น ราชครูนั้นคือคนในตำนานที่มียศถาบรรดาศักดิ์นั่นเอง¹² โดยมากลูกหลานที่นับถือจะเรียกรวมกันว่า “ครูหมอตายาย” หากลองวิเคราะห์จากบทกาศครู จะทำให้รู้ว่าครูโนราหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่โนรานับถือมีดังนี้

บทกาศครู (ตัดตอนมาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้อง)

สรรเสริญพ่อแม่แล้ว	หรือครูหมอมโนราห์
ยอไหวแม่ทองสำลี	ตลอดทั้งแม่ศรีคงคา
พระราชครูของข้า	ไหวแม่ศรีมาลาเป็นครูต้น
โหมงามทราหม์ตลอด	ลูกข้ามเสียไม่รอดก้มลงลอดไม่พ้น
แม่ศรีมาลาครูต้น	ไม่พ้นขุนศรีทราธาทำแพ
แย้มพระโอษฐ์โปรดเกล้า	พ่อเป็นคนเฒ่าคนแก่
ไหวพ่อขุนศรีทราธาในเขื่อนท่าแค	ถัดแต่พ่อเทพสิงหพร
หากพ่อสมศรีรักลูกจริง	พ่อมานั่งอวยศีลอวยพร

¹² ข้อมูลจากเว็บไซต์ศาสตร์แห่งครูหมอมโนรา [www. http://krunora.blogspot.com](http://krunora.blogspot.com)

แล้วจะไหว้พ่อเทพสิงห
พ่อสอนไว้เป็นหลักเป็นหลัก
จับแต่เริ่มเดิมมา
ไว้ตาหลวงเสนครูพัก
ถัดแต่นั้นลูกหลาน
ไว้ตาหลวงคองคอง
รับท้าวเข้าเมือง
พ่อได้สอนศิษย์ไว้ต่างตัว
สิบนิ้วข้าหรือคือเทียน
ลูกนั่งร้องเชิญพ่อยอดสร้อย
ทั้งพระยาสายฟ้าฟาด
พระยามือเหล็กมือไฟ
ลูกชายของพ่อที่เกิดแทนมา
หลวงหงคองคอง
แต่ไทรแต่ก่อนพ่อได้เป็นหลวงนาย
หลวงคองประหยาปราจิตร
อาบน้ำทาแป้ง
ผิตด้วยสนมกรมชาววัง
พ่อไม่ทันได้สั่งลูก
รับสั่งผูกคอกพาไปฆ่าเสีย
ถ้าพ่อตายเจ็บตายใช่
ตายในฝั่งแม่น้ำย่านยาว
ตกน้ำลูกได้ตามงม
ถ้าพ่อไปตายฝ่ายบก
ถ้าพ่อไปตายข้างฝ่ายทะเล
พ่อไปตายฝ่ายเหนือ
น้ำเนาลูกไว้ลายจันท์
ดุกแข็งดุกขา
ดวงเนตรพ่อทองผมสอด
เที่ยงๆสายๆ
ทำไม้กลัดผม
พ่อร้อยซั้งแก้ว
ร้อยซั้งพ่อยังรักข้า
พ่อย่าตัดลูกเสมือนตัดตาล

ได้สอนสืบๆต่อกันมา
ตั้งแต่วันนั้นมาแหละหนา
พ่อขุนศรัทธาเป็นประธาน
เป็นหลักนักเลงแต่โบราณ
ไว้ตาหลวงเสนสองเมือง
ผมหน่อไหว้ท้าววิจิตรเรื่อง
ลือเลื่องความรู้ได้เล่าเรียน
ลูกไม่อาจกลัวกับความเพียร
สถิตเสถียรย่อไหว้ไป
ไม่จำเพาะองค์น้อยองค์ใหญ่
ลงโรงลูกร้องประกาศไป
ไว้โยตาหลวงคองคอง
ชื่อจันท์กระยาผมหมอม
ผมหมอลวงคองปราจิตร
ใจท้าวมาไร้ความคิด
ผิตด้วยสนมกรมชาววัง
ดำแดงไม่ทันได้ผันหลัง
รับสั่งผูกคอกพาไปฆ่าเสีย
พอบุญปลุกไม่ทันได้สั่งเมีย
ในฝั่งแม่น้ำย่านยาว
ลูกรักจักได้ถามข่าว
ชีวิตพอม้วยมรณา
ตกตมลูกเร่งตามหา
ได้เป็นเหยื่อนกเหยื่อกา
ได้เป็นเหยื่อเข้เหยื่อปลา
น้ำเนาหน้าเหนือไหลลงมา
น้ำมันลูกไว้ลายแบ่งทา
ลูกยาไว้ทำไม้กลัดผม
ลูกน้อยไว้ทำปรอทอม
ลูกรักจักคายออกมาชม
ชมต่างพอร้อยซั้งแก้ว
สองแก้วพอร้อยซั้งหา
พ่อย่าตัดรักหักให้ม้วย
พ่อย่ารานหลานเสมือนรานกล้วย

พ่ออย่าสลดตัดใจ
พ่ออย่าตัดรักหักเสียดให้ม้วย
พ่อมาช่วยฝึกช่วยสอน
พ่อมาช่วยสอนเยื้องสอนอย่าง

สอนนกนแม่ลาย
มาเถิดมาตะประนี้
พราย ๆ พร่อง ๆ
พ่อมาแล้วถึงแล้ว
ยกย่างตื่นเดิน
แกวกเกล้าเกศามาใส่ไว้

ขุนพรานพระยาพราน

ตาครองราชตาบัวทอง

พรานน้อยสิงหล

ขอเชิญพ่อตาพรานบุญ

พรานบุญพฤษา
พ่อมาเยี่ยมพระโอรสผู้โปรดเกล้า
เดินจําหน้าหน้าพระราชครู

ครูตั้งครูเดิม

ครูสั่งสอนข้า
พ่อมาล้บตาลูกยาไป
พ่อมาล้บตาลูกยาไปแล้ว
โอหน่าอนิจจา
เสมือนแก้วมาหล่นจากพก
โอหน่าอนิจจา
เสมือนหนึ่งเหยี่ยวพากาเจี้ยว
บากหน้าไปหาท่านผู้อื่น
ให้ลูกเหลียวหน้าไปหาใคร

ลูกบากหน้าหาใครพ่อแขนสวย
อยู่ด้วยช่วยรามโนราห์
เด็กอ่อนไม่รู้ภาษา
พ่อมาช่วยสอนทางสอนท่า
เยื้องบาทข้างซ้ายข้างขวา
มาแล้วถึงแล้ว

เสมือนแสงทองมาปกับแสงแก้ว
แกวกเกล้าเกศามาใส่ไว้
ลงโรงลูกย่อมือไหว้
ครูได้พิทักษ์มารักษา
ลูกตำเนินเชิญท่านมานั่งหน้า

ลอยแล้วให้ล่องเข้ามาหา

ลูกร้องนิมนต์ให้พ่อมา

พรานนวลพ่อขุนศรีทธา

เดินจําหน้าหน้าพระราชครู

ฝ่าท้าวมาเล็งแลดู

ให้มาอยู่ข้างซ้ายข้างขวา

ให้เพิ่มให้เต็มกันเข้ามา

พ่อมาล้บล้บตาไปนานแล้ว

ให้ท้าวไทไปสู่วิมานแก้ว

เหมือนแก้วมาหล่นจากพก

ลูกรำลึกขึ้นมาหน้าตาตก

เสมือนนกเหยี่ยวพากาเจี้ยว

พ่อมาทึ่งลูกยาไว้คนเดียว

ให้ลูกเหลียวหน้าไปหาใคร

ความชื่นลูกมาแต่ไหน

เหวยโยราชครูถ้วนหน้า

จากบททศกฐน์ที่ได้ขีดเส้นใต้และทำตัวหนา สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ ครูตั้งครูเดิม หมายถึง ธรรมเนียมโนราห์ที่เคยสั่งสอนวิชาให้แก่ศิษย์ แต่ได้ล่วงลับไปแล้ว ดังคำกลอนที่ว่า

“ครูตั้งครูเดิม

ครูสั่งสอนข้า

ให้เพิ่มให้เต็มกันเข้ามา

พ่อมาล้บล้บตาไปนานแล้ว”

โดยมากลูกศิษย์มโนราห์ที่รับสืบทอดคณะต่อมา จะใช้ชื่อคณะที่พ่วงท้ายด้วยคำว่า ศ. หมายถึง ศิษย์ เช่น คณะมโนราห์เปรียมเพลินศิลป์ ศ.ชื่นเสียงทอง คณะมโนราห์ประสิทธิ์ ศ.สังเวียนลูกพ่อช่วย คณะมโนราห์ประจบน้อย ศนป. (ศิษย์นีกแปลก) เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มราชครูในตำนานมโนราห์ที่มียศถาบรรดาศักดิ์ หากนับในบทบาทครู มีดังนี้ ฝ่ายหญิง ได้แก่ แม่ทองสำลี แม่ศรีคงคา แม่ศรีมาลา ฝ่ายชาย ได้แก่ ขุนศรีทธา พ่อเทพสิงห ตาหลวงเสน ตาหลวงคง พระยาสายฟ้าฟาด พระยามือเหล็กมือไฟ ขุนพรานพระยาพราน ตาคงราช ตาบัวทอง พรานน้อยสิงหล พ่อตาพรานบุญ (หน้าทอง)

ทั้งหมดล้วนเป็นราชครูโนราตามตำนานมโนราห์ที่ได้เล่าสืบต่อกันมา ดังที่ทราบกันดีว่าตำนานมโนราห์นั้นมีมากถึง 7 กระแส บทบาทและฐานะของราชครูโนราจึงขึ้นอยู่กับตำนานในกระแสนั้นๆ เป็นสำคัญ เช่น ตำนานกระแสที่ 1 ระบุว่าแม่ศรีมาลา เป็นชายาของพระยาสายฟ้าฟาด เป็นมารดาของนางนวลทองสำลี แต่กระแสที่ 2 ระบุว่า ศรีมาลา เป็นชื่อใหม่ของนางนวลทองสำลี ดังความตอนหนึ่งว่า “อจิตกุมารรำถวายครูอยู่ 3 วัน 3 คืนพอถึงวันศุกร์ให้เชิญครูทั้งหมดให้กลับไป เสรีพิธีแล้ว เจ้าพระยาสายฟ้าฟาดได้เปลี่ยนชื่อธิดาเพื่อให้สิ้นเคราะห์ จากนางนวลทองสำลีเป็นศรีมาลา ให้เปลี่ยนชื่ออจิตกุมาร เป็นเทพสิงสอน”

ครูโนราดั้งเดิมและราชครูโนราตามตำนานเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มโนราห์ทุกคนให้ความเคารพนับถือ แสดงผ่านพิธีการศรัทธา ซึ่งต้องทำทุกครั้งที่มีการรำโนรา เช่น โนราอำนวย จำเรียมุข หั้วหน้าคณะมโนราห์อำนวยจำเรียมุข ที่บอกกับทมิวจัยว่าก่อนจะไปทำการแสดงนั้นจะต้องมีการเซ่นไหว้ที่หิ้ง โดยจะต้องจุดเทียน 2 เล่ม รูป 12 ก้าน ถ้าไหว้ตรงกับวันพระจะต้องมีดอกไม้ เหล้า น้ำแดง น้ำหวาน บูชาด้วย หากตรงกับเดือน 10 จะมีการเซ่นไหว้ใหญ่พร้อมกับให้กล่าววาจา ดังนี้ “ขอให้พ่อแม่ตายายของพ่อของแม่ ของปู่ ของย่า ของตา ของยาย ทวดขุนจำเรียมุข พ่อตาคงราช ทวดโท ตาหมอช้อง ตาหมอรอง ตาม่วงทอง พ่อแก่คลัง ตาโหร ตาพราน แม่ศรีมาลา ตาสีตาสา พวกนางร่อน นางรำ ทั้งเจ็ดพระนาง” หลังจากท่องคาถาเสร็จแล้ว ให้พูดแผ้วๆว่า “ทำไหว้ให้สิทธิมีชัยเทอญ”

อย่างไรที่เรียกว่าถูกครุหมอม

อาการของคนที่ถูกครุหมอม คือ ป่วยเป็นโรคที่แพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถรักษาให้หายได้ ตรวจแล้วไม่พบความผิดปกติของร่างกาย ระบุโรคที่เป็นไม่ได้ หรือถ้าระบุได้ก็ไม่ตรงกับอาการที่เป็นอยู่แค่ใกล้เคียงเท่านั้น เมื่อญาติพบความผิดปกติจะหาทางแก้ไขด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ เช่น ไปแลหมอฟันบ้าน หากพบว่ามาจากการถูกครุหมอมกระทำ ตามบ้านเรียกว่า “ถูกย่าง” ลักษณะของคนที่ถูกครุหมอมโนราอย่าง มักนอนป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ ผอมแห้ง ไม่มีเรี่ยวแรง เพราะกินข้าวกินน้ำไม่ได้ เจ็บออดๆ แอดๆรักษาอย่างไรก็ไม่หาย ขณะที่บางคนถูกครุหมอมกระทำให้เสียสติ เป็นบ้าก็มี

เหตุที่ครุหมอมกระทำ ก็เพราะต้องการมาตักเตือนให้ทำตามสัญญา เช่น บางคนบนว่าให้ได้ลูกชาย แล้วจะรับมโนราห์มารำที่บ้าน เวลาผ่านไปเด็กโตแล้วแต่ยังไม่รับโนรามารำ ครุหมอมมาทำโทษเพราะถือว่าผิดสัญญาที่ได้ให้ไว้กับครุหมอม รูปแบบของการทำโทษคือ ทำให้ป่วยไข้โดยไร้สาเหตุ หรือสติฟั่นเฟือน ดังที่กล่าวมาแล้ว

อีกกรณี คือ เพื่อให้ทำตามความต้องการของครุหมอม เช่น ต้องการให้ตั้งหิ้งบูชาครุหมอมที่บ้าน ต้องการให้บุคคลนั้นสืบทอดการเป็นโนราต่อจากบรรพบุรุษ หรือครบกำหนดรำมโนราห์โรงครู 12 ปีแล้วแต่เจ้าบ้านละเลย เพิกเฉย หรือหลงลืม ไม่ได้ไปติดต่อมโนราห์และกำหนดวันรำ เวลาผ่านไปครุ

หมอกก็จะมาทำโทษ เช่น หากมีเด็กเล็กก็จะมาหยอกเด็กทำให้เด็กร้องไม่หยุด ไม่กินนม ไม่กินน้ำ นอนไม่ได้ เพื่อเป็นสัญญาณเตือนเจ้าบ้าน ซึ่งอยู่ที่ว่าครุหมอมจะเลือกทำโทษใคร ทั้งนี้แล้วแต่กรณีไป

โนรากับการรักษาโรค

โรคภัยไข้เจ็บเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับชีวิตมนุษย์เป็นเรื่องธรรมดา แต่การเจ็บป่วยนี้นำมาซึ่งความทุกข์ในชีวิต ลูกหลานที่นับถือครุหมอโนรา มักบนบานกับครุหมอขอให้ตนเองหายเจ็บป่วย แล้วจะแก้บนตามที่ได้สัญญาไว้ หลายโรคที่แพทย์ปัจจุบันรักษาไม่หาย แต่ความศักดิ์สิทธิ์ของครุหมอโนราช่วยได้ แม้ยากจะอธิบายหรือพิสูจน์ตามหลักวิทยาศาสตร์ แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ามีคนจำนวนมากหายป่วยไข้เพราะครุหมอโนราช่วยเหลือ

การช่วยให้หายป่วยไข้จากการถูกกระทำ ลงโทษ หรือที่เรียกกันว่าถูกขยำ กับมิติในเรื่องการช่วยเหลือให้หายเจ็บป่วยนั้นแตกต่างกัน ตัวอย่างครุหมอโนราทำโทษลูกหลานที่ไม่ทำตามสัญญาที่ได้บนบานไว้กับครุหมอให้เจ็บป่วยโดยไม่รู้สาเหตุ กินข้าวไม่ได้ ร่างกายผ่ายผอมไม่มีเรี่ยวแรง เมื่อไปหาหมอดูเกททราบที่ถูกครุหมอโนราทำโทษ จากนั้นได้แก้ไขด้วยการรับโนรามานให้ที่บ้านว่าให้หายไข้แล้วจะทำตามสัญญาที่ได้บนบานไว้ เช่น หากหายป่วยไข้จะรับมโนราห์มารำถวายที่บ้าน เป็นต้น ส่วนการช่วยเหลือให้หายเจ็บป่วยมักเกิดขึ้นผ่านการประทับทรง สมัยก่อนหากคนไม่พอใจกัน ขัดแย้งกัน หรืออิจฉาริษยาไม่อยากจะให้อีกคนได้ดี ก็มักจะทำของใส่กัน ซึ่งอาจจะทำด้วยตัวเอง หรือให้หมอที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านนี้เป็นคนทำ คนสมัยก่อนมักมีความรู้ในเรื่องนี้พอสมควร คนที่ถูกของทางไสยศาสตร์ มนต์ดำ หรือภูตผีปีศาจ ซึ่งเป็นของที่ไม่ดีเข้ามาอยู่ภายในตัว จะทำให้เจ็บป่วยโดยไร้สาเหตุ บางคนเป็นบ้าไปก็มี บ้านไหนครวไน้นับถือครุหมอโนราก็จะบนบานให้ครุหมอมาช่วยรักษา ผ่านร่างทรง ซึ่งเป็นเสมือนช่องทางในการสื่อสาร บอกกล่าวกับลูกหลานว่าต้องแก้ไขอย่างไร จึงจะหายจากอาการป่วยไข้เหล่านี้ ระหว่างครุหมอโนรากับไสยศาสตร์มนต์ดำ จึงเป็นการต่อสู้กันระหว่างธรรมะกับอธรรม ความดีกับความชั่ว ของดีกับไม่ดี คนสมัยก่อนจึงเชื่อและศรัทธาในครุหมอโนรามาก เพราะช่วยให้หายป่วยไข้ เหมือนได้เกิดใหม่อีกครั้ง

ปัจจุบันไสยศาสตร์ยังคงมีอยู่ แต่คนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้มีน้อยลง การเจ็บป่วยด้วยเหตุนี้จึงลดน้อยลงไป ไม่มากเหมือนสมัยก่อน

บทบาทของโนราในการรักษาโรคในปัจจุบัน

การเหยียบเสน¹³

เสนเป็นเนื้องอกขึ้นตามร่างกาย ส่วนมากมักจะเป็นในเด็กเล็ก เป็นสีแดงลักษณะนูนๆ เชื่อกันว่าเป็นเสนมโนราห์ จะหายต่อเมื่อนายโรงทำพิธีเหยียบเสนให้หลังจบจากทำพิธีแทงเข้เสร็จแล้ว บางคนเหยียบครั้งเดียวก็หาย แต่หากไม่หายบางคนต้องเหยียบถึง 3 ครั้ง และต้องให้นายโรงที่ทำพิธีโรงครุเท่านั้น จึงจะทำพิธีเหยียบเสนได้ หากเป็นการรำโนราห์ในพิธีกรรมอื่นเหยียบไม่ได้ แต่ไม่จำกัดว่าโรงครุนั้นจะเป็นคณะเดิมหรือจะเป็นต่างคณะก็ได้

¹³ ข้อมูลจากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการสืบสานศิลปะพื้นบ้านมโนราห์ตำบลโคกสะบ้า

วิธีการเหยียบเสน

ใช้ถาด อาจเป็นถาดเงินหรือทองเหลือง ไม่ใช่ถาดพลาสติก ใส่น้ำ (จากหม้อน้ำมนต์) รินลงในถาด รวงข้าว ใบมีด เงินเหรียญษาปณ์ ให้เด็กยืนส่วนที่เป็นเสนลงไปในถาด นายโรงลงคาถาที่หัวแม่เท้า แล้วเอาเงินเหรียญวางทับลงบนเสน เอาเท้าซุ่มน้ำในถาดเหยียบลงบนเหรียญ ใช้พระขรรค์จีแล้ว กำกับด้วยคาถา

หัวหน้าคณะลงอักขระที่หัวแม่เท้า

ภาพ การเหยียบเสน โดยมโนราห์ประสิทธิ์ สุขคุ้ม
หัวหน้าคณะมโนราห์ประสิทธิ์ ศ.สังเวียนลูกพ่อช่วย

การแก้คนถูกของ/ถูกเกท

โนราจำเป็นต้องมีวิชาคาถาอาคมต่างๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ครูโนรา และที่ศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเองและจากผู้อื่น เพื่อทำหน้าที่หัวหน้าคณะมโนราห์หรือนายโรงได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งจำเป็นต้องรอบรู้ในสิ่งเหล่านี้

ครั้งหนึ่งทีมวิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะ ที่บ้านของโนราชบ ชัยเพชร หัวหน้าคณะมโนราห์ชบ สมจิตร ประดิษฐ์ศิลป์ และได้มีโอกาสเห็นการทำพิธีกรรมของโนราชบ ดังภาพ

ฟังจากเสียงบทสวดที่ขับโดยโนราชบ แม้ฟังไม่ออกและไม่เข้าใจหมายความว่า แต่ชวนให้ชนลูก
อย่างบอกไม่ถูก พิธีดูเข้มขลัง น่ากลัว ขณะเดียวกันก็แฝงไปด้วยความไว้นื้อเชื่อใจ ความเชื่อมั่น ความ
ศรัทธาที่คนป่วยและญาติมีต่อโนราชบผู้ประกอบพิธีกรรม

สอบถามลูกสาวได้ความว่า บิดาป่วยไข่มานานแล้ว ไปรักษาหมอหลวงก็ไม่หาย กินข้าวไม่ได้
เจ็บออดๆแอดๆตลอด ทำอย่างไรก็ไม่หาย มีแต่จะทรุดลง ร่างกายก็ผ่ายผอม หน้าหมองคล้ำ
สันนิษฐานว่าจะเกี่ยวข้องกับทางไสยศาสตร์ เพื่อนบ้านจึงได้แนะนำให้มาหาโนราชบ โนราชบบอกว่า
ชายคนนี้ถูกของจำพวกชิน ซึ่งอยู่ตามหัวโหด รอยต่อของเขตแดน ไม่ก็ตามห้วย เขามาทำให้ไข้ เพราะ
ต้องการที่จะกิน ต้องตั้งของเซ่นไหว้ให้เขา โนราชบได้บ่นบานว่าขอให้ชายคนนี้หายขึ้นมา แล้วจะตั้งให้
กิน และทำห่อเหมรยุไปให้ หากหายป่วยไข้ขึ้นมาจริงก็จะต้องตั้งให้ตามที่บ่นบานเอาไว้

ตัวอย่างของโนราชบ เป็นเหตุผลสนับสนุนการดำรงอยู่ของโนราจากอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึง
บทบาทที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของผู้คน โนรา โดยเฉพาะคนที่เห็นหน้าหน้าคณะมิได้ทำบทบาทเป็นเพียง
หัวหน้าคณะเท่านั้น เหนือขึ้นไป คือ การเป็นผู้สืบทอดวิชาคาถาอาคมต่างๆ เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์
ที่ตกทุกข์ได้ยากต่อไป

โอกาสในการแสดงโนรา

การแสดงของโนรานอกจากจะรำตามงานหรือเทศกาลแล้ว ยังต้องเดินทางไปแสดงตามบ้านอื่น
หรือหัวเมืองอื่นด้วย เรียก “โนราเดินโรง” หรือ “โนราเดินหน” เป็นการเสาะหาประสบการณ์ ฝึกทักษะ
ความชำนาญให้แก่คนในคณะ หลังฤดูเก็บเกี่ยวเอาข้าวขึ้นยุ้งฉางแล้ว ประมาณเดือนอ้ายปลายๆถึง
เดือนยี่ ก็เริ่มเดินโรงบางที่เดินทางเป็นแรมเดือน ถึงเดือนหกโนราก็กลับบ้านมาทำนาตามฤดูกาล¹⁴

สมัยนี้ไม่มีโนราเดินโรงอย่างสมัยก่อน คณะมโนราห์ประยุกต์ก็มีน้อย อย่างอำเภอนาโยงมี
มโนราห์ 21 คณะ เป็นคณะมโนราห์ประยุกต์เพียงคณะเดียว ที่เหลือเป็นคณะมโนราห์โบราณทั้งหมด
สามารถจัดกลุ่มคณะมโนราห์ในปัจจุบันได้ดังนี้

¹⁴ ข้อมูลจากหนังสือหลังม่านโนรา โดยชนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานสกว.ตรัง

กลุ่มที่ 1 คือ คณะมนโรร่าโบราณ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีมากที่สุด ของอำเภอนาโยงมีมากถึง 20 คณะ กลุ่มที่ 2 คือ คณะมนโรร่าประยุกต์ คำว่าประยุกต์คือ โนร่าร่าแสดงบนเวที มีนักร้อง มีทางเครื่อง ในอดีตมีแสดงละคร แต่ปัจจุบันได้ยกเลิกไปแล้ว ในจังหวัดตรังไม่ทราบว่ามีกี่คณะ แต่ในอำเภอนาโยงมีเพียงคณะเดียว คือ คณะมนโรร่าครั้นน้อยดาวรุ่ง กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มศิลปินโนร่าที่ไม่ได้ตั้งเป็นคณะมนโรร่า แต่มีความชำนาญในการร่ามนโรร่า คนกลุ่มนี้ได้แก่ นักศึกษาที่เรียนจบด้านนาฏศิลป์ นักเรียนในชั้นประถมหรือมัธยมที่หัดร่ามนโรร่าเป็นความสามารถพิเศษ หรือเป็นชมรมการแสดงในโรงเรียน

กลุ่มที่ 1 คณะมนโรร่าโบราณ

เกิดขึ้นมาพร้อมกับความเชื่อความศรัทธาและความศักดิ์สิทธิ์ของครุหมอ เป็นกลุ่มที่ดำรงอยู่ได้ อย่างยาวนานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และมีจำนวนมากที่สุด โอกาสในการแสดงของกลุ่มนี้ได้แก่ การร่า โรงครู คำครู แก้วเหมย และขึ้นหิ้ง ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นการแสดงที่ผูกติดอยู่กับพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับครุหมอโนร่าทั้งสิ้น

โดยมากคณะมนโรร่าโบราณจะรับชั้นหมากการแสดงเกือบทั้งปี ยกเว้นในเดือน 5 ซึ่งถือว่าเป็นเดือนว่าง และเดือน 10 ซึ่งเป็นเดือนที่ต้องเซ่นไหว้ครุหมอตายาย เดือนที่คนนิยมรับโนร่ามาร่าที่บ้าน ได้แก่ เดือน 4 เดือน 6 และเดือน 7 สามารถร่าได้ทั้งโรงครู โรงคำ แก้วเหมย ตั้งหิ้ง สามารถทำได้หมด และต้องจองคิวล่วงหน้าเป็นปี เงื่อนไขของการร่าคือต้องเข้าโรงวันพุธ ออกวันศุกร์ ถ้าวันศุกร์ไหนตรงกับวันพระ จะต้องออกวันเสาร์ ซึ่งแต่ละเดือนจะมีวันพุธประมาณ 4 ครั้ง ทำให้ในเดือนหนึ่งๆ โนร่าจะไม่มีพุธไหนที่ว่างเลย

มนโรร่าโรงครู

มนโรร่าโรงครูเป็นการร่าเพื่อบูชาครู บ้านไหนนับถือครุหมอโนร่าและมีหิ้งบูชาที่บ้านจะต้องรับมนโรร่ามาร่าเพื่อบูชาครุหมอ ซึ่งอาจกำหนดร่า 12 ปี ครั้ง 15 ปี ครั้ง แล้วแต่ได้สัญญาไว้กับครุหมอ และครุหมอยอมรับ เป็นข้อตกลงร่วมเป็นความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างครุหมอกับลูกหลานเชื้อสายโนร่า มนโรร่าโรงครูมักจัดขึ้นในเดือน 4 เดือน 6 และเดือน 7 ของทุกปี โดยมากจะรับมนโรร่าคณะเดิมมาร่า ซึ่งการรับโดยมากจะเป็นการตกลงกันข้ามปี เนื่องจากในเดือน 4 และเดือน 6 ของทุกปีมนโรร่าเกือบทุกคณะจะไม่มีคิวว่าง ระยะเวลาจึงต้องข้ามมาร่าเดือน 7 ด้วย ซึ่งการไปรับมนโรร่า เป็นหน้าที่ของเจ้าบ้านที่จะไปพูดคุยตกลงกับเจ้าของคณะมนโรร่าให้เรียบร้อย ซึ่งเรื่องที่จะต้องไปตกลงคือ วันเวลาที่แน่นอน ค่าราช และของที่ต้องเตรียม ซึ่งทางหัวหน้าคณะจะแจ้งมาเพื่อให้เจ้าบ้านได้เตรียมตัวล่วงหน้า

การร่ามนโรร่ามาร่าหากเลยระยะเวลาที่ได้สัญญาไว้กับครุหมอ ครุหมอก็จะมาเตือน เช่น บ้านไหนที่มีเด็กอ่อนหรือเด็กเล็ก ก็จะมาเตือนโดยทำให้เด็กร้องไห้ เป็นต้น แต่หากบ้านไหนสามารถจดจำระยะเวลาได้ ครุหมอก็ไม่ต้องมาเตือน โนร่าโรงครูใช้เวลาในการร่าทั้งหมด 2 คืน 3 วัน เข้าวันพุธออกวันศุกร์ พิธีจะเริ่มในวันพุธช่วงเย็นหรือค่ำ หลังจากที่โนร่าเดินทางมาถึงแล้ว

วันพุธ ตอนเช้าเจ้าของบ้านเตรียมงาน ช่วงเที่ยงหมอไหว้ภูมิเดินทางมาถึง บางคณะมีหมอไหว้ภูมิประจำคณะ บางคณะเจ้าบ้านต้องหามาเอง เมื่อหมอเดินทางมาถึง เจ้าบ้านเตรียมของไหว้ภูมิ

พร้อมเตรียมของทำบายศรี บายศรีจะทำชั้นตามจำนวนที่ได้บ่นไว้ โดยมาก 12 ปี บายศรีใช้ต้นกล้วย ตาที่ยังสาว ใบตองพับเป็นชั้น และใช้ดอกดาวเรือง เจ้าบ้านจะทำเอง หรือจ้างก็ได้ บายศรีจะอยู่ตรงเสา ภูมิของโรงโนรา เมื่อบายศรีเสร็จ หมอไหว้ภูมิจะทำพิธีนานร่วมสองถึงสามชั่วโมง เช่นเดียวกับการไหว้ ภูมิบ้านเรือน พิธีไหว้ภูมิโรงโนราจะต้องเสร็จสิ้นก่อนที่โนราจะเดินทางมาถึง สำหรับคณะโนราห์ก่อน ออกจากบ้านต้องบอกล่าวครุหมอตายายก่อน โดยตั้งหมากพลู 3 คำ จุดเทียน 1 เล่ม รูป 3 ดอก (โนรา เลื่อน) จุดเทียน 2 เล่ม รูป 12 ดอก (โนรานวย) ที่หิ้งครุหมที่บ้าน เพื่อบอกล่าวครุหมอตายายที่ตน นับถือว่าจะคณะโนราห์จะออกจากบ้านไปทำการแสดงแล้ว “ขอให้เดินทางปลอดภัย ทำอะไรขอให้ลืมหืม ชัย สำเร็จสมตั้งใจ สิ่งดีขอให้เข้าตัว สิ่งชั่วขอให้ห่างไกล”

ต่อจากนั้นลูกคู่ก็ตีเครื่องโหมโรง แต่จะไม่ตีครบทุกอย่าง ต้องเว้นไว้ 1 อย่าง ส่วนมากจะเว้นปี (ไม่ทราบสาเหตุ) จากนั้นออกเดินทางไปยังบ้านที่จะทำการแสดง โดยมากคณะโนราห์จะเดินทางไปถึง ประมาณห้าถึงหกโมงเย็น เมื่อคณะโนราห์เดินทางไปถึง เจ้าของบ้านต้องออกมาต้อนรับโดยเอาเชี่ยน (พาน) ยื่นให้กับหัวหน้าคณะโนราห์(นายโรง) ในเชี่ยนประกอบด้วย หมากพลู 12 คำ เทียน 1 เล่ม รูป 12 ดอก ข้าวตอกดอกไม้ไม่จำกัดจำนวน ดอกไม้ส่วนมากจะใช้ดอกดาวเรือง เนื่องจากเชื่อเป็นมงคล และ ห้ามใช้ดอกเข็ม เนื่องจากเชื่อแสดงถึงความแหลมคมที่แทงเจ็บปวด หลังจากที่หัวหน้าคณะรับเชี่ยน แล้วก็กล่าวทักทายปราศรัยกับเจ้าของบ้านครู่หนึ่ง จากนั้นเดินบั้งหรงรอบโรงโนรา 3 รอบ เสร็จแล้วเอา หมากพลู 3 คำ ตั้งที่เสภาภูมิ จุดเทียน 1 เล่ม รูป 3 ดอก หมากที่เหลือเอาใส่ในซุ่มโนรา ปักหลักกลางโรง และสี่มุมโรงเป็นการกำหนดอาณาเขตของโรง

เมื่อเสร็จพิธีของนายโรงแล้ว ลูกน้องก็ขึ้นฉาก(ม่าน) ชื่อคณะโนราห์ ม่านจะกั้นระหว่างห้อง แบ่งซึ่งเป็นห้องแต่งตัวของมโนราห์กับด้านหน้าซึ่งเป็นพื้นที่ในการแสดง จัดของทุกอย่างให้เข้าที่ รวมถึงการเตรียมเครื่องเสียงด้วย

เมื่อเตรียมของเสร็จแล้ว เวลาประมาณ 20.00 น.เจ้าของบ้านเตรียมหมากพลูถวายครุ มีหมาก 9 คำ เทียน 1 เล่ม รูป 9 ดอก เหล้าขาว 1 ขวด โนราก็เริ่มพิธีตีเครื่อง ยกเว้นปียังไม่เป่า(เว้น 1 อย่าง) นายโรงแต่งหน้า แต่งชุดโนราครบเครื่อง และเริ่มกาศครุ (กาศโรง) เชิญครุและตั้งบ้านตั้งเมือง คราวนี้ ดนตรีต้องประโคมทุกชิ้น

ของที่ต้องจัดเตรียมในพิธีนี้ คือ เอาหน้าพราน หน้าทาสี ยอดเทริด วางบนเสาครุกลางโรง จุด เทียนที่ฟิงราช บายศรี และจุดเทียนชัย พอโนราติกลองตั้งแรกเจ้าบ้านก็เริ่มตั้งสวดหนึ่งเหนียว หนึ่งจนสุก ไฟที่เตาห้ามดับไว้ 3 วัน 2 คืน หากดับไฟจุดต่อมาจากเทียนชัย หากที่เทียนชัยดับก็ไปต่อมาจากที่เตา บทที่นายโรงต้องรำในคืนแรกคือ เริ่มจากกาศครุ บทครุสอน สอนรำ ตั้งบ้านตั้งเมือง แล้วเชิญ เจ้าภาพและลูกหลานมาเช่นครุหมอเทวดา ซึ่งประกอบด้วยน้ำมะพร้าว น้ำหวาน และเหล้าขาว เช่นที่ ละคน แก้วละ 3 ครั้ง โดยนำหน้าพรานมาวางไว้ที่หมอนทั้งของเจ้าของบ้านและของคณะโนราห์

แล้วยกฟิงราชเจ้าบ้านกาศครุหมอตายาย ต่อด้วยบทพระยาโคทอง ชวนนายพรานออกไปหา พระยาโคทอง พาเข้าบ้านเจ้าเมือง (นายโรงเข้าโรงแล้วจะไม่กินข้าวจนกว่าทำพิธีตั้งบ้านตั้งเมืองเสร็จ ถอดชุดแล้วจึงกิน) หลังจากนั้นก็ปล่อยเด็กเล็กๆออกรำ อาจจะ 1 ชุดหรือ 2 ชุด แล้วแต่เวลา จบคืนแรก ต่างแยกย้ายกันไปพักผ่อน ยกเว้นนายโรงจะทิ้งโรงไม่ได้ ต้องอยู่ตลอด

วันพฤหัสบดี ประมาณ 9 โมงเช้า เจ้าบ้านต้องตั้งเครื่องเช่นไหว้บนพาลัย ได้แก่ หัวหมู 2 หัว ไก่ปากทอง 2 ตัว เป็ด 2 ตัว ขนมโค ขนมแดง ขนมขาว ขนมบ้า ขนมรุ พองลอง 12 หมับ ที่เก้า 2 ที่ ที่ลิบสอง 2 ที่ เหล้าขาว มะพร้าว น้ำหวาน ผลไม้ 3 อย่าง ของใต้พาลัย ได้แก่ ข้าวขาว ข้าวเหลือง ข้าวเหนียว ขนมแดง ขนมขาว ยำดิบ ยำสุก แกงส้มปลา ปลาจี่มีหัวมีหาง เหล้า น้ำหวาน

นายโรงเป็นผู้ทำพิธีเริ่มด้วยบทคุณครู (คุณเอ๋ยคุณครูเหมือนผั่งแม่ น้ำพระคงคา ฯลฯ) บทเชิญครู (สี่ สี สัสดีเจ้าข้าเอ๋ย ฯลฯ) จุฑรูปเทียนบนพาลัยจนหมดทุกเล่มแล้วทำพิธีกราบครู กราบครูเสร็จเช่นหน้าพาลัย เจ้าบ้านลูกหลานมานั่งเช่นพร้อมกัน

โนราพากินอาหารเช้าและเที่ยงรวมสองมื้อพร้อมกัน นั่งพักพอท้องหย่อนก็เริ่มพิธีต่อไป โดยเริ่มจาก กาศครู (นายโรงหรือคนที่ผูกผ้าใหญ่แล้วก็ได้) เสร็จแล้วรำบทหน้าศาล บทครูสอน บทสอนรำ และจบในภาคเช้า ตกบ่ายจะมีการทรงครูหมอ โดยนายโรงจะทำพิธีเชื้อและเชิญครูหมอ เชื้อคือการเชิญให้ครูหมอมาประทับทรง สำหรับร่างทรงที่ไม่เคยเป็นร่างทรงมาก่อน ต้องคลุมผ้าขาว ส่วนการเชิญไม่ต้องคลุมผ้า เนื่องจากเป็นร่างทรงประจำของตระกูลนั้นอยู่แล้ว เมื่อครูหมอมาประทับทรงนายโรงก็จะถามว่าที่ทำถูกต้องหรือไม่ และส่วนใหญ่ครูหมอจะขอเหล้าดื่ม และสูบใบจาก หากถูกต้องแล้วก็จะพูดคุยตกลงสำหรับการรำโนราห์ในครั้งต่อไปว่าจะกำหนดกี่ปีครั้ง จะมีการรำค่ำหรือไม่อย่างไร จากนั้นจะมีการแก้บนต่างๆ เช่น ออกพรานแก้บน รำถวายครูหมอตายาย ผูกผ้าปล่อย เป็นต้น เสร็จแล้วโนราใหญ่รำบทลมพัดชายเขา (ต่อจากบทครูสอน สอนรำ) บทฟ้าลั่น เสียที ดอกจิกดอกจัก ไชยชาย พลายงาม เสือเฒ่า (บทเสือเฒ่าเป็นบทเฉพาะของโนราตรี) แสงทองสวรรค์เอ๋ย ต่อจากนั้นจับบท 12 (บาลี 12 บท) มีเรื่องสังข์ทอง พระรถเมรี รามเกียรติ์ พระสุทนต์โนราห์ ฯลฯ รำถึงตอนเย็นก็พักรับประทานอาหาร

ช่วงค่ำเวลาประมาณ 20.00 น.ก็เริ่มโหมโรง จุฑเทียนที่เขียน 12 เขียน โนรา กาศครู คราวนี้อาจจะภาคแบบย่อได้ ต่อจากนั้นก็มิชู้ดเล็กรำโชว์ และลูกหลานเจ้าภาพจะมารำร่วมก็ได้ จนถึงเที่ยงคืนจึงเลิก

วันศุกร์ เวลาประมาณ 9.00 น. หลังจากเจ้าบ้านเปลี่ยนของเช่นที่เป็นของสดเรียบร้อยแล้วก็นำนั่งรวมในโรงโนราทำพิธีเช่นครูหมอตายายทั้งของโนราและของเจ้าภาพ เสร็จแล้วโนรากินข้าวพอ

หายอิมก็เริ่มแสดงทวนบทของวันพฤหัสบดี แล้วต่อยบทยบทยชาย บทปฐมฤดูเดือน 6 จับบท 12 (บาลี 12 บท) ไกรทอง ระไวระเวก ชี้นอนแก้วพี พญาหงส์ คล้องเลข 8 แล้วออกคล้องหงส์รอบเข้ (จระเข้) เข้าโรงหีบเขียนครุเชิงครุ กราบครุแล้วออกไปแทงเข้ เสร็จแล้วกรวดน้ำ ต่อยบทยบทยชาสาธาชาหมอน ชาบทางนกกอก (เย็นมาแล้วจะเหมราดูแล้วมันหงาไปทั้งป่า) บทยามเย็น บทยางกระแวง เช่นครุหมอเวธาฟ้าดิน ส่งเวธา ทำพิธีตัดเหมราย ตัดจาก ตัดบายศรี ต่อยบทยบทยพระยากรุสิน (จบ) เจ้าบ้านเลี้ยงเหนียวหนึ่งกับน้ำถั่วต้ม

มโนราห์โรงค้ำครุ¹⁵

สาเหตุที่ต้องร้ามโนราห์ค้ำครุเนื่องจากการสัญญาไว้กับครุหมอว่าจะร้ามโนราห์โรงครุ แต่บางบ้านบ่นไว้นานเกินไป จนครุหมอต้องมาเตือน โดยการทำโทษให้ลูกหลานเจ็บไข้ไม่สบาย ฉะนั้นเพื่อเป็นการให้ครุหมอรู้ว่าลูกหลานยังไม่ลืมสัญญาก็โดยการร้ามโนราห์ค้ำครุ เช่น บ่นไว้ 10 ปี จะร้ามโนราห์ค้ำครุครั้งหนึ่งเมื่อเวลาผ่านไปสัก 5 ปี ก็ร้ามโนราห์ค้ำครุเสียก่อน ซึ่งจะลดค่าใช้จ่ายและภาระลงไปมากกว่าการร้ามโรงครุ เพราะใช้เวลาแค่ 1 คืนกับ 2 วัน คือ เข้าวันพุธออกวันพฤหัสบดี และไม่มีการแทงจระเข้

มโนราห์เข้าโรงค้ำครุในตอนเย็นของวันพุธ ตอนกลางคืนมีการภาศครุ ตั้งบ้านตั้งเมืองและนางรำออกรำถวายเป็นชุดๆไป รุ่งเช้าวันพฤหัสบดีเจ้าของบ้านก็เตรียมของเช่นไหว้ครุหมอเหมือนกับการร้ามโนราห์โรงครุ ตอนสายๆนางรำก็จะออกรำอีกจนประมาณ 16 นาฬิกา นายโรงก็จะเรียกลูกหลานที่เป็นเจ้าของบ้านมารวมกันในโรงมโนราห์ ทำพิธีเช่นไหว้ครุหมออีกครั้งหนึ่ง เป็นอันจบพิธี

มโนราห์โรงเหมราย¹⁶

มโนราห์แก้มหารุย หมายถึงมโนราห์รำแก้มบ เนื่องจากคนที่มีเชื้อสายมโนราห์เกิดเจ็บไข้ไม่สบายโดยไม่ทราบสาเหตุ หรือเป็นการบนบานเพื่อของในสิ่งที่ต้องการ เช่น ไม่ให้ลูกติดทหาร ให้ลูกสอบเข้าทำงานได้ ให้ทำมาค้าขึ้น เป็นต้น โดยอาจจะบนบานเองหรือหากเจ็บป่วยอาการหนักก็ต้องให้นายมโนราห์มาบนบานให้ แล้วทำเป็นห่อเหมรายไว้ ในห่อเหมรายจะมีหมาก พลุ รูป เทียน ดอกไม้ ข้าวตอกเงิน โดยห่อเป็นจุกห่อด้วยด้ายแดง ด้ายขาว เขวนไว้ใต้หลังคาหรือวางไว้บนหิ้งครุหมอ เมื่อการบนบานได้ผลก็ต้องรับมโนราห์มารำถวาย ใช้เวลาในวันพฤหัสบดีวันเดียว

ตอนเช้าของวันพฤหัสบดีมโนราห์ต้องเข้าโรงเริ่มพิธีภาศครุและเช่นไหว้ครุหมอ (เครื่องเช่นไหว้เหมือนกับมโนราห์โรงครุ) เวลาประมาณ 10 โมงเช้า นางรำก็ออกรำจนถึงเวลาประมาณ 15.00 น. ก็จะทำพิธีตัดเหมราย (แก้มบ) เป็นอันเสร็จพิธี

หมายเหตุ โรงค้ำครุและโรงเหมรายไม่มีการตั้งยอดเทริด

พิธีขึ้นหิ้ง/ตั้งหิ้ง

หิ้งมโนราห์ คือ ที่ที่ครุหมอตายายมาพักหรือสถิตอยู่เพื่อมาคอยคุ้มครองดูแลลูกหลาน บางทีก็ให้โชคให้ลาภด้วย สาเหตุที่ต้องตั้งหิ้งมีอยู่สองประการ คือ

¹⁵ ข้อมูลจากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการสืบสานศิลปะพื้นบ้านมโนราห์โบราณตำบลโคกสะบ้า

¹⁶ ข้อมูลจากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการสืบสานศิลปะพื้นบ้านมโนราห์โบราณตำบลโคกสะบ้า

1. หิ้งใหญ่จะตั้งที่บ้านหัวหน้าคณะมนโธราห์ หรือบ้านที่เป็นต้นตระกูลของแต่ละสายสกุล เพื่อให้ญาติมาเช่นไหว้บูชาด้วยกัน เช่นในการไหว้ครูเดือน 6 หรือตั้งตายายในเดือน 10 เป็นต้น
2. หิ้งพัก เป็นหิ้งที่ตั้งตามบ้านทั่วไป สาเหตุที่ต้องตั้งเพราะว่าบางทีลูกหลานถูกครูหมอบอกกระทำที่เรียกว่าถูกครูหมอบ ป่วยไข้รักษาอย่างไรก็ไม่หาย เมื่อไปหาคนทรงครูหมอบ แล้วบอกว่าครูหมอบตายายอยากมาอยู่ด้วย ก็เลยต้องตั้งหิ้งให้ท่านมาพัก ลูกหลานก็หายจากป่วยไข้ซึ่งเป็นเรื่องเหลือเชื่อ แต่ก็ปรากฏให้เห็นจริงมานักต่อนักแล้ว

ขั้นตอนของพิธีขึ้นหิ้ง หรือตั้งหิ้ง

1. เตรียมหิ้งติดไว้ที่ฝาบ้านให้หันไปทางทิศเหนือ สูงเหนือศีรษะพอสมควรให้จัดรูปเทียนได้ง่าย เมื่อก่อนหิ้งทำด้วยไม้แผ่นเดียว สั้นๆ เรียกว่าหัวदान พอดีพานหมากพลูและตั้งหน้าพรานได้เท่านั้น แต่ปัจจุบันนิยมทำเป็นหิ้งสองชั้น มีเสาขึ้นไปข้างบนสี่เสา เพื่อผูกผ้าตัดเพดาน ส่วนไม้ที่ใช้ก็มักใช้ไม้ที่ชื่อเป็นมงคล เช่น ขนุน ยอ หรือไม้หลุมพอบ เพราะว่าเป็นไม้เนื้อแน่น แสดงถึงความเหนียวแน่น มั่นคงนั่นเอง
2. เตรียมอุปกรณ์ต่างๆในการทำพิธี
 - 1) เขียนนครู (เขียนหมายถึงพาน) ในเขียนใส่บายศรี 3 ยอด หมากพลู 12 คำ (ถ้าครูน้อยหรือหิ้งพักใช้ 9 คำ) เทียน 1 เล่ม เงินไม่จำกัดจำนวน
 - 2) ข้าว 9 สำหรับเช่นไหว้เทวดา
ข้าว 12 สำหรับเช่นไหว้ครูหมอบตายาย
(ข้าว 9 ข้าว 12 หมายถึงการจัดอาหารลงในถาดให้ได้ 9 อย่าง และ 12 อย่าง)
 - 3) สาตจูด (เสื่อกระจูด) 1 ผืน ผ้าขาว 1 ผืน หมอน 1 ใบ
 - 4) ผ้าหึงคู่ ชายคู่ (หมายถึงมีทั้งเสื่อและผ้าหึง)
 - 5) ยอดเทริด หน้าพราน หน้าทาสี เพื่อให้ครบองค์ 3 คือ เจ้าเมือง ราชนี ทหารเทริด แทน กษัตริย์ เรียกว่ามงกุฎทอง (เทริดไม่ตั้งก็ได้เพราะว่าโนราสวมอยู่แล้ว)
หน้าทาสี แทน ราชนี เป็นตัวแทนฝ่ายหญิง พวกทาสี ทาสา นางสนม กรมวัง หน้าพราน แทน ทหาร และครูหมอบฝ่ายชาย
 - 6) หวี กระจก กรรไกร มีดโกน หินลับมีด เข็ม ด้าย
 - 7) แป้งจันทร์มันหอม น้ำมัน น้ำปรุง เพื่อตายายได้บิ๊ดแป้งแต่งหน้าได้ดับแดงแต่งตัว (จัดแจงแต่งตัว)
3. การจัดวางเครื่องบูชา
 - 1) ปูเสื่อกระจูดแล้ววางหมอนไว้บนสุด แล้วปูผ้าขาวทับ เหนือหมอนมีหมากเรียงหมอน 9 คำ เทียนราย 9 เล่ม เพื่อบูชาเทวดา ส่วนบนหมอนวางยอดเทริด (ไม่วางก็ได้เพราะว่าโนราใส่อยู่แล้ว) หน้าพราน และหน้าทาสี
 - 2) ข้างหัวหมอนด้านซ้ายวางผ้าหึงคู่ ด้านขวาวางผ้าชายคู่

- 3) ต่ำลงมาทางด้านซ้ายวางพองลา 3 หมับ ในแต่ละหมับมีพอง 3 แผ่น ลา 3 แผ่น หมากม้วน 3 คำ (หมากผูกติดกับพลม้วนตามยาว) เทียน 1 เล่ม รูป 3 ดอก ข้าว ถ้วย น้ำขัน อาหารทุกอย่างอย่างละถ้วย (ไม่ต้องจัดใส่ถาด สำหรับเซ่นปู่ย่าตายาย) ผลไม้ 3 ชนิด กล้วยน้ำว่า 1 หวี อ้อย 3 ท่อน ปลาปิ้ง 1 จาน ข้าวเหนียว ข้าวเหนียวเหลือง อย่างละ 1 จานใหญ่ ทางขวามือ ตั้งของความี หัวหมูคาบหาง 1 หัว เป็ด 1 ตัว ไก่ 1 ตัว ไข่สุก ไข่ดิบ (ไข่สำหรับเซ่นทวดเสื่อ ทวดงู)
 - 4) น้ำเซ่นมี น้ำสวรรค์ คือ น้ำมะพร้าว
น้ำจันทร์ คือ น้ำเหล้า (ส่วนมากใช้เหล้าขาว)
น้ำหวาน ปัจจุบันนิยมใช้น้ำอัดลมสีแดง (สีแดงเป็นสีมงคล)
น้ำบริสุทธิ์
เหล้าเซียงจัน ถือเป็นเหล้ายาสำหรับบรรพบุรุษที่เป็นคนจีน
4. ขั้นตอนการทำพิธีขึ้นหิ้ง
- 1) ทำพิธีเปิดพิธีลูกคู่โหมโรงเซตเครื่องรับตายาย 1 เพลง
 - 2) โนราแต่งเครื่องใหญ่ครบชุดเริ่มภาศครู ต่อด้วยบทคุณครู และเชิญครูโดยบทสัสดี
 - 3) ไหว้พระชุมนุมครู ทำน้ำมนต์ (ไว้พรมให้เจ้าบ้าน)
 - 4) ถวายเครื่องเซ่น พวกาอาหารการกินให้ตายาย
 - 5) พาเขียนครูขึ้นหิ้งโดยโนรา และให้เจ้าบ้านลูกหลานจับสายสิญจน์ต่อกัน
 - 6) โนรารำถวายครูหมอนหน้าหิ้งและรำ 12 บท (บทอะไรก็ได้ให้ครบ 12)
 - 7) รำท่าครู 12 ท่า
 - 8) ส่งเทวดาองค์เล็กองค์น้อยที่เชิญมาแล้วไปรดดอกไม้
 - 9) เจ้าบ้านเอาเงิน 3 บาทมาทอนผ้าหึงคู่ ชายคู่ กลับไปเก็บไว้หรือเอาไปใช้ก็ได้ ตอนรับผ้าให้พูดว่า “พุทธรังรับเงิน ชัมมังรับทอง สังฆังรับข้าวของ ให้เงินทองไหลมาเทมา ขึ้นชื่ออออแอ ลือชื่อออออา” แล้วเจ้าบ้านก็รับผ้าไป
 - 10) พิธีดับพระเคราะห์ โดยโนราจะจับพลู 2 ใบ ให้เจ้าบ้านกุมเอาไว้ แล้วว่าตามโนราว่า “ พุทธรังดับทุกข์ ชัมมังดับโศก สังฆังดับโรค ดับโศกดับภัย ดับพระเคราะห์เสียดจิงโหร (จัญไร) ดับไฟทั้ง 2 กอง (ไฟ 2 กอง คือ ไฟในเขียนครู มีเขียน 9 กับเขียน 12) ให้วินาศสันติ” แล้วโนราจะว่าคาถาถอดเสียดจัญไร แล้วให้เจ้าบ้านเอาใบพลูดับไฟที่เขียนในเขียนครู
 - 11) กรวดน้ำให้ดวงวิญญาณทุก ๆ ดวง แล้วโนรารำปลงท่า (ท่าจบ)

5. การย้ายหิ้ง

บ้านไหนที่สร้างบ้านใหม่หรือย้ายบ้าน ต้องย้ายหิ้งครุหมอบไปด้วย โดยโนราใหญ่ต้องไปทำพิธีชุมนุมครูเชิญมา และเอาของที่อยู่บนหิ้งมาด้วย และเมื่อมาถึงหิ้งใหม่ก็ต้องชุมนุมครูอีกทีหนึ่ง ส่วนบ้านไหนที่บรรพบุรุษตายไปลูกหลานไม่รับหิ้งต่อก็ให้โนรามารับไปไว้ที่หิ้งครุบ้านโนราใหญ่ได้ (หากรื้อบ้านเพื่อที่จะสร้างใหม่จำเป็นต้องรื้อหิ้งด้วย ก็ให้โนรามารับ)

ชุมนุมครูแล้วกาออกชื่อและเชิญไปฝากไว้บ้านโนราห์ก่อนได้ หรือบ้านไหนไม่มีที่อยู่แล้ว อาจจะขายบ้าน แล้วไปเช่าบ้านหรือไปอาศัยบ้านของคนอื่นอยู่ เชี่ยกับหน้าพรานไม่รู้จะไว้ที่ไหน ก็สามารถนำไปฝากไว้ที่หิ้งใหญ่ของญาติที่มีเชื้อสายเดียวกันได้ แต่ต้องทำพิธีชุมนุมครูเหมือนเดิม)

โอกาสในการแสดงโนราห์ของคณะมโนราห์โบราณขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความศรัทธา และความศักดิ์สิทธิ์ของครูหมอนโนรา ทรายใดที่ยังมีครูหมอนโนรา คณะมโนราห์จะไม่สูญหายไป แต่ปีจะมีคนมารับมโนราห์ไปรำตามที่ได้กล่าวไปแล้ว อาทิ มโนราห์โรงครู ซึ่งแม้แต่ละบ้านจะบ่นไว้กับครูหมอนว่าจะรำ 12 ปีครั้ง หรือ 15 ปีครั้ง ซึ่งอาจจะมองว่านานกว่าจะได้รำโรงครูในแต่ละครั้ง แต่คนที่นับถือครูหมอนโนรา มีมาก ปีนี้ครบรอบบ้านนี้ ปีหน้าครบรอบบ้านโน้น ทำให้ในปีหนึ่งๆ คณะมโนราห์ไม่ได้ว่างเว้นในการแสดงเลย

และเจ้าบ้านที่รับคณะมโนราห์มารำ มักมีความเชื่อต่อๆกันมาว่าหากเคยรับมโนราห์คณะไหนมารำ ก็จะได้รับคณะนั้นมารำตลอด แม้ว่าเวลาผ่านไปมีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าคณะ แต่ก็ยังคงเชื่อมั่นในคณะนั้นๆ อาจเป็นเพราะคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี และด้วยผลงานของคณะมโนราห์ที่แสดงได้อย่างประทับใจและพิธีกรรมที่ต้องครบถ้วน เป็นที่พอใจของครูหมอนโนรา เจ้าบ้าน และผู้ชม

กลุ่มที่ 2 คณะมโนราห์ประยุกต์

รูปแบบการแสดงจะต่างกับคณะมโนราห์โบราณ อำเภอนาโยงมีเพียงคณะเดียว คือ มโนราห์ครั้นน้อยดาวรุ่ง หัวหน้าคณะ คือ นายครั้น เอียดจ้อย ฝึกหัดรำโนราห์กับโนราเลื่อน พูลสุด หัวหน้าคณะเลื่อนน้อยทิวศิลป์ ต่อมาได้ออกรำหาประสบการณ์กับคณะมโนราห์เต็มเมืองตรัง (เต็ม วิน วาด) ซึ่งเป็นมโนราห์คนแรก ที่นำการแสดงละครมาประยุกต์กับการแสดงมโนราห์ จนทำให้โนราเต็มมีชื่อเสียงโด่งดังและเป็นที่รู้จักไปทั่วภาคใต้ โนราครั้นรำหาประสบการณ์อยู่กับโนราเต็ม 11 ปี ก็ตั้งคณะเป็นของตนเอง เหตุที่ตั้งคณะมโนราห์ประยุกต์ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากโนราเต็ม อีกประการหนึ่งเห็นว่าคณะมโนราห์แบบโบราณมีจำนวนมากแล้ว

ปัจจุบันคณะมโนราห์ครั้นน้อยดาวรุ่งยังคงรับงานแสดงอย่างต่อเนื่องทั้งในและนอกจังหวัด มีนักแสดงในคณะราว 40 คน อยู่ในวงคีร์อฎาติกันทั้งหมด คิดค่าแสดงคืนละ 40,000 บาท จุดเด่นของคณะ คือ นักร้องและนักแสดง

ลำดับการแสดงของโนราประยุกต์ เริ่ม ตั้งแต่กาศครู โนราออกรำ 2-3 ชุด ไต่กลอนสด (มุตโต) จากนั้นเป็นวงดนตรี มีนักร้อง แดนเซอร์ สมัยก่อนมีแสดงละครด้วย แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว “สมัยนี้กาศครูรำสองถึงสามชุด ไต่กลอน รอให้คนรำแต่งตัว เพราะว่าคนรำก็คือแดนเซอร์กันในตัว คนหนึ่งทำหลายหน้าที่ ตอนนี้ไม่แสดงละครแล้ว เพราะว่าไม่มีใครแล รำและเล่นดนตรีเป็นหลัก แต่ก็ขึ้นกับเจ้าภาพด้วย ถ้าเจ้าภาพให้เล่นละครก็เล่น” โนราวสันต์ สิบสังข์ หรือโนราเกีย บุตรเขยของโนราครั้นกล่าว การดำรงอยู่ของคณะมโนราห์ประยุกต์นั้นขึ้นอยู่กับ การปรับตัวให้เข้ากับสภาวะเศรษฐกิจ ดังที่โนราเกียเล่าให้ฟังว่า

“ถ้าเศรษฐกิจถดถอย เราก็ถดถอยเหมือนเดิม สมัยแต่แรกย้อนไปไม่ถึงสิบปี เดือนทั้งเดือนโนราติดหมด ให้เริ่มช่วงหน้าแล้ง ตั้งแต่ลอยกระทงมาจนพฤษภาคมเดือน11 หยุดตอนลากพระ ติดหมดทั่วไปไม่เฉพาะแต่จังหวัดตรัง ไม่ใช่ว่า รถที่สร้างก็มาจากเบี้ยของโนรา แต่เราต้องรู้จักเก็บ งานที่มารับมาก คืองานรายการ ถ้าจะมีนักจัดรายการมีการแข่งขันมโนราห์ หนึ่งทะเลงู คำเรียกว่าปัดวิก เราก็ล้อมรั้วเก็บตั้งค้โดยที่มีเจ้าภาพมารับไป มีหนึ่งฉาย โนรา หนึ่งลุง เศรษฐกิจดี สมมติว่าโนราเมื่อก่อนค่าราชสองพันถึงสองพันห้า อย่าลืมน่าปลาโลห่าบาทหกบาท ตอนนีปลาโลห่าร้อยกว่า ราชโนราก็สูงขึ้น พอสูงขึ้น คนก็ไม่รู้เอาเบี้ยมาแต่ไหน เพราะว่าอย่างกิ้ง ปลาขึ้น มันถดถอย นี่มาหนักๆช่วงสามปีที่ผ่านมามาแต่แรก ร้าทั้งคืนทั้งวันช่วงที่ติดมาก ๆ เหมือนกันทุกคณะ ตอนที่ผมมาใหม่ ค่าราชประมาณสองพัน นักแสดงค่าตัวน้อย ช่วงนั้นไปรถคันเดียว รวมอุปกรณ์ทุกอย่าง ไม่ใหญ่โต ตู้ลำโพง มีข้างละลูกสองลูก เป็นท้ายงอน ตอนนีเครื่องเสียงมันใหญ่โตตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ตอนที่ยางโลห่าร้อยสองร้อยโนราพอได้เที่ยว พออย่างงเขาไม่รู้เอามาแต่ไหน เพราะว่าภาคใต้เราขายเป็นอาชีพหลักอยู่แล้ว เก็บหอมรอมริบ คนประหยัด ถ้าเราช่วงนี้ก็มีงานวัด งานประเพณี หลวงมิ่งบ งานหนัก เช่น งานบนต่าง ๆ ให้ลูกสอบได้นายร้อย แต่ถ้ารับไปร้าหนักๆเหมือนแต่แรก ไม่มีใครเสี่ยง เอ่ยก็ขาดทุนอยู่แล้ว อีกอย่างวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยี จำพวกทีวี ซีดี วีซีดี พัฒนามาก ไม่ไปแลโนรา ดนตรีก็มาแสดงบ่อย โรงเรียนก็ทำวงดนตรีมาก ค่าใช้จ่ายน้อยกว่ารับโนรา ตอนนีถ้าไปแสดงในตรังสามหมื่นห้า แต่สามหมื่นห้าปันกันแล้ว นายหัวไม่รู้เหลือถึงสองพันมา ย่าปรีอให้เจ้าภาพอยู่ได้ ลูกน้องอยู่ได้ นายหัวอยู่ได้ ต้องอยู่บนความพอใจของทุกฝ่าย ทุกฝ่ายอยู่ได้ ต่างจังหวัดก็แล้วแต่ระยะทาง สามสิบปี ค่าราชเปลี่ยนแปลงไป อุปกรณ์ไม่มาก ไปคันเดียว ถ้าเราไม่พัฒนามาซบเซาอยู่ เราก็ไม่ทันเพื่อน เราคงสภาพ แต่เจ้าภาพเขาจะรับมืออย่างไร มีเงินทุนพอที่จะรับโนราได้หรือไม่ ในบรรดาโนราของเราค่าราชน้อยกว่าเพื่อน วันก่อนพัทลุงมาร้าที่งานลาซังสี่หมื่นแปด เราร้าสามหมื่น ปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงปีต่อปีไม่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ เจ้าภาพไม่ค่อยรับเพราะว่าเศรษฐกิจไม่ดี แต่การแสดงของเราจะมีการปรับปรุงการแสดงในทุกๆปี เราต้องหาบทใหม่ๆ บทโบราณ มาให้คนดูบ้าง ชวนเด็กมาซ้อมเพลง ของเราเริ่มแสดงเร็ว พอพลบค่ำแต่งหน้า แต่งตัวแล้ว จำนวนนักแสดงในคณะประมาณสี่สิบห้าคน เวลาปิดเทอมก็ห้าสิบคน นักแสดงอยู่ในเครือญาติ เพื่อนบ้าน มีนักเรียนด้วย”

สิ่งที่ทำให้คณะมโนราห์ประยุกต์ดำรงอยู่มาได้จนถึงปัจจุบัน คือ การปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม เศรษฐกิจในยุคนี้ๆ “ช่วงนี้มีงานอีเว้นมาก มีการร้าโชว์ แสดงละครงานเกี่ยวกับงานสตรี เป็นการปรับตัวอย่างหนึ่ง เราจัดให้ได้ตามความต้องการ ค่าใช้จ่ายไม่มาก ไม่ต้องไปครบทุกคน”

กลุ่มที่ 3 กลุ่มศิลปินโนราอิสระ

เป็นกลุ่มที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ดังที่ได้เคยกล่าวไปข้างต้น ว่าส่วนมากเป็นมโนราห์ที่ไม่ได้มีคณะเป็นของตนเอง ไม่ได้สังกัดคณะมโนราห์โบราณคณะใดคณะหนึ่งเป็นประจำ แต่สามารถไปร้าได้ทุกคณะ กลุ่มศิลปินโนราอิสระสามารถแบ่งย่อยได้อีกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก คือ กลุ่มมโนราห์ที่ได้ผ่านการฝึกหัดร้ามโนราห์มาตั้งแต่เด็ก เป็นโนราเพราะถูกเลือกโดยครูหมอ เมื่อโตขึ้นออกร้าหา

ประสบการณ์เงินเกิดความชำนาญ สามารถทำพิธีกรรมตามแบบโนราโบราณได้ ขณะเดียวกันก็รับรำแสดงตามงานต่าง ๆ ควบคู่กันไปด้วย

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มมโนราห์ที่รำมโนราห์เป็นผ่านการเรียน เช่น กลุ่มนักศึกษานาฏศิลป์ นักเรียนในสังกัดชมรมนาฏศิลป์ในโรงเรียนมัธยม เป็นต้น กลุ่มนี้โดยมากเป็นโนราเพราะใจรัก ไม่ได้เกิดจากถูกครูหมอบรรเทาเหมือนกับโนราในกลุ่มแรก หลายคนเข้าพิธีกรรมครอบครูตามแบบโนรา ขณะที่หลายคนไม่ได้ผ่านพิธีกรรม แต่รำเพื่อการแสดงทางวัฒนธรรมเท่านั้น

โอกาสที่จะแสดงมโนราห์ของกลุ่มนี้ คือ งานประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่หน่วยงานราชการจัดขึ้น วัตถุประสงค์ในการรำเพื่ออวดความสวยงามของท่ารำ ความพร้อมเพียงของนางรำ ไม่ได้เน้นพิธีกรรมความเชื่อเหมือนมโนราห์โบราณเท่าใดนัก

ค่าราชโนรา

ค่าราช¹⁷ หมายถึง ค่าแสดง เรียกว่าค่ายกครู คือ ยกเงินที่เจ้าภาพให้ขึ้นถวายครู ครูโนราเป็นครูชั้นสูง ขึ้น “ราชครู” เงินบูชาครูจึงเรียกค่าราช “ค่าถวายราชครู” เวลาไปรับงานคนกันเอง นายโรงจะออกตัวว่าตัวเองและเด็ก ๆ ในคณะไม่ต้องเอาอะไรก็ได้ แต่ค่าราชครู ค่ายกครู จะงดไม่ได้ ละเมิดจารีตครูจะอันตราย

ย้อนไปในสมัยรัชกาลที่ 6 ประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา ค่าราชโนราแค่ 2 บาท ดังปรากฏในหนังสือจดหมายเหตุเสด็จประพาส (เมืองตรัง) พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 ได้กล่าวถึงค่าราชโนราไว้ดังนี้ “เวลาค่าเสวยแล้วได้ทอดพระเนตร มโนราพิเศษ ซึ่งจัดขึ้นมามีถวายบนเนินหน้ามุขตำหนัก เป็นโรงผสม เพราะฉะนั้นมีตัวนายโรง 2 คน ตัวตี ๆ อีก 3 คน พราน 2 คน และยังมีพวกแกระ และอื่น ๆ รวมเบ็ดเสร็จเห็นจะได้สัก 30 คน แต่ถึงโรงใหญ่เท่านั้นค่าหากก็ 2 บาทเท่านั้น ถ้าเป็นละครบางกอกก็ตาย แต่มโนราพอแล้ว เพราะไม่ต้องซื้ออะไรกิน ไปไหนชาวบ้านต้องเลี้ยงตลอดทาง ราวกับเจ้าหรือขุนนางใหญ่”

เมื่อประมาณสิบปีที่แล้ว ค่าราชโรงครูประมาณ 15,000 - 20,000 บาท โรงเหมรยประมาณ 7,000 - 8,000 บาท ค่ายครูประมาณ 3,500-4,000 บาท¹⁸ ปัจจุบันค่าราชโนราเพิ่มมากขึ้นตามค่าครองชีพที่สูงขึ้นและยุคสมัยที่เปลี่ยนไป สิ่งที่ไม่เปลี่ยนตาม คือ จรรยาบรรณของโนราที่ไม่เอารัดเอาเปรียบเจ้าบ้าน ขณะเดียวกันก็เพียงพอที่จะเลี้ยงชีพของตัวเองและชาวคณะได้โดยไม่เดือดร้อนจนเกินไปนัก ค่าราชจึงเป็นความพึงพอใจทั้งสองฝ่าย เป็นเงื่อนไขที่ได้ตกลงกันตั้งแต่เริ่มแรกตอนไปยื่นขันหมากรับโนรามารำแล้ว

ค่าราชโนราในปัจจุบัน(ข้อมูลเฉพาะโนรานาโยง) โรงครูอยู่ระหว่าง 40,000-70,000 บาท ตามเงื่อนไขระยะทาง หากรำภายในหมู่บ้านหรือตำบลเดียวกันกับคณะมโนราห์ หรือที่เรียกว่ารำในบ้าน ก็ไม่มีค่าเดินทาง ค่าราชก็จะลดลงมา ตรงข้ามหากจะไปรำต่างอำเภอหรือต่างจังหวัด ต้องคิดค่าราชในอัตราที่สูง เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพิ่มเข้ามา โรงเหมรยอยู่ที่ 20,000-40,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ารำกี่วันด้วย

¹⁷ ให้ความหมายโดยอาจารย์สมเจตนา มุณีไม้มย นักวิชาการอิสระ และที่ปรึกษาสกว.ตรัง

¹⁸ ข้อมูลจากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการสืบสานศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

นอกจากเงื่อนไขของระยะทางแล้ว จำนวนนักแสดงในคณะก็เป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ทำให้มนราห์แต่ละคณะ คิดค่าราชในอัตราที่ไม่เท่ากัน คณะที่เป็นโรงใหญ่มีจำนวนนักแสดงมาก ย่อมคิดค่าราชในอัตราที่สูงกว่าคณะที่มีนักแสดงน้อยกว่า ทั้งนี้ต้องคิดบนพื้นฐานความอยู่รอดของชาวคณะและภาระที่เพิ่มมากขึ้นด้วย สมัยก่อนโรงโนราห์เจ้าบ้านต้องเป็นคนปลูกสร้างเอง โดยขอแรงญาติๆ และเพื่อนบ้านมาช่วยใช้เวลา 2-3 วันกว่าจะแล้วเสร็จ ต่างกับตอนนี้ที่เป็นโรงสำเร็จ ใช้เวลาประกอบไม่ถึงหนึ่งชั่วโมงก็เสร็จเรียบร้อย คณะมนราห์จึงต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในส่วนของโรงโนราห์เองรวมถึงเครื่องเสียงด้วย บางคณะมีโรงโนราห์และเครื่องเสียงเป็นของตัวเอง ก็ไม่ต้องแบกภาระค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ แต่คณะที่ไม่มีก็จำเป็นต้องเช่า และต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด โดยที่ไม่เรียกเพิ่มจากเจ้าบ้าน

และเมื่อเสร็จพิธีบางคณะมีธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติว่าต้องคืนค่าราชให้กับเจ้าของบ้านไม่มากนักน้อย เพื่อเป็นเงินขวัญถุง ไม่รับเงินนั้นมาทั้งหมด

พัฒนาการโนรา

โนราตรังในอดีต

จากเอกสารจดหมายเหตุเสด็จประพาส (เมืองตรัง) พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นเอกสารเผยแพร่จากจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตรังบันทึกเกี่ยวกับมโนราห์ไว้ดังนี้

“มโนราห์ที่เมืองนี้มีคนนิยมมาก เจ้าคุณรัชฎาเล่าว่าเมื่อแรกๆ ท่านมาเป็นเจ้าเมืองตรังนี้ เป็นธรรมเนียมผู้ชายไปขอลูกสาว ฝ่ายบิดามารดาถามก่อน 2 ข้อ คือ รำมโนราห์เป็นหรือไม่กับขบโมยควาย เป็นหรือไม่ ถ้าไม่เป็นทั้งสองอย่างไม่ยอมยกลูกสาวให้ เพราะบิดามารดาของผู้หญิงแลไม่เห็นว่าจะเลี้ยงเมียได้อย่างไร พวกโนราห์ที่จริงอยู่ข้างจะมีเก้ง เพราะต้องเป็นคนทีคล่องและเข้าใจอะไรๆ ง่ายๆ จึงจะเป็นมโนราห์ได้ เจ้าคุณรัชฎาท่านเอามาใช้อยู่หลายคน สังเกตว่าเป็นคนคล่องๆ ดีมาก และมักมีวิชาเบ็ดเตล็ดต่างๆ อย่างเช่นเมื่อเย็นนี้ได้ยินเสียงสุนัขเห่าหอนอยู่ข้างตำหนัก นายเหลววิ่งออกไปตรวจเข้าใจว่าเป็นพวกพ้องของตน ประเดี๋ยวก็วิ่งเข้ามา จึงเกิดสงสัยพากันออกไปดู ก็ไม่เห็นสุนัขอันใด นายเกื้อพูดขึ้นว่าเห็นจะเป็นคนเสียแล้ว เพราะเสียงเห่าแหบไป สืบดูก็ได้ความว่าเป็นพวกมโนราห์เห่าเลียนสุนัข ต้องยอมว่าเหมือนมาก”

“เวลาค่ำเสวยแล้วได้ทอดพระเนตรมโนราห์พิเศษ ซึ่งจัดขึ้นมามีถวายบนเนินหน้ามุ้งตำหนัก เป็นโรงผสม เพราะฉะนั้นมีตัวนายโรง 2 คน ตัวตีๆ อีก 3 คน พราน 2 คน และยังมีพวกแกระ และอื่นๆ รวมเบ็ดเสร็จเห็นจะได้สัก 30 คน แต่ถึงโรงใหญ่เท่านี้ค่าหากก็ 2 บาทเท่านั้น ถ้าเป็นละครบางกอกก็ตาย แต่มโนราห์พอแล้ว เพราะไม่ต้องซื้ออะไรกิน ไปไหนชาวบ้านต้องเลี้ยงตลอดทาง ราวกับเจ้าหรือขุนนางใหญ่ในโรงที่เล่นถวายเมื่อคืนนี้มีตัวเก้งอยู่ 2 คน คือนายขาวคน 1 และนายคลิ้งคน 1 นายขาวนั้นเจ้าคุณรัชฎาท่านใช้ชิตตัว ครั้งนี้ก็ได้ตามเสด็จและรับใช้เดินโต๊ะเสวยมาตลอดทางตั้งแต่เข้าเขตระนองมา เป็นคนคล่องดีมาก ได้เลิกรำมานานเสียแล้ว ฟังมาจับรำถวาย แต่ก็ยังรำดีมาก นายคลิ้งนั้น เจ้าคุณรัชฎาก็ได้เคยใช้เป็นทนายสนธิอยู่เหมือนกัน ภายหลังออกจากเจ้าคุณไปเป็นกำนัน แต่ไม่พอใจ ได้ลาออกเสียจากตำแหน่งกำนัน ออกไปเล่นมโนราห์ตามเดิม นายคลิ้งเป็นคนทีช่างพูดมาก เจ้าคุณรัชฎาท่านเล่าว่า

เมื่อลาออกจากตำแหน่งกำนัน ในกรมหลวงดำรงได้รับสั่งถามว่าเหตุไรจึงลาออก นายคลังทูลชี้แจงว่าเป็นกำนันที่ไหนจะสู้เป็นมโนราได้ อายว่าแต่จะทำให้เป็นกำนันเลย ถึงแม้จะเป็นนายอำเภอ หรือเจ้าเมืองหรือเทศาก็ไม่ต้องการ สู้เป็นมโนราไม่ได้ เป็นมโนราจะฆ่าคน เขียนคนหรือทำอะไรก็ได้เท่ากับเทศา (คือภายในจังหวัดโรมโนรา เวลาเขาเป็นนายโรง อำนาจเขาก็เต็มที่) แต่เขาดีกว่าเทศา เพราะเทศายังมีคนถอดได้ ตัวเขาไม่มีใครถอดได้เลย จะไม่ว่าเป็นมโนราดีกว่าอย่างไร พวกมโนรายุ่ข้างจะพูดสองง่ามเก่งมาก เช่น เมื่อคืนนี้ตัวพรานเขาเล่าถึงเรื่องเป็นความกัน โจทก์หาว่าจำเลยฟันแมวของโจทก์ตาย จำเลยขอให้โจทก์สาบานให้การว่า ข้อที่ว่าจำเลยฟันแมวของโจทก์นั้น ฟันแมวขาวหรือดำ โจทก์บอกว่า ฟันแมวดำ จำเลยแย้งขึ้นว่าโจทก์ทวนสาบานฟันแมวดำมีหรือ ฟันแมวกี่ขาวซี ไม่เชื่อไปแหกปากแมวดู จะเห็นฟันแมวขาวหรือดำ แต่นอกจากฟังเล่นตลกสนุก ต้องยอมว่าดูก็สนุก ฟังได้ดูมโนราจริงๆวันนี้ ทำทางที่รำกดีและเห็นได้ว่ายากมาก ที่จะหัด 3 วันอย่างไ้ทำกรุณาว่าไม่ได้เป็นแน่”

“วันศุกร์ที่ 2 กรกฎาคม 2458 เวลา 4 ทุ่ม มีมโนราพิเศษของขุนศรีทธาใจภักดี (ศรีเงิน) ชื่อขุนศรีทธาเป็นชื่อพระยารัฐานุประดิษฐ์ ตั้งตามอย่างเจ้าเมืองแต่ก่อน มีอำนาจออกประทวนตั้งได้ เจ้าตัวเองเรียกตนว่าขุน “ทา” เป็นครุมนโนราแทบทั่วจังหวัดเมืองตรัง เวลานี้เลิกเล่นงานหาแล้ว ครั้งนี้เป็นพิเศษจึงได้พาลูกศิษย์หลานศิษย์ มีหมื่นวิเศษหน้าจกจ(คลัง) เป็นต้น มาเล่นฉลองพระเดชพระคุณ จับเรื่อง “พระสังข์” เวลา 2 ยามเศษหมดชุด ในที่สุดมีระบำร้องถวายไชยมงคล”

จากพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 ข้างต้น ทำให้เห็นภาพของมโนราห์ตรังในอดีต ซึ่งเป็นที่นิยมไปทั่วทั้งเมืองตรังและหัวเมืองอื่นๆในขณะนั้น และได้รับจักบรมครูโนราคนสำคัญของเมืองตรัง คือ ขุนศรีทธาใจภักดี (ศรีเงิน) หรือ ขุนทา ซึ่งเป็นบรมครูโนราคนสำคัญของโนรานาโงด้วย ลูกศิษย์สายทวดขุนทา คือ โนราชุ่ม แก้วเล็ก บรมครูโนราตำบลโคกสะบ้า ตาของโนราชบ ชัยเพชร หัวหน้าคณะมโนราห์ชบ สมจิตร ประดิษฐ์ศิลป์ และมีศักดิ์เป็นทวดของโนราประพันธ์ ชัยเพชร หัวหน้าคณะมโนราห์เจริญศิลป์ พันพินตรัง ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 4

หากกล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของโนรา จะเห็นได้ว่าอดีตโนรามีบทบาทและมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยนั้นมาก ดังปรากฏในจดหมายเหตุฯที่ว่า “เป็นธรรมเนียมหากผู้ชายไปขอลูกสาว ฝ่ายบิดามารดาถามก่อน 2 ข้อ คือ รำมโนราเป็นหรือไม่ กับขโมยควาย เป็นหรือไม่ ถ้าไม่เป็นทั้งสองอย่างไม่ยอมยกลูกสาวให้ เพราะบิดามารดาของผู้หญิงแลไม่เห็นว่าจะเลี้ยงเมียได้อย่างไร” บุคลิกของคนที่จะเป็นโนราหรือรำโนราเป็น คือ ต้องเป็นคนที่มีปฏิภาณไหวพริบดี ทักษะการใช้ภาษาดี การจดจำเยี่ยม คล่อง พลิกแพลงเก่ง และเอาตัวรอดได้ดี

เวลาผ่านมาถึงยุคสมัยของโนราเต็ม หรือนายเต็ม อ่องเซ่ง เจ้าของคณะมโนราห์เต็ม วิน วาด ที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วภาคใต้ โนราเต็มถือเป็นบรมครูโนราคนสำคัญของเมืองตรังอีกท่านหนึ่ง เพราะเป็นผู้นำมาความเปลี่ยนแปลงสู่วงการโนรา ดังข้อมูลที่ว่า “โนราเต็มมีชื่อเสียงในการพัฒนาการรำโนราให้เข้ากับยุคสมัย เนื่องจากช่วงนั้นผู้คนหันไปนิยมภาพยนตร์และมหรสพชนิดอื่นกันมาก โนราเต็มจึงเรียกความสนใจคนดูโดยการนำนวนิยาย มาดัดแปลงประกอบการแสดงโนรา เปลี่ยนแปลงการแต่งกายแบบ

โบราณ มาใช้ชุดสากลแทน เป็นแบบให้โนราคณะอื่นหันมาเอาแบบอย่าง”¹⁹ นอกจากนี้โนราเดิมนั้นยังมีพรสวรรค์เรื่องการโต้กลองสด หรือมุตโต ชนิดที่หาตัวจับยาก ทำให้โนราเดิมนั้นประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับไปทั่วทั้งภาคใต้

จากอิทธิพลของโนราเดิมนั้น ทำให้โนราห์หลายคนปรับตัวตาม เพื่อดึงดูดความสนใจจากคนดู สร้างสีสันและสิ่งแปลกใหม่ให้กับวงการโนรา แต่เมื่อคณะโนราห์ในรูปแบบนี้มีมากขึ้น การแข่งขันก็ย่อมสูงขึ้นด้วย นานวันเข้าความรู้สึกแปลกใหม่ของคนก็ลดน้อยลง เพราะสามารถหาดูได้ง่ายขึ้น ประกอบกับค่าใช้จ่ายในการทำคณะโนราห์รูปแบบนี้ค่อนข้างสูง หลายคนจึงปรับเปลี่ยนมารำโนราห์ในรูปแบบโบราณเหมือนเดิม ดังที่โนราสมใจ สัจบุตร หรือโนราใจดี หัวหน้าคณะโนราห์ใจดี ประเสริฐศิลป์ ได้เล่าให้ทีมิวิชัยฟังขณะลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะว่า “ยุคหนึ่งที่มีการแสดงโนราแบบประยุกต์เป็นที่นิยมมาก มีการแสดงละครประกอบ มีนักร้อง มีหางเครื่อง โนรารำบนเวทีใหญ่ ผมก็ตั้งวงประยุกต์ด้วย จึงต้องหานักแสดง หานางเอกมาร่วม” ก็ได้โนราประคิน สืบสังข์ ลูกสาวของโนราคลิ่ง สืบสังข์ บ้านเขากอบ อำเภออ่าวยอยอด จังหวัดตรัง มาเป็นนางเอก ต่อมาก็ได้แต่งงานกับโนราใจดี และช่วยดูแลคณะโนราห์สืบต่อกันมา โนราใจดีเลิกทำวงโนราแบบประยุกต์มานานกว่า 30 ปีแล้ว กลับมารำโนราแบบโบราณตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบันด้วยเหตุผลส่วนตัวที่ว่า “โนราประยุกต์ต้องลงทุนมาก แต่หางานยาก ไม่ยั่งยืน ไม่ขลัง”

เช่นเดียวกับมโนราห์เลื่อน พูลสุด หัวหน้าคณะมโนราห์เลื่อนน้อยทวีศิลป์ ที่ได้สะท้อนความรู้สึกและขับเป็นกลอนโนรา ทั้งนี้ได้บันทึกและเก็บรวบรวมไว้ ดังนี้

“เสียงโหม่งหนึ่งจึงฉาบฟังปลาบปลี้ม	เสียงดุดตี๋มเข้าขยายพระพายหวน
ออกจากปากเข้าลำโพงส่งเสียงนวล	ให้ชาววัดในยวนชวนฟังเพลิน
เป็นสัญลักษณ์แบบศิลป์ถิ่นชาวใต้	รักษาไว้ประจำวงศ์ช่วยส่งเสริม
ทับลูกฆ้องกลองปี่มีเหมือนเดิม	วิธีเริ่มพจนานาหน้าเวที
ไม่มีไฟสว่างรำกลางวัน	ฉากวิวกันชั้นชั้นสลัปลี
วัดในยวนหญิงชายมากมายมี	ไม่อิงมีแม่ดูหุแม่ฟัง
คนแก่ๆนั่งแลอยู่ข้างหน้า	รอเวลาจะได้ชมต้องสมหวัง
ชมเลื่อนน้อยทวีศิลป์ถิ่นเมืองตรัง	ชื่อโด่งดังทั่วแดนศิษย์ปู่แป้นเครื่องงาม
เคยได้ฟังตัวแทนจากแผ่นเสียง	ฟังสำเนียงแล้วมิตรรักทักไถ่ถาม
รักษาศิลป์ชาวใต้ได้สวยงาม	พยายามสงวนศิลป์ในไทย
เราหยุดเล่นดนตรีสามปีกว่า	ยอมให้เพื่อนนิทานว่าล้ำสมัย
หวังเกิดทุนของศิลป์ในไทย	ยุคสมัยเขาพัฒนาแต่เพลงสากล
สิบห้าหกๆสิบหกหย่อนๆ	เด่นเห็นชาวอ่อนน้องเด่นบ่าวพองชน
ชอบหางเครื่องออกมาเด่นลูกทุ่งสากล	เด่นปะปนหญิงชายมีหลายชีวิต
มีแพชั่นเด่นโชว์บ่าวต้องโอเค	สวยเพเพลงดัง เพราะเพลงกำลังฮิต
ฝ่ายหญิงฝ่ายชายมีหลายชีวิต	ลูกศิษย์ของวีปี่ก่อนมีครบครัน

¹⁹ ข้อมูลจากเว็บไซต์โนราเดิมนั้น เมืองตรัง <http://noratrang.blogspot.com>

จะดูพรรคชาดำหรือว่าชาลาย
ดูเวลานาทีที่ประพันธ์

สรุปว่าวันนั้นแหละใช้หมั้น
ให้ศิษย์ฉันออกไปโชว์รำแต่แบบโบราณ”

บทกลอนนี้โนราเลื่อนจดจำปีพ.ศ.ไม่ได้ว่าประมาณปีไหน เนื่องจากอายุมากแล้ว หากลองวิเคราะห์ คงเป็นยุคที่การแสดงโนราแบบประยุกต์กำลังเป็นที่นิยมและคณะโนราห์โดยส่วนมากก็ปรับตัวเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย

จากข้อมูลข้างต้นที่ยกมาทั้งหมดทำให้เห็นภาพของโนราตลอด 100 ปีที่ผ่านมา โนรานาโยงเป็นส่วนหนึ่งของโนราตรัง บรมครูโนราหลายท่านได้เสียชีวิตไปแล้ว บางท่านยังมีชีวิตอยู่ แต่อยู่ในวัยชรา มากแล้ว เปรียบเหมือนไม้ใกล้ฝั่ง ทำให้หลงลืมไปตามกาลเวลา การเก็บบันทึกรวบรวมข้อมูลจากบุคคลเหล่านี้จึงมีความสำคัญมาก เนื่องจากมีส่วนสำคัญในการเติมเต็มและจารึกประวัติศาสตร์โนราตรังและโนรานาโยง ที่ผ่านมามีความรู้หรือแม้กระทั่งความรู้สึกของบุคคลเหล่านี้มักสูญหายไปกับเจ้าของ เพราะคนบันทึกประวัติศาสตร์มักเลือกจารึกเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องของคนที่มีความสำคัญ เป็นที่รู้จัก หรือมีชื่อเสียงโด่งดัง ทว่ายังมีผู้คนอีกมากที่เป็นส่วนหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์นั้น เพียงแต่ไม่ได้เป็นคนสำคัญ เป็นที่รู้จัก หรือมีชื่อเสียงโด่งดังเท่านั้น

สรุปเหตุการณ์สำคัญแต่ละยุคสมัย

- รัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2453-2468)
 - พ.ศ.2458 เสด็จประพาสหัวเมืองตรัง มีโนรารำถวาย
 - พระยารัษฎานุประดิษฐ์ เป็นเจ้าเมืองตรัง
 - คำราชโนรา 2 บาท
 - โนราเป็นที่นิยม ไปไหนชาวบ้านเลี้ยงตลอดทาง รวากับเจ้าหรือขุนนางใหญ่
 - โนราคนสำคัญ ขุนศรีทธาใจภักดี (ศรีเงิน) “ขุนทาทุ่งหม้าย” หมื่นพิเศษหน้าจกจิก (คลัง)
 - เกิดวาทกรรม “เป็นธรรมเนียมหากผู้ชายไปขอลูกสาว ฝ่ายบิดามารดาถามก่อนสองข้อ คือ รำโนราห์เป็นหรือไม่ กับขโมยควายเป็นหรือไม่ ถ้าไม่เป็นทั้งสองอย่างไม่ยอมยกลูกสาวให้ เพราะว่าบิดามารดาของผู้หญิงไม่เห็นว่าจะเลี้ยงเมียได้อย่างไร”
- ยุคโนราเติม อ่องเซ่ง (พ.ศ.2470-2514)
 - โนราเติมมีชื่อเสียงในการพัฒนาการรำโนราให้เข้ากับยุคสมัย เนื่องจากช่วงนั้นผู้คนหันไปนิยมภาพยนตร์และมหรสพชนิดอื่นกันมาก โนราเติมจึงเรียกความสนใจคนดู โดยการนำนวนิยาย มาดัดแปลงประกอบการแสดงโนรา เปลี่ยนแปลงการแต่งกายแบบโบราณ มาใช้ชุดสากลแทน เป็นแบบให้โนราคณะอื่นหันมาเอาแบบอย่างจุดเด่น คือ การขับกลอนสด (มุตโต) ทำให้มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วภาคใต้
 - โนราหลายคณะปรับตัวตาม เช่น โนราเลื่อนน้อยทิวศิลป์ โนราใจดี ประเสริฐศิลป์

- โนราประชันโรง มีการแข่งโนราตามงานต่างๆ เช่น งานลากพระ เกิดคำกลอนโต้ตอบที่น่าจดจำ ระหว่างโนราเดิมกับโนราเฟื่อง คือ “ถ้าแพ่ลูกเดิมงานเหลิมไม่รำ” โนราเดิมตอบโต้ทันควัน “ถ้าแพ่ลูกเฟื่อง จะถอดเครื่องจ่าน่า” มีเรื่องไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ การรำเขียนพราย ชมขวัญคู่ต่อสู้ บางคณะทำกันถึงตายก็มี
- ลูกศิษย์ของโนราเดิมที่มีชื่อเสียง คือ โนราศรีน้อย ดาวรุ่ง ฝึกรำหาประสบการณ์กับโนราเดิม 11 ปี ก่อนตั้งคณะเป็นของตัวเอง ถือเป็นคณะมโนราห์ประยุกต์เพียงคณะเดียวในอำเภอนาโยง ที่ทำการแสดงอยู่จนถึงปัจจุบัน
- ยุควิฤทธิเศรษฐกิจครั้งแรกของประเทศไทย (พ.ศ.2518-2527)
 - เปิดตลาดหุ้นครั้งแรก คนตกงานมาก เงินเฟ้อสูง เศรษฐกิจไม่ดี
 - การแข่งขันสูง ทำให้คณะโนราประยุกต์หลายคณะต้องยุบวงและกลับมาแสดงโนราโบราณเหมือนเดิม

โนราตรังปัจจุบัน

ช่วงเวลากว่า 100 ปีที่ผ่านมาโนราตรังดำรงอยู่และหยุดยั้งอย่างสง่างามท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน แม้จะมีมหรสพอื่นเกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัย แต่โนราก็ไม่เคยสูญหายไปจากเมืองตรัง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเข้มข้น ความศักดิ์สิทธิ์ของครุหมอก็เป็นได้ トラบไตที่ยังมีครุหมอ โนราจะยังคงอยู่

อำเภอนาโยงมีจำนวนคณะมโนราห์มากที่สุดในจังหวัดตรัง คือ มีมากถึง 21 คณะ หากแต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าอำเภออื่นๆในจังหวัดตรังก็มีคณะมโนราห์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์และโดดเด่นไม่แพ้โนรานาโยงเช่นกัน แต่นาโยงพิเศษและน่าสนใจตรงที่เป็นอำเภอที่เล็กแต่มีคณะโนรามาก

การทำกิจกรรมในระยะแรกเน้นหนักไปในเรื่องการเก็บและรวบรวมข้อมูล เป็นโอกาสที่ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้ ได้เห็น และสัมผัสวิถีแห่งโนรา(นาโยง) อย่างใกล้ชิด รวมถึงสังเกตเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน

หากกล่าวถึงความศักดิ์สิทธิ์เข้มข้นของครุหมอ เชื่อว่าผ่านไปกี่ยุคสมัยก็ยังคงเช่นเดิม ความเชื่อ ความศรัทธาที่ลูกหลานเชื้อสายโนราที่มีต่อครุหมอก็คงยากที่จะเปลี่ยนไปเช่นกัน พื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์ยังคงมีอยู่ต่อไปตราบนานเท่านาน

วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว

- หลายคณะปรับรูปแบบการแสดงให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น ง่ายต่อการเข้าใจ เน้นสร้างความสุขและเสียงผู้ระเ้าให้ผู้ชม
- นักแสดงกล้าแสดงออกมากขึ้น โดยเฉพาะเพศที่สาม ที่กล้าเต้น กล้าพูดกล้าคุยเรื่องสองแง่สองง่ามมากขึ้น แต่ก็อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม

- เมื่อก่อนทุกคนต้องกินข้าวพร้อมกันในโรงโนรา หัวหน้าคณะต้องบอกว่ามีคนกี่คนคนอื่น ๆ ถึงจะลงมือ ปัจจุบันหัวหน้าคณะคนอื่น ๆ ยังคงกินข้าวในโรงโนราเช่นเดิม หากแต่นักแสดงรุ่นเยาว์ โดยมากจะมาตอนที่ใกล้แสดง มาถึงแต่งตัว ข้าวกินมาจากบ้านเรียบร้อย บรรยากาศของการนั่งกินข้าวพร้อมกันจึงหายไป สิ่งต่างๆที่ซ่อนอยู่ภายใต้วงกินข้าว เช่น การบอกล่าวตักเตือนกัน การสอนสั่ง การแลกเปลี่ยน หรือการชื่นชมระหว่างกันจึงลดน้อยลงไปด้วยเช่นกัน
- เด็กรุ่นใหม่ที่หัดรำโนราบางคน ไม่ได้ซึมซับความเป็นโนราอย่างลึกซึ้งเหมือนโนราสมัยก่อน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโอกาสในการอยู่ร่วมกันน้อยลง สมัยก่อนโนราเดินโรงออกראהประสพการณ์ไปยังที่ต่างๆ ทำให้นักแสดงได้เรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและจากผู้อาวุโส
- โนรารุ่นใหม่หลายคน เป็นหัวหน้าคณะตั้งแต่อายุยังน้อย มีความสามารถในการคิดทำรำใหม่ๆ ผสมผสานกับท่ารำดั้งเดิม ทำให้การแสดงน่าสนใจมากขึ้น สร้างความแปลกใหม่ให้กับผู้ชม ขณะเดียวกันก็ยังมีความเป็นดั้งเดิม
- การสื่อสารทางโซเชียลมีเดียเป็นช่องทางที่ทำให้โนราเป็นที่รู้จักมากขึ้น หลายคนที่ไม่เคยดูการแสดงมโนราห์จริงๆ ก็สามารถหาดูได้ เช่น ท่ารำ หรือพิธีกรรมที่หาดูยากอย่างการรำเชี่ยนพราย ที่ได้บันทึกเป็นภาพเคลื่อนไหวไว้
- มโนราห์หลายคณะเมื่อหัวหน้าคณะเสียชีวิตไปแล้วไม่มีบุตรหรือศิษย์รับสืบทอดต่อองค์ความรู้ ภูมิปัญญา วิชาโนรา หรือคาถาอาคม จึงสูญหายไปกับตัวคน เพราะโดยมากไม่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร คณะมโนราห์ในอำเภอนาโยงที่ยังไม่มีผู้รับสืบทอดอย่างเป็นทางการ

โนราประชันโรง

“การประชันโรง”²⁰ คือ การแข่งมโนราห์ เพื่อจะพิสูจน์ว่าใครเล่นหรือรำดีกว่า มีศิลปะในการรำเป็นอย่างไร การว่ามูตโต (กลอนสด) ดีกว่ากัน ถ้าโรงไหนดีกว่าโรงนั้นก็จะมีคนดูมาก และเป็นผู้ชนะ การแข่งมโนรานี้มีพิธีที่คณะมโนราห์ต้องทำมาก กลางคืนก่อนแข่งมีการไหว้ครูเซี่ยงครุ แล้วเอาเทริดผูกไว้ที่เพดานโรง เอาหมาก 3 คำ และจุดเทียนตามเอาไว้ จากนั้นหมอก็ทำพิธีปิดตู (ประตู) กันตู (ประตู) โดยชักสายสัญญาณกันไว้ หมอและคณะจะไม่นอนกันทั้งคืน หมอทำพิธีประพรมน้ำมนต์ไปเรื่อย (หมอประจำโรงต้องจำเป็นพิเศษไปกับคณะ สมัยก่อนเมื่อมีการแข่งครั้งหนึ่งหมอจะได้รับค่าจ้าง 1 เหยี่ยว หรือ 50 เปี้ย)

²⁰ ข้อมูลจาก มรดกใต้ดอทคอม <http://www.moradokthai.com> อ้างอิงจากจากหนังสือ "สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้" สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ.2529

การเอาเทริดผูกไว้ที่เพดานเพื่อที่จะเสี่ยงทายเอาเคล็ด คือ ให้หันเทริดเวียน 3 ที แล้วคอยดูว่าเมื่อหยุดเทริดจะหันหน้าไปทางไหน ถ้าเทริดหันหน้าไปทางคู่แข่งมีหมายความว่ารุ่งเช้าจะแข่งขัน ถ้าเทริดหันไปทางอื่นหมายความว่าแพ้

เมื่อถึงเวลาแข่งก็มีการร่าอย่างธรรมดา คือ ออกนางรำทุกคน ประมาณ 4-5 คน แล้วก็ถึงตัวมโนราห์ใหญ่ (นายโรง) นายโรงจะออกมารำ แต่ยังไม่สวมเทริดแล้วหมอกก็จะนำหน้าลงมาจากโรงเพื่อทำพิธีเวียนโรงเป็นทักษิณาวัด 3 รอบ (ขณะเวียนโรงดนตรีเชิด) หมอถือน้ำมนต์นำหน้า มโนราห์ใหญ่เดินตามหลัง การเวียนโรงทำเพื่อโปรดสัตว์ แม่เมตตา มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา สพเพ สตตะ กรุณา อุเบกขา มุทิตา สพเพ สตตะ สุขี โหนตุ แม่เมตตาแก่ผู้ดูและสรรพสัตว์ทั้งหลายให้อยู่เย็นเป็นสุข แล้วก็กลับขึ้นโรงตามเดิม

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทำให้ทีมวิจัยได้รับฟังเรื่องราวเกี่ยวกับการประชันโรงโนราสมัยก่อน ทำให้ทราบว่า การแข่งมโนราห์ในสมัยนั้นมักเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางไสยศาสตร์เป็นสำคัญ ดังข้อมูลที่ โนราชบ ชัยเพชร ได้เล่าความหลังให้ฟังครั้งตนเองติดตามโนราชมุ่ แก้วเล็ก พ่อแก่(ตา) ไปแข่งมโนราห์ ได้กับคณะอื่นในสมัยนั้น “แข่งกับโนราเที่ยว(ไม่ทราบชื่อและนามสกุลจริง) เค้าวานโนราเที่ยวชอบทำฟ้าผ่าโรง วันนั้นไปแข่งที่คลองเต็ง แม่บอกว่าอย่าไป ๆ ๆ พ่อแก่บอกว่าไป ให้ตายทั้งหลานทั้งพ่อแก่ พอตีแปดโหมโรง ตีเก้าออกตัว ตีสิบสองโนราห์ใหญ่ออก มันจริง โนราเที่ยวออกมา ตรงอื่นแจ้งหมด มีดเฉพาะที่โรงของพ่อแก่ผม แบลบ เปรี๊ยะ ๆ ๆ ๆ ฟ้าทั้งแลบทั้งลั่น พ่อแก่เข้าไปถอดเทริดหลังโรง คลุมหัวกับผ้าขาวออกมา ให้คนแบกขวาน มายืนที่เสาโรง สั่งว่าอย่าไปไหน ให้แบกขวานอยู่ ไม่รู้เค้าแก้เคล็ดปรีอ พ่อแก่เข้าไปถึงแกพาลูกนาว 3 หน่วย (ลูก) พาไม้หวายออกมา พายอดกล้วยพังลา (ตานี) มายอดหนึ่ง แกทำ ๆ ๆ แล้วถีบลูกนาว ว้อ ถีบ ประโนนหล่นพลกพลัก”

“หนหนึ่งแข่งที่วัดปากเหมือง เลือดลงสด ๆ เลย ทั้งนางรำทั้งหัวหน้าโนรา นายโรงหลบไปตายหนนั้น ลูกหลานมาให้พ่อแก่ไปแก้ให้ คนแต่แรกมีอีกกระอาคมมาก เล่นกันถึงตาย”

ตัวอย่างที่โนราชบเล่าให้ฟังเป็นส่วนหนึ่งของการ “รำเขียนพรายและการรำเหยียบลูกมะนาว”²¹

เป็นการรำประกอบพิธีไสยศาสตร์ของโนรา รำเฉพาะโอกาสที่มีการแข่งขันกับโนราคณะอื่นเท่านั้น เป็นทำนองตัดไม้ข่มนามโนราฝ่ายตรงข้ามและเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคณะของตน การแข่งขันโนราในสมัยก่อน โนราแต่ละฝ่ายจะพยายามอย่างเต็มที่เพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้ามให้ได้ นอกจากจะเอาชนะกันด้วยความสามารถในการแสดงแล้วมีทางอื่นที่จะช่วยให้เอาชนะได้ก็จะทำ โดยเฉพาะการใช้ไสย

ศาสตร์ การรำเขียนพรายก็เป็นส่วนหนึ่งของพิธีไสยศาสตร์ ผู้รำคือหัวหน้าคณะหรือที่เรียกว่า “โนราใหญ่” ขณะรำจะมีหมอไสยศาสตร์ที่เรียกว่า “หมอกบโรง” ทำพิธีไปพร้อม ๆ กัน

²¹ ข้อมูลจากเว็บไซต์ศาสตร์แห่งครุหมอโนรา <http://krunora.blogspot.com/>

เมื่อดนตรีโนราทำเพลงเซ็ด หมอบโรงถือหม้อน้ำมนต์ ไม้หวายเขียนพราย มะนาว 3 ผล และใบตองหรือกระดาษ เดินนำหน้าโนราใหญ่ออกมาถึงกลางโรง หมอนั่งลงบริกรรมคาถาลงอักขระที่ไม้หวายเขียนพราย เอายอดใบตองหรือกระดาษมาเขียนชื่อโนราใหญ่ที่เป็นคู่แข่ง ลงยันต์ม้วนให้กลมหักหัวท้าย แล้วใช้ด้ายผูกมัดเหมือนตราสังข์ สมมุติเป็นรูปร่างของตัวโนราคู่แข่งวางรูปนั้นลงบนพื้นโรง ขณะที่หม้อทำพิธีอยู่นั้น โนราใหญ่รำทำเพลงโค ซึ่งมีลีลาสง่างามมีอำนาจและเครื่องขริม รำไปสักครู่หม้อจะวางไม้หวายเขียนพรายลงกลางโรง โนราใหญ่แอนหลังจนศีรษะจรดพื้นเอาปากคาบไม้หวายนั้นได้ แล้วก็รำเวียนรูปนั้นไปรอบๆ ราชีมือไปยังโนราฝ่ายตรงข้ามเรียกจิตวิญญาณให้มาสิงที่รูป ซึ่งรูปแล้วใช้ไม้หวายเขียนรูปนั้น พร้อมกระต๊อบเท้า ทำเช่นนั้นจนครบ 3 ครั้ง สมมุติว่าโนราฝ่ายตรงข้ามตาย โนราพร้อมลูกคู่ก็ยื่นล้อมรูปที่ถูกเขียนด้วยอาการสำรวม แล้วกล่าวบทอธิษฐานเบาๆ จากนั้นหม้อจะรับไม้หวายเขียนพรายไว้ โนราใหญ่จะรำเหยียบลูกมะนาวต่อกันไปเลย โดยสมมุติว่ามะนาวเป็นหัวใจของโนราฝ่ายตรงข้าม ภาวนาคาถาเรียกวิญญาณโนราฝ่ายตรงข้ามให้เข้ามาสิงอยู่กับมะนาวนั้น นำมะนาวที่ละผลมาหมุนกลางโรงให้โนราใหญ่เหยียบ โนราใหญ่จะรำและหาจังหวะเหยียบมะนาวนั้นให้แตก ทำเช่นนั้นจนเหยียบมะนาวหมดทั้ง 3 ผล การเหยียบต้องระวังมาก เชื่อว่าถ้าเหยียบพลาดหรือเหยียบไม่แตก การแข่งขันครั้งนั้นจะเอาชนะโนราฝ่ายตรงข้ามได้ยาก แต่การเหยียบลูกมะนาวนี้ โนราบางคนบางคนจะเหยียบเพียง 2 ผล เท่านั้น อีกผลหนึ่งจะขว้างไปยังโนราฝ่ายตรงข้าม ก่อนขว้างจะรำชี้ไปก่อน โนราชี้ไปทางไหน คนดูจะแยกออกเป็นแนวโล่งตลอด ไม่กล้ายืนขวางทางที่โนราชี้เพราะเกรงจะถูกอาคม เมื่อเหยียบลูกมะนาวเสร็จก็รำไปนั่งพักที่พัก (ที่กลางโรงโนรา ทำด้วยไม้ไผ่) เป็นอันเสร็จพิธีการรำเขียนพราย จากนั้นก็จะเป็นการรำชุดอื่นซึ่งไม่เกี่ยวกับพิธีไสยศาสตร์แต่อย่างใด

สมัยก่อนเมื่อมีการแข่งโนราจะต้องรำเขียนพรายเสมอ เพราะเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับโนราในคณะ บางครั้งว่ากันว่า การเขียนพรายมีผลทันตาเห็น เช่น พอเขียนพรายและเหยียบลูกมะนาวเสร็จ โนราฝ่ายตรงข้ามก็มึนเป็นไปอย่างใดอย่างหนึ่งจนไม่สามารถรำได้ การรำเขียนพรายจึงเป็นเรื่องที่ขลังและน่ากลัว อย่างไรก็ตามสมัยหลังๆ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ได้เสื่อมคลายลง การแข่งโนราก็ไม่ถือเป็นเรื่องจริงจังชนิดถึงขั้น “แพ้ไม่ได้” อย่างสมัยก่อน การรำเขียนพรายจึงรำกันน้อยลงเรื่อยๆ ปัจจุบันโนรารุ่นใหม่มีคนนักที่จะรำเขียนพรายได้ทั้งๆ ที่การรำชุดนี้งามสง่ามาก

โนราชบเป็นคนหนึ่งที่สามารถรำเขียนพรายได้ และยังสามารถรำได้ดีแม้ว่าอายุจะมากแล้ว ดังข้อมูลข้างต้นที่ว่าปัจจุบันโอกาสในการรำเขียนพรายมีน้อยลง หรือแทบจะไม่มี โดยมากเป็นการรำเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับคนรุ่นหลังมากกว่า

สำหรับโนรานาโยง เท่าที่ทีมวิจัยได้เก็บและรวบรวมข้อมูลทราบว่า มีเพียงโนราชบเท่านั้นที่ยังสามารถรำเขียนพรายได้ โดยได้รับการถ่ายทอดมาจากโนราชุ่ม แก้วเล็ก ผู้เป็นตา รำเขียนพรายสมัยนี้หาดูยาก เพราะโอกาสในการแสดงมีน้อย เป็นหน้าที่ของทีมวิจัยที่จะต้องจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับคนรุ่นหลัง เพื่อให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสานต่อการรำชุดนี้ต่อไป

โนราชบยังเล่าให้ฟังว่าการแข่งโนราสมัยก่อนเป็นเรื่องที่ปกติมาก โดยมากจะแข่งกันที่วัด เช่น งานลากพระ ผลการแพ้ชนะจะนับจากจำนวนคนที่เข้าไปชมแต่ละคณะ และปฏิภาณไหวพริบของนายโรง ซึ่งรางวัลที่ได้รับหากชนะ ได้แก่ เงินรางวัล ถ้วยรางวัล ชันเงิน และพระพุทธรูป

เช่นเดียวกับโนราเลื่อน พูลสุด หัวหน้าคณะโนราห์เลื่อนน้อยทวิศิลป์ ที่ได้แข่งขันกับโนราเดิมที่วัดรัตนากิมุข (ปากเหมือง) นี่ก็กลอนที่โนราเลื่อนขับในวันนั้น

“ถึงแพ้นะต้องรู้	วันนี้เป็นคู่ฆาต
โรงวินวาทกับเดิม	แต่เดิมได้แข่ง
เพราะความคิดเดิมดี	พีมี่แรง
พอเลิกแข่ง	เดิมครองเอาหมดทั้งสองคน
แต่เลื่อนปลุกไม้พันเรือเพื่อวันหน้า	เพื่อนานๆซ้าๆนำได้ผล”

นอกจากนี้ยังได้ขับกลอนตัดพ้อโนราครั้น เอียดจู้ย หัวหน้าคณะโนราห์ครั้นน้อยดาวรุ่ง ดังนี้

“ศิษย์ของเลื่อนเมืองตรัง	คนยังสรรเสริญ
หัดโนราครั้นเปล่าๆ	เต็มมาเอาเสีย
ทำให้เมียวุ่นวาย	ครั้นก็หลายเมีย
คนมีเบียหญิงรัก	ชอบควักมาดู”

การแข่งขันสมัยก่อนจุดเด่น คือ กลอนสด หรือ มุตโต ที่หัวหน้าคณะต้องโต้ตอบกัน อยู่ที่ปฏิภาณไหวพริบ ความสามารถเฉพาะตัวเป็นสำคัญ ดังเช่น กลอนที่โนราเดิมกับโนราเพื่อชิงโต้ตอบกัน และเป็นวลีที่คนตรังยังจำได้ตลอดมา

“ถ้าแพ้อกเดิมงานเหลิมไม่รำ”
แต่โนราเดิมลงกลอนรับ โต้กลับทันทีว่า
“ถ้าแพ้อกเดิมจะถอดเครื่องจ่านา”

การประชันโรงหรือเรียกง่าย ๆ ว่าการแข่งขันโนราในสมัยก่อน แสดงถึงความนิยมในโนราของคนสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี ทั้งสถานที่การแสดงที่โดยมากจะแข่งกันที่งานวัด สื่อให้เห็นว่าโนราในสมัยนั้นเป็นการแสดงประจำถิ่น ประจำวัด โนราเป็นที่ยอมรับและนิยมมาก

การมีส่วนร่วมระหว่างโนรากับคนดู

โนราเป็นการแสดงที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีชีวิตของผู้คนมาช้านาน ย้อนไปเมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้ว หากบ้านไหนรับโนรามารำ แ่ได้ยินเสียงดนตรีโนรา คนเฒ่าคนแก่เรื่อยไปจนถึงลูกเด็กเล็กแดงก็พร้อมที่จะเดินตามเสียงดนตรีนั้นไป หอบเสื่อกระจุตไปผืนหนึ่ง ไฟฉายหนึ่งกระบอ กแค่นี้ก็เพียงพอแล้วสำหรับการแลโนรา อาณาบริเวณที่เรียกว่าโรงโนราจึงเป็นพื้นที่ที่ผู้คนมารวมตัวกัน เพื่อวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ เสพวรรณกรรมแห่งศิลปะโนราห์ เหนืออื่นใดคือความเชื่อและความศรัทธาในครุหมอโนรา

หน้าโรงโนราจึงคลาคล่ำไปด้วยผู้คน ที่อยากจะแลโนรา หากใครไปถึงก่อนก็จับจองพื้นที่ก่อนกว่าโนราจะทำการแสดงเด็ก ๆ หลายคนก็หลับไปแล้ว แต่ก่อนหลับก็ไม่ลืมที่จะสั่งพ่อแม่ผู้ปกครองหรือปู่ย่าตายายให้ปลุกหนูด้วยเมื่อโนราออกมาแสดงแล้ว เพราะการมาแลโนรา แต่ไม่ได้แลนั้นเป็นความ

เจ็บปวดอย่างที่สุด ใครถามก็เล่าเขาไม่ได้ หลายคนจึงไม่อยากพลาดโอกาสดีๆ ไป การไปแลโนราด้วยกัน ทำให้คนในครอบครัวมีเวลาอยู่ด้วยกันมากขึ้น ยายได้อยู่กับหลาน หลานได้นอนหนุนตักยาย ความผูกพัน ความอบอุ่น เกิดขึ้นหน้าโรงโนรา การแสดงโนราแต่ละครั้งจึงมีความหมาย มีคุณค่า ไม่เฉพาะแต่ในแง่ของพิธีกรรมเท่านั้น หากแต่โนรายังเป็นพื้นที่ที่ทำให้คนมารวมตัวกัน ใช้เวลาร่วมกัน มีความสุข และมีเสียงหัวเราะร่วมกัน

ปัจจุบันคงปฏิเสธไม่ได้ว่าหน้าโรงโนราเปรียบเสมือนเป็นพื้นที่ที่สงวนไว้ให้กับคนแก่ เด็กและผู้หญิงเท่านั้น โนราไม่ใช่การแสดงที่วัยรุ่นหรือคนรุ่นใหม่ในยุคนี้สมัยนี้ให้ความสนใจนัก ด้วยมีการแสดงอื่นๆ เกิดขึ้นมากมาย และสามารถตอบใจหทัยความต้องการของคนในยุคนี้ได้มากกว่า จากการติดตามคณะโนราห์ไปเก็บข้อมูลและบันทึกภาพการแสดง ที่มิวิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับหญิงชราคนหนึ่ง ถามว่าทำไมถึงชอบดูโนรา ยายคนนี้ตอบได้อย่างประทับใจว่า “ในชีวิตที่เหลืออยู่ไม่รู้ว่าจะได้ดูโนราแท้ๆ อีกกี่ครั้ง หรือบางทีอาจไม่มีโอกาสแล้ว” เพราะการรำโรงครูส่วนมากจะกำหนดรำ 12 ปีครั้ง หรือ 15 ปีครั้ง ตามที่ได้ตกลงไว้กับครูหมอม การมาดูโนราของคนกลุ่มนี้จึงมีความหมายมาก มากกว่าคนอื่นๆ ที่ดูการแสดงชุดเดียวกัน

กลับมาที่โนรา ซึ่งเป็นนักแสดง หน้าทีของโนรานอกเหนือจากการทำพิธีกรรมเพื่อบูชาครูหมอลแล้ว หน้าทีสำคัญอีกอย่าง คือ การให้ความบันเทิงกับคนดู ทำให้คนหน้าโรงหัวเราะ และมีความสุขที่ได้แลโนรา โนราจึงต้องครบเครื่อง ไม่เพียงเฉพาะเครื่องทรง แต่หมายรวมไปถึงความสามารถ ความมั่นใจ ที่กล้าแสดงออกถึงศักดิ์และศรีแห่งความเป็นโนราออกมาอย่างเต็มภาคภูมิ โนราต้องไม่มีความเขินอายเหมือนที่โนราประพันธ์ ชัยเพชร หัวคณะคณะโนราห์เจริญศิลป์พันพิณตรัง ได้กล่าวไว้ว่า “รำโนราต้องให้คนหน้าโรงบดสีเรา” โนราที่รำดี ชับกลอนดี แสดงดี จึงมักเป็นที่ถูกอกถูกใจและรักใคร่เห็นดูของบรรดาแม่ยกที่อยู่หน้าโรง ไปรำที่ไหนก็มีคนรักคนชอบ

สิ่งที่มิโนราห์ทุกคนยึดมั่นเจกเช่นเดียวกัน คือ ครูหมอมโนราและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย หลายครั้งที่มิโนราห์รำให้คนหน้าโรงแลไม่กี่คน แต่ก็รำเต็มที่ไม่ตัดตอน ทั้งนี้เป็นที่รู้กันว่า การรำโนราคือการรำถวายครูหมอมโนรา คนที่แลโนราจึงไม่ได้มีเพียงคนหน้าโรง หากแต่เบื้องบนคือครูหมอตายาย ที่แลอยู่

ดังที่โนราอำนวย จำเริญรักษ์ หัวหน้าคณะมิโนราห์อำนวยจำเริญศิลป์กล่าวไว้ว่า “ผมเป็นโนราแปลกเพื่อน เพื่อนคิดปรี๊ดผมไม่รู้ แต่ผมเป็นโนราผมไม่อยากเด่น ผมไม่อยากดัง แต่ผมอยากทำให้ดี ให้ครูหมอตายาย เทวดายอมรับ เจ้าภาพยอมรับ และคนหน้าโรงยอมรับเท่านั้นเอง ผมไม่อยากเอาที่หนึ่ง ผมไม่อยากแข่งขันประชันกับใคร ผมไม่อยากเด่น ไม่อยากดัง แต่ผมอยากทำให้ดี” หากจะแบ่งกลุ่มผู้ชมมิโนราห์สามารถแบ่งได้ดังนี้

เจ้าบ้าน รวมถึงลูกหลานที่เป็นคณะเจ้าภาพทั้งหมด ถือเป็นกลุ่มคนที่สำคัญที่สุด เพราะต้องอำนวยความสะดวกให้กับคณะมิโนราห์ในทุกๆ ด้าน เป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดกับคณะมิโนราห์มากที่สุด โดยเฉพาะกับหัวหน้าคณะมิโนราห์ที่ต้องปรึกษาหารือกันตลอด เพื่อความถูกต้องของพิธีกรรมและเพื่อความพึงพอใจของครูหมอมโนรา หากหัวหน้าคณะทำไม่ถูกต้อง หรือครูหมอมไม่พอใจ อาจจะมาทำโทษเจ้าของบ้าน หรือทำให้การแสดงไม่ราบรื่นได้ นอกจากนี้ยังเป็นกลุ่มที่นั่งชมโนรายามดึก หลังจากทีคนอื่นๆ ได้กลับบ้านไปแล้ว

ผู้เฒ่าผู้แก่ โดยมากจะเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย นั่งรวมกันเป็นกลุ่มหน้าเวที ใส่เสื้อลูกไม้ นุ่งผ้าถุงลายไทย มีผ้าขนหนูผืนเล็กพาดบ่า นั่งตะบันหมากไปพลางขณะแลโนรา เป็นกลุ่มที่แลอย่างตั้งใจ ชิมชับความสวยงามของศิลปะมโนราห์ ชอบมโนราห์หนุ่มๆที่รำสวย รำดี เป็นกลุ่มที่โนราจะพูดอ่อนให้เอ็นดู หรือไม่ก็ขับกลอนหยอกล้อเพื่อความสนุกสนาน

เด็ก ทั้งชายและหญิง ดูเพราะอย่างรู้อยากเห็น หากแต่ไม่ได้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง บางคนมีความกลัว เช่น กลัวหน้าพราน แต่ก็อยากที่จะดู เพราะดูแล้วสนุก บางคนนั่งหน้าโรงโนรา บางคนเข้าไปในโรงโนราก็มี หลายคนพ่อแม่ผู้ปกครองมาตามกลับบ้านก็ไม่ยอมกลับ อยากจะดูต่อให้จบ ง่วงก็ไม่ยอมไปนอน

วัยรุ่น ไม่ค่อยให้ความสนใจนัก ดูเพื่อความสนุกสนาน แต่ไม่ได้ทำความเข้าใจรายละเอียดอย่างลึกซึ้ง วัยรุ่นหญิงบางคนดูโนราเพราะชื่นชมมโนราห์ที่ยังหนุ่ม

ผู้ปกครองที่พาเด็กมารำ ดูผลงานการรำของลูกตัวเอง ไม่ได้ตั้งใจจะมาดูแบบตั้งใจ แต่สถานการณ์พาไป

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เห็นการมีส่วนร่วมของเจ้าบ้านและผู้ชมการแสดง เช่น โนราขับกลอน ชมเจ้าบ้าน เจ้าบ้านมอบเงินเป็นของรางวัล อีกตัวอย่างที่เห็น คือ การให้คนดูไปร่วมแสดง เช่น จับบทตอนไชชวยกาน้ำ ที่ต้องกล่าวถึงการถอนกล้า พัดกล้า ดำนา โนราหนุ่มก็จะชวนคนหน้าเวทีที่เป็นคนแก่ไปสาธิตให้ดู ดังภาพ

บทที่ 6

การสรุปผลตามวัตถุประสงค์ ปัญหาอุปสรรค และแผนการดำเนินงานต่อ

บทสรุป

หากใครที่ไม่มีเชื้อสายโนรา หรือไม่ศรัทธาหนีถือในครุหมอ คงยากที่จะปักใจเชื่อในเหตุการณ์ หรือเรื่องเล่าที่ได้กล่าวมาในทุกบทก่อนหน้านี้ เพราะครุหมอโนราเป็นเรื่องที่อธิบายยาก หากไม่เจอกับตัวหรือเห็นกับตาคงไม่เข้าใจ หลายคนคงสงสัยว่าหลังหน้าพรานสีแดง มีอะไรซ่อนอยู่ เหตุใดเมื่อหญิง หรือชายใดสวมใส่หน้ากากนี้ บุคลิกท่าทางถึงเปลี่ยนไปอย่างกับคนละคน

หน้าพรานเป็นสัญลักษณ์ของครุหมอโนรา ผ่านการแกะสลักโดยช่างที่มีฝีมือ และทำพิธีกรรม ปลุกเสกโดยนายโรง ไม่มีใครล่วงรู้ว่าแท้จริงแล้วครุหมอโนรามีภาพลักษณ์เป็นอย่างไร เพียงแต่รับรู้สืบต่อกันมาว่าหน้าพราน คือ สัญลักษณ์ของครุหมอโนรา บ้านไหน คริวไหนที่หนีถือครุหมอ บ้านนั้น คริวนั้นต้องมีหน้าพรานบนหีบบูชา ครุหมอโนราจึงเป็นมรดกที่วิทยาศาสตร์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ การมีอยู่ของครุหมอจึงยังศักดิ์สิทธิ์ เข้มขลัง เหนือธรรมชาติ และน่าเกรงขาม โนราเป็นการแสดงที่ผูกติดอยู่กับความเชื่อ ความศรัทธา ระหว่างลูกหลานกับครุหมอและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เหนือพื้นที่การแสดง คือพื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์ ที่คนธรรมดาไม่สามารถสัมผัสรับรู้ได้ การสื่อสารระหว่างกันจึงเกิดขึ้นผ่านร่างทรง หลายต่อหลายครั้งที่ครุหมอมาประทับทรงขณะที่โนราทำการแสดง ขณะประทับทรงร่างทรงหลายท่านกระโดดขึ้นไปนั่งบนช่อโรงโนรา หลายท่านโยกย้ายร่ายรำตามจังหวะดนตรีที่เร้าใจ ตีมเหล่าขาว สูดยาเส้นใบจาก ซึ่งร่างทรงมักเป็นหญิงชรา เล่นเอาคนที่อยู่ในเหตุการณ์ขนลุกไปตามๆกัน หากโนรากับเจ้าภาพบูชาถูกต้อง ครุหมอก็พอใจ ตรงข้ามหากทำไม่ถูกต้อง ครุหมอก็จะว่ากล่าวตักเตือนด้วยท่าทีที่ดุต้น น่าเกรงขาม จนกว่าจะแก้ไขให้เรียบร้อยจนเป็นที่พอใจ

การแสดงออกผ่านร่างทรง เหตุการณ์เรื่องเล่าต่างๆที่อธิบายไม่ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ รวมถึงอภินิหารที่เป็นเรื่องเหลือเชื่อทั้งหลาย หากมองในมิติของการควบคุมเพื่อให้เกิดความยำเกรง อาจกล่าวได้ว่าครุหมอโนรามีบทบาทในการควบคุมและกำหนดทิศทางพฤติกรรมการแสดงออกของผู้คนให้อยู่ในกรอบศีลธรรม จริยธรรม ประเพณี และค่านิยมที่ดีงาม ครุหมอโนราเป็นส่วนหนึ่งของซูเปอร์อีโก้ (Super Ego)²² ที่ควบคุมผู้คนให้มีความยำเกรงในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ เกรงกลัวต่อการกระทำผิด กลัวครุหมอทำโทษ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ลูกหลานประพฤติตนอยู่ในกรอบศีลธรรม มีความยำเกรงต่อการกระทำผิด เคารพและกตัญญูต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตลอดจนบรรพบุรุษ

²² ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ของซิกมันด์ ฟรอยด์ เป็นส่วนที่เกิดจากการอบรมสั่งสอน การถูกควบคุมโดย

ขนบธรรมเนียมประเพณี การกลัวโทษทัณฑ์เมื่อทำผิด ข้อมูลจาก http://www.baanjomiyut.com/library_3/extension-2/ethics/05_3.html

นาโงยเป็นถิ่นโนรา แม้กาลเวลาเปลี่ยนแต่ความเชื่อความศรัทธาของลูกหลานที่มีต่อครูหมอไม่แปรเปลี่ยนตาม ตรงข้ามกลับหยั่งรากฝังลึก และแผ่ขยายไปยังทายาทรุ่นใหม่รุ่นแล้วรุ่นเล่า ยากที่จะสิ้นสุด จะเห็นได้ว่าครูหมอโนรามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย ตอนเกิดก็บ่นบานก็ให้คลอดปลอดภัยแข็งแรง โตขึ้นมาก็ขอให้หายป่วยไข้ พอเข้าโรงเรียนก็ขอให้มียศติปัญญาดี เรียนหนังสือเก่ง พอเรียนจบก็ขอให้สอบบรรจุเข้ารับราชการได้ เป็นต้น และหากมีการมีงานใดๆที่บ้าน เช่น งานแต่งงาน จำเป็นต้องตั้งของเซ่นไหว้ครูหมอโนราด้วย เป็นการบอกกล่าวให้ทราบ ในฐานะที่ครูหมอเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้าน เพื่อให้ครูหมอช่วยปกป้องคุ้มครองลูกหลานและแขกหรือให้ปลอดภัย งานราบรื่น แก้วน้ำจางขามไม่แตก ไม่มีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกันในงาน หากบ้านไหนไม่บูชายามมีงานครูหมอก็จะมาทำโทษได้ เช่น ทำให้ข้าวดิบ หรือเหตุอื่นๆที่ทำให้งานไม่ราบรื่น เพราะการไม่บูชาเช่นไหว้ครูหมอ ถือเป็นการห้ามหน้าข้ามตา ละเลย และไม่เห็นความสำคัญ

หากไม่นับศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ และเป็นศาสนาที่คนนาโงยนับถือแล้ว ครูหมอโนราเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนเชื่อและศรัทธามากที่สุด ด้วยเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นศูนย์กลางในการรวมพลังของผู้คนในการทำสิ่งต่างๆร่วมกัน เกิดเป็นสำนึกร่วมของความเป็นพวกเดียวกัน เกิดความรักสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ทั้งในวงศ่เครือญาติและเพื่อนบ้านใกล้เคียง กาลเทศะแห่งโนราไม่ว่าจะเกิดขึ้นในยามใด ก็ล้วนทำให้เกิดการรวมตัวกันทางสังคมทุกครั้งไป ถือได้ว่าเป็นกุศโลบายหนึ่งที่ทำให้ญาติพี่น้องใกล้ไกลได้มาพบปะและใช้เวลาร่วมกัน เพื่อนบ้านได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีคุณค่าและมีความหมายยิ่ง

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินงาน

- เกิดสำนึกร่วมความเป็นพวกเดียวกันของโนราที่มาจากสายเดียวกัน อาจารย์เดียวกัน
- โนรารุ่นใหม่ให้ความเคารพนับถือโนรารุ่นเก่า
- เกิดความรักความสามัคคีในหมู่โนรา
- โนราอาวุโสได้มีโอกาสพบปะพูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกัน หลายท่านเมื่ออายุมากไม่ค่อยรับงานแสดง อยู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ การจัดกิจกรรมในโครงการทำให้มีโอกาสมาพบเพื่อน พบเด็ก ๆ รุ่นใหม่ ทำให้มีความสุขที่ได้บอกเล่าและถ่ายทอดศิลปะมโนราห์

- พัฒนาฝึกฝนเด็กกศน.ที่สนใจ ให้สามารถรำโนราห์เป็นจำนวน 5 คน โดยมีที่มิวเซียมที่เป็นโนราห์เป็นคนสอน จนสามารถรำแสดงตามงานต่างๆได้
- เด็กกศน.ที่เข้าร่วมเป็นที่มิวเซียมได้รู้จักโนราห์ ได้มีโอกาสแลโนราห์เมื่อแสดงจริงๆ ซึ่งก่อนเข้าร่วมโครงการหลายคนไม่เคยสนใจ และไม่เคยแลโนราห์เลยสักครั้งในชีวิต
- พัฒนาทักษะด้านต่างๆให้กับเด็กกศน.ที่เข้าร่วมเป็นที่มิวเซียมในโครงการ เช่น การตั้งคำถาม การจดบันทึก การนำเสนอ ทำให้เด็กมีความกล้าแสดงออกและมีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น
- คนที่เชื่อและศรัทธาในครุหม่อโนราห์ ในศิลปะมโนราห์ ได้รวมตัวกันและมีพื้นที่ในการแสดงออกร่วมกัน
- โนราห์นาโงยได้รับเกียรติให้เป็นหนึ่งในแหล่งข้อมูลที่เก็บและรวบรวมเพื่อเสนอต่อยูเนสโกขึ้นทะเบียนโนราห์เป็นมรดกโลก
- ได้บันทึกข้อมูลจากโนราห์อาวุโส ซึ่งหากไม่บันทึกไว้ ข้อมูลความรู้ เรื่องราวดีๆอาจสูญหายไปกับตัวคน

ปัญหาอุปสรรค

- ที่มิวเซียมหลักเป็นผู้นำท้องถิ่น เป็นข้าราชการ ไม่ค่อยมีเวลาดลงพื้นที่
- ที่มิวเซียมรอง คือ นักศึกษากศน. เป็นกลุ่มเด็กที่มีความตั้งใจ แต่หลายคนติดปัญหาตรงไม่มีเวลาเข้าร่วมอย่างเต็มที่ มาบ้างไม่มาบ้าง บางคนมีภาระเลี้ยงดูบุตร จึงไม่สามารถมาได้ แม้ว่าจะอยากมากก็ตาม
- ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลนาน เนื่องจากข้อมูลมีจำนวนมาก และเป็นข้อมูลที่ต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบในการจดบันทึก และต้องตรวจทานความถูกต้องหลายๆครั้ง
- ที่มิวเซียมบางท่านและนักศึกษากศน. มีความรู้เดิมและประสบการณ์เกี่ยวกับมโนราห์น้อย เมื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลจึงถามได้ไม่สุด นักศึกษาบางคนมีปัญหาในการจดบันทึก จดไม่ทัน เขียนไม่คล่อง หรือไม่เข้าใจคำศัพท์เฉพาะ ต้องลงพื้นที่ซ้ำหลายๆครั้ง
- บางคณะ หัวหน้าคณะมีภารกิจมาก ทำให้ไม่สามารถนัดวันเก็บข้อมูลได้ ต้องเลื่อนนัดเชิญเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งก็ไม่มาทุกครั้ง
- หัวหน้าคณะบางคณะยังไม่เปิดใจและให้ความร่วมมือเท่าที่ควร เก็บตัว ไม่ชอบออกสังคม ไม่ชอบการรวมกลุ่มในลักษณะนี้
- หัวหน้าโครงการรับบทบาทหน้าที่หนัก ทั้งการประสานงาน การจัดการเอกสารการเงิน และการจดบันทึกเพื่อเขียนรายงาน
- มโนราห์บางท่านอายุมาก ไม่สะดวกในการเดินทางมาเข้าร่วมกิจกรรม
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องบางหน่วยงานยังไม่เห็นความสำคัญ และให้การสนับสนุนเท่าที่ควร

ข้อค้นพบ

- อำเภอนาโยงมีจำนวนคณะมโนราห์ทั้งหมด 21 คณะ แบ่งเป็นคณะมโนราห์ประยุกต์ 1 คณะ คณะมโนราห์โบราณ 20 คณะ ถือเป็นอำเภอที่มีคณะมโนราห์มากที่สุดในจังหวัดตรัง
- รู้ว่าโนรนาโยงมีที่มาจาก 5 สายการสืบทอด จากการทำผังเครื่องดนตรีโนรา
- โนรนาโยงยังสามารถแสดงและทำพิธีกรรมที่หาดูได้ยาก เช่น พิธีกรรมกรรมพินหัวควาย (ที่ยังมีชีวิตอยู่)
- โนรารุ่นใหม่มีการประยุกต์ทำรำใหม่ ๆ เพื่อนำไปใช้ในการแสดงมโนราห์ ทำให้มีความแปลกใหม่และน่าสนใจมากขึ้น

แนวทางการทำงานต่อ

- ผลักดันให้เกิดพิธีกรรมโนราโรงครู (ไหว้ครูใหญ่) ระดับจังหวัด เพื่อเผยแพร่การแสดงของโนราตรัง สร้างพลัง และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การสรุปผลตามวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลองค์ความรู้มโนราห์อำเภอนาโยง

ข้อมูลองค์ความรู้มโนราห์อำเภอนาโยงที่ต้องเก็บและรวบรวมแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ข้อมูลเบื้องต้นของโนรนาโยง ประกอบด้วย สาเหตุที่ทำให้มโนราห์นาโยงมีมาก บรมครูโนรา ที่ตั้งของคณะมโนราห์ ประวัติความเป็นมาของมโนราห์แต่ละคณะ การสืบเชื้อสาย และศัพท์เฉพาะโนรา ส่วนที่สองคือ ข้อมูลองค์ความรู้โนรนาโยง ประกอบด้วย บทกาศครู การรำ การทำบท องค์ประกอบมโนราห์ 1 คณะ สาเหตุที่ต้องรำโนรา การหัดโนรา ฯลฯ

ข้อมูลทั้งสองส่วนใช้วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูล ดังนี้ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย (focus group) การเก็บบันทึกภาพและวิดีโอ การศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาข้อมูลจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับโนรา

- **การสัมภาษณ์** จากกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย หัวหน้าคณะมโนราห์และผู้สืบทอดนักแสดง พราน ลูกคู่ และผู้เกี่ยวข้อง กลุ่มนี้ที่มิวิจัยเดินทางไปสัมภาษณ์โดยตรงที่บ้าน ส่วนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเจ้าของบ้านที่รับคณะมโนราห์ไปรำ และผู้เกี่ยวข้อง ที่มิวิจัยสัมภาษณ์ขณะที่ติดตามคณะมโนราห์ไปเก็บบันทึกภาพการแสดง ณ ที่นั้นๆ
- **การสนทนากลุ่มย่อย (focus group)** เกิดขึ้นเป็นประจำต่อเนื่อง เช่น เวทีย่อยตามบ้านหัวหน้าคณะมโนราห์

- การเก็บบันทึกภาพและวิดีโอ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ภาพที่ได้จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย และภาพที่ทีมวิจัยติดตามไปดูการแสดงของคณะมโนราห์ต่างๆ เช่น โนราโรงครู การตั้งหิ้ง หรือรำแก้บน เป็นต้น
- การทำผังการสืบทอดสายโนรา ใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์หัวหน้าคณะมโนราห์และผู้เกี่ยวข้องประกอบการทำ และตรวจสอบเพิ่มเติมโดยเจ้าของข้อมูลทั้ง 5 สายการสืบทอด
- การทำแผนที่โนรานาโยง เพื่อให้เห็นภาพรวมของโนรานาโยงทั้ง 6 ตำบล ระบุจำนวนคณะมโนราห์แต่ละตำบล
- การศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่
 - เอกสารรวบรวมเรื่องประเพณี วัฒนธรรม ศิลป และตำนานพื้นบ้านของภาคใต้ และเอกสารประกอบการประชุมสัมมนา “ศึกษาเอกสารจดหมายเหตุเสด็จประพาส (เมืองตรัง” พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ตรัง
 - รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการสืบสานศิลปะพื้นบ้านมโนราห์โบราณตำบลโคกสะบ้า
 - หนังสือหนังม่านโนรา (ภายใต้โครงการโนราโคกสะบ้า)
 - สมุดบันทึกส่วนตัวของมโนราห์เลื่อน พูลสุด หัวหน้าคณะมโนราห์เลื่อนน้อยทวีศิลป์ ตำบลนาหมื่นศรี
 - สมุดบันทึกส่วนตัวของนายแก้ว ทองโอ ขุนพรานโนราโคกสะบ้า
- การศึกษาข้อมูลจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับโนรา
 - เว็บไซต์ศาสตร์แห่งครุหมอโนรา
 - เว็บไซต์มโนราห์ วัฒนธรรมปักษ์ใต้
 - เว็บไซต์โนราเต็มเมืองตรัง
 - เว็บไซต์มรดกใต้ดอทคอม อ้างอิงจากหนังสือ “สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้” สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ.2529

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อหาแนวทางการสืบทอดในรูปแบบที่เหมาะสม

โนรานาโยงมีรูปแบบการสืบทอดที่ต่อเนื่องยาวนานตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ผ่านการเรียนรู้และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การสืบทอดไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะคณะมโนราห์เท่านั้น หากแต่เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ด้วย จากการดำเนินโครงการ สามารถสรุปรูปแบบการสืบทอดในแต่ละด้าน ดังนี้

- คณะมโนราห์ มีบทบาทในการสืบทอดต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น ในรูปแบบ พ่อ-ลูก ลูกศิษย์-อาจารย์ และในวงศ์เครือญาติ วิชาชีพใหม่และฝึกลูกศิษย์เป็นประจำและต่อเนื่อง

ตลอดจนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้

- **นางรำ/นักแสดง** มีความเป็นมืออาชีพ สามารถรำได้กับทุกคณะ
- **ลูกคู่** แต่ละคณะต้องพัฒนาลูกคู่รุ่นใหม่ ฝึกฝนตั้งแต่เด็ก ลูกคู่รุ่นใหม่ต้องเล่นเครื่องดนตรีได้หลายชนิด สามารถไปเล่นได้กับทุกคณะ ทั้งนี้ควรมีลูกคู่กลาง ไม่สังกัดคณะใด เพื่อให้คณะมโนราห์สามารถติดต่อไปแสดงได้ กรณีรับงานพร้อมกัน
- **เจ้าของบ้าน/ผู้ชม** รับคณะมโนราห์มารำตามที่ได้สัญญาไว้กับครุหมอมโนรา เพื่อสืบทอดมโนราห์ให้คงอยู่คู่ลูกหลานต่อไป
- **หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** ททท. สนับสนุนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้ว่าฯ จังหวัด อำเภอ สนับสนุนให้มโนราห์มีโอกาสได้แสดงในงานต่างๆทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด
- **เจ้าของภูมิปัญญาการร้อยลูกปัดโนรา** การทำเครื่องดนตรี และการทำหน้าพราน ถ่ายทอดให้คนในครอบครัว และฝึกให้กับเด็ก/เยาวชนที่สนใจ เพื่อสร้างสรรค์รูปแบบที่น่าสนใจ เป็นของที่ระลึก หรือของที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น พวงกุญแจ จากลูกปัดโนรา เครื่องดนตรีขนาดจิ๋ว และหน้าพรานขนาดจิ๋ว

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อสร้างความสัมพันธ์ผ่านการเรียนรู้เครือญาติสายมโนราห์ และลักษณะเฉพาะแต่ละสาย

จากการทำโครงการพบว่าโนรานาโยงมีทั้งหมด 5 สาย ดังนี้ สายที่ 1 สายลูกศิษย์ขุนศรีทธาใจ ภาคี (โนราศรีเงิน) สายที่ 2 สายลูกศิษย์โนราคลิ้ง สังฆรักษ์ สายที่ 3 สายลูกศิษย์โนราชื่น ณ สงฆ์ สายที่ 4 สายลูกศิษย์โนราตั้ง อ่องเซ่ง และสายที่ 5 สายลูกศิษย์โนราช่วย (ไม่ทราบนามสกุล) ก่อนทำโครงการแต่ละสายมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นพื้นฐาน เนื่องจากประสบการณ์ที่เคยร่วมงานกันมาก่อน แต่การเข้าร่วมโครงการเปิดโอกาสให้โนราแต่ละคณะ แต่ละสาย พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น ผ่านกิจกรรมต่างในโครงการ ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์เฉพาะสายผ่านการสนทนากลุ่มย่อย (focus group) สร้างความสัมพันธ์โนรานาโยงผ่านกิจกรรมศึกษาดูงาน กิจกรรมเผยแพร่การแสดงโนรานาโยง (ทั้ง 2 ครั้ง) โนราได้วางแผนร่วมกัน รำโรงเดียวกัน สัญจรไปทำกิจกรรมที่บ้านของมโนราห์ เช่น บ้านมโนราห์ประจักษ์ หนูแก้ว ทำให้เจ้าของบ้านเข้าใจโครงการและได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ ชวนกันไปแลโนรา นักวิจัยที่เป็นโนรา เช่น โนรามงคล เต็งรัง เมื่อต้องไปเก็บข้อมูลในฐานะนักวิจัย ทำให้ต้องติดตามคณะโนราไปเพื่อเก็บข้อมูล ทำให้ได้รู้จักและเรียนรู้โนราต่างตำบล ต่างสาย โนรา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อได้แนวทางในการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์มโนราห์นาโยง

แต่ละสายจะมีเอกลักษณ์จำเพาะของตัวเอง แต่สิ่งที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของโนรนาโยง คือ การทำพิธีกรรมแบบโบราณ ไม่ตัดตอน ทุกพิธีกรรม ทุกการแสดง จะมีความเกี่ยวข้องกับครุหมอโนรา ความเข้มข้น ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมจึงมีอยู่ค่อนข้างมาก แตกต่างจากที่อื่นๆ จากการทำโครงการ ทำให้ค้นพบแนวทางการรักษาเอกลักษณ์ของโนรนาโยง ดังนี้

- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโนรารุ่นเก่า - รุ่นใหม่
- การเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ของโนรนาโยงไว้ให้คนรุ่นหลังศึกษา
- การสร้างแหล่งเรียนรู้โนราเชิงท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
- ฟื้นฟูชุดการแสดงโบราณที่สวยงามและมีเรื่องราว เช่น การรำเขียนพราย การรำขอเทริด การรำเพลงปี่ การรำเพลงทับ ฯลฯ ที่กำลังจะสูญหาย นำมาถ่ายทอดและสร้างการเรียนรู้แก่นโรรารุ่นใหม่ เพื่อนำมาแสดงให้คนรุ่นหลังได้รับชมและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงที่งดงามเป็นเอกลักษณ์ของโนรนาโยงต่อไป
- การรับศิษย์ใหม่และฝึกลูกศิษย์อย่างต่อเนื่องแบบโบราณ
- การฝึกหัดลูกคู่รุ่นใหม่ ที่มีความเป็นมืออาชีพ เล่นได้กับทุกคณะ
- จัดพิธีกรรมโนราโรงครู (ไหว้ครูใหญ่) ระดับจังหวัด เพื่อเผยแพร่ศิลปะมโนราห์และคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์โนราเมืองตรัง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 5 เพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในการสนับสนุนศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยง

โนรนาโยงเป็นโครงการระดับอำเภอ จากการทำโครงการได้ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อเข้ามาสนับสนุน ดังนี้

- **วัฒนธรรมอำเภอนาโยง** เข้าร่วมเป็นที่วิจัยโครงการ มีบทบาทในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของโครงการ ติดต่อสถานที่กรณีจัดการประชุมที่อำเภอนาโยง
- **กศน.อำเภอนาโยง** อาจารย์และนักศึกษาเข้าร่วมเป็นที่วิจัยในโครงการ นักศึกษามีบทบาทในการเก็บข้อมูลและเข้าร่วมกิจกรรมต่างในโครงการ ตลอดจนได้ฝึกหัดรำโนราห์จนสามารถออกงานแสดงได้ จากที่ไม่เคยหัดรำมาก่อน
- **องค์การบริหารส่วนตำบล 6 ตำบล** ตำบลนาข้าวเสีย นายกองการบริหารส่วนตำบลเข้าร่วมเป็นที่วิจัย ตำบลละมอเอื้อเพื่อสถานที่จัดกิจกรรมในโครงการ ส่วนตำบลอื่นๆ นายกฯ เข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาของโครงการ นอกจากนี้แต่ละอบต.ยังตั้งงบประมาณสนับสนุนคณะมโนราห์เป็นประจำทุกปี
- **กรมส่งเสริมวัฒนธรรม** สนับสนุนงบประมาณฝึกอบรมอบรมเด็กและเยาวชน ร้อยลูกปัดเครื่องทรงโนราเป็นพวงกุญแจ สร้อยข้อมือ สร้อยคอ ฝึกหัดลูกคู่โนรา และฝึกหัดรำโนรา

- มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต วิทยาเขตตรัง ให้การสนับสนุนอุปกรณ์ร้อยลูกปัดโนราคริสตัล เพื่อร้อยเป็นเครื่องประดับ โดยจ้างอาจารย์มาสอน 50 ชั่วโมง สอนเด็กและเยาวชนที่สนใจ
- ท้องเที่ยวและกีฬาอำเภอหาโยง สนับสนุนงบประมาณและวิทยากรสอนรำโนรา
- มหาวิทยาลัยทักษิณ นำโดยนายพิทยา บุษรรัตน์ อดีตผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดีศึกษา นักวิจัยวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน นิสิตและอาจารย์คณะศิลปกรรมศาสตร์และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ลงพื้นที่เก็บข้อมูลโนรานาโยงเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปประกอบการขึ้นทะเบียนมโนราห์เป็นมรดกโลกในปี พ.ศ.2560 ตามที่ได้รับมอบหมายจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ให้เป็นผู้รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลองค์ความรู้โนราในพื้นที่จังหวัดพัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช และตรัง
- สมาคมโนราจังหวัดตรัง เป็นหน่วยงานกลางในการเชื่อมประสานเครือข่ายโนราตรัง เพื่อแสดงตามงานต่างๆ ของจังหวัด

บรรณานุกรม

ชนิษฐา จุลบล (บรรณาธิการ).2551,หล้งมานโนรา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ตรัง
เอกสารรวบรวมเรื่องประเพณี วัฒนธรรม ศิลปін และตำนานพื้นบ้านของภาคใต้ เรียบเรียงและ
จัดทำโดย ดำเนินงาน นายสุชาติ จันทร์หอม และนางสุขทวี บุญจันทร์ เจ้าหน้าที่หอจดหมายเหตุ
เหตุฯ (7 พฤศจิกายน 2538)

เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา “ศึกษาเอกสารจดหมายเหตุเสด็จประพาส(เมืองตรัง) พระ
ราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 โครงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานหอจดหมายเหตุ

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการสืบสานศิลปะพื้นบ้านมโนราห์โบราณตำบลโคกสะบ้า

สมุดบันทึกของโนราเลื่อน พูลสุด หัวหน้าคณะมโนราห์เลื่อนน้อยทวีศิลป์

สมุดบันทึกของนายแก้ว ทองโอ ขุนพรานโนราโคกสะบ้า

เว็บไซต์ศาสตร์แห่งครุหมอโนรา [www. http://krunora.blogspot.com](http://krunora.blogspot.com)

เว็บไซต์มโนราห์ วัฒนธรรมบักษีใต้ <https/sites.google.com.site.aungang16>

เว็บไซต์โนราเต็ม เมืองตรัง <http://noratrang.blogspot.com>

เว็บไซต์มรดกใต้ดอทคอม <http://www.moradokthai.com> อ้างอิงจากจากหนังสือ "สารานุกรมวัฒนธรรม
ภาคใต้" สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ.2529

จากเว็บไซต์บ้านจอมยุทธ http://www.baanjomjut.com/library_3/extension-2/ethics/05_3.html

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ของซิกมันด์ ฟรอยด์

รายชื่อหัวหน้าคณะมโนราห์และผู้เกี่ยวข้องที่ให้สัมภาษณ์

1. นายชม ชัยเพชร อายุ 75 ปี อยู่บ้านเลขที่ 181 หมู่ 10 ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง
เก็บข้อมูลวันที่ 2 ตุลาคม 2558
2. นายประพันธ์ ชัยเพชร อายุ 56 ปี อยู่บ้านเลขที่ 135/1 หมู่ 10 ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง
เก็บข้อมูลวันที่ 2 ตุลาคม 2558
3. นายสมนึก ตำรักษ์ อายุ 79 ปี อยู่บ้านเลขที่ 157 หมู่ 6 ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง
เก็บข้อมูลวันที่ 4 ตุลาคม 2558

4. นายแก้ว ทองโอ อายุ 75 ปี อยู่บ้านเลขที่ 88/1 หมู่ที่ 1 ต.โคกสะอาด อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 4 ตุลาคม 2558
5. นายเปี่ยม สุวรรณวรร อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 58 หมู่ 1 ต.โคกสะอาด อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 4 ตุลาคม 2558
6. นางเปี่ยม รัตนะ อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 145/1 ม.6 ต.โคกสะอาด อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 16 ตุลาคม 2558
7. นายถาวร รัตนะ อายุ 50 ปี อยู่บ้านเลขที่ 35 หมู่ 1 ตำบลโคกสะอาด อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 3 ตุลาคม 2558
8. นายสมชัย บุญมาก อายุ 47 ปี อยู่บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ 1 ต.โคกสะอาด อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 3 ตุลาคม 2558
9. นายเสรี เกื้อแก้ว อายุ 49 ปี อยู่บ้านเลขที่ 111/1 หมู่ 1 ต.โคกสะอาด อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2559
10. นายสมใจ สัจบุตร อายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 184 หมู่ 4 ต.นาข้าวเสีย อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 30 กันยายน 2558
11. นายประสิทธิ์ สุขคุ้ม อายุ 53 ปี อยู่บ้านเลขที่ 69 หมู่ 3 ต.นาข้าวเสีย อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2559
12. นายอำนาจ จำเริญรักษ์ อายุ 50 ปี อยู่บ้านเลขที่ 136 หมู่ 7 ต.นาข้าวเสีย อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 30 กันยายน 2558
13. นายลัด ผอมเขียว อายุ 83 อยู่บ้านเลขที่ 30/3 หมู่ 7 ต.ละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 25 กันยายน 2558
14. นายบุญฤทธิ์ ชัยภักดิ์ อายุ 49 ปี อยู่บ้านเลขที่ 5 หมู่ 8 ต.ละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 9 ตุลาคม 2558
15. นายทวี ชัยวิรัฐ อายุ 54 ปี อยู่บ้านเลขที่ 36/2 หมู่ 7 ต.ละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 25 ตุลาคม 2558
16. นายแปลก ผอมเขียว อายุ 74 ปี อยู่บ้านเลขที่ 139 หมู่ 5 ต.นาโยงเหนือ อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2558
17. นายครั้น เอียดจ้อย อายุ 73 ปี อยู่บ้านเลขที่ 63 หมู่ 5 ต.นาโยงเหนือ อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 23 กันยายน 2558
18. นายประกิจ หนูแก้ว อายุ 36 ปี อยู่บ้านเลขที่ 133 หมู่ 3 ต.นาโยงเหนือ อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 27 กันยายน 2558
19. นายเลื่อน พูลสุด อายุ 80 ปี อยู่บ้านเลขที่ 42/1 หมู่ 7 ต.นาหมื่นศรี อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 24 กันยายน 2558
20. นายมงคล เต็งรัง อายุ 23 ปี อยู่บ้านเลขที่ 50/3 หมู่ 1 ต.นาหมื่นศรี อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 20 ตุลาคม 2558

21. นายจิ่ง สัมพันธ์ อายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 72 หมู่ 5 ต.ช่อง อ.นาโยง จ.ตรัง
เก็บข้อมูลวันที่ 6 ตุลาคม 2558
22. นายวสันต์ สืบสังข์ อายุ 54 ปี อยู่บ้านเลขที่ 63/1 หมู่ 5 ต.นาโยงเหนือ อ.นาโยง จ.ตรัง
เก็บข้อมูลวันที่ 23 กันยายน 2558
23. นายจิรพัฒน์ จินดาตวง อายุ 24 ปี อยู่บ้านเลขที่ 181 หมู่ 10 ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง
เก็บข้อมูลวันที่ 2 ตุลาคม 2558
24. นายกล่อม พรหมเพชร อายุ 79 ปี อยู่บ้านเลขที่ 39 หมู่ 5 ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง
เก็บข้อมูลวันที่ 17 ธันวาคม 2558
25. นางปราณี หนูแก้ว อยู่บ้านเลขที่ ที่อยู่ หมู่ 1 ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง
เก็บข้อมูลวันที่ 17 ธันวาคม 2558
26. นายจิรพัฒน์ จินดาตวง อายุ 23 ปี อยู่บ้านเลขที่ 181 หมู่ 10 ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง
เก็บข้อมูลวันที่ 2 ตุลาคม 2558
27. นายเอกลักษณะ สัมแก้ว อายุ 32 ปี อยู่บ้านเลขที่ 84 หมู่ 1 ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง
เก็บข้อมูลวันที่ 8 มิถุนายน 60
28. นายประเทือง สัจบุตร นายปฏิพัฒน์ สัจบุตร และนายณัฐพงษ์ สัจบุตร อยู่บ้านเลขที่ 183
หมู่ 4 ต.นาข้าวเสีย อ.นาโยง จ.ตรัง เก็บข้อมูลวันที่ 22 ธันวาคม 2558

ภาคผนวก

กิจกรรม เวทีเตรียมความพร้อมค่ายนักวิจัยน้อยโครงการโนราห์โยง

วันที่ 3-4 กันยายน 2558 ณ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าเขาช่อง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาจากกศน.อำเภอนาโยง	25	คน
อาจารย์	7	คน
ทีมวิจัย	3	คน
วิทยากร	1	คน
สกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	39	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเตรียมความพร้อมนักศึกษาจากกศน.ให้เป็นนักวิจัยร่วมของโครงการ
2. เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับที่มาของโครงการ
3. เพื่อทำความรู้จักและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
4. เพื่อวางแผนการทำงานต่อ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

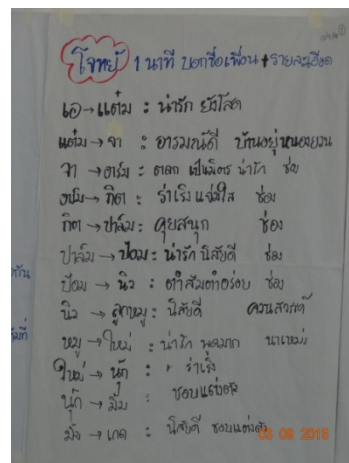
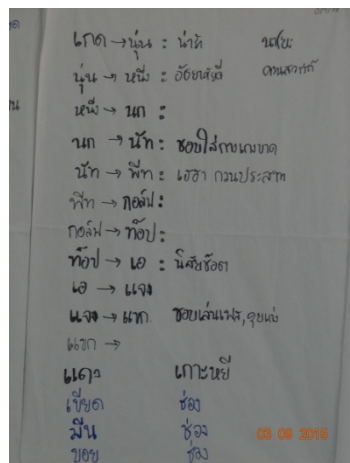
1. นักศึกษาจากกศน.มีความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับงานวิจัย และที่มาของโครงการแนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยง
2. ได้ทำความรู้จักและก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน
3. ได้แผนการทำงานต่อ

บันทึกกิจกรรม 3 กันยายน 2558 ช่วงเช้า

➤ กิจกรรมแนะนำตัว “1 นาทีแนะนำชื่อเพื่อน และคุณลักษณะของเพื่อน”

โดย นางสาวชนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง (สกว.ตรัง)

วิธีการ ให้แต่ละคนแนะนำชื่อตัวเอง จากนั้นให้แนะนำชื่อเพื่อน 1 คน พร้อมบอกคุณลักษณะของเพื่อนคนนั้น

กิจกรรม “หัวใจ 4 ห้อง”

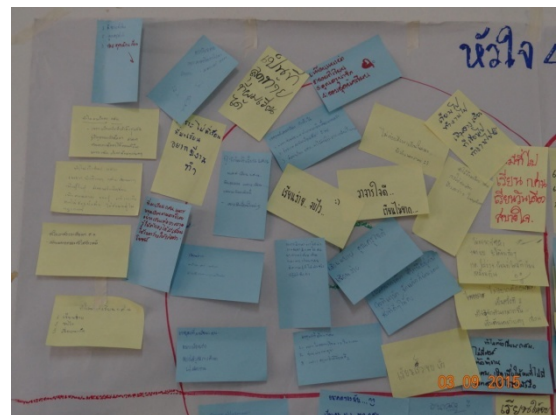
โดย นางสาวชนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง (สกว.ตรัง)

โจทย์

- ทำไมมาเรียนกศน.
- ระยะเวลา 2-3 ปีที่ผ่านมามีความสุข ความทุกข์อะไรบ้าง
- ในอนาคตอยากทำ หรือเป็นอะไร
- ความคาดหวังที่มีต่อกิจกรรม 2 วันนี้

วิธีการ

- วิทยากรให้โจทย์ที่ละข้อ
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนตอบลงในกระดาษโพสอิทที่ละข้อ
- ข้อที่ 1 แทนหัวใจห้องที่ 1 ข้อที่ 2 แทนหัวใจห้องที่ 2 ข้อที่ 3 แทนหัวใจห้องที่ 3 และข้อที่ 4 แทนหัวใจห้องที่ 4
- นำกระดาษที่เขียนไปแปะที่หัวใจให้ตรงตามโจทย์ทั้ง 4 ห้อง

หัวใจห้องที่ 1 “ทำไมมาเรียนกศน.?”

- ไม่อยากเรียนในระบบ จะได้จบไวๆ เพราะไม่ว่าจะเรียนที่ไหนก็เรียนเหมือนกัน
- เพื่อนแนะนำ ชอบที่เรียน คุณครูน่ารัก ชอบชุดนักเรียน
- เป็นที่สุดท้ายที่ผมเรียนได้
- เพราะช่วยพ่อแม่ทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัว ช่วยแม่ส่งน้องเรียนอีก 2 คน คิดว่าเรียนกศน.ค่าใช้จ่ายไม่มากเหมือนในระบบ
- ไม่ค่อยมีเวลาเรียนในระบบ จึงมาเรียนนอกระบบ
- เป็นทางเดียวที่จะเรียนไปด้วย ทำงานไปด้วย
- ไม่มีที่ไปเรียน กศน.เรียนวันเดียวสบายใจ
- ค่าใช้จ่ายน้อย มีเวลาว่างในการทำงาน
- อาจารย์ใจดี เรียนไม่ยาก
- เรียนง่าย จบไว
- เพราะไม่มีที่เรียน ที่มาเรียนเพราะอยากมีงานทำ
- ที่มาเรียนกศน.เพราะหยุดเรียนมาหลายปี เลยอยากเรียนต่อหาความรู้ให้ตัวเอง ได้มีเพื่อน และเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
- สร้างอนาคตตัวเองให้ก้าวหน้า
- เรียนง่าย จบไว เพื่ออนาคต
- เรียนกศน.สะดวก เรียนเฉพาะวันอาทิตย์ อยากมีเพื่อนใหม่ๆ
- เรียนสบาย คุณครูใจดี เรียนง่าย
- เรียนง่าย มาเรียนเสาร์-อาทิตย์ ได้มีเวลาหางานทำด้วย
- เพราะมีเวลาว่างได้ทำงานและมีเวลาได้ค้นหาความรู้เพิ่มเติม และการเรียนกศน.มีความรู้ที่ได้ทำจริง ปฏิบัติจริง
- อยากเรียนต่อ อยากได้วุฒิการศึกษาไปสมัครงาน
- เพราะไม่อยากเรียนโรงเรียนในระบบ ช่วยพ่อแม่ดูยา เพราะครูน่ารัก มีเพื่อนดี ๆ
- อยากเรียนต่อ สะดวกในการเดินทาง เรียนง่าย เฉพาะเสาร์-อาทิตย์
- ไม่อยากตัดอนาคตเป็นครั้งที่สอง ทำให้รู้จักตัวเองมากขึ้น เป็นกันเองกับครู เพื่อน
- ไม่มีตั้งค์ ต้องทำงาน กศน.เปิดโอกาสให้คนได้กลับไปเรียนหนังสือ
- เรียนเร็ว จบเร็ว
- เป็นคนรักเด็ก ชีวิตนี้อยู่กับใจที่เรารัก รักแล้วก็ยอมมอบสิ่งดี ๆ ให้ (อาจารย์)
- เพราะนักศึกษากศน.ส่วนมากเป็นผู้ใหญ่ มีความรับผิดชอบ เป็นคนฉลาด รอบรู้แต่เขาเป็นคนไม่ชอบบังคับ ไม่ชอบอยู่ในกฎเกณฑ์ (อาจารย์)
- เพราะเป็นอาชีพที่เข้าถึงชุมชน วิทยุหาของนักศึกษา สามารถพัฒนาการศึกษาได้ตลอดชีวิต เพราะกศน.เป็นการศึกษาทุกช่วงอายุ

หัวใจห้องที่ 2 “ระยะเวลา 2-3 ปีที่ผ่านมามีความสุข ความทุกข์อะไรบ้าง?”

- ความสุขที่ได้ร่วมสนุกกับเพื่อนที่เคยเรียนที่เดิม รักเพื่อนทุกคน
- มีความสุขเพราะมีครอบครัวดี
- ความทุกข์ แฟนทิ้ง ความสุขได้แฟนใหม่ น่ารักกว่าเดิม
- ชีวิตมีแต่ความสุข ต่อให้ทุกข์เราก็สุขครับ ทุกอย่างไม่ว่าอะไรก็แล้วแต่ มันอยู่ที่เราจะทำให้เป็นความสุข
- มีความสุข เพราะมีคนรอบข้างดี เพื่อนน่ารัก พ่อแม่เอาใจใส่
- ทุกข์เพราะเรียนอยู่สามปีก็ยังไม่จบ
- ความสุข คือ มีเพื่อนเยอะ ได้สนุกเฮฮา ได้คุยได้ไม้ม ได้ครูที่ดีเป็นได้ทุกอย่าง เพื่อน พี่ คุรุ ความทุกข์ไม่ค่อยได้ทำการบ้าน จะมาปวดหัวกับการบ้านก่อนสอบทุกที
- สนุกดีครับ มีงานทำ มีความสุขดี มีเงินจ่าย มีครอบครัวที่อบอุ่น ทุกข์คือเรียนไปก็ไม่ได้เป็นครู
- มีความสุขดี เพราะมีครอบครัวที่อบอุ่น มีสามีที่รักมีลูกๆที่คอยห่วงใย และเป็นแรงผลักดันในการทำงาน อาจมีทุกข์บ้างบางครั้ง
- มีความสุขดีที่ได้อยู่กับเพื่อนใหม่และคุณครูที่น่ารัก ความทุกข์ไม่ค่อยได้ทำการบ้านที่อาจารย์บอกและสั่งเสมอ
- สุขที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ทุกข์ที่งานยุ่งมาก ไม่มีเวลาว่างเลย
- 2-3 ปีที่ผ่านมาทำให้เรามีความสุขในการเรียนกศน. มีเพื่อนที่ดี ครูที่เข้าใจนักศึกษา ให้คำปรึกษาทุกเรื่อง และที่สำคัญมีเพื่อนที่เข้าใจ ความทุกข์ไม่ค่อยมี เพราะมีเพื่อนคอยอยู่ใกล้ๆ เวลาที่มีความทุกข์มีอาจารย์คอยให้คำปรึกษาตลอด
- เมื่อก่อนลำบากมาก แต่ตอนนี้สบายครับ
- ทุกข์เพราะเรียนไปก็ไม่รู้เรื่อง
- มีความสุขที่มีเพื่อนดีๆ ครูน่ารัก เข้าใจเด็ก ทุกข์ที่ไม่เข้าใจกับเพื่อน ความคิดเห็นไม่ตรงกัน
- ความทุกข์อกหัก ความสุขมีใหม่ดีกว่าเดิม
- สุขที่มีครอบครัวที่อบอุ่น มีลูกที่น่ารัก มีสามีที่มากินเหล้า ไม่เล่นการพนัน
- สุขที่ได้ทำกิจกรรมกับเพื่อน ได้คุยเรื่องไร้สาระ ได้เป็นกันเองกับเพื่อน มีอะไรก็คุยกันตลอด ไปเที่ยวด้วยกัน ทุกข์ที่การบ้านไม่เสร็จ บางคนพูดไม่เข้าใจความคิด เครียด
- สุขที่มีเพื่อนๆน่ารัก พ่อแม่เอาใจใส่
- ความสุข ความทุกข์ มีอยู่ด้วยกันตลอดจนแยกไม่ค่อยจะออก เพราะบางครั้งกำลังมีความสุขอยู่ ก็กลับกลายเป็นความทุกข์เสียอย่างนั้น
- ทุกข์เพราะเรียนไม่จบ 1 เทอม
- มีความสุขเพราะปีกับมาเอาใจทุกสิ่ง
- สุขเพราะมีกศน.เพื่อการเรียน

- รู้สึกดีในยามมาเรียน
- ทุกข์เพราะไม่มีเงินเก็บ ใช้เงินเกินความจำเป็น
- ทุกข์เพราะเรียนไม่จบ รู้สึกบ้ามากกว่าซื้อต
- สุขที่เด็กไม่ดื้อ ตั้งใจเรียน ไม่เกียยง แต่งตัวเรียบร้อย ทุกข์ที่เด็กสอบไม่ติด ไม่มาเรียน

หัวใจห้องที่ 3 “ในอนาคตอยากทำ หรือเป็นอะไร?”

- ทหารพราน 1 ปีก็เป็นความฝัน
- อยากเป็นนักบิน
- อนาคตของฉันเรียนจบม.6 จากกศน. จะไปเรียนต่ออะไรก็ได้ที่เรียนจบแล้วเป็นตำรวจหรือทหารหญิง
- อนาคตเป็นอะไรที่ไม่แน่นอน ไม่มีใครรู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น ทำวันนี้ให้ดีที่สุด
- อนาคตอยากเป็นพยาบาล อยากมีงานทำ
- อนาคตอยากเป็นไกด์นำนักท่องเที่ยว
- อนาคตของฉันเรียนจบม.6 หนูจะไปต่อมหาวิทยาลัย จะตั้งใจเรียนให้สมกับคำที่ครูสอน
- อยากมีร้านกาแฟสุดหรู 1 แห่ง อยากมีความสุขกับครอบครัว อยากมีเพื่อนดีๆ
- อนาคตถ้าเป็นไปได้อยากมีงานทำที่เป็นงานประจำ เช่น เป็นครู จะได้ช่วยเหลือนักเรียน แต่จะได้อย่างฝันหรือไม่ก็ยังไม่รู้ รู้แต่ว่าต้องตั้งใจเรียนและเป็นคนดี
- อนาคตอยากเป็นทหาร
- อยากเป็นนักร้อง นักบิน ดีเจ
- อยากจะเป็นแม่ค้าขายเค้ก
- ใ้ได้บรรจุเป็นข้าราชการ มีเงินเก็บเยอะๆ มีรายได้เยอะๆ อยากมีความสุขกับทุกสิ่งที่ได้ทำ
- อยากเป็นช่างแต่งรถ
- อนาคตอยากเลี้ยงหลานให้เป็นคนดี อยากให้ลูกศิษย์เป็นคนดี
- ยังไม่แน่นอน แต่อยากเป็นทหารเรือ
- เรียนให้จบ และช่วยทำงานเลี้ยงดูครอบครัว
- เรียนให้จบแล้วทำงานหาเงินเลี้ยงพ่อแม่
- อนาคตอยากมีสามีที่ดี มีลูกๆที่รักเรา ครอบครัวอบอุ่น มีเงินมีทอง
- อนาคตเป็นสิ่งไม่แน่นอน ต้องดูกันต่อไป (ไม่มีใครรู้อนาคตที่แน่นอน)
- อยากเป็นคุณครูจะได้สอนคนให้เป็นคนดีและเรียนเก่ง
- เรียนจบจะไปสมัครทหาร และอยากเป็นสถาปนิก จะสร้างบ้านใหม่ให้พ่อกับแม่
- อนาคตอยากมีคนจริงใจ อยากเป็นผู้ใหญ่ อย่าไปหวังอะไรมาก เพราะยังไม่ถึงอนาคตที่อยากเป็นครู
- อยากเรียนต่อ อยากทำอะไรที่ตัวเองชอบ ทำแล้วมีความสุข
- อยากเป็นหมอเพราะจะได้ช่วยเหลือผู้อื่น

หัวใจห้องที่ 4 “ความคาดหวังที่มีต่อกิจกรรมใน 2 วันนี้?”

- อยากมีเพื่อนใหม่ เจอครูที่ดี มีความสุขกับการทำกิจกรรม เต็มที่กับชีวิต
- คาดหวังว่าค่ายนี้จะผ่านไปอย่างรวดเร็ว และได้ความรู้มากที่สุด
- อยากให้เปิดเพลงเต้นบ้างเพราะผมเกิดมาเพื่อเต้น
- อยากได้ กพช.
- ไม่ได้คาดหวังอะไร แต่อยากให้จัดกิจกรรมนี้ต่อไปเรื่อยๆ
- อยากให้ค่ายนี้สนุก มีความสุข มีความรู้
- อยากให้มีความสุข อยากให้มีเสียงเพลง
- อยากได้สัญญาณโทรศัพท์ อยากได้ความรู้
- สนุกสนาน เฮฮา เป็นกันเอง
- อยากรู้ อยากเห็นในสิ่งที่เราวิจัย อยากสนุก อยากได้ความรู้
- คาดหวังว่าอยากได้ความรู้แล้วนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- อยากให้ทุกคนได้นำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ในกระบวนการเรียนของทุกคน
- เข้าค่ายครั้งนี้ อยากจะรู้จักกับเพื่อนๆทุกคน ให้กิจกรรมสนุก ไม่เครียด ไม่มีปัญหาหรือข้อขัดข้องอะไร และเข้าค่ายครั้งนี้หวังว่าจะนำความรู้กลับไปกระจายให้เพื่อนๆที่กศน.รู้
- สนุกสนาน และมีเพลงไว้เพื่อได้เต้น
- โดนผีหลอกแน่ๆ
- ใ้รู้เรื่องราวเกี่ยวกับมโนราห์อย่างสมบูรณ์แบบ ต้องเป็นค่ายที่สนุกและมีความสุขไม่ต้องกังวล
- ให้สนุกสนานเต็มที่กับชีวิต
- มีวิชาความรู้ที่ได้รับเอาไปพัฒนาตนเอง และกลับไปใช้ให้มีประโยชน์
- อยากมีอะไรที่สนุกๆ ไม่เครียด
- ได้รับความรู้เพิ่มเติม มีความสนุกสนาน ได้สร้างสรรค์ผลงานใหม่
- คาดว่าจะโดนยุ้งกัด
- อยากได้สัญญาณโทรศัพท์ อยากได้ความรู้ อยากให้ที่พักสบาย
- สนุก เฮฮา ได้ความรู้กลับบ้านเยอะๆ
- ได้สิ่งดี ๆ กลับไปและมีความรู้เกี่ยวกับวิจัยต่างๆ และได้รู้จักเพื่อนใหม่ๆ
- ได้ประสบการณ์และความรู้

เพื่อให้การจัดกิจกรรมในครั้งนี้เป็นไปด้วยความราบรื่น จึงได้ตั้งกติกาการอยู่ร่วมกัน ซึ่งมาจากการระดมความคิดเห็นของนักศึกษาและคณะอาจารย์ ได้ข้อสรุปดังนี้

กติกาการอยู่ร่วมกัน

1. ให้เกียรติกัน อยู่แบบพี่น้อง ไม่ทะเลาะกัน
2. แบ่งปันกัน ช่วยเหลือกัน

3. สามัคคีกัน
4. ช่วยกันรักษาความสะอาด
5. ไม่พูดจาหยาบคาย ใช้คำพูดที่สุภาพต่อกัน
6. ตรงต่อเวลา
7. ปิดโทรศัพท์มือถือ
8. ตั้งใจแสดงศักยภาพของตัวเองให้เต็มที่
9. ไม่ดื่มสุราของมีนเมา
10. ไม่ออกไปข้างนอกก่อนได้รับอนุญาต
11. เป็นผู้ฟังที่ดี ให้เกียรติผู้พูด

กิจกรรม “ช่างสังเกต”

โดย นางสาวจอมแก้ว เสนี ผู้ช่วยผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง

โจทย์

- ให้เวลา 5 นาที ออกไปข้างนอกห้อง เขียนสิ่งที่เห็นมาให้ได้มากที่สุด
- เขียนลำดับเป็นข้อ

วิธีการ

- ให้แต่ละคนเลือกสิ่งที่ชอบที่สุดมา 1 ข้อเล่าให้เพื่อนฟัง พร้อมบอกเหตุผลที่ชอบ
- ชวนคุยคนที่เขียนได้มาก เพราะอะไร คนที่เขียนได้น้อย เพราะอะไร

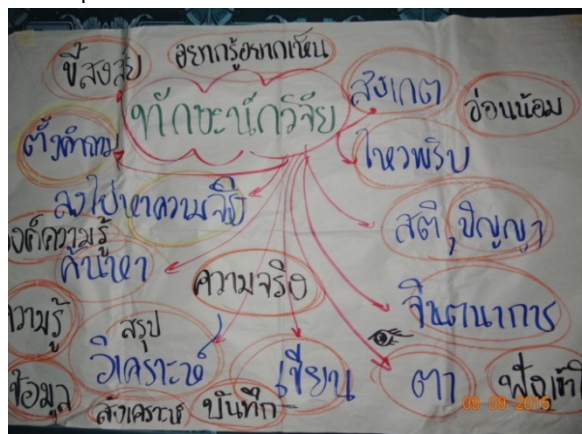
ชื่อ	สิ่งที่เห็น (ข้อ)	สิ่งที่ชอบมากที่สุด พร้อมเหตุผล
มิม	21	รถจักรยานยนต์ เพราะเป็นพาหนะที่พาเราไปได้ทุกที่ที่ยากไป
นุก	39	พระบรมฉายาลักษณ์ของในหลวง เพราะเป็นสิ่งที่พวกเราต้องเคารพ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของทุกคน ส่วนอีกอย่างที่ชอบ คือ นกยูง เพราะไม่เคยเห็น และมีสีสันสวยงาม
นก	21	นาฬิกา เพราะสามารถดูเวลาได้
เกศ	22	รองเท้า เพราะถ้าไม่มีรองเท้าใส่ เหมือนกับขาดอะไรบางอย่างไป
ไทม	31	ธงชาติ เพราะเป็นสัญลักษณ์ของคนไทย เป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ
นุ่น	21	ต้นไม้ เพราะร่มรื่นดี
นิว	23	ต้นไม้ เพราะมันมีความสวยงามและร่มรื่น
ลูกหมู	26	น้ำตก เพราะสดชื่นมีชีวิตชีวา
หนึ่ง	21	น้ำตก เพราะอยู่ไม่ห่างเหมือนกับตัวผม
บอย	27	หลังคา เพราะสามารถกันแดด กันฝนได้
ป้อม	29	เพื่อน ๆ เพราะเห็นเพื่อน ๆ หลายคนแล้วรู้สึกมีความสุข อยู่ด้วยกัน

		สนุกสนาน เฮฮา พูดคุยหัวเราะกัน
พีท	25	ยุ่ง เพราะ
อาร์ม	20	กลัวไม้ เพราะมันมีความสวยงาม อยู่คู่กับต้นไม้ ทำให้ต้นไม้มีความงดงาม
แดง	15	น้ำ เพราะ
ไสว	4	ต้นไม้ใหญ่ เพราะให้ร่มเงา
ทัศน์	29	มด เพราะมันเป็นสัตว์ที่ขยันทำงาน มีความสามัคคีและอดทน
โกเลียม	29	นกยูง เพราะสีสวยงดงาม
เอ	16	ชอบธรรมชาติ เพราะ มันสวยงาม ร่มรื่น มองไปรอบๆ มองไปรอบๆแล้ว รู้สึกสบายทั้งกายและใจ
แต่ม	34	ต้นไม้ เพราะต้นไม้ให้ความร่มเย็น ให้อากาศที่บริสุทธิ์
กิต	14	นกยูง เพราะสวยงามดูแล้วรู้สึกดี
	24	ป้ายต่างๆ เพราะได้ศึกษาและวิจัยในเรื่องต่างๆ เป็นป้ายบอกประวัติของสถานที่
	25	ต้นจันทน์ผา เพราะว่าช้อสวยดี
	23	น้ำ เพราะว่าดูเย็นตา สบายตา

สรุปจากการชวนพูดชวนคุย

- คนที่เขียนได้มากที่สุด คือ นึก เทคนิค คือ เห็นอะไร เขียนทุกอย่างที่เห็น
- คนที่น้อยที่สุด คือ ไสว เนื่องจากเขียนในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากคนอื่นๆ ในระดับที่ลึกกว่า ไสวจะเขียนมาในรูปแบบของการบรรยายสิ่งที่เห็น อาทิ ต้นไม้ใหญ่ๆ ลำคลองที่ใสสะอาด ใบไม้ล่องลอยในคลอง สัตว์ป่าสวยงาม นกยูง ปลา
- สรุปการเขียนได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความคิด การสังเกต ประสบการณ์และจินตนาการของแต่ละคน

จากกิจกรรม “ช่างสังเกต” ในข้างต้น โยงไปสู่การค้นหาทักษะหรือคุณสมบัติของนักวิจัย ว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง สามารถสรุปได้ดังนี้

กิจกรรมชี้แจงรายละเอียดของโครงการ “แนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์ อ.นาโยง”

โดย อ.ราตรี หัสชัย หัวหน้าโครงการ

เริ่มแรกได้ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับที่พักและอาหาร จากนั้นได้ถามว่ากิจกรรมที่ผ่านมา เราได้เรียนรู้อะไรบ้าง ตอนนี้เริ่มรู้หรือยังว่า วิทยากรให้เราเรียนรู้อะไร กิจกรรมแต่ละอย่างสอนอะไรเราบ้าง การสร้างความสัมพันธ์ กิจกรรมช่างสังเกตที่สอนให้เรา รู้จักสังเกต เป็นคุณสมบัติเริ่มแรกของการเป็นนักวิจัย วิจัยเราอย่าคิดว่าเป็นเรื่องยาก ที่จริงไม่ยาก ถ้าเราได้เรียนรู้กันไปเรื่อยๆ คิดว่ากิจกรรมสองวันนี้ทำให้เรามั่นใจที่จะเป็นนักวิจัยได้เลย แล้วรู้มึ้นว่าทำไมคุณครูถึงให้เรามาทำงานวิจัย เราได้อะไร ได้คะแนนจากคุณครูหรือไม่ เป็นตัวล่ออย่างหนึ่ง เพราะว่าเราได้คะแนนด้วย แต่จริงๆ แล้วสิ่งที่ได้คือ สิ่งที่ฝังอยู่ในสมองของเรา ในจิตใจของเราที่ทำให้เรารู้จักสังเกต รู้จักอะไรหลายอย่าง วิจัยต้องถึ้นมันไม่ยาก เหมือนกับวิจัยของนักวิชาการ ไม่มีสถิติ แต่พยายามเอาข้อมูลที่ถูกต้องมาเสนอ ถามว่าเคยดูหนัง พระพุทธเจ้ามหาศาสตราโลกหรือไม่ ใครไม่ดูถือว่าตกยุค ในสมองของพระพุทธเจ้ามีอะไร มีคำถามอยู่ตลอดเวลา และต้องหาความจริงให้ได้ ชอบถามมากจนคนรอบข้างพากันรำคาญ ที่จริงเด็กที่ถามมากคือ เด็กที่ฉลาด ถามแล้วไม่รู้ ไม่มีใครบอกได้ ก็ค้นหาความรู้ด้วยตัวเอง เอามาปฏิบัติ จนได้เป็นศาสตราของโลก เหมือนเป็นตะเกียงดวงแรกที่จุดตะเกียงดวงอื่นๆ ให้สว่าง นักวิจัยก็เช่นกันเราต้องมีคำถามอยู่ในหัวให้มากที่สุด ตอนนี้เราพยายามเตรียมพวกเราให้ลงพื้นที่ไปพบกับเจ้าของข้อมูล หรือคนที่มีความรู้เกี่ยวกับโนรา เพราะว่าเราทำวิจัยเรื่องโนรา อย่างเช่นเวลาที่เราลงพื้นที่เก็บข้อมูลจริง เราต้องรู้ว่าเราต้องเก็บข้อมูลอะไรบ้างจากโนราแต่ละคณะ ต้องรู้จักการตั้งคำถาม บางเรื่องอาจจะไม่เกี่ยวกับที่เราถาม แต่เราต้องเก็บข้อมูลนั้นมาด้วย และไม่เฉพาะแต่เจ้าของคณะเท่านั้น แหล่งข้อมูลอาจเป็นคนอื่นที่เกี่ยวข้องกับโนรา เพราะฉะนั้นเราต้องเก็บข้อมูลที่หลากหลายแหล่งข้อมูล ข้อมูลทุกอย่างเราต้องได้ เมื่อเราได้ถามแล้ว เราต้องจดบันทึก เหมือนกับกิจกรรมที่ผ่านมา เห็นแล้วก็ต้องบันทึก เพราะว่าถ้าไม่จดบันทึกเวลาผ่านไปไม่นานลืม หลายอย่างที่ผ่านมานในอดีตไม่มีการจดบันทึก อย่างตำนานโนราที่ตั้งห้าหกคนเขียนแต่ละคนเขียนตำนานโนราไม่เหมือนกันเลย เพราะว่าคนสมัยก่อนไม่ได้จดบันทึก เพราะฉะนั้นการเป็นนักวิจัยเราต้องบันทึกข้อมูล แล้วเอาข้อมูลที่ได้มาสรุป มาสังเคราะห์กัน ที่จริงงานวิจัยไม่ยาก ให้คิดว่าเราไปเที่ยวเล่น คุยกับคนโน้น คนนี้ สนุกสนานมาก ถ้าเราไปได้เราต้องหลงเสน่ห์ในงานวิจัย บางคนเล่าเราก็จด อัดเสียงกับโทรศัพท์บ้าง นอกจากเรื่องทักษะการจดบันทึก การถามแล้ว การเข้าไปสัมภาษณ์แหล่งข้อมูล เราต้องเข้าไปอย่างมีไมตรี ต้องรู้จักการสร้างความสัมพันธ์ เพราะว่าแหล่งข้อมูลบางท่านอาจจะต่อต้านได้ หากเราเข้าไปคุยกับเขาไม่ดี เขาจะไม่ให้ข้อมูล ถ้าเราไปตั้งคำถามแบบตรงๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล อย่างเช่น เติน(คุณ) ชื่ออะไร ลูกกี่คน มันเป็นคำถามที่อึดอัด เขาไม่อยากจะตอบ พอไปถึงเราต้องชวนคุยถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ ก่อนที่จะเข้าประเด็นคำถามที่เราต้องการรู้ ถ้าเป็นการตั้งคำถามแบบถามตอบ จะทำให้ทั้งเราและเขาเกิดความเบื่อหน่าย เพราะฉะนั้นเราต้องใช้วิธีการคุยกับเขาให้เขาเล่าให้เราฟัง แล้วเราก็จด และข้อมูลแต่ละที่ไม่เหมือนกัน เวลาเราเราไปทำงานวิจัย อย่าเอาความรู้สึกของเราใส่ไปในงานที่เราจด อย่าไปคิดแทนเขา ต้องถามเขา และจดทุกอย่างที่ได้ฟังได้ยิน มีอีกอย่างที่สำคัญมาก คือ วันที่ไปเก็บข้อมูล เพราะเป็นตัวระบุว่าข้อมูลนี้ได้มาเมื่อไหร่ ถ้าหนังสือที่เราเขียนไว้อยู่นานเป็นสิบปี จะเป็นตัวเทียบเวลาได้เลย การเป็นนักวิจัยต้องอยากรู้

อยากเห็น ตั้งคำถาม และถามให้ได้คำตอบที่เราต้องการให้กระจ่าง เพราะว่างานวิจัยที่เราทำนี้ เมื่อเรา
ได้ข้อมูลมาแล้ว เราก็จะบันทึกเป็นเล่ม เพื่อที่จะเผยแพร่ เพราะฉะนั้นข้อมูลที่ลงต้องเป็นข้อมูลที่เป็นจริง
เรานึกเอาเอง หรือคิดแทนไม่ได้ อะไรที่เราสงสัย เราต้องหาคำตอบให้สุด เราต้องตามข้อมูล และเราจะ
เติมข้อมูลกันเรื่อยๆ แก้วยังไม่เต็มนะ

ช่วงบ่าย

กิจกรรม “เท้าชิด”

โดย นางสาวชนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง (สกว.ตรัง)

โจทย์

ทำอย่างไรก็ได้ให้เท้าของทุกคนถึงเส้นชัยพร้อมกัน

กติกา

- ห้ามเท้าหลุดออกจากกัน
- หลุดต้องเริ่มใหม่

ชวนพูดชวนคุยหลังทำกิจกรรม

ตอนวางแผน

- ยาก
- ช่วงแรกไม่ร่วมมือเท่าไร
- ต้องช่วยกันคิด
- ความร่วมมือ
- ทดลองแค่สองครั้ง

- คิดหลายวิธี
 - ขยับทีละนิด
 - กอดเอว
 - เอาขาเกี่ยวกัน
 - ซี่คอ
 - กระโดด
 - ถด
 - ยกขาก้าวไปข้างหน้า
 - กอดเอว
 - กอดคอ
 - ถอดรองเท้า
 - นับพร้อมกัน

ตอนเดิน

- ต้องยกขาให้พร้อมกัน
- ง่าย ถ้าสามัคคี
- ช่วยกันพยุง
- กอดคอ กอดเอว
- รีบไม่ได้ เพราะต้องคอยระวังเพื่อน
- ต้องใจเย็น ระวังหลุด
- จับจังหวะการก้าว การขยับ
- ต้องอดทน แข็งแรง
- ต้องมั่นใจในตัวเอง เชื่อใจ
- พร้อมเพรียง ลุ้น ให้กำลังใจ
- สังเกตเพื่อน ๆ

ตอนเท้าหลุดออกจากกัน

- เสียตาย มันจะถึงอยู่แล้ว
- ต้องเริ่มใหม่
- ต้องเริ่มใหม่
- สู้ต่อ ไม่ยอมแพ้
- ต้องทำให้ได้
- ท้อแต่ไม่ถอย
- ต้องทำให้ดีกว่าเก่า

- มุมนะ พยายาม
- มุ่งมั่น ตั้งใจ
- อุดทน
- สามัคคี
- เชื่อใจ เชื่อมั่นในตัวเองและทีม
- ไม่แตกแยก เหนียวแน่น
- ต้องใช้สมองในการวางแผน

กิจกรรมสหนาการ “เดอะซี เดอะแซน เดอะซัน”

โดย นายรัฐประชา พุฒนวล วิทยากร

วิธีการเล่น

ร้องเพลง เดอะซี เดอะแซน เดอะซัน เดอะซัน เดอะแซน เดอะซี (ซ้ำ)
ประกอบทำดังนี้

เดอะซี ให้เอามือแตะที่ศีรษะ
เดอะแซน ให้เอามือแตะที่ไหล่
เดอะซัน ให้เอามือแตะที่เอว

กิจกรรม “ฝึกทักษะการถาม การสัมภาษณ์”

โดย นายรัฐประชา พุฒนวล วิทยากร

วิธีการ

- แบ่งกลุ่ม 4 กลุ่ม ตามโจทย์ที่วิทยากรให้ คือ ยาเสพติด ยางพารา มโนราห์ และ สิ่งแวดล้อม
- ตั้งคำถาม และหาคำตอบหรือสัมภาษณ์จากผู้ที่สามารถหาได้ในเวที
- นำเสนอ

กลุ่มที่ 1 ยาเสพติด

สมาชิกในกลุ่ม ประกอบด้วย เอ จา มีน พีท ท็อป หนึ่ง

แหล่งข้อมูล คือ ครูโชติ (นายโชติมา เกตุดำ ครูกศน.ตำบลโคกสะบ้า)

คำถาม “ยาเสพติดมีโทษอย่างไรบ้าง?”

คำตอบ

- ทำให้ประสาทหลอน
- ทำให้เป็นบ้า
- ทำให้เป็นโจร
- ทำให้เสียอนาคต
- ทำให้ติดคุก
- ทำร้ายครอบครัวและตัวเอง
- ทำให้มีการทะเลาะวิวาท
- ทำให้ตายเร็ว
- ทำให้ช็อค
- นิสัยจะก้าวร้าว
- ทำให้จนและเป็นหนี้

จากการนำเสนอ วิทยากรได้ให้คำแนะนำว่าข้อมูลยังไม่ครอบคลุมทุกด้าน น่าจะเขียนแยกเป็นประเด็น เช่น ผลกระทบต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อชุมชน ต่อสังคม และต่อประเทศชาติ จะได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์มากกว่านี้

กลุ่มที่ 2 ยางพารา

สมาชิกในกลุ่ม ประกอบด้วย บอย ปาล์ม แจร์ ลูกหมู นึก

แหล่งข้อมูล นายจักรพันธ์ งามแก้ว ผู้ช่วยผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง

คำถาม “ประโยชน์ของยางพารามีอะไรบ้าง”

คำตอบ

- สามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น รองเท้า กระเป๋า
- นำต้นยางไปแปรรูปเป็นโต๊ะ เก้าอี้
- ตัดยาง สร้างรายได้ให้กับครอบครัว เป็นอาชีพหลักของชาวสวน
- น้ำยางพารา นำไปเป็นส่วนผสมในการสร้างถนน
- กิ่งไม้ขนาดเล็ก นำไปเป็นเชื้อเพลิงและเผาถ่าน
- ใบยางพารานำไปประดิษฐ์ ของใช้ของตกแต่ง เช่น ดอกไม้
- เป็นสินค้าส่งออกของประเทศ

กลุ่มที่ 3 มโนราห์

สมาชิกในกลุ่ม ประกอบด้วย ไสว แดง นิว ป้อม กอล์ฟ นัทใหม่

แหล่งข้อมูล อ.ราตรี หัสชัย หัวหน้าโครงการแนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์ อำเภอนาโยง

คำถาม “ที่มาของมโนราห์เป็นมาอย่างไร”

คำตอบ

มีเมืองๆหนึ่ง มีเจ้าเมืองชื่อพระยาสายฟ้าฟาด มีธิดาองค์หนึ่ง ชื่อ นางนวลทองสำลี ธิดานวลทองสำลีทรงนิมิตฝันว่า มีการร้ายรำ มีเครื่องดนตรี มีปี่ กลอง ทับ จึง นางจึงให้ทหารทำเครื่องดนตรี วันหนึ่งนางอยากกินเกสรดอกบัว แล้วตั้งห้อง นางเก็บตัวอยู่แต่ในห้อง โดยที่พระบิดาได้ยินเสียงอยู่ในห้อง จึงสงสัยว่าทำไมลูกสาวจึงไม่ออกจากห้อง จึงเข้าไปดูพบว่านางตั้งห้อง จึงถามนางว่าตั้งห้องกับใคร นางนวลทองสำลี (สีมาลา) ตอบไม่ได้ พระยาสายฟ้าฟาดจึงโกรธ ไล่ธิดาของตนออกจากเมืองไปลอยแพ นางธิดานวลทองสำลีได้คลอดบุตรชาย ชื่อ จิตกุมาร (เทพสิงห) ได้สอนให้ร้ายรำจนชาวบ้านเลื่องลือ จนเรื่องได้ยืมถึงพระยาสายฟ้าฟาด มีความต้องการอยากเห็น จึงได้ให้ทหารไปนำตัวมา พอจิตกุมารได้ได้ร้ายรำให้พระยาสายฟ้าฟาดดูแล้ว มีความพึงพอใจ จึงมอบเครื่องแต่งกายจิตกุมารสวมใส่เพื่อการร้ายรำ พระยาสายฟ้าฟาดพอใจในตัวจิตกุมาร จึงสืบว่าเป็นใคร จึงได้รู้ว่าเป็นหลานของตัวเอง จึงได้ส่งทหารไปรับตัวนางนวลทองสำลีเข้าเมือง นางนวลทองสำลียังน้อยใจ แต่ก็ยอมกลับ ระหว่างทางมีกระแซ้ขวางแพทหารจึงได้ฆ่ากระแซ้ จึงเป็นที่มาของมโนราห์แทงแซ้

จากการนำเสนอวิทยากรได้แนะนำให้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอให้น่าสนใจขึ้น เนื่องจากที่มาของมโนราห์ค่อนข้างยาว อาจจะเป็นฉากๆ ลำดับเหตุการณ์ให้เข้าใจง่ายมากขึ้น

กลุ่มที่ 4 สิ่งแวดล้อม

สมาชิกในกลุ่ม กิต แต้ม นก อาร์ม....

แหล่งข้อมูล นางสาวจอมแก้ว เสนี ผู้ช่วยผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง

คำถาม “ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นได้อย่างไร”

คำตอบ

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดจากการรวมตัวของสรรพสิ่ง ซึ่งประกอบด้วย

- 1) ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิตหรือที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ คน สัตว์ ป่า ไม้ ต้นน้ำลำธาร ทะเล ฯลฯ
- 2) ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิตหรือที่เกิดจากมนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ บ้าน โต๊ะ เก้าอี้ ฯลฯ
- 3) ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะขาดอย่างหนึ่งอย่างใดไปไม่ได้ ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เพราะทุกอย่างเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

จากการนำเสนอวิทยากรได้ให้คำแนะนำว่า คำตอบยังไม่ค่อยตรงกับคำถาม เพราะในขณะนี้ยังไม่มีใครสามารถตอบได้ว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นได้อย่างไร มีเพียงทฤษฎีบิ๊กแบงที่เป็นที่ยอมรับว่าเกิดจากการระเบิดของจักรวาล

ช่วงคำ กิจกรรม “แสดงละคร”

โจทย์

1. ครอบครัว
2. เด็กแว้น
3. ยาเสพติด
4. โรงเรียน

วิธีการ

- แบ่งกลุ่ม 4 กลุ่ม
- จับฉลาก
- แสดงบทบาทสมมติให้เพื่อนดู

กลุ่มที่ 1 โรงเรียน

สมาชิกในกลุ่ม นึก แจร์ ลูกหมู ปาล์ม

แสดงบทบาทสมมติสถานการณ์ในโรงเรียน เป็นวันที่ครูติวข้อสอบให้นักเรียนเพื่อเตรียมสอบปลายภาค คุณครู(นึก) ได้ทบทวนภาษาอังกฤษให้นักเรียน แจร์(นักเรียน) ลูกหมู (นักเรียน) เป็นเด็กที่ตั้งใจเรียนมาก ครูสอนอะไรก็สามารถจดจำและปฏิบัติตามได้หมด ส่วนปาล์ม (นักเรียน) เป็นเด็กที่ไม่ตั้งใจเรียน ชอบพูดเวลาครูสอน ไม่ฟังครู เมื่อมาถึงวันสอบปลายภาค ปาล์มทำข้อสอบไม่ได้พยายามที่จะลอกของเพื่อนแต่ก็ไม่สำเร็จ ปรากฏว่าปาล์มเป็นนักเรียนคนเดียวที่สอบไม่ผ่าน และได้คะแนนน้อยมาก เมื่อเทียบกับเพื่อนนักเรียนคนอื่นๆ คุณครูจึงได้บอกกับปาล์มว่านี่เป็นผลที่เกิดจากการที่ปาล์มไม่ตั้งใจเรียน ชอบพูดเวลาครูสอน และไม่เคารพเชื่อฟังครู ท้ายสุดปาล์มสำนึกได้ และขอโทษครู บอกว่าต่อไปจะไม่ทำแบบนี้อีก จะตั้งใจเรียนและเคารพเชื่อฟังครู

หลังจากละครจบ ละครสั้นเรื่องนี้ได้รับคำชมจากท่านผู้ชม ว่าคนเขียนบทดี ทุกคนสามารถแสดงบทบาทสมมติได้ดี กล้าแสดงออก จำลองมาจากสถานการณ์จริง ไม่ว่าจะเป็นนักแสดงเป็นคุณครู หรือปาล์มที่เป็นนักเรียนจอมกวน เปรียบเทียบเด็กที่ตั้งใจเรียนกับเด็กที่ไม่ตั้งใจเรียนได้ดี ละครสั้นเรื่องนี้ได้ให้แง่คิดสำหรับเพื่อนนักเรียน ในเรื่องการตั้งใจเรียนและการเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของคุณครู

กลุ่มที่ 2 เด็กแว่น

สมาชิกในกลุ่ม แดง นิว ไหม กอล์ฟ บ่อม ไสว

แสดงบทบาทสมมติสถานการณ์ วัยรุ่นขี้บรดซึ่ง ไม่มีใบขับขี่ และได้ไปเจ็วชนคนอื่น ทำให้ตนเองและคนอื่นตีรับบาดเจ็บและพิการ

กลุ่มที่ 3 ยาเสพติด

สมาชิกในกลุ่ม ปาล์ม กิต แท้ม นก

แสดงบทบาทสมมติสถานการณ์การช่วยเพื่อนที่อกหัก ให้รู้สึกดีขึ้น จัสติน (ปาล์ม) ให้คำปลอบโยนและพูดโน้มน้าว เด็นนี่ส (กิต) ที่เฟื่องอกหัก ด้วยการชวนให้เสพยา ในตอนแรกเด็นนี่สปฏิเสธ แต่ในที่สุดก็ทดลองเสพยาจากการแนะนำของจัสติน โดยจัสตินเป็นคนสอนวิธีการเสพให้ แล้วสุดท้ายทั้งคู่ก็ถูกตำรวจจับ ข้อคิด คือ การแก้ปัญหาที่มีหลายวิธี ยาเสพติดไม่ใช่ทางแก้ปัญหา

หลังละครจบ ละครสั้นเรื่องนี้ได้รับคำชมว่าเนื้อหาดี นักแสดงดี นำเสนอได้อิน ชวนติดตาม สะท้อนปัญหาเรื่องยาเสพติดได้ดี

กลุ่มที่ 4 ครอบครัวยุคใหม่

สมาชิกในกลุ่ม เอ หนึ่ง มีน ทือป จา พีท

ครอบครัวยุคใหม่มีกันทั้งหมด 5 คน พ่อ แม่ และลูกอีก 3 คน ประกอบด้วย สมจิต เขาทราย และบัวขาว วันหยุดพ่อถามลูกทั้ง 3 คนว่าอยากไปไหน สมจิตบอกว่าอยากไปปากเมง เขาทรายบอกว่าอยากไปน้ำตก ส่วนบัวขาวบอกว่าไม่อยากไปไหนเลย อยากนอนอ่านหนังสืออยู่บ้าน ส่วนแม่บอกว่าอยากไปซื้อของที่โรบินสัน ทุกคนที่บ้านจึงตัดสินใจไปโรบินสัน เดินซื้อของไม่นานทุกคนก็หิว พ่อเลยเสนอว่าไปกินเคเอฟซีกันดีกว่า ทุกคนในครอบครัวจึงไปนั่งกินเคเอฟซีกันอย่างมีความสุข

ละครสั้นเรื่องนี้ให้ข้อคิด ว่าถ้าครอบครัวอบอุ่น สามารถเป็นเกราะป้องกันปัญหาได้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเด็กแว้น ไม่ตั้งใจเรียน หรือว่าเด็กติดยาเสพติด ถ้าคนในครอบครัวเข้าใจกัน เอาใจใส่กัน อกภัยให้แก่กัน ปัญหาต่างๆก็จะลดน้อยลง

กิจกรรมจุดเทียนส่องใจ

โดย นางสาวชนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานศูนย์วิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง

โจทย์

บทเรียนกว่าจะถึงวันนี้ มีบางอย่างที่เราอยากกลับไปแก้ไขหรือว่าป้องกันไม่ให้อันนั้นเกิดขึ้น

วิธีการ

ให้นั่งอยู่กับตัวเอง 1 นาที เล่าหรือแชร์ให้เพื่อนฟัง อยากให้พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับทุกคน

- ๑๖ จำได้ว่าตอนม.6 ไปเที่ยวน้ำตกแถวบ้าน ลักษณะของน้ำตกก็จะเป็นชั้นๆไป เราและเพื่อนหนึ่งบริเวณหน้าผาชั้นสาม และมีเพื่อนอีก 4 คนเดินข้ามน้ำมาหาเรา หนึ่งในสี่คนนั้น มีคนหนึ่งใส่รองเท้าผ้าใบ ไม่อยากให้รองเท้าเปียก จึงขี่หลังเพื่อนอีกคนหนึ่ง แล้วเดินข้ามน้ำมาหาเรา ระหว่างทางเดินน้ำเชี่ยวพอสมควร และก้อนหินลื่น ทำให้ไหลไปกับน้ำ คนขี่หลังว่าก้อนหินไว้ได้ แต่คนที่ให้เพื่อนขี่หลัง ไหลลงไปกับน้ำ พวกเราพยายามคว้าแต่ก็ไม่ทัน ไหลลงไปเรื่อยๆ และไปหยุดนิ่งอยู่ตรงชั้นล่างสุด ก็มาคิดว่าถ้าเราคว้าตัวเค้าไว้หน้าจะทัน แคน่าจะรอด หรือน่าจะมีวิธีที่เราสามารถคว้าตัวเค้าเอาไว้ได้ในขณะที่ตัวเองก็ปลอดภัย นี่เป็นเรื่องที่ติดอยู่ในใจหลายปี และอยากที่จะกลับไปแก้ไข
- ๑๗ จำได้ว่าประมาณปี 2535 ตอนนั้นขับรถไปทำงาน ระหว่างมีรถอยู่ 1 คัน จำได้ว่าเป็นรถของคนที่เรารู้จัก แต่ก็ได้ไม่สนิทมาก กำลังจะขับแข่งรถของเรา ตอนนั้นด้วยความคึกคะนอง จึงเหยียบคันเร่งแข่งรถคันนั้น จนเสียหลักพลิกคว่ำ พิกการทั้งคู่อันถึงปัจจุบันเราก็จดจำเหตุการณ์นี้เป็นบทเรียนมาจนถึงปัจจุบัน เหตุการณ์นี้ทำให้คนเดือดร้อนไปสองครอบครัว มีการสูญเสีย และมีผลกระทบต่อสังคม มารู้สึกตอนหลังก็ทำอะไรไม่ได้ต่อไปเราจะไม่ทำอีก เป็นบทเรียนราคาแพง
- ๑๘ ชีวิตจริงยิ่งกว่านิยาย เกิดมาในครอบครัวที่พ่อแม่เป็นครูทั้งสองคน แต่ด้วยความที่เป็นครูทำให้มีภาระมาก จึงต้องพาลูกไปเลี้ยงที่โรงเรียนด้วย ทำให้ได้เรียนหนังสือก่อนเพื่อนสองปี พอจบป.4 ไปเรียนต่อป.5 ที่โรงเรียนสตรีศรีตรังวิทยา ด้วยอายุที่อ่อนกว่าเพื่อน ทำให้เรียนไม่ทันเพื่อน สอบได้ที่สุดท้าย สอบออกสมองไม่ดี ให้ออกจากโรงเรียน จากนั้นออกมาทำขนมขายที่โรงเรียนใกล้บ้าน ทำงานเหมือนกับเด็กบ้านๆทั่วไป ขายขนม หาบปลา ตกเบ็ด เพื่อว่าตัวเองจะได้ไม่ต้องอยู่บ้าน เราเองชอบที่จะเรียน แต่ว่าพ่อแม่ไม่ให้เรียน คิดว่าเราโง่ เป็นแม่ค้าขายขนมอยู่หลายปี จนพี่สาวเรียนจบม.6 พ่อจึงส่งไปเรียนเย็บผ้า เพราะคิดว่าอาชีพเย็บผ้าทำให้รวยแน่ๆ แต่เราอยากเรียน จึงบอกพ่อว่าอยากเรียนหนังสือ พ่อให้ไปเรียนเย็บผ้า วันนั้นเดินไปที่ต้นมะไฟ จะผูกคอตาย ด้วยความกดดัน จึงทำพ่อว่าขอเรียนต่อ ถ้าสอบไม่ได้เลขตัวเดียวจะออก จากนั้นก็ได้เข้าเรียนและสอบได้ที่หนึ่งมาตลอด ตอนเรียนครูก็ได้ที่หนึ่งของห้อง ตอนนั้นพ่อเป็นวิศวโรคปอด เราก็กินพ่อว่ายังตายไม่ได้ ยังไม่เห็นอนาคตของลูก พ่อยังตายไม่ได้ พ่อก็รอเรา จนเราสอบบรรจุได้ถึงจะได้ตาย เราอยากที่จะขอโทษพ่อที่พูดไปอย่างนั้น จึงอยากเป็นบทเรียนให้กับเด็กๆให้รักดี เพราะโอกาสสำหรับเรายังมีอีกมาก
- ๑๙ ประมาณ 8 ปีที่แล้ว เรียนต่อโทส่งเสริมสุขภาพ ทำวิจัยส่งเลยทำให้จบช้า หยิบเรื่องนี้มาใหม่ เพราะว่าใจเรายังอยู่กับเรื่องนี้ จึงอยากบอกให้เป็นบทเรียนนักศึกษา ว่าต้องมองให้ตลอดว่าจะเลือกเส้นทางอะไรในชีวิต สิ่งไหนทำให้ครอบครัวสบายใจ คนรอบข้างสบายใจ ให้ใช้ชีวิตให้มีความสุข ทำประโยชน์ต่อตนเอง สังคม คนรอบข้างให้มากที่สุด

- ๑ ลูกของหนูได้เข้าโรงพยาบาล ตอนที่อยู่โรงพยาบาลเห็นเด็กเตียงใกล้ๆ ใส่เครื่องช่วยหายใจเต็มไปหมด เห็นแล้วสงสาร จึงเข้าไปหาแม่ของเด็ก ถามว่าลูกเป็นอะไร แม่ของเด็กบอกว่าลูกเป็นเส้นเลือดในสมองแตก ปอดมีเพียงข้างเดียว แล้วตัวเองก็ไม่มีเงินซื้อนมให้ลูกกิน ตอนนั้นมีคนมาเยี่ยมลูกของหนูที่โรงพยาบาลเขาให้เงินลูกหนูสองร้อย หนูเอาเงินนั้นไปให้แม่ของเด็ก เขาก็ไม่ยอมรับ หลังจากนั้น 1 เดือน ขึ้นไปเยี่ยมใหม่ แม่ของเด็กได้เล่าให้ฟังว่าลูกของตัวเองคงอยู่ได้ไม่เกินสามปี น่าจะไม่รอด แม่ร้องให้ แม่ของเด็กเชื่อในไสยศาสตร์ หนูก็ไปตามยายให้ เพราะว่ายายเป็นร่างทรง ถามว่าเด็กจะรอดหรือเปล่า แต่โทรศัพท์ของหนูหายเสียก่อน จึงไม่รู้ว่าตอนนี้เด็กอาการเป็นอย่างไรบ้าง หรือว่าได้เสียชีวิตไปแล้ว แต่รู้สึกเป็นห่วงน้องเค้ามาก รู้สึกสงสาร เพราะเรื่องราวของครอบครัวนี้เป็นแรงผลักดันให้ตัวเอง เพราะยังมีคนที่แย่กว่าเรา อยากเล่าเรื่องนี้เพื่อเป็นกำลังใจให้ตัวเองและเพื่อนๆ
- ๒ ตอนอายุ 13 ปี ได้โควตาไปเรียนที่จังหวัดนครฯ เพราะตอนนั้นฝันอยากเป็นนักกีฬาทีมชาติ แต่ก็ไปไม่ถึงฝั่งฝัน เรียนไม่ได้จึงออก ออกมาก็เที่ยว เกเร โดนจับเข้าสถานพินิจ ตอนอายุ 17 ปี ตอนนั้นตรงกับวันแม่ ที่สถานพินิจเขาจัดงานวันแม่ ให้กราบแม่ แต่ในวันนั้นไม่ได้กราบแม่ เพราะคิดมาตลอดว่าแม่ไม่รัก ถ้าย้อนเวลากลับไปได้ ในวันนั้นอยากกราบแม่ ตอนนี้มีโอกาสแต่ยังไม่ได้ทำ
- ๓ ได้เข้าอบรมวิปัสสนากรรมฐาน 7 วัน เดินจงกรม 15 นาที นั่งสมาธิ 15 นาที สลับกันไป นั่งครั้งแรกเป็นลม ไปถามอาจารย์ ว่าทำไมเวลานั่งสมาธิต้องเห็นไก่เต็มไปหมด อาจารย์บอกว่าเราทำกรรมไว้มาก นึกได้ตอนนั้นเพิ่งเรียนจบมาใหม่ๆ ยังไม่มีงานทำ จึงเลี้ยงไก่เป็นหมื่นๆตัว เอายาใส่ให้ไก่กินเพื่อว่าที่มันจะได้โตไวๆทันขาย แล้วก็ใส่ไก่แคระที่โตไม่ทันเพื่อน ตัวเองก็ลงมือเชือดคอกฆ่าเอง เอาไปขายเนื้อ ทำให้ปวดหัวมาตลอด อาจารย์บอกว่าให้แม่เมตตา แล้วจะหาย หลังจากนั้นเวลานั่งสมาธิก็ไม่เห็นไก่อีกเลย
- ๔ ประมาณ 2 ปีที่ผ่านมา ได้ไปเสพยา ทำให้ชีวิตเปลี่ยน มีปัญหา กับพ่อ ถึงขั้นต่อยกับพ่อ รู้สึกผิดมาก หลังจากเหตุการณ์นั้นพ่อได้ไปอยู่โรงพยาบาลประสาทที่จังหวัดสงขลา เพิ่งออกมา 1 เดือน อยากที่จะขอโทษพ่อ
- ๕ ตอนอายุประมาณ 15 ปี ได้อารมณ์เสียใส่ตา ตาสั่งให้ทำอะไรก็ไม่ค่อยทำ วันหนึ่งหลังจากกลับจากโรงเรียน ผมงับแม่ไปตลาด กลับจากตลาดตาบอกให้แม่ไปนวดให้ ผ่านไปประมาณ 5 นาที ตาก็เสีย ผมนิสัยเสีย ขอบเถียง ไม่ได้ดูแลท่าน และทำไม่ดีกับท่านเอาไว้
- ๖ ตอนเรียนปวช. เป็นเด็กติดยา อยู่หอตลอด ไม่กลับบ้านอยู่ประมาณปีหนึ่ง วันหนึ่งโดนจับยาที่หอ พ่อแม่รู้ ผมเสียใจมาก ไม่อยากให้มันเกิดขึ้น วันที่ผมเจอหน้าพ่อ ผมคิดว่า

พ่อจะดุด่า ตบตีผม แต่พ่อไม่ได้ทำ พ่อกลับพูดกับผมว่าทำไมไม่กลับบ้าน พ่อคิดถึงลูกนะ แม่ก็นอนไม่หลับ หลังจากกลับจากบَابัดหนึ่งเดือน ผมกลับไปเรียน แต่เรียนไม่จบ จึงมาเรียนกศน. อยากจะขอโทษพ่อกับแม่ ตอนนี้สำนึกได้แล้ว

- ๑ หนูอยู่กับย่า เพราะว่าครอบครัวแตกแยก ย่าเป็นคนสั่งสอนหนูมา แต่หนูไม่เคยเชื่อ ต่ายามาตลอด มานึกได้ว่าคำสอนของย่ามีความหมายตอนย่านอนป่วยอยู่ 8 เดือน วันนี้ถ้าย่ารับรู้อยากจะบอกกับย่าว่าขอโทษที่เป็นเด็กไม่ดี คำสั่งสอนของย่ามีความหมาย ตอนย่านอนป่วย หนูพูดอยู่กับคนเดียว ย่าไม่ได้ยิน อยากบอกย่าว่ารักย่า
- ๒ ตอนจบป.4 ทะเลาะกับเพื่อน ยังไม่ได้ขอโทษ มันมาขอโทษก่อน มันยังมาหาหนูอยู่ทุกวันนี้ มันบอกว่าหนูเป็นเพื่อนคนเดียวที่มันมีอยู่ มันเป็นคนมาหาหนูตลอด หนูไม่เคยทำดีกับมันเลย ไม่กล้าขอโทษ
- ๓ อยากเล่าเรื่องเกี่ยวกับพ่อ ตอนอายุ 16 ไปอยู่กับพ่อที่กทม. เป็นเวลา 1 เดือน ไปเรียนหนังสือที่นั่น กลับมาจากโรงเรียนเพื่อนมารับที่บ้าน ไปเที่ยวกันข้างนอก แต่ไม่ได้ขออนุญาตพ่อ พ่อไม่รู้ แอบหนีไปเที่ยว ตอนนั้นติดเพื่อนมาก

4 กันยายน 2558 ช่วงเช้า

กิจกรรมสันทนาการ

โดย นายจักรพันธ์ รามแก้ว ผู้ช่วยผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง

เลขนรก

วิธีการ นับเลข 1 ถึง 50 เลขที่ลงท้ายด้วย 5 ให้ บอกว่า ฮ่าๆๆๆ เลข 7 ช้างกูดูไหน เลข 9 โออาโย

สแปลช

วิธีการ ยืนเป็นวงกลม วิทยากรบอกว่าสแปลช คนที่ตรงข้ามกัน ต้องบอก สิ่งที่โจทย์ถาม เช่น ชื่อเพื่อน ผั่งตรงข้าม ใครบอกได้เร็วกว่าได้ยืนต่อ ส่วนคนที่ซำนั่งลง คัดให้เหลือผู้ชนะเพียงคนเดียว

กิจกรรม ทบทวนกิจกรรมที่ทำมาเมื่อวาน

โดย นายรัฐประชา พุฒนวล วิทยากร

โจทย์

เมื่อวานได้ทำกิจกรรมอะไรบ้าง

วิธีการ

- แบ่งกลุ่ม 3 กลุ่ม
- ระดมกลุ่มย่อย
- นำข้อมูลจากทุกกลุ่มมาเติมเต็ม

ผลการระดมกลุ่มย่อย

กลุ่มที่ 1

- 1 นาที่ทำความรู้จัก
- หัวใจ 4 ห้อง
- กฎกติกากการอยู่ร่วมกัน
- ช่างสังเกต
- เล่นเกมส์เดินขาชิด
- แบ่งกลุ่มตั้งคำถาม
- แสดงละคร
- จุดเทียนส่องใจ
- กิจกรรมสันตนาการ เดอะซี เดอะแซน เดอะชัน เกมส์จ่ายตลาด
- ทักษะการวิจัย

กลุ่มที่ 2

- ลงทะเบียน
- หัวใจ 4 ห้อง
- แบ่งกลุ่มทำกิจกรรม
- กติกากการอยู่ร่วมกัน
- วิทยากรมาบรรยายเกี่ยวกับมโนราห์
- เดินเชือก
- นันทนาการ
- ตั้งคำถามและวิจัยเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ
- เห็นอะไรเขียนแบบนั้น
- การแสดงละครสั้น
- สนทนาเชิงลึก
- เกมส์นับเลขไม่ซ้ำ ไม่ชน
- เกมส์เดอะซี เดอะแซน เดอะชัน
- เกมส์จ่ายตลาด

กลุ่มที่ 3

- ลงทะเบียน
- 1 นาที่ แนะนำชื่อเพื่อน
- หัวใจ 4 ห้อง
- กติกากการอยู่ร่วมกัน
- เห็นอะไร เขียนแบบนั้น
- เดินเชือก

- แบ่งกลุ่มตั้งคำถามตามหัวข้อ
- นันทนาการ เดอะซี เดอะแซน เดอะซัน ไปตลาด นับเลข
- แสดงละคร
- สนทนาเชิงลึก
- ทักษะนักวิจัย
- ระหว่างทำกิจกรรมจะมีวิทยากรมาให้ความรู้เป็นช่วง ๆ

สรุปจากการเติมเต็ม

ช่วงเช้า

- ลงทะเบียน
- ทำความรู้จัก
- หัวใจ 4 ห้อง
- กติกาการอยู่ร่วมกัน
- ช่างสังเกต
- ทักษะนักวิจัย

ช่วงบ่าย

- เดินเชือก
- ฝึกทักษะการสัมภาษณ์เป็นนักวิจัย
- แจกโจทย์ละคร 4 เรื่อง
- วิทยากรมาให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับมโนราห์ (คุณสมคิด ทองหนัน ทีมวิจัย)
- แสดงละคร
- แนะนำการเรียน (คุณปราโมทย์ หัสชัย ทีมวิจัย)
- จุดเทียนส่งใจ

กิจกรรมเล่าประสบการณ์ การทำงานวิจัย

โดย นางสาวอรอบ เรืองสังข์ ทีมวิจัยโครงการผ้าทอนาหมื่นศรี

ได้เล่าประสบการณ์การทำงานวิจัยโครงการผ้าทอ และได้ให้ข้อคิดกับน้องๆ ในเรื่องการทำวิจัย ดังนี้

- การเข้าไปสัมภาษณ์ ต้องมีการวางแผน และวิเคราะห์แหล่งข้อมูล
- เมื่อเข้าไปสัมภาษณ์ การวางตัวต้องเหมาะสม การแต่งกายต้องสุภาพเรียบร้อย
- ทำงานวิจัยต้องจริงจัง เพราะว่างานวิจัยเป็นพื้นฐานของการเรียนและการทำงาน
- ให้ปรีอ(อย่างไร)ก็ได้ให้งานวิจัยที่เราทำเป็นเรื่องที่สนุก แต่ขณะเดียวกันก็เต็มไปด้วยสาระ
- ทำวิจัยต้องหน้าด้าน บางที่เราต้องสร้างความสัมพันธ์ กินข้าวบ้านเขาให้ได้ แล้วข้อมูลก็จะมา จากการที่เราสนทนาแบบไม่เป็นทางการ

- คนที่ทำงานวิจัยต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
- เก็บเกี่ยวความรู้จากการเรียนการสอน. และการทำงานวิจัย เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนมหาวิทยาลัย “ทำงานวิจัย เพื่อก้าวไปมหาลัย”
- รักสถาบัน อย่าให้ใครมาดูถูกกศน.ได้ เพราะตนเองที่มีวันนี้ได้ส่วนหนึ่งก็เพราะเรียนกศน.
- ฝากว่า โนราเป็นคุณค่าทางจิตใจ เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม การเรียนรู้เรื่องโนรา บางทีอาจทำให้เรารู้ว่าบรรพบุรุษของเราคือใคร เกี่ยวข้องกับโนราหรือไม่

กิจกรรม มาเป็น “นักวิจัยวัยรุ่นกันเถอะ”

โดย นางสาวนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง

โจทย์ ถ้าต้องลงพื้นที่ไปศึกษาวิจัยเกี่ยวกับโนรา...?

- 1) ต้องไปหาใครบ้าง อยู่ที่ไหน
- 2) เรื่องที่เราต้องรู้ หัวข้อที่จะไปถาม
- 3) แผนที่ทำมือ

วิธีการ

- แบ่งกลุ่มระดมความคิดตามตำบล
- นำเสนอ

ผลการระดมกลุ่มย่อย

ตำบลนาข้าวเสีย

ต้องไปหาใครบ้าง

- คนที่ร่ำมโนราห์
- คนที่รับมโนราห์
- ครูหมอ
- นายโรง
- ลูกคุ้มโนราห์
- คนทำอุปกรณ์เกี่ยวกับมโนราห์

เรื่องที่เราต้องรู้ หัวข้อที่จะไปถาม

- อุปกรณ์ของมโนราห์มีอะไรบ้าง
- ที่มาและความสำคัญของมโนราห์
- บังคับเพศหรือไม่
- เครื่องเล่นมีอะไรบ้าง
- อยากทราบว่านายโรงได้รับความรู้จากใคร
- ทำร่ำมโนราห์มีกี่ท่า

ตำบลงนาโยงเหนือ

ต้องไปหาใครบ้าง

- กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน อสม. และมโนราห์ครั้นน้อย เพื่อสอบถามที่อยู่ของ คณะมโนราห์ และชี้แจงเรื่องการลงมาเก็บข้อมูล

เรื่องที่เราต้องรู้ หัวข้อที่จะไปถาม

- จำเป็นไหมที่มโนราห์ทุกคณะต้องมีครุหม่อ
- ถ้าเวลารำไม่แต่งตัวมโนราห์ได้ไหม
- ถ้ามีคนที่ชอบในการรำมโนราห์ แต่ไม่มีเชื้อสายจะรำได้ไหม ถ้ารำได้ต้องทำอะไรบ้าง
- เครื่องดนตรีที่สำคัญในวงมโนราห์มีอะไรบ้าง
- คนที่รำมโนราห์ได้ ต้องมีอายุตั้งแต่กี่ปี
- การรับมโนราห์มาแสดงที่บ้านต้องทำอะไรบ้าง
- อุปกรณ์เครื่องแต่งกายในการประดับมโนราห์มีอะไรบ้าง
- ของเช่นไหว้ครุหม่อที่ขาดไม่ได้ คืออะไร
- ทำรำมโนราห์มีกี่ท่า
- การขับบทมโนราห์มีกี่บท
- คนที่รำมโนราห์ทุกคนจำเป็นต้องขับบททุกคนไหม
- กลอนแปด กลอนหก กลอนสี่ กลอนสิบสอง แตกต่างกันอย่างไรร
- การขับกลอนคนเดียวแตกต่างอย่างไร กับการขับกลอนแบบคณะ
- เทริด มีความสำคัญอย่างไร

ตำบลโคกสะบ้า

ต้องไปหาใครบ้าง

- หัวหน้าคณะทั้ง 6 คณะ
- ลูกคู่

เรื่องที่เราต้องรู้ หัวข้อที่จะไปถาม

- โนราโคกสะบ้ามีความเป็นมาอย่างไร
- ทำรำมีทั้งหมดกี่ท่า

กิจกรรมปิดค่าย

โดย นายรัฐประชา พุฒนวล วิทยากร

โจทย์

เข้าค่าย 2 วัน ตัวเองรู้สึกยังไง และอยากบอกอะไรกับเพื่อน

วิธีการ

- นั่งเป็นวงกลม
- บอกความรู้สึกกับเพื่อน

ความรู้สึกของตัวเอง

- ดีใจมาก
- มีความสุข
- อาหารอร่อย
- สนุกหนัก
- บายใจ
- ความรู้ล้น
- รักทุกคน
- ที่นอนบาย เดินไกล
- กังวล
- รู้สึกดี
- ประทับใจ
- เพื่อนเยอะ
- ขอบคุณที่จัด

ความรู้สึกที่อยากจะบอกเพื่อน

- รักทุกคน
- ยินดีที่ได้รู้จัก
- ภูมิใจที่ได้รู้จัก
- มีความสุข
- รุ่นเดียวกัน
- ทิ้งในตัวเองๆ
- ได้เพื่อนใหม่
- มีความสุขกับเพื่อนๆ
- ขอบคุณสิ่งดีๆ
- ขอบคุณมิตรภาพของทุกคน
- สุขมากกับ 2 วัน
- เส้นสมองจะขาด
- รักแบบพี่แบบน้อง

สุดท้ายวิทยากรได้ให้ทุกคนจับมือกัน และร่วมกันเป็นถ่ายรูปเป็นที่ระลึก ก่อนที่จะแยกย้ายกัน
เดินทางกลับอย่างสวัสดิภาพ

กิจกรรม วางแผนเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ในตำบลนาโยงเหนือและเทศบาล

วันที่ 13 กันยายน 2558 เวลา 10.00 น. กศน.อำเภอนาโยง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษา กศน.ตำบลนาโยงเหนือและเทศบาล	8	คน
ทีมวิจัย	2	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	12	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อชี้แจงรายละเอียดการเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ในตำบลนาโยงเหนือและในเขตเทศบาลตำบลนาโยงเหนือ
2. เพื่อเตรียมความพร้อมเด็กนักศึกษา กศน.ตำบลนาโยงเหนือและเทศบาลในการเก็บข้อมูลและนัดวันลงพื้นที่เก็บข้อมูล

บันทึกกิจกรรม

อาจารย์ราตรี หัสชัย หัวหน้าโครงการ ได้กล่าวทักทาย และว่านี่เป็นครั้งแรกที่ได้เจอกัน หลังที่ได้เข้าค่ายเตรียมความพร้อมนักวิจัยน้อยที่น้ำตกกะช่อง วันนี้นัดชี้แจงหัวข้อการเก็บข้อมูล ตอนเข้าค่ายพวกเราได้เรียนรู้ทักษะการเป็นนักวิจัยแล้วว่าต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง การลงพื้นที่เก็บข้อมูลจึงเป็นการนำทักษะเหล่านั้นมาปฏิบัติจริง เนื่องจากข้อมูลองค์ความรู้โนรานั้นมีจำนวนมาก จึงได้เริ่มจากที่ง่ายก่อน คือ ข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะ หัวข้อคำถามมีดังนี้

- ชื่อคณะมโนราห์
- ชื่อ นามสกุล ชื่อเล่น ของหัวหน้าคณะ
- วัน เดือน ปี เกิด อายุ
- ที่อยู่ปัจจุบัน
- ชื่อบิดา มารดา นามสกุล ชื่อเล่น (ถ้ามี)
- ประวัติการศึกษา
- สืบเชื้อสายโนรามาจากไหน รำโนราห์ได้อย่างไร ใครเป็นครูสอน ครูโนราห์ที่นับถือคือใคร
- การฝึกลูกศิษย์ วัน เวลา
- จำนวนนักแสดงในคณะ
- ค่าราช

เด่น/

- วันเวลา

ค่าตัวนักแสดง

- ลักษณะ

จุดเด่นของคณะ

สถานที่ ที่ลงเก็บข้อมูล

หลังจากชี้แจงรายละเอียดการเก็บข้อมูลแล้ว ได้สอบถามข้อมูลคณะมนโรร่าห์ในตำบลนาโงเหนือและในเขตเทศบาลตำบลนาโงเหนือ ทำให้ทราบว่ามโนรร่าห์จำนวน 3 คณะ ดังนี้

- โนรร่าห์ครั้น อยู่หน้าวัดหิงส์ (วัดพระพุทธรสิหิงค์)
- โนรร่าห์แปลก อยู่หลังวัดหิงส์
- โนรร่าห์ประกิจ อยู่หัวพานนาข้าวเสีย

จึงได้แบ่งทีมกันเก็บข้อมูลและกำหนดวันลงเก็บข้อมูล แบ่งเป็น 2 ทีม ได้แก่ กศน.ตำบลนาโงเหนือ ประกอบด้วย ลูกหมู นึก ไหม นี้อต กศน.เทศบาลนาโงเหนือ ประกอบด้วย ทือป กอล์ฟ โดนนท พิท นก ลงพื้นที่เก็บข้อมูลพร้อมกันในวันที่ 23 ก.ย.58 เวลา 10.00 น. นัดพบกันที่กศน.อ.นาโง โดยจะลงเก็บประวัติของโนรร่าห์ครั้นเป็นคณะแรก

วันนี้ได้ให้ทีมนักศึกษา กศน.ทดลองสัมภาษณ์ทีมวิจัย คือ โนรร่าห์ เพื่อทดลองใช้หัวข้อคำถาม และการแบ่งบทบาทภายในทีมด้วย

ข้อสังเกต

เด็กกศน. โดยมากเป็นเด็กที่ไม่ชอบการบังคับหรือควบคุม จึงต้องหาวิธีการที่จะให้เข้ามามีส่วนร่วม ผ่านการชวนทำกิจกรรมเก็บข้อมูล

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

การจัดกิจกรรมในวันนี้ ทำให้ นี้อต ซึ่งเป็นนักศึกษา กศน.นาโงเหนือ ได้มีโอกาสพูดมากขึ้น ฟังจากเพื่อนได้ความว่า นี้อตเป็นเด็กพูดน้อย และขี้อาย ไม่ค่อยเข้าสังคม เพื่อนๆจึงชวน นี้อตเข้ามาร่วมเป็นทีมเก็บข้อมูลด้วย นัดครั้งหน้าตรงกับวันพุธ เพราะอยากให้ นี้อตไปด้วย นี้อตเป็นช่างตัดผม หยุดทุกวันพุธ

กิจกรรม วางแผนเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนโรร่าห์ในตำบลละมอ

วันที่ 17 กันยายน 2558 เวลา 10.00 น. กศน.ตำบลละมอ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษา กศน.ตำบลละมอ	8	คน
ทีมวิจัย	1	คน

ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	10	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อชี้แจงรายละเอียดการเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนุราห์ตำบลละมอ
2. เพื่อเตรียมความพร้อมเด็กนักศึกษาภาคศน.ตำบลละมอในการเก็บข้อมูล และนัดวันลงพื้นที่เก็บข้อมูล

บันทึกกิจกรรม

นัดพบกับนักศึกษาภาคศน.ตำบลละมอที่ กศน.ตำบลละมอ มีนักศึกษาที่เคยเข้าค่ายจำนวน 2 คน คือ เอกกับจา ส่วนคนอื่น ๆ เป็นคนใหม่ แต่มีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเก็บข้อมูล ช่วงแรกหัวหน้าโครงการได้ทบทวนกิจกรรมค่ายเตรียมความพร้อมนักวิจัยน้อยให้กับนักศึกษาที่ไม่ได้เข้าค่ายฟัง รวมถึงประโยชน์ที่นักศึกษาจะได้รับหากเข้าร่วมกิจกรรมเก็บข้อมูลในโครงการ ซึ่งนอกจากนักศึกษาจะได้รับคะแนนกพช.คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตแล้ว ยังได้ฝึกทักษะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจดบันทึก การสัมภาษณ์ และการเข้าหาผู้ใหญ่ การวางตัวและการแต่งกายที่เหมาะสมเมื่อต้องไปพบผู้ใหญ่

จากนั้นได้ชี้แจงหัวข้อการเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะ ซึ่งประกอบด้วย หัวข้อคำถามดังต่อไปนี้

- ชื่อคณะมนุราห์
- ชื่อ นามสกุล ชื่อเล่น ของหัวหน้าคณะ
- วัน เดือน ปี เกิด อายุ
- ที่อยู่ปัจจุบัน
- ชื่อบิดา มารดา นามสกุล ชื่อเล่น (ถ้ามี)
- ประวัติการศึกษา
- สืบเชื้อสายโนรามมาจากไหน รำโนราห์ได้อย่างไร ใครเป็นครูสอน ครูโนราห์ที่นับถือคือใคร
- การฝึกลูกศิษย์ วัน เวลา

- จำนวนนักแสดงในคณะ
- ค่าราช ค่าตัวนักแสดง
- ลักษณะเด่น/จุดเด่นของคณะ
- วันเวลา สถานที่ ที่ลงเก็บข้อมูล

หัวหน้าโครงการได้แนะนำวิธีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อที่จะให้เขาบอกข้อมูลให้มากที่สุด ก่อนที่จะกำหนดวันเก็บข้อมูล และจัดทีมเก็บข้อมูล จำนวนคณะมโนราห์ในตำบลละมอมี 3 คณะ คือ โนราทวิ โนราลัด โนราบุญฤทธิ์ ซึ่งแต่ละคณะอยู่ไม่ไกลกันมาก และนักศึกษาที่รู้จักเส้นทางบ้านของทุกท่านเป็นอย่างดี นักศึกษาที่จะลงพื้นที่เก็บข้อมูล ประกอบด้วย เอ จา ดาว และเวฟ นัดกันที่บ้านของโนราทวิ วันที่ 25 ก.ย.58 เวลา 13.00 น. มีทีมวิจัยและพี่เลี้ยงจากสกว.ตรังลงพื้นที่ร่วมเก็บข้อมูลด้วย

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

นักศึกษาที่ผ่านการเข้าค่ายมีความกระตือรือร้นและมีความตั้งใจที่จะเก็บข้อมูล

ข้อสังเกต

นักศึกษาที่ไม่ได้เข้าค่ายไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ที่มาของโครงการ และไม่รู้ว่าจะตนเองจะได้อะไรจากการเข้าร่วมกิจกรรม จึงไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควร

กิจกรรม วางแผนเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ในตำบลนาหมื่นศรี

วันที่ 17 กันยายน 2558 เวลา 13.00 น. กศน.ตำบลนาหมื่นศรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษา กศน.ตำบลนาหมื่นศรี	6	คน
ทีมวิจัย	1	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	8	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อชี้แจงรายละเอียดการเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ตำบลนาหมื่นศรี
2. เพื่อเตรียมความพร้อมเด็กนักศึกษา กศน.ตำบลนาหมื่นศรี ในการเก็บข้อมูล และนัดวันลงพื้นที่เก็บข้อมูล

บันทึกกิจกรรม

ช่วงบ่ายได้นัดนักศึกษา กศน.ตำบลนาหมื่นศรี เพื่อชี้แจงรายละเอียดการลงพื้นที่เก็บข้อมูล วันนี้

อาจารย์ประจำคน.ได้นัดนักศึกษาเพื่อมาทำความสะอาดคน.ด้วย มีเด็กที่ผ่านการเข้าค่ายจำนวน 4 คน แต่มาเพียง 2 คน อีก 2 คน เป็นคนใหม่ ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเก็บข้อมูล เมื่อนักศึกษามาพร้อมแล้ว หัวหน้าโครงการได้ทบทวนกิจกรรมเข้าค่ายที่ผ่านมา และได้ชี้แจงหัวข้อการเก็บข้อมูล เช่นเดียวกับที่ชี้แจงที่คน.ละมอ รวมถึงประโยชน์ที่นักศึกษาจะได้รับหากเข้าร่วมกิจกรรมนี้

ตำบลนาหมื่นศรีมีคณะมโนราห์เพียง 2 คณะ คือ โนราเลื่อน กับโนราโอ ซึ่ง นักศึกษารู้จักเส้นทางเป็นอย่างดีทั้งสองคณะ จึงได้จัดทีมเก็บข้อมูล ประกอบด้วย หนึ่ง บอย แทน ยุทธ เกดและหนุ่ม โดยหนึ่งเป็นหัวหน้าทีม รับผิดชอบประสานงานนัดแนะกับโนรา และติดต่อเพื่อนคือ เกดและหนุ่มที่ไม่ได้มาในวันนี้ คณะแรกที่ลงพื้นที่ คือ โนราเลื่อน นัดเก็บข้อมูลวันที่ 24 ก.ย.58 ที่คน.ตำบลนาหมื่นศรี เวลา 9.30 น.

ปัญหาอุปสรรค

เด็กไม่มีความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรม มาไม่ครบทุกคน

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ศรีน้อยดาวรุ่ง (เทศบาลต.นาโยงเหนือ)

วันที่ 23 กันยายน 2558 เวลา 10.00 น. ณ บ้านของมโนราห์ศรีน้อยดาวรุ่ง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาคศน.ตำบลนาโยงเหนือ	2	คน
ทีมวิจัย	1	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	4	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์
2. เพื่อฝึกทักษะการเก็บข้อมูลแก่นักศึกษาคศน.
3. เพื่อได้รู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะมโนราห์

บันทึกกิจกรรม

วันนี้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนโรรักษ์ครั้นน้อย ดาวรุ่ง ซึ่งเป็นคณะมนโรรักษ์ ประยุกต์เพียงคณะเดียวในอำเภอนาโยง แต่หัวหน้าคณะคือโนราครั้นไม่อยู่ เนื่องจากติดธุระ ระหว่างรอ จึงได้สัมภาษณ์นายวสันต์ สืบสังข์ หรือโนราเกียซึ่งเป็นบุตรเขย และเป็นนายกสมาคมโนราจังหวัดตรัง

แทน ที่มิวิชัยและนักศึกษาจากกศน.ตำบลนาโยงเหนือ ได้ชวนสอบถามโนราเกียเกี่ยวกับการเข้ามาอยู่ในคณะมนโรรักษ์ โнораเกียได้เล่าที่มาของการมารำมนโรรักษ์ว่า ตนเองมีเชื้อสายโนราที่บ้านมีหิ้งโนรา แต่คนที่ถูกโนราคือพี่ชาย แต่ตัวเองเสนอตัวขอรำแทน เพราะชอบการรำโนรา เริ่มหัดรำกับมนโรรักษ์วิน คณะมนโรรักษ์วินเยื่อน เป็อนย้อย บ้านเกาะหีบ นอกจากหัดรำโนราแล้วยังฝึกหัดเล่นเครื่องดนตรีทุกประเภท ทั้งเครื่องดนตรีโนรา

และเครื่องดนตรีสากล สมัยเรียนชั้นมัธยมศึกษาเป็นสมาชิกวงโยชวาทิตของโรงเรียนด้วย

โนราเกียเป็นลูกเขยของโนราครั้น อยู่กับโนราครั้น 8 ปีก่อนแต่งงานกับลูกสาวของโนราครั้น เริ่มจากการเล่นดนตรี ต่อมาเล่นนินาย และเป็นคนพากย์ละคร “สมัยก่อนถ้าจะเล่นนินายเรานั่งเล่ากัน ไม่มีการเขียนสคริป์ไหน เช่นว่า ออกจากนี้ไปตลาดนาโยงนะ แวะที่อะไรตรงไหน หลังจากนั้นพบกันตรงไหน นักแสดงต้องไปทำสคริป์เอาเอง แต่ว่าจุดมุ่งหมายต้องให้ลงตรงนั้น คินแรกไม่รู้เรื่อง คินสองสามตีบทแตกมากขึ้น คินแรกสองชั่วโมงนินายจบ พอคินหลังๆสองชั่วโมงนินายไม่จบ เพราะว่าแต่ละฉากนักแสดงมีความสามารถแตกบทไปได้ยาว จนกว่าโนราครั้นตบมือว่าฉากนี้พอแล้ว แต่เราก็แสดงให้คนดูอิมเกิน พอแล้วคนแลหัวค่าง เราเลิกเสีย หรอยแม่เหือ เราเล่นสดหมดเลย มีการบอกคร่าวๆ ให้ใส่จินตนาการเองเอง เช่น ถูกกีดกันความรักจากพ่อแม่ มีหนุ่มกรุงเทพมารัก บทสรุป คือ เล่าวันเย็นนั้น คินนั้นเล่นเลย ส่วนนินายที่นำมาเล่น มีบ้างที่คิดกันเอง บางทีเราก้ไปซื้อนินายมา ถึงบางที่เราก้เชิญนักแสดงคณะอื่น มาแสดงด้วย พร้อมกับนินายในตัว เราเอานินายของเขาแสดงต่อ มีการแลกตัวแสดงข้ามคณะกันได้ แต่ที่ไม่กินเส้นกันก็มี เมื่อก่อนคณะมนโรรักษ์ไม่มาก แลกนักดนตรีนักแสดงกันได้ เน้นรำกับละคร ดนตรี เหมือนตอนงานเฉลิม ที่ศาลสูง มีการแข่งกลอนสด แต่งตัวแบบสากลใส่สูท นายพรานหน้าสด ไม่ครอบหน้า ลำดับการแสดง กาศครู รำ ว่ากลอนสดระหว่างหัวหน้าคณะ แสดงละคร เล่นดนตรี สมัยนี้กาศครู รำสองถึงสามชุด โต้กลอน รอให้คนรำแต่งตัว เพราะว่าคนรำก็คือแดนเซอร์กันในตัว คนหนึ่งทำหลายหน้าที่ ตอนนี้ไม่แสดงละครแล้ว เพราะว่าไม่มีใครแล รำและเล่นดนตรีเป็นหลัก แต่ก็ขึ้นกับเจ้าภาพด้วย ถ้าเจ้าภาพให้เล่นละครก็เล่น ช่วงนี้มีงานอีเว้นมาก มีการรำโชว์ แสดงละครงานเกี่ยวกับสตรี การปรับตัวอย่างหนึ่ง จัดให้ได้ตามความต้องการ ค่าใช้จ่ายไม่มาก ไม่ต้องไปครบทุกคน

ทำไมถึงแสดงโนราประยุกต์ จากเดิมโนราครั้นเกี่ยวกับโนราเลื่อน เป็นโนราโบราณ หัดสักพักไปอยู่กับโนราเดิม พอโนราเดิมสิ้น โนราชา โนราบำตั้งก่อน สายประยุกต์กองที่โนราเดิมหมด หลังจากนั้นค่อยฉีกมา ทำรำเหมือนกันกับโนราโบราณ แล้วแต่เอามาประยุกต์ แต่โนราถ้ารำให้ดี ทำพื้นฐานต้องรู้มาก่อน ก่อนที่จะนำมากลายเป็นอื่นได้ การว่ากลอนเหมือนกัน โนราประยุกต์เอาบทที่แปลกๆสองชั้นสามชั้นมาขับโชว์ แต่โบราณเหมือนกันทุกคณะ บทที่คนไม่เคยได้ยินในเวทีสากล

ลูกคู่ ทุกครั้งที่เข้าประชุม ลูกคู่มีความสำคัญมากกว่าโนรา ผมทำเครื่องดนตรี สอนได้หมด เล่นได้หมด โนราหัดครึ่งชั่วโมงพอทำได้ แต่ลูกคู่ครึ่งชั่วโมงไม่เป็น แล้วโนราอี้อำปรีอ ถ้าไม่มีลูกคู่ ลูกคู่ แพง

ถ้าเศรษฐกิจจลล่ง เราก็คล่องเหมือนเดิม สมัยแต่แรกย้อนไปไม่ถึงสิบปี เดือนทั้งเดือนโนรา ติดหมด ให้เริ่มช่วงหน้าแล้ง ตั้งแต่ลอยกระทงมาจนว่ามาหยุดเที่ยวเดือน11 หยุดตอนลากพระ ติดหมดทั่วไปไม่เฉพาะแต่จังหวัดตรัง ไม่ใช่ว่ารถที่สร้างก็มาจากเบี่ยของโนรา แต่เราต้องรู้จักเก็บ งานที่มารับมาก คืองานรายการ ถ้าจะมีนักจัดรายการมีการแข่งขันมโนราห์ หนังสือละงู ถ้าเรียกว่าปิตวิก เราก็ล้อมตัวเก็บตั้งค์โดยที่มีเจ้าภาพมารับไป มีหนังสือ โนรา หนังสือ เศรษฐกิจดี สมมติว่าโนราเมื่อก่อนค่าราชสองพันถึงสองพันห้า อย่าลืมน่าปลาโลห้าบาทหกบาท ตอนนี่ปลาโลร้อยกว่า ราชโนรากี่สูงขึ้น พอสูงขึ้น คนก็ไม่รู้เอาเบี่ยมาแต่ไหน เพราะว่าอย่างกลิ้ง ปลาขึ้น มันถดถอย นี่มาหนักๆช่วงสามปีที่ผ่านมาแต่แรก ราชทั้งคืนทั้งวันช่วงที่ติดมาก ๆ เหมือนกันทุกคณะ ตอนที่ผมมาใหม่ ค่าราชประมาณสองพันนักแสดงค่าตัวน้อย ช่วงนั้นไปรถคันเดียว รวมอุปกรณ์ทุกอย่าง ไม่ใหญ่โตตุ๋ล้าโพง มีข้างละลูกสองลูก เป็นท้ายงอน ตอนนี่เครื่องเสียงมันใหญ่โตตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ตอนที่ยางโลร้อนสองร้อยโนราพอได้เที่ยว พออย่างลงเขาไม่รู้เอามาแต่ไหน เพราะว่าภาคใต้เราจะเป็นอาชีพหลักอยู่แล้ว เก็บหอมรอมริบ คนประหยัด ถ้าเราช่วงนี้ก็มึงงานวัด งานประเพณี หลวงมิ่งบ งานหนัก เช่นงานบนต่าง ๆ เช่นให้ลูกสอบได้นายร้อย แต่ถ้ารับไปราหนัก ๆ เหมือนแต่แรก ไม่มีใครเสี่ยง เอ่ยก็ขาดทุนอยู่แล้ว อีกอย่างวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยี จำพวกทีวี ซีดี วีซีดี พัฒนามาก ไม่ไปแลโนรา ดนตรีก็มาแสดงบ่อย โรงเรียนก็ทำวงดนตรีมาก ค่าใช้จ่ายน้อยกว่ารับโนรา ตอนนี่ถ้าไปแสดงในตรังสามหมื่นห้า แต่สามหมื่นห้าปันกันแล้ว นายหัวไม่รู้เหลือถึงสองพันมา้ย ทำปรีอให้เจ้าภาพอยู่ได้ ลูกน้องอยู่ได้ นายหัวอยู่ได้ ต้องอยู่บนความพอใจของทุกฝ่าย ทุกฝ่ายอยู่ได้ ต่างจังหวัดก็แล้วแต่ระยะทาง สามสิบปี ค่าราชเปลี่ยนแปลงไป อุปกรณ์ไม่มาก ไปคันเดียว ถ้าเราไม่พัฒนามาซบเซาอยู่ เราก็ไม่ทันเพื่อน

ตอนนี่เราคงสภาพ แต่เจ้าภาพเขาจะรับมื่ออย่างไร มีเงินทุนพอที่จะรับโนราได้หรือไม่ ในบรรดาโนราของเราค่าราชน้อยกว่าเพื่อน วันก่อนพัทลุงมารำที่งานลาซังสี่หมื่นแปด เราสามหมื่นปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงอย่างไร ปรับปรุงปีต่อปีไม่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ เจ้าภาพไม่ค่อยรับเพราะว่าเศรษฐกิจไม่ดี แต่การแสดงของเรามีการปรับปรุงการแสดงในทุกๆปี เราต้องหาบทใหม่ ๆ บทโบราณ มาให้คนดูบ้าง ชวนเด็กมาซ้อมเพลง

ของเราเริ่มแสดงเร็ว พอพลบค่ำแต่งหน้าแต่งตัวแล้ว จำนวนนักแสดงในคณะประมาณสี่สิบห้าคน เวลาปิดเทอมก็ห้าสิบคน ประจำ 45 คน นักแสดงอยู่ในเครือญาติ เพื่อนบ้าน มีนักเรียนด้วย มีคนทุกตามไปที่หลังเลิกเรียน”

โนราเกียเป็นเหมือนผู้จัดการทั่วไปของคณะ ดูแลควบคุมทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะตั้งแต่การโรงถึงครูใหญ่ เป็นนักแสดงด้วย ดูแลทั้งหมด แล้วมาแบ่งหน้าที่กันอีกที คนนี้รับผิดชอบเรื่องรำ สอนเต้น นักร้อง นักดนตรี หน้าที่ต่าง ๆ ผมทำเฒ่าทุกเรื่อง คอยแก้ปัญหาให้ทุกอย่าง เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดทำ ให้เสนอความคิดอย่างเต็มที่ แล้วนำเสนอของเรา เปรียบเทียบให้ฟัง แล้วให้เด็กเลือกเอง เพราะครั้งต่อไปไม่กล้าเสนอ

ปัญหาอุปสรรค

ไม่พบหัวหน้าคณะโนราห์ตามที่ตั้งใจไว้ ทั้ง ๆ ที่นัดไว้ก่อนแล้ว จึงต้องนัดสัมภาษณ์ใหม่

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

คุณวสันต์ (โนราเกีย) เป็นกันเองดี พร้อมทั้งจะให้ข้อมูลและพาเยี่ยมชมห้องทำเทริด แนะนำละเอียดดี

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะโนราห์เลื่อนน้อยทวิศิลป์ (ต.นาหมื่นศรี)

วันที่ 24 กันยายน 2558 เวลา 10.00 น. ณ บ้านของมโนราห์เลื่อน พูลสุด

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาคศน.ตำบลนาหมื่นศรี	2	คน
ทีมวิจัย	1	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	4	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะโนราห์
2. เพื่อฝึกทักษะการเก็บข้อมูลแก่นักศึกษาคศน.
3. เพื่อรู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะโนราห์

บันทึกกิจกรรม

วันนี้ลงเก็บข้อมูลประวัติมโนราห์เลื่อน พูลสุด เจ้าของคณะมโนราห์เลื่อนน้อย ทวิศิลป์ ที่บ้านเลขที่ 42/1 หมู่ 7 ตำบลนาหมื่นศรี โนราเลื่อน ปัจจุบันอายุ 83 ปี แต่ความจำในเรื่องโนรานั้นยังดีมาก สามารถจดจำบทกลอนที่ประทับใจของตัวเองได้ และรู้สึกมีความสุขที่ได้เล่าให้ลูกหลานฟัง

เคยได้รับการยกย่องจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ว่าเป็นหนึ่งในผู้นุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และยังคงแสดงมโนราห์ในงานสำคัญหลายต่อหลายงาน รวมถึงได้รับเกียรติเป็นกรรมการตัดสินการแข่งขันมโนราห์ระดับเยาวชนในจังหวัดตรังด้วย

ในช่วงแรกหัวหน้าโครงการได้แนะนำตัว และแนะนำนักศึกษาจากศน.นาหมื่นศรี และได้บอกกล่าวถึงวัตถุประสงค์ที่มาในวันนี้ คือ เพื่อต้องการเก็บรวบรวมประวัติของหัวหน้าคณะมโนราห์ในอำเภอนาโยง โนราเลื่อนยินดีเป็นอย่างมากที่ได้เล่าประสบการณ์การแสดงมโนราห์ให้กับคณะเก็บข้อมูลฟัง แม้ว่าจะผ่านมาหลายปีแล้ว แต่ก็ยังจดจำได้ไม่ลืม แม้ว่าตอนนี้จะอายุมากแล้ว และไม่ค่อยได้รับงานแสดงมากนัก แต่ก็ยังรับงานเก็บน ชื่นหึ่ง อยู่บ้าง

การสัมภาษณ์หัวหน้าโครงการเป็นคอนถามนำ ส่วนนักศึกษาศน.จดับันก็ติดตาม แต่ยังไม่กล้าถามด้วยตนเอง แนะนำตัวเองว่ามาจากไหน มาทำอะไร เพื่อทำความรู้จักคุ้นเคยกับหัวหน้าคณะมโนราห์ และคุยกันไปเรื่อยๆ ได้ข้อมูลละเอียดดีมาก

ปัญหาอุปสรรค

นักศึกษามาไม่ครบ และไม่สามารถติดต่อได้ ทำให้เหลือเพียงบอยกับยุทร ซึ่งบ้านอยู่ต.ช่องแต่มารเรียนที่ต.นาหมื่นศรี ทั้งสองคนมีปัญหาเหมือนกัน คือ ไม่กล้าที่จะถาม และเขียนหนังสือไม่คล่อง

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

โนราเลื่อนมีความสุขที่ได้เล่าได้พูดในสิ่งที่ทำแล้วทำให้เกิดความภูมิใจ แม้บางครั้งอาจเล่าสลับไปมาบ้าง แต่ก็ถือว่าความจำดีมาก หากเทียบกับคนอายุ 80 ด้วยกัน เป็นโนราอาวุโสอีกท่านหนึ่งของอำเภอนาโยงที่น่าเคารพเลื่อมใสมาก

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ลัดวิภา ศ.พ่อแดงตรัง (ต.ละมอ)

วันที่ 25 กันยายน 2558 เวลา 10.00 น. ณ บ้านของมโนราห์ลัด ผอมเขียว

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาศน.ตำบลละมอ	4	คน
ทีมวิจัย	1	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	6	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนราห์
2. เพื่อฝึกทักษะการเก็บข้อมูลแก่นักศึกษากศน.
3. เพื่อได้รู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะมนราห์

บันทึกกิจกรรม

ทีมวิจัยแนะนำตัวเองและบอกถึงวัตถุประสงค์ที่มาเก็บข้อมูลในวันนี้ ชวนคุยเรื่องราวการแสดงโนราห์ ประวัติความเป็นมาและประวัติส่วนตัวของหัวหน้าคณะ รวมถึงการทำกิจกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการแสดงโนราห์ เช่น การร้อยลูกปัด เพราะที่นั่นมีการร้อยลูกปัดด้วย ในช่วงแรกโนราห์ได้เล่าถึงตำนานมนราห์ให้ฟัง แม้ว่าจะอายุถึง 84 ปี ซึ่งถือว่ามากที่สุดในพื้นที่อำเภอนาโยง แต่ความจำยังดีเยี่ยม โนราห์เล่าว่าตำนานนี้ตนได้ฟังมาจากพ่อ คือ โนราห์แดง ผอมเขียวเล่าให้ฟังมาอีกที แล้วก็จดจำมาจนทุกวันนี้ ไม่ค่อยเล่าให้ใครฟังนัก แต่อยากเล่าให้คณะเก็บข้อมูลฟัง เนื่องจากเห็นว่าเอาไปใช้ประโยชน์ นักศึกษาตั้งใจฟังและจดตามที่โนราห์เล่า

เล่าตำนานโนราห์จบ จึงได้สอบถามถึงประวัติส่วนตัวของโนราห์ตามหัวข้อคำถามที่ได้จัดไว้บรรยากาศเป็นกันเอง โนราห์เล่าความจำยังดีมาก ทำให้ได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

นักศึกษากศน.มีความตั้งใจในการเก็บข้อมูลดีมาก กล่าวพูด กล่าวถาม และจดบันทึกข้อมูลได้ดี

ข้อสังเกต

โนราห์มีอายุมากแล้วแต่ความจำดีมาก ร่างกายยังแข็งแรง สามารถพาคณะออกแสดงได้ เป็นกันเอง เล่าเรื่องราวอย่างเปิดเผย และมีความสุขที่มีเด็ก ๆ มาฟังเรื่องราวของท่าน

กิจกรรม วางแผนเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนราห์ที่มกศน.โคกสะบ้าและนาข้าวเสีย

วันที่ 26 กันยายน 2558 เวลา 13.00 น. ณ กศน.ตำบลโคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษากศน.ตำบลโคกสะบ้าและนาข้าวเสีย	12	คน
ทีมวิจัย	1	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	14	คน

วัตถุประสงค์

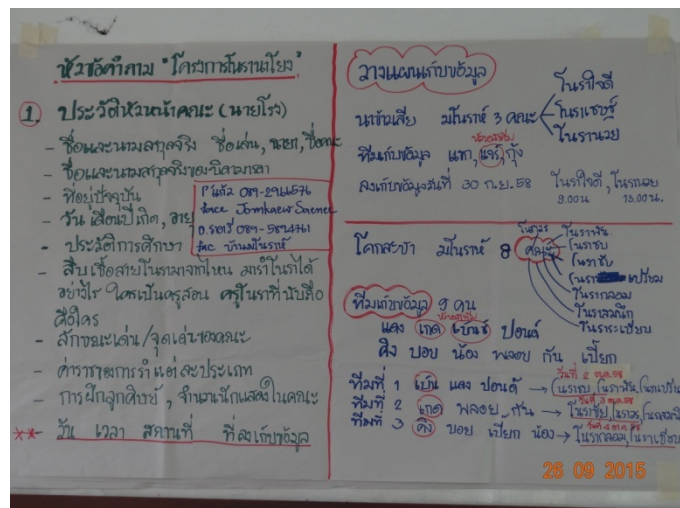
1. เพื่อเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนรราช
2. เพื่อฝึกทักษะการเก็บข้อมูลแก่นักศึกษาคสน.

บันทึกกิจกรรม

กิจกรรมวันนี้เป็นการชี้แจงรายละเอียดการเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะ และกำหนดวันลงพื้นที่เก็บข้อมูล ซึ่งเป็นการนัดรวมกันระหว่างนักศึกษาคสน. โศกสะบ้า และนักศึกษาคสน. นาข้าวเสียว เนื่องจากมีนักศึกษาที่ไม่ได้เข้าค่ายเตรียมความพร้อมนักวิจัยน้อยหลายคน จึงได้ให้ตัวแทนที่เคยผ่านการเข้าค่ายออกมาเล่าประสบการณ์ที่ได้รับจากการเข้าค่ายให้เพื่อนๆ ฟัง เพื่อเป็นการทบทวนสิ่งที่ได้ และได้แบ่งปันประสบการณ์ให้กับเพื่อนๆ จากนั้นหัวหน้าโครงการได้ชี้แจงที่มาของโครงการคร่าวๆ และได้ทบทวนคุณสมบัติของนักวิจัยว่าต้องประกอบด้วยอะไรบ้าง

ต่อมาได้แบ่งทีมเก็บข้อมูล โดยโศกสะบ้าแบ่งเป็น 3 ทีม ทีมละ 3 คน เนื่องจากมีคณะมนรราชมากถึง 8 คณะ ส่วนนาข้าวเสียวมีเพียงทีมเดียว เพราะมีคณะมนรราชแค่ 3 คณะ โดยได้กำหนดวันเก็บข้อมูลดังนี้

นักศึกษาคสน. นาข้าวเสียว ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติโนราใจดีและโนราอำนาจ วันที่ 30 ก.ย. 58 เวลา 10.00 น. ส่วนนักศึกษาคสน. โศกสะบ้า ลงพื้นที่เก็บข้อมูล วันที่ 2 ทีม 1 วันที่ 3 ทีม 2 และวันที่ 4

ข้อสังเกต

นักศึกษาหลายคนไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น และไม่ได้เข้าค่ายนักวิจัยน้อย ทำให้ไม่เข้าใจรายละเอียดการเก็บข้อมูลเท่าใดนัก

ข้อเสนอแนะ

ต้องมีกิจกรรมกลุ่มให้มากขึ้น เพื่อได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนรার্থประกิจทวิศิลป์ (ต.นาโยงเหนือ)

วันที่ 27 กันยายน 2558 เวลา 09.00 น. ณ บ้านมนรার্থประกิจ หนูแก้ว ตำบลนาโยงเหนือ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาภาคศน.ตำบลนาโยงเหนือและเทศบาล	5	คน
ทีมวิจัย	2	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	8	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนรার্থ
2. เพื่อฝึกทักษะการเก็บข้อมูลแก่นักศึกษาศน.
3. เพื่อรู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะมนรার্থ

บันทึกกิจกรรม

วันที่ไปเก็บข้อมูลตรงกับวันตั้งต้ายายเดือนสิบพอดี ที่บ้านของโนราประกิจหรือโนราเหนือ มีศาลาหลังใหญ่ เป็นที่ตั้งหิ้งครุหมอ ญาติญาติพากันมาชมเหมือนไหว้ครุหมอ จะนั้นนอกจากจะได้ประวัติของหัวหน้าคณะแล้ว ทีมวิจัยยังได้เข้าร่วมพิธีกรรมสำคัญนี้ด้วย พร้อมกันนี้ยังได้เห็นบรรยากาศการรวมญาติ ความศรัทธาต่อครุหมอต้ายาย และความเป็นญาติทางเส้นสายโนราด้วย

โนราเหนือเป็นโนราที่ยังเป็นคนหนุ่ม ตั้งคณะเป็นของตนเองตั้งแต่อายุยังน้อย ก่อนเข้าพิธีระหว่างแต่งตัวเสียสละเวลาให้นักศึกษาศน.ตำบลนาโยงเหนือและเทศบาลได้สัมภาษณ์ถึงประวัติส่วนตัวและการก่อตั้งคณะ โนราเหนือเป็นกันเอง และเป็นคนมีอารมณ์ขัน หลังสัมภาษณ์ทางคณะเก็บข้อมูลได้เข้าร่วมพิธีกรรมเช่นไหว้ครุหมอโนราและบรรพบุรุษด้วย โดยโนราเหนือซึ่งเป็นหัวหน้าคณะเป็นคนดำเนินการหลัก มีร่างทรงที่เป็นผู้หญิง บรรยากาศเป็นไปอย่างเข้มข้น มีลูกหลานที่ศรัทธาในครุหมอโนราสายเดียวกัน มาพร้อมกันเป็นจำนวนมาก

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

ทุกคนที่มาเข้าร่วมพิธีกรรมให้การต้อนรับและให้เกียรติทีมวิจัยเหมือนเป็นแขกคนสำคัญ หัวหน้าคณะก็แนะนำดี แบ่งเวลาให้ทีมวิจัยได้สัมภาษณ์และให้ข้อมูลอย่างละเอียด

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนโรร่าห์ใจดี ประเสริฐศิลป์ (ต.นาข้าวเสีย)

วันที่ 30 กันยายน 2558 เวลา 09.00 น. ณ บ้านมนโรร่าห์สมใจ สัจบุตร

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาภาคศน.ตำบลนาข้าวเสีย	2	คน
ทีมวิจัย	2	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	5	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนโรร่าห์
2. เพื่อฝึกทักษะการเก็บข้อมูลแก่นักศึกษาภาคศน.
3. เพื่อได้รู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะมนโรร่าห์

บันทึกกิจกรรม

โนราสมใจ สัจบุตร เดิมชื่อใจดี แต่ทางโรงเรียนเขียนผิดเป็นสมใจ ทำให้ใช้ชื่อจริงว่าสมใจตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา หากแต่เป็นที่รู้จักกันในนามของโนราใจดีตามชื่อเล่น และชื่อจริงเดิม ก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูลในวันนี้ นักศึกษาทศน.ตำบลนาข้าวเสียได้เข้าไปนัดโนราใจดีไว้แล้ว

เมื่อไปถึงที่มิวจัดและนักศึกษาได้แนะนำตัวและชี้แจงที่มาของการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ ก่อนจะเริ่มสัมภาษณ์ประวัติส่วนตัว โดยนักศึกษาทศน.ตำบลนาข้าวเสีย นอกจากโนราใจดีแล้ว ยังมีภรรยาที่ช่วยตอบคำถาม ทำให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น นอกจากประวัติส่วนตัวแล้ว โнораใจดียังให้ข้อมูลตำนานโนรา และการผูกผ้าใหญ่ด้วย นักศึกษาและทีมวิจัยได้จดบันทึกไว้ เนื่องจากเป็นข้อมูลที่สำคัญ แม้ว่าจะไม่อยู่ในหัวข้อคำถามที่ได้เตรียมมาก็ตาม

โนราใจดีเป็นอีกคนหนึ่งทีวางตัวดีน่าเลื่อมใส และให้ความเป็นกันเองกับทีมวิจัยดีมาก ช่าง ๆ บ้านของโนราใจดีเป็นบ้านของพี่ชาย คือ ช่างเทือง รับทำเทริดและหน้าพราน ระหว่างเก็บข้อมูลจึงมีคนมาสอบถามทางไปบ้านช่างเทืองอยู่ตลอด เพราะเป็นช่างฝีมือดี

ปัญหาอุปสรรค

นักศึกษากลุ่มคำถามเป็นหัวข้อ ยังไม่มีความเป็นธรรมชาติ ทีมวิจัยต้องช่วยถาม เพื่อให้การสนทนาราบรื่นมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ต้องเสริมศักยภาพทีมวิจัยนักศึกษาทศน.เพิ่มเติมให้กล้าพูดกล้าถามมากขึ้น ผ่านการชวนทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมที่ เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์อำเภอยำเริญศิลป์ (ต.นาข้าวเสีย)

วันที่ 30 กันยายน 2558 เวลา 13.00 น. ณ บ้านมโนราห์อำเภวย จําเรณูรํักษ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษากศน.ตำบลนาข้าเสียด	2	คน
ทีมวิจัย	2	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	5	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์
2. เพื่อฝึกทักษะการเก็บข้อมูลแก่นักศึกษากศน.
3. เพื่อได้รู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะมโนราห์

บันทึกกิจกรรม

บ้านของโนราอำเภวยอยู่ไกล ถ้าไม่มีทีมวิจัยร่วม ซึ่งเป็นเด็กในพื้นที่ไปด้วยก็คงเข้าไปไม่ถูก หลังจากแนะนำตัวกันแล้วก็สอบถามเรื่องทั่วไปของโนราก่อน เพื่อสร้างความคุ้นเคยกันแล้วจึงถามประวัติอย่างละเอียด

โนราอำเภวย หรือโนรานวยปัจจุบันอายุ 50 ปี แต่เนื่องจากป่วยเป็นโรคพาร์กินสันทำให้เหนื่อยง่าย และมีอาการสั่น ทำให้ลดบทบาทในการแสดงลง อย่างบทยืดเยื้อที่จะมีครุหมอมมาประทับทรง แต่พักหลังไม่ค่อยได้แสดงเนื่องจากสุขภาพไม่ดี สืบเชื้อสายโนรามาจากบิดา ซึ่งเป็นทั้งโนรา หนึ่งตระกูล และหมอพื้นบ้าน รู้จักกันในชื่อหนึ่งตวน นักศึกษารับหน้าที่สัมภาษณ์เช่นเดิม โดยมีทีมวิจัยช่วยเสริม โนรานวยให้ความร่วมมือดีมาก แม้มีงานที่จะต้องทำ แต่ก็เสียสละเวลาให้สัมภาษณ์ รวมถึงภรรยาและมารดาของโนรานวยก็มานั่งฟังด้วย

โนรานวยเล่าว่าพักหลังไม่ค่อยออกงานไปไหน เนื่องจากสุขภาพของตัวเองไม่พร้อม แต่ก็ยินดีให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เพราะรักโนรา อยากให้สืบทอดตลอดไปชั่วลูกชั่วหลาน

ข้อสังเกต

โนราอำเภวยอายุยังไม่มากแต่ภูมิรู้ดี พูดยาตอบคำถามชัดเจนดี และมีความเป็นกันเอง ให้เกียรติทีมวิจัยดี

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

นักศึกษายังชวนคุยไม่ค่อยเป็น แต่โนรานวยก็ไม่ถือสา กลับเอ็นดูและให้ความเป็นกันเองเหมือนลูกเหมือนหลาน

กิจกรรม วางแผนเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ประจบน้อย สนป. (ต.ช่อง)

วันที่ 1 ตุลาคม 2558 เวลา 9.00 น. ณ กศน.ตำบลช่อง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษา กศน.ตำบลช่อง	3	คน
ทีมวิจัย	1	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	5	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำความเข้าใจกับทีมวิจัยร่วมเรื่องการลงพื้นที่เก็บข้อมูล
2. เพื่อร่วมกันตั้งหัวข้อคำถามที่จะนำไปสัมภาษณ์
3. เพื่อวางแผนการเดินทางไปยังบ้านของมโนราห์จิ้ง สัมฤทธิ์

บันทึกกิจกรรม

นัดนักศึกษาเวลา 10.00 น. ที่ กศน.ตำบลช่อง ฝนตกหนักมากเป็นอุปสรรคในการเดินทาง อาร์ม โทรมาบอกว่าจะมาช้าหน่อย เนื่องจากไม่สามารถขี่รถจักรยานยนต์มาได้ บอกให้รอที่ กศน. ก่อน ประมาณ 10.30 น. ฝนเริ่มซา นักศึกษาทยอยกันมา ที่จริงวันนี้นัดทั้งหมด 8 คน แต่มาแค่ 3 คน คือ อาร์ม นิ่ว และป้อม อาร์ม ซึ่งเป็นคนที่ประสานบอกเพื่อนๆ แจ้งว่า เพื่อนๆ ที่เหลือไม่สามารถติดต่อได้ แม้ว่าครูเป้าจะช่วยย้ำให้แล้วว่ามีนัดวันนี้ แต่ก็ติดต่อไม่ได้ เมื่อเห็นว่าไม่มีใครมาเพิ่มแล้ว อาจารย์ราตรี หัสชัย หัวหน้าโครงการก็ได้เล่าถึงที่มาของการนัดวันนี้ว่า หลังจากเข้าค่ายนักวิจัยเมื่อต้นเดือน กันยายนที่ผ่านมา ได้ลงพื้นที่ไปวางแผนเก็บข้อมูลกับน้องๆ กศน.ทุกตำบลแล้ว เหลือเพียงตำบลช่อง เป็นที่สุดท้าย ต่อด้วยการอธิบายหัวข้อการเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์

จากนั้นหัวหน้าโครงการได้ชี้แจงว่า ข้อมูลเกี่ยวกับโนรานั้นมีมาก แต่คิดว่าข้อมูลที่ง่ายที่สุดที่จะเก็บก่อน คือ ข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะ เพื่อให้ได้ฝึกฝนทักษะการตั้งคำถาม การจดบันทึก ได้แนะนำว่า ตอนลงพื้นที่เก็บข้อมูลอยากให้ทำตัวให้เรียบร้อย ให้เกียรติเจ้าของบ้าน ส่วนการสัมภาษณ์ให้ชวนคุยแบบธรรมชาติ ไม่ต้องถามเป็นหัวข้อ ต้องรู้จักสังเกต บางที่อาจได้มากกว่าข้อมูลประวัติ ให้เพิ่มเติมมาด้วย เมื่อได้ข้อมูลครบให้นำมาเขียนเรียบเรียง คิดว่าถ้าตั้งใจทำ งานวิจัยในครั้งนี้จะป็นประโยชน์กับตัวเอง ทั้งในเรื่องการนำมาปรับใช้กับการเรียน และเรื่องอื่นๆ

อาร์มสะท้อนว่าเพื่อนๆผู้ชายมีปัญหาเรื่องยาเสพติดกันหลายคน แต่เขาไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และพยายามดึงเพื่อนให้ห่างจากยาเสพติดด้วยเช่นกัน แต่ก็ทำยากเนื่องจากเพื่อนหลายคนถลาลึกลงไปแล้ว หัวหน้าโครงการได้พูดตักเตือนน้องๆ และให้คำแนะนำว่า ให้เอาเวลาว่างมาทำประโยชน์อย่างอื่น อย่างเช่นการทำงานวิจัยเรื่องโนรา เป็นต้น

ปัญหาอุปสรรค

ตำบลช่องมีนักศึกษาเข้าค่ายนักวิจัยมากที่สุด จำนวน 8 คน แต่วันนี้มาแค่ 3 คน ไม่มาด้วยเหตุผลต่างๆ แต่ตำบลช่องมีคณะมนราร์เพียง 1 คณะ คิดว่านักศึกษา 3 คนที่มาน่าจะทำได้ เพราะ 3 คนที่มาล้วนเป็นเด็กที่ตั้งใจและถือว่าเป็นเด็กแถวหน้าของกศน. ส่วนคนที่ไม่มาอาจจะต้องชวนเข้ามาร่วมกิจกรรมอื่นๆ ในครั้งต่อไป

แผนการทำงานต่อ

นัดเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนราร์ในวันอังคารที่ 6 ตุลาคม 2558 เวลา 13.00 น. เจอกันที่กศน.ช่อง แต่ก่อนถึงวันนัด นักศึกษาจะเข้าไปที่บ้านของโนราจั่ง สังฆรักษ์ หรือโนราจ้อง หัวหน้าคณะมนราร์ก่อน เพื่อไปนัดไว้ล่วงหน้า และสำรวจเส้นทางไปด้วยในตัว

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนราร์ชบ สมจิตร ประดิษฐ์ศิลป์ (ต.โคกสะบ้า)

วันที่ 2 ตุลาคม 2558 เวลา 10.00 น. ณ บ้านของมนราร์ชบ ชัยเพชร

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษา กศน.ตำบลโคกสะบ้า	3	คน
ทีมวิจัย	2	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	7	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บบันทึกประวัติหัวหน้าคณะมนราร์
2. เพื่อทำความเข้าใจกับหัวหน้าคณะมนราร์
3. เพื่อรู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะมนราร์

บันทึกกิจกรรม

เนื่องจากตำบลโคกสะบ้ามีคณะมนราร์ถึง 8 คณะ จึงแบ่งทีมนักศึกษากศน.ออกเป็น 3 ทีม วันนี้เป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของทีมที่ 1 ประกอบด้วยเบนซ์ แดง ปอนด์ รับผิดชอบเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนราร์ 3 คณะ คือ โนราชบ โนราพัน และโนราเปรียม วางแผนกันว่าช่วงเช้าจะเก็บข้อมูลของโนราชบ ช่วงบ่ายโนราพัน ส่วนของโนราเปรียม ค่อยนัดกันอีกที

เมื่อมาพร้อมแล้วได้เดินทางไปบ้านโนราชบเห็นคนนั่งอยู่สี่ห้าคน สอบถามได้ความว่าเขาพาญาติมาหาโนราชบให้ทำพิธีบนให้ เนื่องจากสันนิษฐานว่าญาติของเขาถูกของจำพวกผีซัน(ผีที่อยู่ตามหัวไร่ปลายนา) ทำให้เจ็บไข้ไม่สบายไปหาหมอก็ไม่หาย จึงมาหาโนราชบให้ช่วยทำพิธีบนบานให้

ระหว่างโนราชนำพิธีพวกเราได้สังเกตการณ์ และได้สอบถามพูดคุยกับนายจิรวุฒิ จินดาตวง หรืออ้อบุตรเขยของโนราชนไปพลงๆ ก่อน

เมื่อโนราชนเสร็จพิธีแล้วก็มานั่งคุยกับพวกเรา หัวหน้าโครงการได้ชี้โครงการ “สืบสานศิลปะมโนราห์ อ.นาโยง” ซึ่งตนเป็นหัวหน้าโครงการ เล่าถึงโครงการมโนราห์โคกสะบ้าเมื่อ 10 ปีก่อน แต่ครั้งนี้จะทำทั้งอ.นาโยงเลย แล้วก็ได้นักศึกษาคณะ.โคกสะบ้ามาช่วยเก็บข้อมูล เพื่อฝึกทักษะการถาม การจดบันทึก และอยากให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องโนรา เพราะว่าเป็นเด็กรุ่นใหม่ แต่ไม่รู้เรื่องโนราเลย วันนี้เริ่มทำการเก็บประวัติหัวหน้าคณะก่อน เพราะคิดว่าง่ายกว่าข้อมูลอื่นๆ ต่อด้วยการแนะนำตัวจนครบทุกคน แล้วก็เริ่มถามกันเลยตามหัวข้อที่ได้ให้ไว้ ดังนี้

1) ประวัติหัวหน้าคณะ (นายโรง)

- วันเดือนปี และเวลา ที่ลงเก็บข้อมูล
- ชื่อคณะมโนราห์
- ชื่อและนามสกุลจริง ชื่อเล่น
- ชื่อและนามสกุลจริงของบิดามารดา ชื่อเล่น
- ที่อยู่ปัจจุบัน (ของหัวหน้าคณะ)
- วันเดือนปีเกิด
- อายุ
- ประวัติการศึกษา
- สืบเชื้อสายโนรามมาจากไหน มาร้านโนราได้อย่างไร ใครเป็นครูสอน ครูโนราที่นับถือคือใคร

2) ค่าราชของการรำแต่ละประเภท ได้แก่ รำโรงครู

รำคำครู รำแก้หมურย

3) ลักษณะเด่น/จุดเด่นของคณะ

4) การฝึกลูกศิษย์ และจำนวนนักแสดงในคณะ

เมื่อถามถึงจุดเด่น หรือผลงานเด่น โนราชนได้เล่าถึงการแข่งโนราสมัยก่อน และได้เอาถ้วยรางวัลมาให้พวกเราดูด้วย เป็นรางวัลแห่งความภาคภูมิใจที่ได้มาด้วยความสามารถล้วนๆ โนราชนมีจุดเด่นในเรื่องของการรำทางพิธีกรรมไสยศาสตร์โบราณ เช่น การรำเขียนพราย แม้ว่าปัจจุบันไม่ได้รำแล้ว เป็นพิธีกรรมโบราณที่หาดูยาก

สัมภาษณ์เสร็จครบทุกหัวข้อก็เที่ยงพอดี เกรงใจเจ้าบ้าน เนื่องจากอายุมากแล้ว พวกเราทั้งหมดจึงขอตัวกลับและให้ตัวแทนน้องๆนักศึกษากล่าวขอบคุณ และถ่ายรูปร่วมกันเป็นที่ระลึก

ข้อสังเกต

โนราชบเป็นโนราที่อาวุโสและชำนาญในเรื่องการแสดงมาก เล่าเรื่องราวต่างๆได้ชัดเจน ส่วนที่ตกหล่นไปก็มีนายจิรพัฒน์ จินดาตวง ซึ่งเป็นบุตรเขยคอยเสริมให้ ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนดีมาก

ปัญหาอุปสรรค

นักศึกษายังไม่กล้าที่จะถาม และจดตามที่โนราชบเล่าไม่ทัน เนื่องจากเขียนไม่คล่อง คงต้องพัฒนาทักษะเหล่านี้ผ่านกิจกรรมเก็บข้อมูลอีกมาก

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์เจริญศิลป์พัน-พินตรัง (ต.โคกสะอาด)

วันที่ 2 ตุลาคม 2558 เวลา 13.00 น. ณ บ้านของมโนราห์ประพันธ์ ชัยเพชร

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาศน.ตำบลโคกสะอาด	4	คน
ทีมวิจัย	2	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	8	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บบันทึกประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์
2. เพื่อทำความเข้าใจกับหัวหน้าคณะมโนราห์
3. เพื่อรู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะมโนราห์

บันทึกกิจกรรม

ช่วงบ่ายได้เดินทางไปที่บ้านของโนราพัน เมื่อไปถึงโนราพันนั่งรออยู่ที่แคร่หน้าบ้านแล้ว คณะทั้งหมดได้กล่าวทักทายและแนะนำตัว หัวหน้าโครงการเล่าที่มาของการเก็บข้อมูลเหมือนกับที่เล่าบ้าน

โนราชบ โнораพันไม่ได้เข้าร่วมโครงการก่อนมากนัก คนที่มีบทบาทในตอนนั้น คือ โнораเจริญหรือ โнораเหรียญ พ่อของโนราพัน หัวข้อการสัมภาษณ์เหมือนกับที่สัมภาษณ์โนราชบ บทบาทการถามส่วนใหญ่อยู่ที่นักศึกษาภาคสน. บางคำถามพีเลี้ยงกับทีมวิจัยช่วยกันเสริมและขยายความให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

บรรยากาศการพูดคุยหลังจากเก็บข้อมูลครบทุกคำถามแล้ว โнораพันได้เล่าถึงพิธีกรรมต่างๆ ที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคณะ คือ พิธีกรรมพันหัวควาย ซึ่งอาจเป็นเพียงคณะเดียวในจังหวัดตรัง และอำเภอนาโยง ที่ทำในลักษณะนี้อยู่ ทุกคนสนใจกันมาก สอบถามว่าทำไมต้องทำ ทำเพื่ออะไร ไม่พันได้หรือไม่ โнораพันเล่าสั้นๆว่าเป็นการสังเวยพวกผีแสง ที่อยู่บ้านหัวไร่ปลายนา และได้บอกข่าวกับเราว่าตามไปดูพิธีนี้ได้ที่บ้านทุ่งส้มป่อย เดือน 4 พุทธแรก จากนั้นก็ให้คาถาเสกแข่งกับนักศึกษา โнораพันกำชับว่าให้เอาไปใช้ในทางที่ถูกที่ควรและคนที่นำไปใช้ต้องประพฤติตัวดีด้วย คาถาจึงจะได้ผล จากนั้นได้ไปหยิบดาบที่เคยพันควายมาแล้วมาให้ดู

พ่อหลานสาวกลับมาทำให้รำทำตัวอ่อนให้ดู

โนราพันรับสืบทอดคณะต่อจากบิดา ร่วมกับน้องชายคือโนราประพิน ชัยเพชรหรือโนราพิน ซึ่งหากมีงานซ้อนกันก็จะแยกเป็นสองคณะ โнораพันเล่าว่าตนเองฝึกลูกศิษย์เกือบทุกคืน ยกเว้นเวลาที่ฝน

ตกหนักจริง ๆ ก็จะหยุด เพราะฉะนั้นใครที่ผ่านไปมาแถวนี้ หรือคนละแวกนี้จะได้ยินเสียงดนตรีโนราทุกคืน

ปัญหาอุปสรรค

นักศึกษายังไม่สามารถเก็บข้อมูลเองได้ ยังตั้งคำถามไม่ชัดเจน จดบันทึกไม่ค่อยถูก และไม่คอยทัน เนื่องจากพื้นฐานที่ไม่แน่นเท่าไร คิดว่าน่าจะต้องพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป เนื่องจากวิสัยของเด็กกศน. ไม่ชอบการบังคับ แม้ว่าการเข้าร่วมกิจกรรมงานวิจัยจะทำให้ได้คะแนนกพช.(การพัฒนาคุณภาพชีวิต) แต่นักศึกษาก็มีสิทธิ์ที่จะตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำก็ได้ ในเบื้องต้นนอกจากให้บทบาทในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลแล้ว คิดว่าต้องทำความเข้าใจวิถีหรือว่าความเป็นตัวตนของเด็กกศน. ด้วยเป้าหมายคือ ใต้ใจ ใต้คน และใต้งาน คงต้องปรับและทำความเข้าใจกันเรื่อยๆ

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

ลงพื้นที่ในครั้งนี้มีโนราภู่ซึ่งเป็นทีมวิจัยช่วยถามด้วย โนราภู่บอกว่าการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทำให้รู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้มาก่อน แม้จะเป็นโนรา และรำโนรามาทั้งแต่เด็ก ๆ ก็ตาม

ข้อสังเกต

หัวหน้าคณะยังหนุ่มแต่ภูมิรัฐชัดเจน การทำพิธีกรรมเต็มรูปแบบไม่ค่อยตัดตอน บอกเล่าโดยไม่ปิดบังและเป็นกันเองดี

แผนการทำงานต่อ

- ข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะทั้ง 2 ท่าน มอบหมายให้นักศึกษาที่รับผิดชอบไปเขียนเรียบเรียงมาใหม่ โดยเบนซ์รับหน้าที่รวบรวมของเพื่อนๆ และนัดมาช่วยเรียบเรียงและเขียนกันใหม่เสร็จแล้วจะส่งให้หัวหน้าโครงการ เพื่อนำมาให้พี่เลี้ยงจัดพิมพ์เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นต่อไป
- จะต้องตามไปเก็บข้อมูลและภาพพิธีกรรมพื้นห้วควายที่บ้านทุ่งสัมปอ ย อ.นาโยง จ.ตรัง วันที่ 11 ก.พ.59

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ห้อง สมชัย จุฬาศิลป์ (ต.โคกสะบ้า)

วันที่ 3 ตุลาคม 2558 เวลา 13.00 น. ณ บ้านของมโนราห์สมชัย บุญมาก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษา กศน. ตำบลโคกสะบ้า	2	คน
ทีมวิจัย	2	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	5	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บบันทึกประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์

2. เพื่อทำความเข้าใจกับหัวหน้าคณะโนราห์
3. เพื่อรู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะโนราห์

บันทึกกิจกรรม

วันนี้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะ 2 ท่าน คือ โนราชัยและโนราวรรณ ผู้ที่รับผิดชอบ คือ กศน.โคกสะบ้าทีม 2 ประกอบด้วย เกด พลอย และกัน แต่กันไม่มาและไม่สามารติดต่อดี นัดพร้อม

กันเวลาบ่ายโมง เมื่อมาครบทุกคนแล้วก็ได้ออกเดินทาง ไปบ้านโนราชัยก่อน หัวหน้าโครงการนัดไว้ล่วงหน้าแล้ว ไปถึงแนะนำตัว บอกเล่าที่มาของวันนี้ โนราชัยเคยผ่าน งานวิจัยในโครงการก่อนมาแล้ว สมัยอยู่กับโนราหอม (เสียชีวิตแล้ว) หากแต่ตอนนั้นยังไม่ได้เป็นหัวหน้าคณะ เต็มตัว หัวหน้าโครงการเล่าว่าครั้งนี้ทำเหมือนโครงการ ก่อน แต่ทำทั้งอำเภอ ข้อมูลที่เก็บก็มากกว่าครั้งก่อน จากนั้นก็เริ่มสัมภาษณ์ โดยมีนักศึกษาคนเป็นคนถาม

ทีมวิจัยและพี่เลี้ยงช่วยเสริม ตามหัวข้อที่ให้ไป การพูดคุยในช่วงแรกยังติดขัดอยู่บ้าง เนื่องจากทีมนี้ เป็นผู้หญิงทั้งหมด จึงมีความอาย ไม่กล้าที่จะถาม โนราชัยให้คำแนะนำว่าอย่ากลัวอะไรต้องถามให้หมด เพราะตนเองเคยผ่านการทำงานวิจัยมาก่อน จึงรู้ว่าการเก็บข้อมูลต้องเก็บให้ละเอียด ต้องถามให้สุด และอย่าถามเป็นข้อ แต่ต้องชวนพูดชวนคุยเป็นธรรมชาติ

หลังจากการสัมภาษณ์เสร็จ โนราชัยได้ไปเอาเครื่องประดับของเครื่องทรงโนรา คือ ปั้นเหน่ง หรือ

ที่ภาษาใต้เรียกว่าแหง กับสังวาล หรือสร้อย มาให้ดู ซึ่งโนรา ชัยบอกว่าแหงอันนี้เป็นของโนราหอม ส่วนสังวาลนี้ก็เช่นกัน สังเกตที่ลาย “ราหูจับจันทร์” ไม่ทราบช่างที่ไหนเป็นคนสลัก แต่เห็นแล้วน่าสนใจมาก อะไรที่ทำให้ช่างสลักลายนี้ และอายุ ประมาณกี่ปีมาแล้ว เป็นข้อมูลที่น่าสนใจ และโยงไปถึง ประวัติศาสตร์ด้านศิลปะ

โนราชัย รับสืบทอดคณะต่อมาจากโนราหอม ชัยมงคล โนราชัยเป็นคนหนึ่งที่เคยผ่านงานวิจัย ในโครงการแนวทางการสืบทอดศิลปะมโนราห์โคกสะบ้า จึงมีพื้นฐานในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี ทั้งยัง เข้าใจกระบวนการเก็บและรวบรวมข้อมูล

ปัญหาอุปสรรค

นักศึกษาคนไม่ค่อยกล้าถาม และยังถามเป็นข้อ

ข้อสังเกต

โนราชัยเป็นคนหนุ่มและเคยผ่านงานวิจัยโครงการก่อนมาแล้ว ทำให้รู้แนวทางการให้สัมภาษณ์ เป็นอย่างดี สามารถตอบคำถามได้อย่างครบถ้วนชัดเจน และตรงไปตรงมา

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนราร์ถาวรรัตนศิลป์ (ต.โคกสะบ้า)

วันที่ 3 ตุลาคม 2558 เวลา 15.00 น. ณ บ้านของมโนราร์ถาวร รัตนะ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

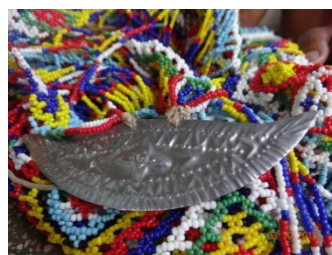
นักศึกษาภาคศน.ตำบลโคกสะบ้า	2	คน
ทีมวิจัย	2	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	5	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บบันทึกประวัติหัวหน้าคณะมนราร์ถาวร
2. เพื่อทำความเข้าใจกับหัวหน้าคณะมนราร์ถาวร
3. เพื่อรู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะมนราร์ถาวร

บันทึกกิจกรรม

จากบ้านโนราชัยเดินทางต่อมาที่บ้านของโนราวรร ประมาณ 3 โมง ซึ่งอยู่ไม่ไกลกัน มาถึงโนราวรรนั่งรออยู่ก่อนแล้วที่หน้าบ้าน โนราวรร หรือ นายถาวร รัตนะ เป็นหัวหน้าคณะมนราร์ถาวรชื่อ คณะมนราร์ถาวรรัตนศิลป์” รับสืบทอดคณะต่อมาจากโนราแคล้ว ทองขาว หรือโอราแอต (เสียชีวิตแล้ว) ซึ่งเป็นอาจารย์ และมีความสนิทสนมกันเหมือนญาติ หัวหน้าโครงการได้เล่าที่มา และได้แนะนำตัวทำความรู้จักกัน ก่อนที่จะเริ่มคำถาม โดยให้นักศึกษาศน.ช่วยกันถาม พี่เลี้ยงและทีมวิจัยช่วยกันเสริมบรรยากาศการพูดคุยเป็นไปด้วยความราบรื่น นักศึกษาเริ่มกล้าที่จะถามมากขึ้น โนราภูก็ช่วยได้มาก เนื่องจากเป็นเพื่อนกับลูกชายของโนราวรรด้วย รุ่นเดียวกัน หลังจากถามหมดทุกคำถามแล้ว โนราวรรได้เอาลูกชิ้นไปเอาหอกที่ใช้ในพิธีแทงเข้ามาให้ดู บอกว่าเป็นของเก่าแก่ รวมถึงเครื่องทรงโนราด้วยได้แก่ ทับทรวง ซึ่งโนราวรรบอกว่าใส่เฉพาะโนราที่เป็นผู้ชายเท่านั้น

ปัญหาอุปสรรค

นักศึกษาศน.ไม่กล้าที่จะถาม และยังตั้งคำถามไม่เป็น อาจเพราะเป็นกลุ่มใหม่ที่ไม่ได้เข้าค่ายนักวิจัยมาก่อน พี่เลี้ยงและทีมวิจัยต้องช่วยถามช่วยเสริมก่อน

ข้อสังเกต

โนราถาวรเป็นคนหนุ่มวัยเดียวกับโนราสณูชัยและเคยผ่านกระบวนการวิจัยมาแล้วในโครงการก่อนทำให้ง่ายต่อการเก็บข้อมูล

แผนการทำงานต่อ

ข้อมูลประวัติของโนราชัย เกิดกับพลอยรับผิดชอบไปเรียบเรียงมาใหม่ แล้วจะส่งที่หัวหน้าโครงการ เพื่อส่งต่อให้พี่เลี้ยงจัดพิมพ์ต่อไป

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะโนราห์สมนึก ศ.รีนันทิงศิลป์ (ต.โคกสะบ้า)

วันที่ 3 ตุลาคม 2558 เวลา 13.00 น. ณ บ้านของมโนราห์สมนึก ดำรงค์

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาภาคศน.ตำบลโคกสะบ้า	2	คน
ทีมวิจัย	2	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	5	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บบันทึกประวัติหัวหน้าคณะโนราห์
2. เพื่อทำความเข้าใจกับหัวหน้าคณะโนราห์
3. เพื่อรู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะโนราห์

บันทึกกิจกรรม

วันนี้เป็นวันที่สามของกิจกรรมลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะ 2 คณะ คือ โนราณีกับโนราเปรียม ผู้รับผิดชอบ คือ คิง บอย เปี้ยก น้อง แต่สมาชิกมาเพียงคนเดียว คือ คิง ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องกับแดง แแดงจึงต้องมาช่วยคิงเก็บข้อมูลในวันนี้ด้วย หัวหน้าโครงการต้องไปรับคิงกับแดงเนื่องจากไม่มีรถมา บ่ายโมงเดินทางไปถึงบ้านของโนราสมนึก หลังจากทักทายและแนะนำตัวกันแล้ว โนราณี หรือ นายสมนึก ดำรงค์ หัวหน้าคณะโนราห์สมนึก ศ.รีนันทิงศิลป์ บอกว่าให้ไปขอย (สอย) ลองกองที่ต้นกินพลางๆก่อน เพราะต้องรอตาแก้วอีกคน ระหว่างนั้นอาจารย์ราตรี โนราภู และตานีกได้ไถ่ถามสารทุกข์สุกดิบกัน ไม่นานตาแก้วก็เดินทางมาถึง ตาแก้ว หรือนายแก้ว ทองโอ เป็นทั้งพรานโนรา และหมอพื้นบ้าน ถือได้ว่าเป็นคู่หูของตานีก จึงชวนมาด้วยในวันนี้ ในช่วงแรกเป็นการสัมภาษณ์ข้อมูลของตานีกก่อน เสร็จแล้วต่อด้วยข้อมูลของตาแก้ว ซึ่งเล่าติดตลกหลายเรื่อง พวกเราหัวเราะชอบใจ ตอนที่ตาแก้วเล่าถึงตอนที่ออกเล่นลิเกป่า ซึ่งถือเป็นคนแรกๆที่เอาลิเกป่ามาเล่น ตาแก้วมีมุขตลกมาก ไหวพริบดี เหมาะกับบทพราน

ทั้งแดงและคิงต่างตั้งใจฟังในสิ่งที่ทั้งสองท่านเล่า แต่มีปัญหา คือ จดตามไม่ทัน ดูเหมือนว่าการจดบันทึกจะเป็นปัญหาใหญ่ของสองหนุ่มนี้ จึงบอกว่าถ้าไม่ทันให้ข้ามไปก่อน เอาเท่าที่ได้ เสร็จจากบ้านตา

นี่ก็ได้ถ่ายรูปเป็นที่ระลึกร่วมกันก่อนกลับ และขออนุญาตเข้าไปถ่ายรูปในโรงโนรา ระหว่างทางแดงบ่นว่าตัวเองเขียนไม่เก่ง จึงโทรตามเบนซ์มาช่วยตอนไปบ้านโนราเปรียม แดงขาดความมั่นใจ และคิดว่าเบนซ์เขียนเก่ง จึงอยากจะฟังเบนซ์

ปัญหาอุปสรรค

นักศึกษาคน.เขียนไม่คล่อง จดตามไม่ทัน เลยขาดความมั่นใจ

ข้อเสนอแนะ

ต้องฝึกฝนทักษะผ่านการทำกิจกรรมเก็บข้อมูล และกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

ข้อสังเกต

คนแก่ๆมีความสุขที่ได้เล่าเรื่องราวให้เด็กๆฟัง

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์เปรียมเพลินศิลป์ ศ.ชื่นเสียงทอง (ต.โคกสะบ้า)

วันที่ 3 ตุลาคม 2558 เวลา 15.00 น. ณ บ้านของมโนราห์เปรียม สุวรรณวร

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาคน.ตำบลโคกสะบ้า	4	คน
ทีมวิจัย	2	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	7	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บบันทึกประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์
2. เพื่อทำความเข้าใจกับหัวหน้าคณะมโนราห์
3. เพื่อรู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะมโนราห์

บันทึกกิจกรรม

เดินทางมาถึงบ้านโนราเปรียม ประมาณบ่ายสามโมง เบนซ์มาถึงพอดี บอกว่าเพิ่งเสร็จจากงานไปถึงบ้านโนราเปรียม หรือ นายเปี่ยม สุวรรณวร หัวหน้าคณะมโนราห์เปรียมเพลินศิลป์ ศ.ชื่นเสียงทอง ทางคณะได้กล่าวทักทายและแนะนำตัว หน้าบ้านของโนราเปรียมมีหน้าพรานเล็กๆ ติดอยู่ที่ฝา

ผับบ้านเป็นจุดสังเกต จึงได้สอบถามว่าโนราเตรียมทำเองหรือไม่ โнораเตรียมบอกว่าทำเองทั้งหมด จากนั้นได้เข้าไปหยิบหน้าพรานที่ทำเสร็จแล้ว ที่มีคนมาสั่งทำไว้ มาให้ดู โнораเตรียมบอกว่ายังไม่ปลุก

เสก สามารถใส่ได้ เบนซ์กับอาจารย์ราตรีจึงลองใส่ดู สอบถามได้ ความว่าทำมาจากไม้ขนุนเพราะมีน้ำหนักเบา นอกจากนี้ยังใช้ไม้ มงคลอื่นๆ เช่น ไม้ยอ ราคาตกอยู่ที่หน้าละ 1,200 บาท เครื่องดนตรีโนราก็ทำเอง ไม่มีใครสอน โнораเตรียมบอกว่าครูพักลักจำมาจากโนราหนุ่ม(เสียชีวิตแล้ว) แล้วมาหัดทำเอง พัฒนาฝีมือมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน

บรรยากาศการสัมภาษณ์ที่บ้านโนราเตรียมดูดีมากขึ้น เมื่อ เบนซ์มาสมทบ นักศึกษาช่วยกันถามช่วยกันจด โнораเตรียมก็เล่าอย่างเป็นกันเอง เหมือนเล่าให้ ลูกหลานฟัง แถมยังยกกาแฟมาต้อนรับอย่างดี แต่เนื่องจากโนราเตรียมติดธุระ เมื่อสัมภาษณ์เสร็จจึงลา กลับก่อน

ปัญหาอุปสรรคและการคลี่คลาย

นักศึกษามาไม่ครบ ทำให้ต้องปรับแผนการเก็บข้อมูลกันใหม่ สอบถามจากเพื่อนๆ ถึงสาเหตุ ของคนที่ไม่มา ได้ความว่าบางคนทำงาน กอปรกับน้องๆ กลุ่มนี้เป็นเด็กใหม่ที่มิได้เข้าค่ายนักวิจัยมา ก่อน การเข้ามามีส่วนร่วมจึงมีน้อย เนื่องจากยังไม่เห็นความสำคัญ จึงต้องปรับทีมเก็บข้อมูล โดยให้คน หลักๆ ที่มา อย่างเบนซ์ แดง คิง รวมถึง เกด และพลอย ช่วยเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะที่เหลืออีก 2 คณะด้วย

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

- นักศึกษาสนุกที่ได้ลงพื้นที่ ได้พบปะพูดคุยกับหัวหน้าคณะ ได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ และได้รู้ใน สิ่งที่ไม่เคยรู้มาก่อนและได้ทำในสิ่งที่ไม่เคยทำ เช่น ได้ทดลองครอบหน้าพราน
- โнораสมนึก ตาแก้ว และโนราเตรียม ต่างก็อายุมาก มีความเอ็นดูเด็กๆ ตามประสาคนแก่ จึง เต็มใจ และภูมิใจที่จะเล่าให้เด็กๆ ฟังในทุกเรื่องที่ถาม บรรยากาศเป็นไปอย่างอบอุ่น

แผนการทำงานต่อ

การเรียบเรียงข้อมูล มอบหมายให้เบนซ์เป็นคนเขียน โดยรวบรวมจากข้อมูลของเพื่อนๆ ส่วน คนอื่นๆเป็นผู้ช่วย

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนโรรักษ์ประจบน้อย ศนป. (ต.ช่อง)

วันที่ 6 ตุลาคม 2558 เวลา 13.00 น. ณ บ้านของนายจั่ง สังฆรักษ์

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาภาคศน.ตำบลช่อง	2	คน
ทีมวิจัย	1	คน
ทีมพี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	4	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บบันทึกประวัติหัวหน้าคณะมนโรรักษ์
2. เพื่อทำความเข้าใจกับหัวหน้าคณะมนโรรักษ์
3. เพื่อรู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะมนโรรักษ์

บันทึกกิจกรรม

วันนี้ นักศึกษาภาคศน.ตำบลช่อง ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนโรรักษ์ประจบน้อย ศนป. หลังจากที่ได้นัดเตรียมกันในวันที่ 1 ต.ค.58 ที่ผ่านมา นัดเจอกันที่กศน.ช่อง ปายโมง ทีมนี้ประกอบด้วย ป้อม นิว และอาร์ม แต่วันนี้มาเพียงป้อมกับนิว แต่วันนี้อาร์มไม่มาเพราะต้องกลับไปทำงานที่แพปลา จังหวัดสตูล เดินทางไปกลับตรัง-สตูลเป็นประจำ เมื่อพร้อมแล้วจึงเดินทางไปที่บ้านของโนราจั่ง หรือ โнораจ้อง การเดินทางค่อนข้างลำบากพอสมควร เนื่องจากทางเข้าบ้านกำลังก่อสร้างสะพาน ต้องไปเลี้ยวรถกลับมา ไปถึงประมาณบ่ายโมงกว่าๆ โнораจ้องรออยู่แล้ว เพราะเมื่อวานนักศึกษาได้มานัดไว้แล้ว ไปถึงกล่าวทักทายและเริ่มการสัมภาษณ์ นักศึกษาช่วยกันถาม โнораจ้องก็เล่าให้ฟังเริ่มตั้งแต่ข้อมูลส่วนตัว มาร้านโนราได้อย่างไร ใครสอนให้ สืบเชื้อสายโนรามมาจากใคร และข้อมูลอื่นๆ ป้อมกับนิว สามารถถามและจดบันทึกได้ นิวพาลูกสาวไปด้วยอายุประมาณ 3 ขวบ ไปถึงเจอหลานสาวของโนราจ้องอายุไล่เลี่ยกัน เลย์เล่นกันสนุกสนานตามประสาเด็ก โнораจ้องมีปัญหาเรื่องการฟัง เพราะหูไม่ค่อยดี ใส่เครื่องช่วยฟัง เวลาถามจึงต้องถามเสียงดัง หากแต่การพูดคุยก็เป็นไปด้วยความราบรื่นดี หน้าบ้านของโนราจ้องมีโรงโนราด้วย โดยจะฝึกลูกศิษย์ช่วงปิดเทอม นอกจากนี้โนราจ้องยังสอนโนราให้กับเด็กที่โรงเรียนบ้านห้วยลึกด้วยทั้งชั้นเรียน เด็กๆสามารถหัดรำโนราได้ทุกคน ไม่เฉพาะแต่คนที่ถูกครูหมอบเท่านั้น ทางโรงเรียนต้องการให้รำโนราเป็นเพื่อใช้ในงานแสดงต่างๆของโรงเรียน เป็นความสามารถพิเศษของเด็กอีกด้านหนึ่ง

โนราจ้องเป็นคณะมนโรรักษ์เพียงคณะเดียวในตำบลช่อง หากแต่ก็สืบเชื้อสายมาจากโนราเลื่อน ไสนาว โคนสะบ้า เหมือนกัน ผู้สืบทอดคือบุตรเขย

ปัญหาอุปสรรค

บ้านโนราประจบอยู่ไกลมาก ทางเข้าก็ซับซ้อนและแคบขีบรถเข้าลำบาก

ข้อสังเกต

โนราจังหวูหนักใช้เครื่องช่วยฟัง เวลาคุยกันต้องพูดเสียงดัง แต่ดูท่านมีความสุขที่มีคนสนใจไปเก็บประวัติเรื่องราวของท่าน

แผนการทำงานต่อ

ป้อมกับนิว รับผิดชอบนำข้อมูลที่เก็บได้ไปเรียบเรียงใหม่ ก่อนที่จะส่งให้พี่เลี้ยงจัดพิมพ์ต่อไป ตำบลช่องมีคณะมโนราห์เพียง 1 คณะ จึงเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะเสร็จก่อนตำบลอื่น

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ระเบียบสาครศิลป์ (ต.โคกสะบ้า)

วันที่ 16 ตุลาคม 2558 เวลา 13.00 น. ณ บ้านของมโนราห์ระเบียบ รัตนะ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาภาคศน.ตำบลโคกสะบ้า	1	คน
ทีมวิจัย	1	คน
รวมทั้งหมด	2	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บบันทึกประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์
2. เพื่อทำความเข้าใจกับหัวหน้าคณะมโนราห์
3. เพื่อรู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะมโนราห์

บันทึกกิจกรรม

โนราระเบียบเป็นหัวหน้าคณะที่เป็นผู้หญิงคนเดียวในอำเภอนาโยง เมื่อได้พูดคุยกันถึงประวัติความเป็นมาก็น่าสนใจมาก โนราระเบียบเล่าว่าที่ต้องรำโนราเพราะว่าตอนเด็กป่วยนอนอยู่กับที่นาน แต่พอบรรณานกับครูหมอตายก็หายเป็นปกติ ส่วนที่ได้ตั้งคณะเป็นเพราะบรรณานตอนที่น้องชายถูกจับเป็นแพะรับบาปหาว่าฆ่าคนตาย จึงบ่นว่าถ้าน้องไม่ติดคุกจะตั้งคณะมโนราห์เป็นของตนเอง จะได้รำถวายครูหมอตลอดไป

ข้อสังเกต

ขณะนี้มีการปรับการแสดงให้เป็นที่น่าสนใจตามสมัยเช่น ถ้าเล่นบทเสือเผ่นก็จะสวมหน้ากากเสือ บทหนุมานก็สวมหน้ากากลิง

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์โอมงคลชัย (ต.นาหมื่นศรี)

วันที่ 20 ตุลาคม 2558 เวลา 13.00 น. ณ บ้านของมโนราห์มงคล เต็งรัง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาศน.ตำบลนาโยงเหนือ	1	คน
ทีมวิจัย	2	คน
พี่เลี้ยงจากศกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	4	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเก็บบันทึกประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์
2. เพื่อทำความเข้าใจกับหัวหน้าคณะมโนราห์
3. เพื่อรู้ตำแหน่งที่อยู่ของคณะมโนราห์

บันทึกกิจกรรม

ทีมวิจัยนัดพบกันที่ตลาดนาโยง ก่อนเดินทางไปบ้านของโนรามงคล เต็งรัง หรือโนราโอพร้อมกัน วันนี้มีนางสาวนีย์ ไพชากรณ วัฒนธรรมอำเภอนาโยง ทีมวิจัยอีกคนหนึ่งเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วย ไปถึงบ้านโนราโอรออยู่ก่อนแล้ว นักศึกษาที่จะมาช่วยเก็บข้อมูลในวันนี้คือลูกหมู นักศึกษาจากศน.ตำบลนาโยงเหนือ เนื่องจากนักศึกษาศน.ตำบลนาหมื่นศรี ไม่สามารถมาได้

โนราโอเป็นทีมวิจัยในโครงการ จึงให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี แม้อายุยังน้อย แต่มีภูมิความรู้ดีมาก เพราะสนใจใฝ่เรียนรู้มาตั้งแต่ยังเล็ก สัมภาษณ์ข้อมูลประวัติส่วนตัวเสร็จเรียบร้อย โнораโอได้พาทีมวิจัยเข้าไปยังห้องพระที่บ้าน แนะนำว่าตนเองนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้บ้าง ภายในห้องเห็นของเก่าหลายอย่าง เห็นรูปแม่แก่ (ยาย) ของโนราโอ ที่เป็นคนพาโนราโอไปหัดรำโนราตั้งแต่เล็กๆ ทำให้บรรยากาศภายในห้องดูเข้มขลัง และสัมผัสได้ถึงแรงศรัทธาที่โนราโอมีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และบรรพบุรุษ

กิจกรรม ทบทวนการทำกิจกรรมที่ผ่านมาและเติมเต็มข้อมูลโครงการโนรนาโยง

วันที่ 15 พฤศจิกายน 2558 เวลา 9.00น. - 16.00 น. ณ กศน.โคกสะอาด

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษา กศน. จาก กศน. ชอง โคกสะอาด นาโยงเหนือ ละมอ 14 คน

ทีมวิจัย 2 คน

ทีมพี่เลี้ยง 3 คน

รวมทั้งหมด 15 คน

วัตถุประสงค์

1. ทบทวนการทำกิจกรรมที่ผ่านมา
2. จัดการข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อ
3. วางแผนการทำงานต่อ
4. เติมเต็มกำลังใจ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทีมนักศึกษาได้ทบทวนการทำกิจกรรมที่ผ่านมา
2. ความรู้ที่ได้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล
3. แผนการทำงานต่อคร่าวๆ

บันทึกกิจกรรม (ช่วงเช้า)

นางราตรี หัสชัย หัวหน้าโครงการ

กล่าวทักทายน้องๆ นักศึกษา กศน. ที่มาเข้าร่วมกิจกรรมในวันนี้ และได้เล่าว่าก่อนที่จะเข้าสู่กิจกรรม เมื่อวานได้แต่งเพลงขึ้นมาเพลงหนึ่ง เพื่อให้เข้ากับการมาประชุมที่นี้ อยากจะร้องให้พวกเราได้ฟังกัน และอยากให้พวกเราร้องร่วมกันด้วย

“ลมเย็นๆ ฉันมาเดินเล่นที่ป่าสาคร
นั่งดู นั่งดู ที่ป่าสาครมีนกมากมาย
ในคลองนั้นเล่ามีปลาว่ายเคล้าสาหร่าย
รีบถอดผ้ากันเกิดน้อง
รีบเปลี่ยนผ้ากันเกิดน้อง
โดดเล่นน้ำคลองสนุกจะตาย”

จากนั้นเป็นการแนะนำตัวเป็นกลอนโนรา และชี้แจงวัตถุประสงค์ของการมาทำกิจกรรมในวันนี้

กติกา

1. อยู่กันเหมือนพี่น้อง
2. เป็นผู้ฟังที่ดี
3. ไปไหนบอก กลับพร้อมกัน

4. ให้เกียรติกัน

หลังจากนั้นได้เปิดวีดีโอประมวลภาพการทำกิจกรรมที่ผ่านมา

ความรู้สึกหลังจากดูวีดีโอ

- บอกไม่ถูกแต่รู้สึกดี love you กลุ่มลูกยาง
- เป็นครอบครัว
- เห็นแล้วรู้สึกคิดถึงเพื่อนทุกคนที่ไม่ได้เจอหน้ากัน คิดถึงที่สุด คือ เพื่อนพีช รักและคิดถึงเพื่อนทุกคน
- รู้สึกดีใจ
- รู้สึกดีที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน รักและคิดถึงทุกคน
- มีความรู้รักสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- รู้สึกดีใจที่ได้ร่วมงานกับทุกคน เป็นสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อน ทำโครงการนี้ทำให้ทุกคนได้รับความรู้และประสบการณ์มากมาย
- happy happy เจอกันบ่อยๆก็ดีนะ มีความสุขนะช่วงเวลานั้น มีเสียงหัวเราะ รักทุกคน love you กลุ่มวิจัย
- มีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- มีความรัก สามัคคี เป็นครอบครัว
- มีความสุขเล็กๆในใจเมื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ทีมงานน่ารักทุกคน
- รู้สึกคิดถึงวันที่ได้ไปทำกิจกรรม รู้สึกได้รับความรู้ในความพยายาม รู้สึกขอบคุณที่ให้ความรู้ รู้สึกสนุก รู้สึกบายใจ
- เห็นวีดีโอแล้วอธิบายไม่ถูกแต่รู้สึกดี
- รู้สึกเสียตายนที่ไม่ได้ไปเข้าค่ายในครั้งนั้น ถ้าไปคงได้สนุก
- ดีๆ ที่มีความทรงจำ
- เห็นความตั้งใจของนักศึกษาทุกคน.อำเภอนาโยงกับงานวิจัยแล้วชื่นใจ ขอเป็นกำลังใจช่วยและพัฒนาการทำงานเพิ่มขึ้นจะดียิ่ง รักนะ จุ๊บุ๋

โจทย์ 1

1. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลโนราแล้วรู้สึกอย่างไร ชอบหรือประทับใจอะไร
2. ได้รับความรู้อะไรบ้าง
3. คิดว่าอะไรเป็นปัญหาหรืออุปสรรคในการเก็บข้อมูล

โจทย์ 2 ให้ช่วยกันวาดแผนที่อำเภอนาโยง โดยให้เห็นเส้นทางหลัก กศน. โรงโนรา จุดสำคัญ สถานที่สำคัญ แบ่งหน้าที่ คนวาดเก่ง คนบอกเส้นทาง คนวาดโรงโนรา

นำเสนอกลุ่มย่อย

🌸 กลุ่มที่ 1 กศน.ช่อง โดย นายฤทธิพล ศรีสุขและน.ส.ปญญ์ภา ศรีปรารงค์

ความรู้สึก

- ประทับใจในตัวเจ้าของข้อมูล
- ได้รับความรู้ข้อมูลจริง ๆ จากตัวมโนราห์โดยตรง
- ได้รับความสนุก
- ได้ฝึกการเข้ากับผู้ใหญ่
- ได้รับความรู้ใหม่ๆ
- ได้รู้จักคณะมโนราห์ในตำบลของตัวเอง

ความรู้ที่ได้

- รู้ประวัติความเป็นมาของมโนราห์ประจบน้อยถูกครุหมอในช่วง 12-15 ปี ตาของมโนราห์ประจบน้อยได้พาไปหัดโนรา.เนตรหรือว่าอ.สมนึก ได้หยุดรำในช่วง 16 ปีเพราะว่าความเกียจคร้าน และได้กลับมารำในช่วง 31-32 ปี ในช่วงนั้นมโนราห์สมนึกหยุดรำมโนราห์พอดีมโนราห์ประจบน้อยจึงรับช่วงต่อ มโนราห์ประจบน้อยได้รับลูกศิษย์มาฝึกประมาณ 20 - 30 คน และได้ฝึกรำช่วงปิดเทอม มาฝึกที่บ้านและได้หัดกลุ่มโรงเรียนฝึกเด็กที่มีเชื้อสายมโนราห์ หัดเด็กประมาณ 15 คีน (พฤษ สุกร์ เสาร์) เวลาฝึก 18.00น.-19.00 น. สอนฟรีไม่คิดเงินแล้วแต่สิ้นน้ำใจ
- เรื่องของค่าราช 60,000 พร้อมเครื่องเสียงโรงหมอระย สามหมื่น สามหมื่นสามวันเดียว หมื่นสอง หมื่นสามขึ้นหิ้งสี่พันถึงห้าพัน ในบ้าน นอกบ้านอาจบวกเพิ่ม
- จุดเด่น ทำรำแปลกเพื่อนทำม้วนในภาคทำตัวอ่อนต้องฝึกบ่อย เด็กต้องมีอายุต่ำกว่า 15 ปี ลงมา

ปัญหา/อุปสรรค

- เด็กไม่พร้อม
- ไม่รู้จักเส้นทางบ้านของมโนราห์ (หลงทาง)
- เจ้าของคณะหู่ไม่ดี ฟังไม่ค่อยได้ยิน

🌸 กลุ่มที่ 2 กศน. นาโยงเหนือ โดย น.ส.อรัญญา หัวเขาน น.ส.พรทิพา คงฉาง น.ส.สุพรรณณี เวียรวัตร และน.ส.จิตาภา ช่วยเพชร

ความรู้สึก

- ดีใจที่ได้เป็นตัวแทนของกศน.
- ได้ทำความรู้จักและพูดคุยกับหัวหน้าคณะมโนราห์อย่างเป็นกันเอง
- ประทับใจที่เวลาลงพื้นที่มีเพื่อนที่ร่วมทำงานที่ดี
- ชอบฟังการเล่าประวัติความเป็นมาของแต่ละคณะ
- ชอบชุดการแสดงของมโนราห์

ความรู้ที่ได้

- พิธีกรรมของการรำมโนราห์
- ำได้รู้เกี่ยวกับกลอนมโนราห์
- ำได้รู้จักชื่อครุหม่อมโนราแต่ละสาย
- ำได้รู้ทำรำมโนราห์ 12 ท่า
- วิธีการใส่ชุดมโนราห์
- ำได้รู้ประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์

ปัญหา/อุปสรรค

- ยานพาหนะในการลงพื้นที่
- เวลาว่างไม่ตรงกัน
- โนราบางคนไม่ค่อยมีเวลาว่าง

❁ กลุ่มที่ 3 กศน.โคกสะบ้า โดย น.ส.กัลยทรรศน์ ทองฤทธิ์ น.ส. ดารินทร์ จงราบ น.ส. ณัฐนรี สีสว่าง

ความรู้สึก

- การเล่าประวัติ
- การแสดงของมโนราห์แบบประยุกต์
- ำได้รู้จักพื้นที่มากขึ้น
- มโนราห์มีอธยาศัยดี มีความเป็นกันเอง
- ำได้พบเห็นของโบราณ ทับทรวง บั้งเหน่ง

ความรู้ที่ได้

- ำได้รู้ประวัติของมโนราห์แต่ละคณะ
- ำได้รู้พิธีกรรมของมโนราห์ เช่น การพันหัวควาย
- ำได้รู้วิธีการฝึกสอน
- คาถาในการทำพิธีกรรม
- คำราชในการแสดง

ปัญหา/อุปสรรคในการลงเก็บข้อมูล

- สมาชิกในกลุ่มไม่เข้มแข็ง เช่น นัดแล้วไม่มา
- ไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ เช่น เก็บข้อมูลแล้วไม่ช่วยสรุป
- ยังตั้งคำถามไม่ค่อยเป็น
- พอเด็กเก็บข้อมูลเป็นแล้ว บางคนย้ายไปอยู่ที่อื่น
-

❁ กลุ่มที่ 4 กศน.ละมอโตย น.ส.พิกุล กุลพิมพ์ไทย น.ส.อัจรีย์ อ่อนช่วย นายนนทการณฺ์ สองเมือง

ความรู้/ความรู้สึก

- คิดวิเคราะห์
- การจับใจความ
- ความเอาใจใส่
- มารยาทในการสื่อสาร
- ได้รับความรู้มากขึ้น
- ได้สืบสานวัฒนธรรม
- ต้องพยายาม
- ได้รู้จักถาม
- การจับใจความ
- ต้องขยันจดบันทึก
- มิตรสัมพันธ์ที่ดี
- ได้ทบทวนข้อมูล
- รู้เกี่ยวกับการร้อยลูกปัด
- รู้ในการฝึกทำเด็ก
- ทำไร่ต่างๆ บทขับ
- ความรู้เรื่องเครื่องเซ่น
- วิธีแทงเซ่น
- คุณสมบัติของพราน
- ได้รู้เกี่ยวกับเทริด
- การทำพิธีกรรมทางมโนราห์
- ประวัติความเป็นมา การเป็นนายโรง
- การตั้งโรง
- เหตุการณ์ที่ต้องมารำมโนราห์
- ได้รู้เกี่ยวกับผู้สืบทอด
- เชื้อสายมาจากไหน
- ได้เรียนรู้เกี่ยวกับมโนราห์มากขึ้น
- การนอนในโรงโนรา

ปัญหา/อุปสรรค

- การสื่อสารไม่ตรงกัน

- ขาดการปรึกษาหารือ
- ทักษะคติของโนรากับผู้ประสานงานไม่ตรงกัน
- เกี่ยวกับบุคลิกส่วนตัวของมโนราห์
- เวลาว่างไม่ค่อยตรงกัน
- นัดมโนราห์ยาก ไม่ค่อยมีเวลา

แผนการทำงานต่อ

- คัดเลือกหัวหน้าทีมผู้ประสานงาน ได้แก่ น.ส.พิกุล กุลพิมพ์ไทย หรือเอ ทำหน้าที่ประสานงานนักศึกษาทุกกศน.เมื่อมีกิจกรรมในโครงการ
- เก็บข้อมูลที่เหลือต่อ
- นัดคุยทีมนักศึกษากศน.ทั้งอำเภอ

กิจกรรม เก็บข้อมูลการทำเทริด หน้าพราน และเครื่องดนตรีโนรา

วันที่ 22 ธันวาคม 2558 เวลา น. ณ บ้านนายประเทือง สัจบุตร ตำบลนาข้าวเสีย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษากศน.ตำบลละมอ	2	คน
ทีมวิจัย	4	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	8	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อเก็บข้อมูลการทำเทริด หน้าพราน และเครื่องดนตรีโนรา

บันทึกกิจกรรม

วันนี้ทีมวิจัยและนักศึกษาภาคสน. ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลการทำเทริด หน้าพราน และเครื่องดนตรีโนราที่บ้านของนายประเทือง สัจบุตร หรือช่างเทือง ซึ่งเป็นพี่ชายของโนราใจดี ที่บ้านเลขที่ 183 หมู่ 4 ตำบลนาข้าวเสีย อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง มีช่างประจำอีก 2 คน คือ นายปฏิพัฒน์ สัจบุตร และนายณัฐพงษ์ สัจบุตร ซึ่งเป็นบุตรทั้งสองคน การทำเทริดและหน้าพรานถือเป็นธุรกิจของครอบครัวที่สามารถสร้างรายได้อย่างงดงามและยังเป็นการสืบทอดการทำเทริดและหน้าพรานจากรุ่นสู่รุ่น การทำเทริดมีมาตั้งแต่สมัยรุ่นปู่ สืบทอดมายังรุ่นนายประเทือง (พ่อ) จนปัจจุบันนายปฏิพัฒน์และนายณัฐพงษ์เป็นผู้สืบทอดต่อไป และเป็นโอท็อปของตำบลนาข้าวเสียด้วย

ทีมวิจัยได้สัมภาษณ์ช่างเลือก และบุตรทั้งสองคน ขณะที่ทำหน้าพรานอยู่ ช่างเทืองจะทำหน้าพรานที่มีคนมาสั่งทำ มีงานเข้ามาไม่ขาด ส่วนบุตรทั้งสองจะรับทำหน้าพรานขนาดจิ๋ว เป็นที่ระลึก หรือของขวัญสร้อยคอ ซึ่งมีคนสั่งเข้ามาเป็นจำนวนมาก ช่างเทืองเล่าว่าได้รับการถ่ายทอดวิชานี้มาจากรุ่นสู่รุ่น บางอย่างตัวเองมาคิดเอง อาศัยการฝึกฝนจนชำนาญ ทำให้งานออกมามีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ทั้งเทริดและหน้าพราน ช่างเทืองเป็นช่างที่มีฝีมือดีคนหนึ่ง ทำให้ผู้คนมาหาที่บ้านไม่ขาดสาย การเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ด้วยไม่อยากรบกวนการทำงานของแต่ละคนมากนัก แต่ช่างเทืองและลูก ๆ ก็ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี

ข้อสังเกต

การทำเทริด หน้าพราน และเครื่องดนตรีโนรา ต้องอาศัยความอดทนเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นงานที่ละเอียด ประณีต ต้องทำด้วยใจรัก และใจเย็น งานจึงจะออกมาสวยงาม

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

นักวิจัยและนักศึกษาได้ซึมซับศิลปะมโนราห์ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ศิลปะอันทรงคุณค่านี้

กิจกรรม วางแผนเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

วันที่ 12 มกราคม 2559 เวลา 10.00 น. ณ ห้องประชุมที่ว่าการอำเภอนาโยง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาภาคศน.ตำบลนาโยงเหนือ ตำบลละมอ	5	คน
ทีมวิจัย	3	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	9	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อวางแผนเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนโรราะห์ที่เหลือ ข้อมูลพิธีกรรมโรงครู บทกาศครู ทำรำ โรงแนรา ขนบการแสดง และโนรากับการรักษาโรค

บันทึกกิจกรรม

ในช่วงแรกพี่เลี้ยงและหัวหน้าโครงการได้ขึ้นชาร์ทสรุปข้อมูลที่ได้เก็บไปแล้วว่ามีอะไรบ้าง ดังนี้
1) ประวัติหัวหน้าคณะมนโรราะห์ ซึ่งรวมถึงคำราชโนรา ลักษณะเด่นของคณะ การฝึกลูกศิษย์ และจำนวนนักแสดงในคณะ หัวหน้าคณะมนโรราะห์ที่เก็บประวัติแล้ว ได้แก่

- คณะมนโรราะห์บุญฤทธิ์ ทวนทองทวีศิลป์ ตำบลละมอ
- คณะมนโรราะห์ทวิน้อย ขวัญใจชาวใต้ ตำบลละมอ
- คณะมนโรราะห์ลัดวิภา ศ.พ่อแดงตรัง ตำบลละมอ
- คณะมนโรราะห์ประจบน้อย ศนป. ตำบลช่อง
- คณะมนโรราะห์ประจิกทวีศิลป์ ตำบลนาโยงเหนือ
- คณะมนโรราะห์ครั้นน้อยดาวรุ่ง เทศบาลตำบลนาโยงเหนือ
- คณะมนโรราะห์เลื่อนน้อยทวีศิลป์ ตำบลนาหมื่นศรี
- คณะมนโรราะห์โอมงคลชัย ตำบลนาหมื่นศรี
- คณะมนโรราะห์ใจดีประเสริฐศิลป์ ตำบลนาข้าวเสีย
- คณะมนโรราะห์อำนาจจำเรือรักษา ตำบลนาข้าวเสีย
- คณะมนโรราะห์ชบ สมจิตร ประดิษฐ์ศิลป์ ตำบลโคกสะบ้า
- คณะมนโรราะห์เจริญศิลป์พัน-พินตรัง ตำบลโคกสะบ้า
- คณะมนโรราะห์น้อม สมชัย จุฬีศิลป์ ตำบลโคกสะบ้า
- คณะมนโรราะห์สมนึก ศ.รินบันเทิงศิลป์ ตำบลโคกสะบ้า
- คณะมนโรราะห์เปี่ยมเพลินศิลป์ ศ.ชื่นเสียงทอง ตำบลโคกสะบ้า
- คณะมนโรราะห์ถาวรรัตนศิลป์ ตำบลโคกสะบ้า
- คณะมนโรราะห์ระเบียบสาครศิลป์ ตำบลโคกสะบ้า

เก็บเพิ่มเติม

- คณะมนโรรักษ์เสรี ลูกพ่อเปรมไสนาว
- คณะมนโรรักษ์ประสิทธิ์ ศ.สังเวียนลูกพ่อช่วย
- คณะมนโรรักษ์สมเชษฐ์ ศิลป์ ตรัง
- คณะมนโรรักษ์แปลก ลูกพ่อแดงตรัง

2) หิ้งโนรา 3) เครื่องทรงโนรา 4) การทำเทริด หน้าพราน และเครื่องดนตรีโนรา ซึ่งทั้งหมดได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว สรุปข้อมูลที่ต้องเก็บเพิ่มเติม ดังนี้

- พิธีกรรมความเชื่อ โนราโรงครู โรงเหมรุษ และโรงค้ำครู
- บทกาศครู
- ท่ารำ
- โรงโนรา
- ขนบการแสดง
- โนรากับการรักษาโรค

โดยได้แบ่งทีมเก็บข้อมูลเป็น 2 ทีม ทีมที่ 1 ประกอบด้วยหัวหน้าโครงการ คือ คุณราตรี คุณเสาวนีย์ ปลา ตาล และลูกหมู เก็บข้อมูลในพื้นที่ตำบลละมอ นาหมื่นศรี และนาโยงเหนือ ทีมที่ 2 ประกอบด้วย อ.วิโรจน์ โนราภู เอ และนุ๊ก เก็บข้อมูลพื้นที่ตำบลโคกสะบ้า นาข้าวเสียด และช่อง ซึ่งคณะมนโรรักษ์ที่เห็นว่าควรแก่การลงเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ได้แก่ คณะมนโรรักษ์เจริญศิลป์พันธ์-พินตรง ตำบลโคกสะบ้า คณะมนโรรักษ์อำนาจจำเจริญศิลป์ ตำบลนาข้าวเสียด คณะมนโรรักษ์เลื่อนน้อยทวีศิลป์ ตำบลนาหมื่นศรี และคณะมนโรรักษ์บุญฤทธิ์ทวนทองทวีศิลป์ ตำบลละมอ

ทีมของอ.วิโรจน์จะลงพื้นที่เก็บข้อมูลในวันพุธที่ 13 มกราคม 2559 เวลา 10.00 น. ที่บ้านของโนราอำนาจ ตำบลนาข้าวเสียด โดยจะเก็บข้อมูลพิธีกรรมโรงครู โรงเหมรุษ โรงค้ำครู และข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ครั้งนี้จะมีทีมเก็บข้อมูลของหัวหน้าโครงการเข้าร่วมด้วย

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนโรรักษ์ประสิทธิ์ ศ.สังเวียนลูกพ่อช่วย (ต.นาข้าวเสียด)

วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา 10.00 น. ณ บ้านนายประสิทธิ์ สุขคุ้ม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	2	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	4	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนโรรักษ์และข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

บันทึกกิจกรรม

วันนี้ นักศึกษาทุกคนไม่ว่างเนื่องจากติดเรียน ทีมวิจัยและพี่เลี้ยงได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนรภัทร์ประสิทธิ์ ศ.สังเวียนลูกพ่อช่วย ที่บ้านของนายประสิทธิ์ สุขคุ้ม หรือโนราสัทธ์ที่บ้านเลขที่ 69 หมู่ 3 ต.นาข้าวเสีย อ.นาโยง จ.ตรัง เมื่อไปถึงได้แนะนำตัวและที่มาของการเก็บข้อมูลโนราสัทธ์ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี แต่ขอสงวนวัน เดือน ปีเกิด เพราะไม่อยากให้นำไปเผยแพร่ ทีมวิจัยเข้าใจเป็นอย่างดี เพราะโนราสัทธ์ก่อนอาจมีการทำของใส่กัน การรู้วันเดือนปีเกิดของคุณเองจะทำให้สามารถทำของใส่ได้ง่าย สมัยก่อนนอกจากความสามารถแล้ว ยังต้องแข่งขันต่อสู้กันในด้านของวิชาคาถาอาคมทางไสยศาสตร์ด้วย แต่สมัยนี้ไม่มีแล้ว ถึงมีก็น้อย

ทีมวิจัยได้สอบถามประวัติส่วนตัวของโนราสัทธ์ ทราบว่าไม่เคยให้สัมภาษณ์กับคณะใดมาก่อน ให้ข้อมูลกับทีมวิจัยเป็นคนแรก ทีมวิจัยแจ้งว่าข้อมูลที่ได้นำไปเพื่อการเรียนรู้ และบันทึกไว้เป็นองค์ความรู้ของโนราณาโยง ไม่ได้นำไปเผยแพร่ในทางที่เสียหาย ขอให้โนราสัทธ์วางใจได้

ข้อสังเกต

โนราสัทธ์ค่อนข้างเก็บตัว พูดน้อย แต่ก็ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี และเข้าใจการทำงานของทีมวิจัย หลังจากได้นั่งพูดคุยกัน

ข้อเสนอแนะ

คงต้องเชิญเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนรภัทร์แปลก ลูกพ่อแดงตรัง (ต.นาโยงเหนือ)

วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา 14.00 น. ณ บ้านนายแปลก ผอมเขียว

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	2	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	4	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนรภัทร์และข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

บันทึกกิจกรรม

ช่วงบ่ายทีมวิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนรภัทร์แปลก ลูกพ่อแดงตรัง หัวหน้าคณะ คือ นายแปลก ผอมเขียว หรือโนราแปลก ที่บ้านเลขที่ 139 หมู่ 5 ต.นาโยงเหนือ อ.นาโยง จ.ตรัง โนราแปลก เป็นน้องของโนราลัด แต่คนละแม่ แม้มีฐานะแต่ก็เสียสละเวลาให้ทีมวิจัยได้สัมภาษณ์ โนราแปลกเป็นโนราอาวุโสที่มีภูมิความรู้ดี ด้วยได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดาคือโนราแดง ผอมเขียว บรมครูโนราณาโยงอีกท่านหนึ่ง นอกจากให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวแล้ว ยังได้เล่าให้รายละเอียดถึง

พิธีกรรมโนราที่สำคัญ คือ พิธีผูกผ้าใหญ่ ทีมวิจัยได้จัดบันทึกไว้ เนื่องจากเป็นข้อมูลที่สำคัญ ที่จริงอยากสัมภาษณ์ข้อมูลอื่นๆต่อ แต่เวลาน้อยจึงต้องขอตัวกลับ และขออนุญาตโนราแปลกลับมาเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในโอกาสหน้า ซึ่งโนราแปลกยิดีเป็นอย่างมาก ที่ได้เล่าข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวกับโนรา และขอโทษทีมวิจัยที่ต้องไปรบกวนทำให้สัมภาษณ์ไม่ได้นาน ก่อนกลับได้เข้าไปในบ้านเพื่อไปเอารูปของโนราแดงบิดามาให้ทีมวิจัยได้ดูด้วย

ข้อสังเกต

โนราแปลกเป็นโนราอาวุโสที่วางตัวดี น่าเลื่อมใส มีภูมิความรู้ดี เป็นกันเอง และยินดีให้ข้อมูลไม่หวงแหนข้อมูลใดๆ เพราะเห็นว่านำไปเพื่อสร้างการเรียนรู้

กิจกรรม เก็บข้อมูลพิธีกรรมโนราโรงครูและบันทึกภาพการแสดงคณะโนราห์เจริญศิลป์

วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา 9.00 น. ณ บ้านทุ่งสัมปอຍ หมู่ 4 ตำบลละมอ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	3	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	5	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อเก็บข้อมูลพิธีกรรมโนราโรงครูและบันทึกภาพการแสดง

บันทึกกิจกรรม

วันพฤหัสบดี ที่ 11 เดือน กุมภาพันธ์ 2559 ณ หมู่ที่ 4 บ้านทุ่งสัมปอຍ ต.ละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง มโนราห์พัน-พิน ใช้ชื่อคณะว่า “คณะมโนราห์เจริญศิลป์ พัน-พิน จังหวัดตรัง” มาแสดงในงานกับน โดยมีการกำหนดการรำนโนราห์ 3 วัน โดยเริ่มวันแรก เมื่อวันพุธที่ 10 กุมภาพันธ์ 59 และวันพฤหัสบดีที่ 11 กุมภาพันธ์ 59 จะเป็นการรำนโนราห์ในวันที่สอง พร้อมจะมีการพันหัวควายในตอนเย็นของวันที่สามด้วย

ในตอนเช้าของวันนี้(วันที่สองของงาน)จะมีพิธีกรรมการเช่นไหว้ตายาย โดยพิธีจะเริ่มเวลาประมาณ 9.00 น. มีการไหว้ครูหมอมที่เสากภูมิหน้าพาลัย ที่หน้าพาลัยจะมีที่วางเทริด 13 ยอด โดยจะมีเทริดใหญ่ อยู่กลางแถวบนพาลัย จะมีเครื่องเช่นไหว้ เช่น ไก่ต้ม หัวหมู น้ำแดง เหล้าขาว กล้วย สำหรับพองลา 13 ชุด มีแป้งจันทร์ มันหอม ผ้าหึง ผ้าชาย หมาก 9 คำ รูปเทียน 9 ดอก และหมากชุดอีก 12 ชุด บริเวณหน้าพาลัยจะมีเสากภูมิ โดยที่เสากภูมิจะมีการจัดบายศรีเป็นชั้นๆภายในชั้นจะมีดอกไม้ใส่ภายใน ถึงเวลา 9.30 น.ครูหมอนราจะเชิญให้เจ้าภาพและลูกหลานที่มาร่วมงานทั้งหมด เข้ามาอยู่ในบริเวณโรงโนรา โดยโนราพั้นนั่งอยู่แถวหน้า เมื่อคณะเจ้าภาพมานั่งพร้อมกัน ก็จะมีการทำพิธีไหว้ตายายมีการตีเครื่องและเป่าปี่ มีการวางหน้าพราน ที่บนผ้าขาวที่ปูหน้าเสากภูมิ มโนราห์พั้นจะยืนขึ้นแล้วรำ พร้อมกราบเสากภูมิ 3 ครั้ง คณะเจ้าภาพและลูกหลานจะนั่งกราบ 3 ครั้งตามนายโรงโนรา โดยโนราจะนั่งบนผ้าขาว ที่ปูไว้หน้า หน้าพรานจะมีพานใส่หมาก รูปเทียนอยู่ข้างหน้าพิธีที่ได้กระทำ เรียกว่า “การกราบครู” ซึ่งจะกระทำในวันพฤหัสบดี หลังจากเสร็จพิธีกราบครูก็หยุดพักผ่อน

คณะวิจัยได้สัมภาษณ์ นางเจ็อบ แก้วเพ็ง อายุ 67 ปี อยู่บ้านเลขที่ 4/1 หมู่ที่ 4 ต.ละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง(บ้านทุ่งส้มป่อย) ได้เล่าให้ฟังว่า การรำมโนราห์กับครั้งนี้จัดขึ้นเนื่องจากน้องเขยของตน (เจ้าภาพที่จัดรำมโนราห์) ป่วยหนักก่อนหน้านั้นไปรักษาที่โรงพยาบาลตรังรวมแพทย์ และไปหมอลหลายครั้งเมื่อกลับมาบ้านก็ไม่หายดี มีความรู้สึกว่าจะต้องรำโนราและคุยกับญาติ มีญาติผู้ใหญ่คนหนึ่ง(ผู้หญิง)

สามารถติดต่อกับตายายได้ ได้บอกว่า “ผีแสงจะกินควาย จะต้องจัดรำมโนราห์และพิธีพั้นหัวควาย” นางเจ็อบเล่าต่อไปว่า ญาติของตนถูกผีแสง มาติดต่อกันถึง 5 ปีแล้ว โดยญาติต่างๆ จะต้องแก้บนมโนราห์และพั้นหัวควายมี 4 ตัวแล้ว และจะต้องมาทำพิธีรำมโนราห์และพั้นหัวควาย “ที่เกาะ”ซึ่งเป็นพื้นที่ราบประมาณ 1 ไร่เศษ เป็นพื้นที่ว่างเปล่าปลูกอะไรก็ไม่ขึ้น แต่รอบนอกพื้นที่เกาะจะเป็นสวนยาง

นางเจ็อบเล่าให้ฟังว่าพื้นที่ตรงนี้ไม่เคยปลูกพืชอะไรเลย พ่อแก่ของนางเจ็อบบอกไว้ว่าพื้นที่ตรงนี้เอาไว้รำโนราห์และพั้นหัวควาย เช่นไหว้ผีแสง เมื่อไม่นานมานี้ น้องชายของนางเจ็อบ เกิดอุบัติเหตุ (3เดือนที่แล้ว)ขี่มอเตอร์ไซด์ แล้วไม่ทราบว่าจะไรมาชน โดยไม่มีใครเห็นเหตุการณ์เลย น้องชายสลับ

ไป 7 วันแพทย์เอ็กซเรย์พบว่าเลือดคั่งในสมองจะต้องทำการผ่าตัดด่วน ญาติๆก็กาศ(ครูหมอ)ไปจากบ้านให้ผู้ป่วยรอดปลอดภัย ญาติก็ไปปรึกษาคนทรงให้ทำนายอาการ คนทรงบอกว่าจะต้องมาร่วมหุ่นรำมโนราห์กับน้องเขยของนางเจ็อบด้วยจะรับได้หรือไม่ ซึ่งลูกเมียของน้องชายรับได้ คนทรงบอกว่าถ้ารับรำมโนราห์คนป่วยจะหาย ปรากฏว่าขณะที่รอการผ่าตัด คนป่วยฟื้นขึ้นมาเหมือนคนปกติเลย ไม่ได้ผ่าตัดเลือดคั่งในสมองแต่ประการใด คนป่วยหายขึ้นมาเองทางคณะลูกเมียของคนป่วยจึงต้องมาร่วมลงขันในการรำมโนราห์ครั้งนี้ด้วย นอกจากนี้นางเจ็อบเล่าให้ฟังว่าเมื่อปีก่อนลูกชายของตนทำงานเป็นช่างยนต์ที่ศูนย์เช็ครถ ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุไปหาหมอ ก็รักษาไม่หายญาติได้ทรงบอกว่า “ผีแข่งอยากกินควายต้องรำมโนราห์แก้บนและทำพิธีฟื้นหัวควาย” ถ้าหายดีแล้วเมื่อตกลงรับคำจากหมอ อาการป่วยของลูกชายตนก็หายเป็นปกติตนจึงลงทุนส่วนตัวรำมโนราห์และฟื้นหัวควายแก้บน เมื่อปีก่อนหมดค่าใช้จ่ายไปหลายแสนบาท

หลังจากพักทานอาหารกลางวันเสร็จแล้ว ตอนบ่ายจะเริ่มพิธี มโนราห์พิน(น้องชายของโนราพิน) กล่าวขอบคุณทางคณะเจ้าภาพที่ได้เชิญคณะมโนราห์เจริญศิลป์พิน-พินจังหวัดตรัง มาแสดงในการแก้บนครั้งนี้ ต่อมาก็เริ่มพิธี “กาศครู” มีการขับกลอนบวงสรวงราชครูรับการคารวะโดยถ้วนหน้า ไหว้แม่ศรีคงคา ไหว้หลวงศรียาทำแค พ่อเทพสิงห จากนั้นก็ให้ดนตรีตีเครื่อง จากนั้นเมื่อพร้อมแล้ว คณะมโนราห์ก็เปิดตัวผู้แสดงที่จะมารำทั้งหมด มานั่งพร้อมกันที่โรงแสดง ผู้แสดงแต่งชุดมโนราห์เต็มรูปแบบสวมเล็บ สวมเทริด แล้วก็มีการขับบทคุณครู ไหว้ครู ไหว้พระสมุทรร พระนางธรณี พระอิศวร พระนารายณ์ พระจันทร์ พระพรหม พระกาฬ พระอาทิตย์ ฯลฯ

หลังจากว่ากลอนเสร็จแล้วก็มีการรำท่าต่างๆ โดยมีการรำของมโนราห์นิพนธ์ (หยุย) ชัยเพชร มโนราห์สุทธิพงศ์(บอย) ชัยเพชร มโนราห์ประกิต สังขาว (งกิต) มโนราห์ประเสริฐ (เสริฐ) ชัยเพชร มโนราห์แดง

มโนราห์แต่ละคนจะมาผลัดกันขับบทกลอนพร้อมรำท่าต่างๆ มีการรำสับหว่างเป็นวงกลม และรำท่าต่างๆตามแบบโนราโบราณ วันพรุ่งนี้จะมีการรำมโนราห์ในตอนกลางวัน และมีการฟื้นหัวควายในตอนเย็นราวห้าโมงเย็น

ปัญหาอุปสรรค

ที่มิวิจัยไม่สามารถลงพื้นที่เก็บข้อมูลในวันพรุ่งนี้ได้ เลยพลาดการเก็บข้อมูลพิธีฟื้นหัวควาย และไม่ได้บันทึกภาพ ซึ่งหาโอกาสได้ยากมาก

ข้อสังเกต

ที่มิวิจัยเห็นความเชื่อ ความศรัทธา ของผู้คนที่บ้านทุ่งสัมปอ และเห็นอิทธิพลของครูหมอโนราที่มีต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่นี่

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

ที่มิวิจัยได้รับการต้อนรับจากเจ้าภาพและคณะมโนราห์เป็นอย่างดี และมีโอกาสนั่งกินข้าวเที่ยงในโรงโนรา พร้อมกับหัวหน้าคณะและชาวคณะมโนราห์ เสมือนหนึ่งเป็นแขกคนสำคัญของคณะมโนราห์

กิจกรรม วางแผนเติมเต็มข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ ต.โคกสะบ้า
วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา น. ณ ห้องประชุมที่ว่าการอำเภอนาโยง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาทศน.ตำบลนาโยงเหนือ ละมอ ซ่อง	9	คน
ทีมวิจัย	5	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	17	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อนำข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ที่ได้เรียบเรียงและจัดพิมพ์ในเบื้องต้นมาให้ นักศึกษาทศน.ได้อ่าน ก่อนที่จะแบ่งกลุ่มให้นักศึกษาทศน. เพื่อเติมเต็มข้อมูลจากหัวหน้าคณะ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในวันที่ 22 กุมภาพันธ์นี้

บันทึกกิจกรรม

ในช่วงแรกหัวหน้าโครงการได้ให้ทุกคนที่มาแนะนำตัวและได้กล่าวชี้แจงที่มาของกิจกรรมในวันนี้ ที่เกิดขึ้นเนื่องจากตลอด 5 เดือนที่ผ่านมาที่มิวิจัยและนักศึกษาในโครงการได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนอราห์ เกือบครบทั้ง 21 คณะ แล้ว นอกจากนี้ยังมีข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น เครื่องทรงโนรา ทำรำแม่บท พิธีกรรมโนราโรงครู เป็นต้น จึงคิดว่าน่าจะจัดกิจกรรมเพิ่มเติมข้อมูลเพื่อให้เจ้าของข้อมูลได้ตรวจสอบว่าข้อมูลที่มิวิจัยเก็บไปถูกต้องหรือไม่ โดยจะเริ่มที่ตำบลโคกสะบ้า และช่อง เนื่องจากพื้นที่อยู่ใกล้กัน ตำบลโคกสะบ้ามีคณะมนอราห์ 8 คณะ ส่วนตำบลช่องมี 1 คณะ

จากนั้นได้แบ่งทีมเพื่อเพิ่มเติมข้อมูล โดยในวันนี้มีนักศึกษาจากกศน.ช่องมาใหม่จำนวน 2 คน คือ บาส 1 กับบาส 2 รวมนักศึกษาที่มาในวันนี้ 9 คน ซึ่งพอดีกับจำนวนคณะมนอราห์ที่จะเพิ่มเติมข้อมูล เมื่อจับแบ่งกลุ่มแล้วออกมาเป็นดังนี้

โนราชบ	ผู้รับผิดชอบคือ	โนราภู
โนราเป็รียม	ผู้รับผิดชอบคือ	นุก
โนราถาวร	ผู้รับผิดชอบคือ	ลูกหมู
โนราระเบียบ	ผู้รับผิดชอบคือ	ป้อม
โนราชัย	ผู้รับผิดชอบคือ	บาส1 พี่แก้ว
โนราพัน	ผู้รับผิดชอบคือ	บาส 2 ครูราตรี
โนรานึก+ตาแก้ว	ผู้รับผิดชอบคือ	ตาล ครูวิโรจน์
โนราเสรี	ผู้รับผิดชอบคือ	ปลา
โนรากล่อม	ผู้รับผิดชอบคือ	กิจ พี่ก้อย
โนราจ้ง	ผู้รับผิดชอบคือ	เอ

เมื่อได้แบ่งทีมรับผิดชอบชัดเจนแล้ว พี่เลี้ยงจึงได้แจกข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะที่จัดพิมพ์แล้วให้กับผู้รับผิดชอบแต่ละคณะได้อ่านทำความเข้าใจ และซักถามข้อสงสัย อ่านแล้วหลายคนไม่กล้าถาม โดยเฉพาะคนใหม่ๆที่เพิ่งเข้ามา ยังไม่กล้าพูด จึงให้โนรามงคล เต็งรัง หรือ โนราโอ เป็นผู้ตอบข้อสงสัยเกี่ยวกับโนรา โนราโอได้ปูพื้นฐานเรื่องราวโนราหลายเรื่อง เช่น การผูกผ้าใหญ่ เป็นต้น

ก่อนกลับหัวหน้าโครงการได้กำชับให้นักศึกษากศน.ไปอ่านและทำความเข้าใจข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะที่ตนเองรับผิดชอบ หากสงสัยให้เขียนคำถามไว้ เพื่อสอบถามเพิ่มเติมจากหัวหน้าคณะมนอราห์ในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ที่จะถึงนี้

ปัญหาอุปสรรค

- นักศึกษาหลายคน โดยเฉพาะคนที่เข้ามาใหม่ ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโนรา ทำให้ไม่เกิดข้อสงสัยที่จะถามต่อได้ เมื่อแบ่งทีมรับผิดชอบจึงต้องให้คู่กับนักวิจัยและพี่เลี้ยง
- นักศึกษากศน.ที่เข้าร่วมเป็นทีมเก็บข้อมูลในโครงการยังไม่ถึง มีคนเข้า-ออกอยู่ตลอดเวลา ทำให้การทำกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง และคนที่เข้ามาใหม่ไม่ได้ผ่านการเข้าค่ายเตรียมความพร้อมนักวิจัย ทำให้ไม่เข้าใจ และต้องมาเริ่มใหม่หมด

แผนการทำงานต่อ

จัดกิจกรรมเติมเต็มข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนรหัตต.โคกสะบ้า และต.ช่อง ในวันที่ 22 ก.พ. 59 เวลา เวลา 13.00 น. ณ กศน.ตำบลโคกสะบ้า

กิจกรรม เติมเต็มข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนรหัตต.โคกสะบ้า และต.ช่อง

วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา 13 น. ณ กศน.ตำบลโคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาจากศน.ตำบลนาโยงเหนือ ช่อง ละมอ	9	คน
หัวหน้าคณะมนรหัตตและผู้เกี่ยวข้อง	6	คน
ทีมวิจัย	3	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	20	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อเติมเต็มข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมนรหัตตให้ถูกต้องสมบูรณ์ และเพื่อเก็บข้อมูลเครื่องทรง โนรา ท่ารำ และพิธีกรรมโนราโรงครูเพิ่มเติม

บันทึกกิจกรรม

เริ่มแรกหัวหน้าโครงการได้กล่าวทักทายหัวหน้าคณะมนรหัตตและผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม จากนั้นให้ทุกคนแนะนำตัวเอง เพื่อทำความรู้จักกัน แนะนำตัวเสร็จแบ่งกลุ่มย่อยเติมเต็มข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะตามที่ได้แบ่งไว้ตอนวางแผนกิจกรรม

ให้เวลาในการเติมเต็มตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล 1 ชั่วโมง ซึ่งนักศึกษาจะเป็นคนอ่านข้อมูลประวัติที่เก็บมาแล้วให้เจ้าของข้อมูลฟัง หากขาดตกบกพร่องตรงไหนก็ให้เพิ่มเติม หรือแก้ไขใหม่ให้ถูกต้องสมบูรณ์ โดยมีทีมวิจัยและพี่เลี้ยงช่วยกันถามเพิ่มเติม การเติมเต็มข้อมูลใช้เวลาไม่นานระหว่างรอทุกกลุ่ม ให้ทุกคนรับประทานอาหารว่างไปพลางๆ เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว กลับมานั่งเป็นวง

อีกครั้ง หัวหน้าโครงการแจ้งว่าให้นักศึกษานำข้อมูลกลับไปเรียบเรียงและเขียนมาใหม่ หากของใครแก้ไขเพิ่มเติมมาก ส่วนของใครที่ข้อมูลสมบูรณ์ถูกต้องแล้วก็ส่งคืนมายังพี่เลี้ยงได้เลย จากนั้นได้แบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย ป้อม บาส2 ครุราตรี เก็บข้อมูลเครื่องทรงโนราเพิ่มเติมจาก โนรากล่อม และโนราปราณี ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญในเครื่องทรงโนรา

กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย กุ้งกิ้ง ปลา ลูกหมู โนราภู เก็บข้อมูลท่ารำแม่บท 12 ท่าเพิ่มเติมจาก โนราระเบียบ

กลุ่มที่ 3 ประกอบด้วย นึก ตาล บาส 1 เก็บข้อมูลพิธีกรรมโนราโรงครูเพิ่มเติมจาก โนราณีกร โนราเสรี และตาแก้ว(พราน)

เสร็จแล้วให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอข้อมูล โดยให้หัวหน้าคณะมนอราห์และผู้เกี่ยวข้องช่วยกันตรวจสอบว่าข้อมูลที่นักศึกษาเก็บบันทึกมาถูกต้องหรือไม่ และต้องเพิ่มเติมตรงไหน อย่างไรบ้าง กลุ่มแรกที่ออกมานำเสนอ คือ กลุ่มที่ 2 ท่ารำ โดยสมาชิกแต่ละกลุ่มได้รำประกอบแต่ละท่า กลุ่มที่ 2 คือ เครื่องทรงโนรา ซึ่งในวันนี้โนรากล่อม ได้นำชุดเครื่องบัวมาด้วย ทำให้ทีมวิจัยและนักศึกษาได้มีโอกาสได้เห็นชุดเครื่องบัว ซึ่งเป็นเครื่องทรงโนราสมัยก่อน ที่ลুকบัตยังหายาก กลุ่มที่ 3 คือ พิธีกรรมโนราโรงครู ซึ่งมีรายละเอียดมาก จึงขอเขียนแบบย่อๆเป็นลำดับขั้นตอน

ก่อนกลับบ้านได้เชิญให้โนราอาวุโสให้โอวาทแก่ทีมวิจัยและนักศึกษาคน.เพื่อเป็นกำลังใจและเป็นข้อคิดในการใช้ชีวิต หลายท่านเห็นตรงว่าการทำกิจกรรมแบบนี้ดี คือ ทำให้เด็กได้เรียนรู้ศิลปะโนรา ซึ่งเป็นการแสดงของคนได้ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และห่างไกลจากยาเสพติด ซึ่งสำคัญมาก เพราะตอนนี้ระบาคหนัก

ปัญหาอุปสรรค

หัวหน้าคณะมนอราห์มาไม่ครบ ขาด 4 ท่าน ทำให้ไม่ได้เพิ่มเติมข้อมูลประโยชน์ คงต้องนัดใหม่ อีกครั้ง

ข้อสังเกต

หัวหน้าคณะมนอราห์และผู้เกี่ยวข้องที่เชิญมาในวันนี้ ให้ความร่วมมือกับทีมวิจัยเป็นอย่างดี มีความสุข สนุกที่ได้มาบอกเล่าเรื่องราว และถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็กๆ

แผนการทำงานต่อ

ข้อมูลที่ได้จากการทำกิจกรรมในวันนี้ หัวหน้าโครงการจะเป็นผู้รวบรวมส่งให้พี่เลี้ยงแก้ไขเพิ่มเติมอีกครั้งหนึ่ง เพื่อจัดพิมพ์ไว้เป็นฐานข้อมูลของโครงการ และคงต้องจัดเวทีในลักษณะนี้ทุกตำบล อาจจะสองตำบลหรือสามตำบลที่อยู่ใกล้กันมาจัดพร้อมกัน

กิจกรรม ทำแผนผังสายโนราห์นาโยง

วันที่ 14 มีนาคม 2559 เวลา 10.00 น. ณ ร้านเรือนสุมาลี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาทศน.ตำบลนาโยงเหนือ	2	คน
ทีมวิจัย	1	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	5	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อจัดทำแผนผังการสืบทอดสายโนราห์นาโยง โดยอาศัยข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะโนราห์ที่เก็บและรวบรวมได้

บันทึกกิจกรรม

พี่เลี้ยง หัวหน้าโครงการ และนักศึกษา นัดพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ที่ร้านอาหารเรือนสุมาลี เอาข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะโนราห์ที่เก็บได้มานั่งวิเคราะห์กัน เพื่อศึกษาว่าแต่ละคณะมีที่มาอย่างไร สืบเชื้อสายมาจากครูโนราห์ท่านใด เพื่อนำข้อมูลมาเขียนเป็นแผนผังการสืบทอด ซึ่งข้อมูลที่เก็บมานั้นยัง

ไม่สมบูรณ์เท่าใดนัก และส่วนมากยังไม่ได้รับการเติมเต็มจากเจ้าของข้อมูล อย่างไรก็ตามจากการศึกษาข้อมูลสามารถนำมาวิเคราะห์และจัดทำแผนผังการสืบสอดได้ในระดับหนึ่ง ทำให้รู้ว่าโนรนาโยงสามารถแบ่งเป็น 5 สายการสืบทอด ซึ่งแต่ละสาย มีบรมครูโนรนาคนสำคัญ การเลือกหรือจัดให้ว่าใครเป็นครูนั้น ยึดหลักที่ว่าฝึกกรรมโนรนาครั้งแรกกับครูท่านใด หรือรับสืบทอดคณะมโนรนามาจากใคร แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ต้องสอบถามข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนจากเจ้าของข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง

ปัญหาอุปสรรค

ข้อมูลประวัติที่เก็บได้ยังไม่สมบูรณ์ บางคณะยังไม่สามารถระบุได้ว่าสืบเชื้อสายมาจากบรมครูโนรนาท่านใด ต้องกลับไปถามเจ้าของข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง

แผนการทำงานต่อ

ต้องจัดเวทีสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของแผนผังนี้

กิจกรรม เตรียมข้อมูลนำเสนอเวทีสังเคราะห์ข้อมูล

วันที่ 26 มีนาคม 2559 เวลา 10.00 น. ณ บ้านมโนรนา ต.โคกสะอาด

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษา ศน.นาโยงเหนือ	3	คน
ทีมวิจัย	2	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	7	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อเตรียมข้อมูลนำเสนอในเวทีสังเคราะห์ข้อมูลที่จะจัดขึ้นในวันที่ 1 เมษายน 2559

บันทึกกิจกรรม

ข้อมูลที่จะต้องเตรียมและเขียนลงในกระดาษฟลิปชาร์ต ได้แก่ แผนผังการสืบทอดสายโนรนาโยงทั้ง 5 สาย ทำรำแม่บท 12 ท่า และแผนที่คณะมโนรนาในอำเภอ นาโยง โดยนักศึกษาได้แบ่งหน้าที่กันเขียน โดยมีพี่เลี้ยงและนักวิจัยช่วยตรวจสอบเติมเต็มความถูกต้องของข้อมูล ข้อมูลที่นำมาเขียนลงกระดาษได้รับการเติมเต็มมาแล้วในกลุ่มย่อย จึงต้องนำเสนอในวงใหญ่เพื่อให้หัวหน้าคณะมโนรนาและผู้เกี่ยวข้องช่วยกันตรวจสอบเติมเต็มอีกครั้งหนึ่ง ในวันที่หัวหน้าโครงการได้เปิดโอกาสให้นักศึกษาซักซ้อมการนำเสนอข้อมูล คอยให้คำแนะนำ และเพิ่มเติมข้อมูลให้ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับตัวแทนนักศึกษาที่จะนำเสนอด้วย

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

นักศึกษา ทีมวิจัย และพี่เลี้ยง ร่วมมือกันทำงานอย่างเต็มที่ ทำให้งานสำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้

กิจกรรม เวทีสังเคราะห์ข้อมูลสายการสืบทอดโนราห์นาโยง

วันที่ 1 เมษายน 2559 เวลา 10.00 น. ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลละมอ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาจากศน.ต.นาโยงเหนือ ซ่อง	4	คน
หัวหน้าคณะมนอราห์และผู้เกี่ยวข้อง	10	คน
ทีมวิจัย	4	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	21	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อตรวจสอบเติมเต็มข้อมูลสายการสืบทอดโนราห์นาโยงและทำรำแม่บท
2. เพื่อเติมเต็มประวัติหัวหน้าคณะมนอราห์
3. เพื่อวางแผนการทำกิจกรรมร่วมกัน

บันทึกกิจกรรม

กิจกรรมในช่วงแรกอาจารย์ราตรี หัสชัย หัวหน้าโครงการ ได้กล่าวทักทายผู้เข้าร่วมกิจกรรม และได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมในวันนี้ จัดขึ้นเพื่อให้หัวหน้าคณะมนอราห์และผู้เกี่ยวข้องในอำเภอนาโยงได้มาพบปะและร่วมเติมเต็มข้อมูลในโครงการ ได้แก่ สายการสืบทอดโนราห์ในอำเภอนาโยง ทำรำแม่บท รวมถึงประวัติหัวหน้าคณะมนอราห์ที่ยังไม่ได้รับการเติมเต็มด้วย หลังจากนั้นได้เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แนะนำตัวและทำความรู้จักกัน เมื่อครบทุกคนแล้ว นายอำนาจ พรหมคล้าย นายกองัดการ บริหารส่วนตำบลละมอ ซึ่งเป็นที่ปรึกษาโครงการและเป็นเจ้าของสถานที่ได้กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วม กิจกรรม

ต่อมาได้มีกิจกรรมโหมโรง โดยให้หัวหน้าคณะมนอราห์และผู้เกี่ยวข้องร่วมดนตรี และมีโนราโอ หัวหน้าคณะมนอราห์โอมงคลชัย เป็นผู้ขับบทกลอนโนรา บอกล่าจำนวนคณะมนอราห์นาโยงทั้ง 21 คณะ ว่ามีใครบ้าง และอยู่ในตำบลใด โดยมีหัวหน้าคณะท่านอื่นๆร่วมแสดงอย่างสนุกสนาน เป็นการเปิด โอกาสให้ทุกคนได้โชว์ความสามารถ เสร็จแล้วจึงรับประทานอาหารเที่ยงร่วมกัน

กิจกรรมในช่วงบ่าย เริ่มด้วยการเติมเต็มประวัติหัวหน้าคณะ อย่างไม่เป็นทางการ เป็นการพูดคุยกันหลังจากกินข้าวเสร็จ โดยนักศึกษาคน.เป็นคนอ่านประวัติให้หัวหน้าคณะฟัง เพิ่มตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและเติมเต็มข้อมูลให้สมบูรณ์ จากนั้นจึงเป็นการนำเสนอแผนที่คณะโมราห์ในอำเภอนาโยง ท่ารำแม่บท และสายการสืบทอดโนราห์นาโยงโดยนักศึกษาคน. หัวหน้าคณะและผู้เกี่ยวข้องช่วยกันเติมและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจนสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง

ปัญหาอุปสรรค

หัวหน้าคณะโมราห์มาไม่ครบทุกคณะ ทำให้ไม่ได้เติมเต็มข้อมูลทั้งในส่วนของประวัติส่วนตัว และการสืบทอดสายโนรา

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

การจัดเวทีพบปะกันทำให้นักวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกท่านมีความสุข สนุกสนาน โดยเฉพาะมโนราห์อาวุโส

ข้อเสนอแนะ

คงต้องจัดเวทีในลักษณะนี้อีก เพื่อเติมเต็มข้อมูลที่ยังไม่สมบูรณ์

กิจกรรม ศึกษาดูงานจังหวัดพัทลุงและสงขลา

วันที่ 30 เมษายน 2559 ณ วัดท่าแค จ.พัทลุง สถาบันทักษิณคดีศึกษาและกลุ่มรักษ์โนราห์คูเต่า จ.สงขลา

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาคศน.ตำบลนาโยงเหนือ ชอง	4	คน
หัวหน้าคณะโมราห์และผู้เกี่ยวข้อง	16	คน
ทีมวิจัย	7	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	30	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อนำทีมวิจัย นักศึกษา กศน. หัวหน้าคณะมนโรรักษ์และผู้เกี่ยวข้อง ของเรา ไปศึกษาดูงานยังสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับมนโรรักษ์

บันทึกกิจกรรม

นัดพบกันเวลา 8.00 น.ที่หน้าเทศบาลตำบลนาโยงเหนือ เมื่อพร้อมคณะได้ออกเดินทางไปยังวัดท่าแค อ.เมือง จ.พัทลุง ซึ่งเป็นสถานที่แรก ที่คณะศึกษาจะดูงานจะแวะสักการะ “หลักพ่อขุนศรีศรีทธา” ซึ่งแกะสลักทำรำโนรา 12 ท่า ลงบนไม้รักเขา หรือต้นยอไม้ตกดิน ซึ่งถือเป็นที่เคารพสักการะของมนโรรักษ์รุ่นหลัง ระหว่างเดินทาง หัวหน้าโครงการได้เล่าวัตถุประสงค์ของกิจกรรมศึกษาดูงานให้ฟังคร่าวๆ รวมถึงชี้แจงกำหนดการการเดินทางในวันนี้ด้วย จากนั้นให้ทุกคนได้แนะนำตัว โดยหัวหน้าคณะมนโรรักษ์หลายท่านได้แนะนำตัวเองเป็นกลอนโนรา ทำให้บรรยากาศในรถเป็นไปอย่างสนุกสนาน ไม่นานก็เดินทางมาถึงวัดท่าแค ทุกคนได้มีโอกาสได้สักการะหลักพ่อขุนศรีศรีทธา และรูปปั้น ซึ่ง

ประดิษฐานอยู่ด้านใน ตามตำนานเล่าต่อกันมาว่าท่าแคเป็นต้นกำเนิดของมนโรรักษ์ เกิดมนโรรักษ์ครั้งแรกที่นี่ นอกจากนี้ได้เดินชมโรงโนราที่จัดงานโนราโรงครูท่าแค ซึ่งเป็นงานที่ยิ่งใหญ่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในเดือน 6 ทางคณะจึงได้ถ่ายรูปเป็นที่ระลึก

จากวัดท่าแคได้เดินทางต่อไปยังจังหวัดสงขลา เพื่อเข้าชมพิพิธภัณฑ์มนโรรักษ์ที่จัดแสดงไว้ที่

สถาบันทักษิณคดีศึกษาต.เกาะยอ อ.เมือง จ.สงขลา ระหว่างทางได้แวะรับประทานอาหารเที่ยงร่วมกัน เสร็จแล้วจึงเข้าไปยังสถาบันทักษิณฯ ในช่วงบ่าย เจ้าหน้าที่ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี เนื่องจากทีมวิจัยได้ส่งหนังสือแจ้งมาให้ทราบล่วงหน้าแล้ว คณะศึกษาดูงานได้เดินเล่นรอบๆ สถาบันฯ เพื่อชมวิวาททัศน์ที่สวยงามของเกาะยอแล้วเข้าไปยังห้องรับรองเพื่อรับฟังการแนะนำสถาบันจากเจ้าหน้าที่ ตลอดจนให้คณะศึกษาดูงานได้มีโอกาส

ซักถามข้อสงสัย

จากนั้นเจ้าหน้าที่ได้พาเดินชมพิพิธภัณฑ์ในห้องต่างๆซึ่งมีหลายอาคาร และหลายห้องเชื่อมต่อติดกัน แต่ละห้องจัดการแสดงและสาธิตไว้อย่างน่าสนใจมาก ทั้งข่าวของเครื่องใช้ และวิถีชีวิตของคนสมัยก่อน เช่น กระจาดยชุตมะพร้าว ที่มีหลากหลายรูปแบบมาก สร้างเสียงหัวเราะให้กับผู้คนที่เข้าไปเยี่ยมชม ซึ่งต่างรู้สึกทึ่งกับแนวคิดและภูมิปัญญาของคนสมัยก่อน ในส่วนของการแสดงมโนราห์นั้น จัดแสดงอยู่ในห้องการเล่นพื้นเมือง ร่วมกับหนังตะลุง ลิเกป่า ฯลฯ ภายในอาคารกลุ่มบ้านหลังคาปั้นหยาคณะศึกษาดูงานได้เข้าไปดูภายในห้อง ซึ่งได้สาธิตการแสดงมโนราห์ด้วยหุ่นขี้ผึ้งไว้ หากแต่พื้นที่แสดงไม่ได้มากมายนัก ถัดไปเป็นหนังตะลุง และลิเกป่าตามลำดับ

ออกจากพิพิธภัณฑ์มุ่งหน้ามายังกลุ่มรักษโนราคูเต่า ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ซึ่งทีมวิจัยได้ส่งหนังสือแจ้งไปล่วงหน้าแล้ว กลุ่มรักษโนราคูเต่าริเริ่มโดยคุณวรภรณ์ นุ่นแก้ว บุตรสาวของโนราเตมเมืองตรัง เจ้าของคณะมโนราห์เตม วิน วาด ที่โด่งดังไปทั่วภาคใต้ เส้นทางค่อนข้างซับซ้อนทำให้การเดินทางไปถึงช้ากว่าที่กำหนดไว้ เมื่อไปถึงคุณวรภรณ์ นุ่นแก้ว เด็ก ผู้ปกครอง และชาวบ้านให้การต้อนรับคณะดูงานเป็นอย่างดี เมื่อพักกายและหยุดดื่มด่ำกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทางกลุ่มฯได้จัดการแสดงมโนราห์ต้อนรับจำนวน 2 ชุด ซึ่งเด็กๆได้สวยงามและพร้อมเพรียงมาก แสดงถึงการฝึกฝนมาจนชำนาญ การแสดงของน้องๆสร้างความสุขและรอยยิ้มให้กับคณะศึกษาดูงานเป็นอย่างมาก

ก่อนกลับได้ถ่ายรูปร่วมกันเป็นที่ระลึก ทางคณะศึกษาดูงานได้กล่าวขอบคุณที่ทางกลุ่มฯให้การต้อนรับเป็นอย่างดี ส่วนทางกลุ่มฯก็กล่าวขอบคุณคณะศึกษาดูงานที่มาเยี่ยมกลุ่มรักษโนราคูเต่า และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้กลับไปเยี่ยมโนรานาโยงเช่นกัน

ปัญหาอุปสรรค

ไม่ชำนาญในเส้นทาง โดยเฉพาะกลุ่มรักษ์โนราคู่เต่า ที่อยู่ลึกไปไกลมาก ทำให้หลงทาง และเสียเวลาไปร่วมชั่วโมง ทำให้การเดินทางถึงตรงค่ากว่าที่ได้กำหนดไว้มาก

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

การจัดกิจกรรมร่วมกันทำให้หัวหน้าคณะและผู้เกี่ยวข้องเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หลายคนไม่ได้พบเจอกันนานหลายปี ก็ได้ได้ตามสารทุกข์สุขดิบกัน ทำให้บรรยากาศเป็นไปอย่างอบอุ่น และเป็นมิตรต่อกัน

กิจกรรม เก็บข้อมูลและบันทึกภาพการแสดงโนราห์พิธีกรรมโรงเหมรยุย
วันที่ 19 พฤษภาคม 2559 เวลา 13.30 น. ณ บ้านป่ายาง ต.นาโยงเหนือ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อบันทึกภาพการทำพิธีโรงเหมรยุย
2. เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยสังเกตจากการแสดงจริง

บันทึกกิจกรรม

วันนี้เป็นการแสดงของคณะมโนราห์ประจักษ์ศิลป์ ไปถึงช่วงบ่าย โนราหนุ่ม 2 คน ชื่อโนราเฉลิมกับโนราเอก กำลังเล่นบทไชยชายโยนหอก แล้วอธิบายให้ฟังว่า มีไชยชายคนหนึ่งไปเห็นกาน้ำบิรินร้อนเฉียวปลาจึงมาดัดแปลงเป็นท่ารำ ลักษณะครูพักลักจำ เมื่อมีคนมาถามว่าเรียนท่ารำมาจากไหน ก็ตอบไปว่าไม่มีครูคิดเอาเอง จึงลือกันไปว่าชายคนนี้ลบหลู่บุญคุณครู จึงทำให้หอกที่โยนตกลงมาแทงตัวเองตาย

จากนั้นก็เล่นบทเสือเผ่น และบทพลายงามตามโคลง จบแล้วโนราประจักษ์หัวหน้าคณะออกมารำทำพิธีให้กับคนที่ต้องการมารำถวายครุหมอบ จบด้วยการตัดเหมรยุย ส่งครุหมอบตายาย ส่งเทวดา เป็นอันเสร็จพิธี

ปัญหาอุปสรรค

เวลาในการชมการแสดงและเก็บข้อมูลน้อยเกินไป

ข้อสังเกต

โนราส่วนมากเป็นคนหนุ่ม รวมถึงหัวหน้าคณะ ทำให้การแสดงดูคล่องแคล่วและเป็นกระบวนกรดี เรียกความสนใจจากผู้ชมได้ดีมาก

แผนการทำงานต่อ

ต้องติดตามไปดูการทำพิธีกรรมโรงครุในโอกาสหน้า

กิจกรรม เก็บข้อมูลและบันทึกภาพการแสดงโนราห์พิธีกรรมโรงเหมมรุย
วันที่ 19 พฤษภาคม 2559 เวลา 10.00 น. ณ บ้านนางบุญเรียง ต.ละมอ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อบันทึกภาพการทำพิธีโรงเหมมรุย
2. เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยสังเกตจากการแสดงจริง

บันทึกกิจกรรม

เป็นการแสดงของคณะโนราห์ลัดวิภา ศ.พ่อแดงตรัง โรงนี้รำเพื่อทำพิธีย้ายโรงจากโรงเดิมอยู่ที่บ้านเหมกมาตั้งโรงใหม่ที่ละมอ (ภายในตำบลเดียวกัน) หลังจากเช่นครุหมอนี่มีการเข้าทรงหลายคน บางคนครุหมอนออกไปแล้ว กลับเข้ามาทรงใหม่อีก 3 ครั้ง แม้แต่โนราลัดและภรรยาของโนราลัดก็มีครุหมอนเข้าทรงด้วย โนราลัดแสดงอภินิหารโดยการใช้มีดเหน็บกรีดข้อมือจนเลือดที่ข้อมือไหลและใช้มีดแทงท้องตัวเอง

หลังจากนั้นมีมีโนราห์เกือบ 10 คน ออกมารำพร้อมกัน ขับบทครูสอน สอนรำ ไหว้บุญคุณครู จบแล้วโนราลัดก็แต่งชุดโนราออกมาทำพิธีสวดเครื่องและผูกผ้าปล่อยให้กับผู้ที่บนบานกันไว้ เป็นที่น่าสังเกตว่าคณะนี้มีผู้ชายแค่ 2 คน คือ โนราลัดกับเด็กเพิ่งแรกรุ่นอีกคนหนึ่งเท่านั้น พิธีกรรมสุดท้าย คือ การตัดเหมมรุย และส่งครุหมอนตายาย ส่งเทวดา

ปัญหาอุปสรรค

ไม่มีเวลามากพอที่จะเฝ้าดูการแสดงทั้งวันทั้งคืนได้

ข้อสังเกต

การทำพิธีกรรมยึดแบบโบราณแท้ๆ แต่การเข้าทรงแล้วพานอราออกเดินนางหงส์ไปอีกบ้านหนึ่ง เพื่อต่อว่าลูกหลานที่ไม่มาร่วมพิธี ไม่เคยเห็นมาก่อน

แผนการทำงานต่อ

อยากสืบหาประวัติทวดรวง สีดำ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของเจ้าบ้าน และเป็นโนราอยู่ในถิ่นนั้น

กิจกรรม เก็บข้อมูลและบันทึกภาพการแสดงโนราโรงหมุยและการขึ้นหิ้ง

วันที่ 27 พฤษภาคม 2559 เวลา 10.00 น. ณ บ้านนางยุพิน สิทธิชัย ต.นาโงยเหนือ และบ้านนายเปี่ยม สุวรรณวรร ต.โคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	2	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	4	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อบันทึกภาพพิธีกรรมรำแก้บนและการตั้งหิ้ง
2. เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยสังเกตจากการแสดงจริง

บันทึกกิจกรรม

ช่วงเช้าเก็บข้อมูลการแสดงของคณะโนราห์ทิวน้อย ขวัญใจชาวใต้ ช่วงบ่ายการแสดงของคณะโนราห์เปี่ยมเพลินศิลป์ ศ.ชื่นเสียงทอง ขั้นตอนการทำพิธีกรรมเหมือนกันทั้ง 2 คณะ คือ หัวหน้าคณะเป็นผู้เริ่มภาศครู ต่อด้วยบทไหว้บุญคุณครู แล้วก็เซ่นครูหมอตายาย จากนั้นก็ให้เจ้าบ้านลูกหลาน เช่นไหว้ตายายทีละคน เสร็จแล้วนายโรงก็เข้าไปทำพิธีตั้งหิ้งที่บ้าน นำเชี่ยนครูขึ้นวางบนหิ้ง พิธีตั้งหิ้งจบก็เริ่มรำกันต่อที่ในโรง เริ่มจากบทไหว้บุญคุณครู บทครูสอน สอนรำและรำย 12 บท พิธีร่วมมือกันมีผูกสายคอให้เด็ก ใครจะมารำถวายก็ออกรำ ใครจะออกพรานถวายหรือแก้บนก็ออกพราน จบพิธีกรรมร่วมแล้วก็ตัดหมุย ซาครู (บูชาครูหมอย) ส่งเทวดา ส่งครูหมอย

- บ้านนางยุพินย้ายหิ้งจากบ้านเดิมมาบ้านหลังใหม่ และแก้บนเนื่องจากหลานสาวพูดไม่ได้ ตั้งแต่เกิด ร้องเหมือนเสียงไก่ขัน จนอายุสองขวบกว่าแล้วก็ยังไม่พูดเดินก็ไม่ได้ บนครูหมอยโนราว่าให้เดินได้ พูดได้ ขณะนี้ 5 ขวบกว่าแล้ว
- บ้านโนราเปี่ยมแก้บนไม่ให้ลูกชายติดทหาร คัดเลือกแล้วไม่ติดจึงรำแก้บน

ข้อสังเกต

คณะโนราห์ทิวนี้นักแสดงส่วนใหญ่เป็นชายหนุ่ม การแสดงสอดแทรกมุขตลกค่อนข้างมาก มีการให้ผู้ชมเข้ามาร่วมแสดงด้วย แต่การทำพิธีกรรมชัดเจน

คณะโนราห์เปี่ยม นักแสดงเป็นวัยรุ่นทั้งชายและหญิง แต่ฝีมือการแสดง การขับกลอนทุกบทดีมาก ไม่แพ้โนราห์รุ่นใหญ่ มีโนราเปี่ยมคอยทำพิธีเป็นตอนๆ และมีการให้ผู้ชมร่วมเล่นด้วยเหมือนกัน

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

ชอบที่โนราเปี่ยมให้ความรู้วิถีชีวิตของคนสมัยก่อนให้คนดูได้เข้าใจ และบรรยายการแสดงไปเป็นตอนๆ น่าสนใจดี

แผนการทำงานต่อ

ตามไปเก็บภาพโนราทวิธาโนราโรงครู (แทงเข้) วันที่ 8-10 มิ.ย.59 ที่บ้านของชาวบ้านหลังวัดจอมไตร

กิจกรรม เก็บข้อมูลและบันทึกภาพการแสดงมโนราห์โรงครู (แทงเข้) คณะมโนราห์น้อย สมชัย จุฬลิตศิลป์ วันที่ 3 มิถุนายน 2559 เวลา 10.00 น. ณ ต.โคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาภาคศน.ตำบลนาโยงเหนือ และช่อง	4	คน
ทีมวิจัย	1	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	6	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อบันทึกภาพพิธีกรรมรำโรงครู
2. เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยสังเกตจากการแสดงจริง

บันทึกกิจกรรม

ทีมวิจัยเดินทางมาถึงบ้านที่ทำการแสดงราว 10 โมง เมื่อไปถึง มโนราห์แสดงไปพอสมควรแล้วมีคนมาดูมากพอควร ส่วนมากเป็นผู้หญิง เด็ก และคนแก่ เมื่อไปถึง เจ้าบ้านได้เชิญชวนให้ทีมวิจัยกินข้าว หลังจากกินข้าวเสร็จ ทีมวิจัยและนักศึกษาทุกคน ได้สัมภาษณ์คนทำจระเข้ คนเล่าได้เล่าวิธีการอย่างละเอียด เพราะอยากให้เด็กๆนำไปศึกษาและใช้ประโยชน์

จากนั้นได้ชมการแสดง ระหว่างแสดง มีพิธีกรรมที่สำคัญ คือ การพาเด็กเข้าโรง การออกพราน การรำถวาย เป็นต้น ทีมวิจัยได้เก็บบันทึกภาพการแสดงไว้ ก่อนถึงบทไกรทอง ซึ่งถือเป็นบทสำคัญก่อนแทงเข้ คณะมโนราห์ได้จับบทแสดงที่สำคัญ เช่น ทรพีรพา

ปัญหาอุปสรรค

ทีมวิจัยและนักศึกษาไม่สามารถอยู่จนถึงพิธีกรรมแทงเข้ได้ เนื่องจากตึกมากประมาณ 3 ทุ่ม ทำให้ไม่มีโอกาสที่จะเก็บบันทึกภาพการแสดง

ข้อสังเกต

คณะนี้หัวหน้าคณะเป็นคนหนุ่ม มีความรู้ความสามารถดี ทั้งด้านการแสดงและการทำพิธีกรรม นอกจากนี้การแสดงยังน่าสนใจ มีการคิดรูปแบบการแสดงใหม่ๆ เพื่อสร้างความแปลกใหม่ น่าสนใจให้กับคนดู โดยเฉพาะการแสดงของพราน คือ นายแก้ว ทองโอ ที่สร้างเสียงหัวเราะให้กับผู้ชมเป็นจำนวนมาก

กิจกรรม เรียนรู้วิธีร้อยลูกปัดโนราและการขับกลอนมุตโต

วันที่ 6 สิงหาคม 2559 เวลา 9.00 น. ณ บ้านมโนราห์ ต.โคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาภาคศน.ตำบลนาโยงเหนือ	2	คน
ทีมวิจัย	2	คน
หัวหน้าคณะมโนราห์และผู้เกี่ยวข้อง	20	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	27	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสอนวิธีการร้อยลูกปัดโนราให้กับทีมวิจัย นักศึกษาภาคศน. และบุคคลที่สนใจ
2. เพื่อเรียนรู้วิธีการขับกลอนมุตโต (กลอนสด)

บันทึกกิจกรรม

ในช่วงเช้าวิทยากร คือ นายจิรพัฒน์ จินดาตวง หรือโนราอ้อฟ บุตรเขยของโนราชบ เจ้าของคณะมโนราห์ชบ สมจิตร ประดิษฐ์ศิลป์ ได้สอนวิธีการร้อยลูกปัดมโนราห์เป็นพวงกุญแจ ให้กับนักศึกษาภาคศน. และเด็กนักเรียนที่สนใจ ส่วนใหญ่ยังไม่มีพื้นฐานการร้อยลูกปัดมาก่อน จึงต้องทำตามที่วิทยากรบอกทีละขั้นตอน เป็นงานที่ต้องอาศัยความอดทนและสมาธิสูงมาก วิทยากรบอกว่าการร้อยเป็นพวงกุญแจเหมาะสำหรับคนที่เพิ่งหัดร้อยเป็นครั้งแรก หากทำพวงกุญแจได้ ผักฝนและพัฒนาฝีมือไปเรื่อยๆก็จะสามารถร้อยเครื่องทรงโนราได้ ทั้งนี้อยู่ที่ความตั้งใจ สนใจ และความพยายาม คนที่ร้อยเครื่องทรงโนราได้ไม่จำเป็นต้องเป็นคนแก่ ที่มีประสบการณ์ คนหนุ่มก็สามารถทำได้ หากตั้งใจและหมั่นฝึกฝนอย่างจริงจัง แม้ผลงานที่ออกมาจะไม่สวยงามเท่าใดนัก แต่เด็กๆก็เกิดความภาคภูมิใจที่มีผลงานเป็นของตัวเอง และได้เรียนรู้วิธีการร้อยลูกปัดโนรา

ช่วงบ่าย เป็นการสอนขับกลอนมุตโต หรือ กลอนสวด ซึ่งโนราที่ถือได้ว่าเป็นบรมครูด้านนี้ คือ โนราเดิม ที่มีไหวพริบปฏิภาณดีมาก ใช้ภาษาดี จนมีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วภาคใต้ ระยะเวลาหลังกลอนสวดไม่ค่อยได้รับความนิยม เนื่องจากคนที่ขับกลอนสวดได้ต้องเป็นคนที่มีความพรสวรรค์และไหวพริบดี ใช้ภาษาเป็นเลิศ โนรารุ่นใหม่จึงอยากจะทำกลอนสวดมาใช้ในการแสดงโนรา และอยากที่จะเผยแพร่ให้คนรุ่นหลังได้เห็นว่าการขับกลอนสวดนั้นเป็นอย่างไร อะไรคือเสน่ห์ของกลอนสวด

กิจกรรมในวันนี้จึงจัดขึ้นเพื่อให้โนรารุ่นใหม่ได้มีโอกาสแสดงความสามารถ รวมถึงเรียนรู้การขับกลอนสวด จากผู้ที่มีประสบการณ์ เพื่อสืบทอดการขับกลอนนี้ต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นการเตรียมความพร้อมที่จะนำไปแสดงในงานมหกรรมผ้าไทย เทิดไท้องค์ราชินีที่จะจัดขึ้นในเดือนกันยายนนี้ด้วย บรรยากาศเป็นไปอย่างสนุกสนาน หลายคนแสดงผลงานออกมาได้ดี แม้ว่าจะไม่ค่อยได้ขับก็ตามที่ ถือเป็นนิมิตหมายอันดีที่จะสืบทอดและเผยแพร่ต่อไป

ปัญหาอุปสรรค

ไม่มีโนราอาวุโสเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ขาดข้อมูลความรู้และประสบการณ์การขับกลอนมุตโตในอดีต

สิ่งดีที่เกิดขึ้น

เห็นความตั้งใจของโนรารุ่นใหม่ในการสืบทอดการแสดงมโนราห์ แม้อายุยังน้อย แต่หลายคนมีความสามารถ มีไหวพริบดี ไม่แพ้โนรารุ่นเก่าๆเลย

แผนการทำงานต่อ

นัดพบกันในวันที่ 3-4 ก.ย.59 ที่สมาคมโนราจังหวัดตรัง เพื่อซักซ้อมการแสดงและการขับกลอนมุตโตในงานมหกรรมผ้าไทย เทิดไท้องค์ราชินี

กิจกรรม เก็บข้อมูลและบันทึกภาพการแสดงมโนราห์โรงครู

วันที่ 25 สิงหาคม 2559 เวลา 10.00 น. ณ ต.นาหมื่นศรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	1	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	2	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อเก็บข้อมูลและบันทึกภาพพิธีกรรมมโนราห์โรงครู จากการชมการแสดงจริง

บันทึกกิจกรรม

วันนี้เก็บข้อมูลและบันทึกภาพการแสดงมโนราห์คณะมโนราห์โอมงคลชัย เมื่อเดินทางไปถึงโนรายังไม่เริ่มรำ เจ้าภาพยกข้าวมาให้โนราถึงในโรง เพราะตามธรรมเนียมโนราต้องกินข้าวในโรง ทีมวิจัยจึงได้ร่วมกินข้าวในโรงโนรากับเขาด้วย หลังจากนั้นโนราเลื่อน หัวหน้าคณะเลื่อนน้อยทิวศิลป์ ก็เป็นผู้รำถวายหน้าศาล ต่อด้วยการจับบทยไปตามขั้นตอน โนราแสดงตลกดี เพราะส่วนมากเป็นเด็กวัยหนุ่ม มีการประยุกต์บทเล่นทำให้คนดูไม่เบื่อ วันนี้ได้ภาพ ได้เรื่องราวมากพอสมควร

ปัญหาอุปสรรค

เสียดายอยู่จนถึงตอนแหงเข้าไม่ได้ เพราะค่าเกิน พี่เลี้ยงต้องเดินทางไปประชุมต่างจังหวัด

ข้อสังเกต

คณะนี้แม้หัวหน้าคณะอายุยังน้อย แต่การทำพิธีละเอียดดูแล้วน่าศรัทธา ผู้ชมก็มากพอสมควร

แผนการทำงานต่อ

ต้องตามดูคณะอื่นๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ความเหมือนความต่าง

กิจกรรม แสดงมโนราห์ สาธิตการแทงเข้ และสาธิตการขับกลอนมุตโต(กลอนสด)

วันที่ 7 กันยายน 2559 เวลา 20.00 น. ณ สนามกีฬาทุ่งแจ้งตรัง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

นักศึกษาภาคสน.	2	คน
ทีมวิจัย	1	คน
ผู้แสดงและผู้เกี่ยวข้อง	30	
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	3	คน
รวมทั้งหมด	36	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อสาธิตการรำแทงเข้และการขับกลอนมุตโต

บันทึกกิจกรรม

การแสดงในวันนี้เป็นความร่วมมือของสมาคมโนราจังหวัดตรัง และโครงการวิจัยแนวทางการสืบสานศิลปมโนราห์อ.นาโยง ได้จัดชุดการแสดงมโนราห์ การสาธิตพิธีกรรมแทงเข้ และการขับกลอนมุตโต เป้าหมาย คือ เพื่อต้องการรื้อฟื้นและเผยแพร่ให้กลอนมุตโตเป็นที่รู้จัก และนิยมกลับมาเล่นกันอีกครั้งหนึ่ง ในงาน “มหกรรม 7 รอบ มหาราชินี สืบสานผ้าดี ดนตรี กวี ศิลป์ ถิ่นนักษัตริ มะเมีย้ม่า ตรังธานี” ณ ลานวัฒนธรรม สนามกีฬาทุ่งแจ้งตรัง ซึ่งมีโนราห์ได้รับเกียรติแสดงเป็นชุดแรก ต่อด้วยโนราโกลน หนึ่งตะลุงคน ร้องเง็ง และลิเกป่า

ซึ่งการแสดงมโนราห์ในครั้งนี้ นักศึกษาภาคสน.ที่เป็นทีมเก็บข้อมูลในโครงการ และฝึกหัดรำมโนราห์ได้เข้าร่วมการแสดงด้วยจำนวน 2 คน การแสดงที่เป็นไฮไลต์ของงาน คือ การแสดงสาธิตการแทงเข้ และการขับกลอนมุตโต ทั้งสองการแสดงสร้างความแปลกตาตื่นใจให้กับผู้ชมเป็นจำนวนมาก บางท่านไม่เคยเห็นการแทงเข้มาก่อน ส่วนการขับมุตโตนั้นก็ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน นักแสดงที่ออกมาขับมุตโต เป็นโนราหนุ่ม 5 คน และพราน 1 คน เนื้อหาที่นำมาขับ ส่วนมากคือสิ่งที่มองเห็นจากหน้าเวที เมื่อคนหนึ่งขึ้น อีกคนก็ต้องรับขับต่อไป สลับกันไป สนุกตรงที่พยายามอย่าให้หยุด ให้กลอนพาไปอย่างต่อเนื่อง มีช่วงที่ขับแซวคนดูข้างล่างเวที สร้างเสียงหัวเราะให้กับคนดู

ปัญหาอุปสรรค

เวลาในการแสดงน้อยเกินไป เนื่องจากมีการแสดงพื้นบ้านประเภทอื่นๆด้วย

ข้อสังเกต

โนรารุ่นใหม่ที่เป็นคนหนุ่ม โดยมากมีไหวพริบปฏิภาณและมีความสามารถดี สามารถผสมผสานการแสดงในรูปแบบเก่าและใหม่ได้อย่างลงตัว

ข้อเสนอแนะ

ต้องประสานความร่วมมือและร่วมงานกับสมาคมโนราจังหวัดตรังอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรม เก็บข้อมูลและบันทึกภาพการแสดงมโนราห์โรงครู (แทงเข้)

วันที่ 7 ตุลาคม 2559 เวลา 17.00 น. ณ บ้านนางกอบ อินเรือง ม.3 ต.นาข้าวเสีย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	1	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	2	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อเก็บข้อมูลและบันทึกภาพการแสดงมโนราห์โรงครู ตั้งแต่เริ่มจนจบพิธีกรรมแทงเข้

บันทึกกิจกรรม

เมื่อไปถึงฝนตกหนักมาก แต่เห็นนายพรานและโนรากำลังเดินนางหงส์เวียนเข้อยู่ แล้วพากันกลับเข้ามาในโรงโนรา ทีมวิจัยพยายามที่จะเก็บภาพให้ได้มากที่สุด ทั้งๆที่ต้องถ่ายท่ามกลางสายฝนก็ตาม ทีมวิจัยพยายามสัมภาษณ์คนดูที่นั่งอยู่ในเต็นท์ ถึงเรื่องราวต่างๆ บางขั้นตอนที่ไม่เข้าใจก็สอบถามจากคนดู

ปัญหาอุปสรรค

เนื่องจากฝนตกหนักมาก จึงทำให้การเก็บข้อมูลและการเก็บภาพไม่เป็นไปตามที่ตั้งใจไว้

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

เห็นถึงความตั้งใจและความศรัทธาทั้งโนรา เจ้าภาพ และคนชม เพราะถึงแม้ว่าฝนจะเทลงมาอย่างหนัก แต่โนราก็ยังแสดงทุกขั้นตอนจนจบ ไม่ได้หยุดการแสดง คนดูก็ไม่กลับบ้าน ถึงแม้ว่าฝนจะสาดจนเปียกปอนไปตามๆกัน

กิจกรรม เสวนา “รำสววย กลอนดี พิธีครบ” เป็นอย่างไร

วันที่ 27 มีนาคม 2560 เวลา 13.00 น. ณ แหล่งเรียนรู้บ้านมโนราห์โคกสะบ้า ตำบลโคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	6	คน
มโนราห์	15	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	23	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และค้นหาเอกลักษณ์โนราณาโยงร่วมกัน

บันทึกกิจกรรม

ช่วงแรกอาจารย์ราตรี หัสชัย หัวหน้าโครงการ ได้ทบทวนกิจกรรมที่ผ่านมาในโครงการ ให้ผู้เข้าร่วมทุกท่านได้รับทราบ เนื่องจากมโนราห์บางท่านยังไม่เคยเข้าร่วม ดังนี้

1. เวทีชี้แจงทำความเข้าใจโครงการ
2. ค่ายเตรียมความพร้อมนักวิจัยน้อย (กศน.)
3. วางแผนเก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะ
4. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ในอำเภอนาโยง 21 คณะ
5. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลพิธีกรรม เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี
6. จัดพิมพ์ เรียบเรียงข้อมูล
7. ตรวจสอบข้อมูล เติมเต็มข้อมูล
8. ทำผังการสืบทอดสายโนราณาโยง
9. ศึกษาดูงานจังหวัดพัทลุง สงขลา
10. ร่วมกิจกรรมกับสมาคมโนราจังหวัดตรัง
11. จัดทำรายงานความก้าวหน้า ส่งสกว.ตรัง

จากนั้นได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของวันนี้ ว่าอยากชวนทุกท่านมาพูดคุยแลกเปลี่ยน และค้นหาเอกลักษณ์ของโนราณาโยง ในด้านต่างๆ เช่น บทร้อง บทขับ ท่ารำ พิธีกรรม และอื่นๆที่เกี่ยวข้อง มาร่วมวิเคราะห์กันว่าอะไรที่ยังอยู่ อะไรที่หายไป อะไรที่ต้องปรับตัว อะไรที่ต้องรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางคงเอกลักษณ์โนราณาโยงต่อไป จากนั้นพี่เลี้ยงสกว.ได้ชวนคุยในประเด็นต่างๆดังนี้

รำสววยเป็นอย่างไร

- ตัวนวล
- โยกตัว ลอยหน้า ลอยตา คออ่อน
- ท้ายถอกอกเต้ง ตีนแตกขาข้าง
- ศอก ท่าเขาควย ชัดท่าพอน้ำไหล มาหาป่า แขนตรงไหล่

- หน้าที่มีอารมณ์
- จับแค่เสมอจุก
- ทำระบำเน็ดจากตรัง
- โนราเขาเรียกนางโนรา ที่แท้คือชายรำเหมือนหญิง
- จีบ ซี่เตะปลายแม่โป่ง (ไม่ใช่จับนก)
- นิ้วต้องเรียบ ข้อมือหัก
- ลงสั้นก่อน
- ลงฉาก
- รำตามบททุกคำ

กลอนดีเป็นอย่างไร ชับดีเป็นอย่างไร

- ชับให้ลงจังหวะ ลงโหม่ง
- ว่าให้ลงสัมผัส ลงจังหวะ
- ต้องรู้จักกลอน จังหวะแต่ละกลอน
- กลอน 4 กลอน 6 กลอน 8 เพลงทับเพลงโตน
- ภาษาได้ต้องชัดเจน ไม่ว่ารำที่ไหน
- รักษาเอกลักษณ์คนใต้
- เครื่องเสียง ใยเสียง ต้องมี
- เพลงกราว บทรำ เช่น ผันหน้า ป่าลี ป่าเปียบ
- กลอนทอย
- รำตามบททุกคำ

จากนั้นหัวหน้าโครงการได้แจ้งแก่ผู้เข้าร่วมว่าวันที่ 14 เมษายนนี้ ทางวัดไทรทองจะมีงานทอดผ้าป่า จึงเห็นว่าน่าจะเป็นโอกาสที่ดีที่จะมีงานแสดงมโนราห์ในช่วงค่ำ เพราะโนราเป็นมหรสพที่อยู่คู่กับวัดมานาน และยังเป็นการแสดงถึงวัฒนธรรมของคนใต้ จึงได้เชิญชวนมโนราห์ที่เข้าร่วมออกแบบกิจกรรมการแสดงในนามของโนรานาโยง ได้ข้อสรุปดังนี้

- ช่วงแรก เสวนา “ถิ่นโนราต้องนาโยง” โดยนักวิชาการอิสระ และหัวหน้าคณะมโนราห์
- โหมโรง “กาศครู” โนรากล่อม พรหมเพชร
- การขับกลอนสด “มุตโต”
- การทำบท “ผันหน้า”
- สาธิต “การรำเขียนพราย”

นัดพบกันวันที่ 14 เมษายน 2560 เวลา 17.00 น. ณ วัดไทรทอง

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

กิจกรรมในวันนี้ทำให้โนรารุ่นใหม่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากโนรารุ่นเก่า ทำให้เกิดความเข้าใจ และเคารพนับถือโนราอาวุโส เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ถือเป็นโอกาสที่ดีที่ได้พบปะพูดคุยกัน หลายท่านไม่เคยเจอกันมาก่อน เพราะอยู่ต่างตำบล แต่เมื่อได้มาพบกัน ก็ได้รู้จักกัน เข้าใจกัน เพราะต่างเชื้อ และศรัทธาในครุหม่อโนราเช่นกัน เกิดสำนึกร่วมของความเป็นพวกเดียวกัน

กิจกรรม งาน “สักการะพ่อท่านนึม ชิมขนมพื้นบ้าน สราญสงฆ์พระ สืบสายใยถิ่นโนรา”

วันที่ 14 เมษายน 2560 เวลา 18.00 น. ณ วัดไทรทอง ตำบลโคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	7	คน
มโนราห์และผู้เกี่ยวข้อง	50	คน
ผู้ชม	100	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	159	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่การแสดงของมโนราห์อำเภอนาโยงและเครือข่ายโนราตรัง

บันทึกกิจกรรม

ก่อนเริ่มงานตามกำหนดการ พิธีกร คือ คุณชนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานสกว.ตรัง และคุณวีรพล เกิดผล กรรมการวัด ได้บอกเล่าที่มาของการร่วมนอราห์ในคืนนี้ว่า เกิดจากความร่วมมือของคณะ

มโนราห์ในอำเภอนาโยงและจากอำเภอต่างๆที่มาร่วมงานบุญ ภายใต้โครงการแนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยง ซึ่งได้ดำเนินการวิจัยมาอย่างต่อเนื่อง ได้เก็บรวบรวมข้อมูลคณะมโนราห์ในอำเภอทั้ง 21 คณะ เพื่อเป็นหลักฐานในการศึกษาค้นคว้าให้กับคนรุ่นหลังต่อไป เมื่อพร้อมแล้วจึงได้เริ่มงานตามกำหนดการ ช่วงแรกเป็นเวทีเสวนา “ถิ่นโนราต้องนาโยง” โดยมีอาจารย์สมเจตนา มุณีโมไนย

นักวิชาการอิสระ และที่ปรึกษาสกว.ตรัง และอาจารย์สุนทรี สังข์อยู่ทธุ์ นักวิชาการอิสระ อดีตหัวหน้าหอจดหมายเหตุแห่งชาติตรัง และที่ปรึกษาสกว.ตรัง ดำเนินรายการ ชวนพูดคุยในบรรยากาศที่เป็นกันเอง มีหัวหน้าคณะมโนราห์จำนวน 10 คณะเข้าร่วมวงเสวนา ได้แลกเปลี่ยนกันในประเด็นต่างๆที่น่าสนใจ เช่น ความเป็นมาของมโนราห์แต่ละคณะ แต่ละสาย การสืบทอด การฝึกลูกศิษย์ รวมถึงพิธีกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้อง การนั่งล้อมวงพูดคุยกันถือเป็นภาพที่น่าประทับใจและหาดูได้ยาก และไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ถือเป็นความสำเร็จหนึ่งของโครงการที่สามารถรวมหัวหน้าคณะมโนราห์ได้มากถึงเพียง

นี้ เสร็จจากวงเสวนาเป็นการภาคภูมิใจ โดยโนรากล่อม พรหมเพชร โนราอาวุโส ซึ่งถือเป็นบรมครูโนราคนสำคัญคนหนึ่งของอำเภอนาโยง ต่อด้วยการขับกลอนถวายความอาลัยในหลวงรัชกาลที่ 9 โดยโนราเปรียม สุวรรณวร หัวหน้าคณะเปรียมเพลินศิลป์ ศ.ชื่นเสียงทอง จากตำบลโคกสะบ้า

ลำดับต่อมาเป็นชุดการแสดงของนักศึกษาจากศน.อำเภอนาโยง ที่เข้ามาร่วมเป็นนักวิจัยในโครงการ และหัตถ์รำโนราห์จนสามารถออกงานแสดงได้ ถือเป็นความสำเร็จหนึ่งของโครงการอีกเช่นกัน หลังจากนั้นเป็นการแสดงการทำทโนรา “บทผันหน้า” นำโดยโนราระเบียบ รัตนะ หัวหน้าคณะมโนราห์ระเบียบสาครศิลป์ ซึ่งเป็นเพียงคณะเดียวในอำเภอที่นาโยงที่มีหัวหน้าเป็นผู้หญิง ต่อด้วยการขับกลอนสด “มุตโต” ซึ่งเป็นการแสดงร่วมกันระหว่างโนรานาโยงและเครือข่ายโนราตรัง นำโดยโนราทวี ชัยวิรัฐ หัวหน้าคณะทวิน้อยขวัญใจชาวใต้ จากตำบลละมอ และเครือข่ายโนราตรังนำโดยโนราเจ เสน่ห์ศิลป์ จากตำบลนาชุมเห็ด อำเภอย่านตาขาว ปิดท้ายการแสดงของค่ำคืนนี้ด้วยชุดสาธิต “การรำเขียนพราย” นำโดยโนรามงคล เต็งรัง หัวหน้าคณะมโนราห์โอมงคลชัย จากตำบลนาหมื่นศรี และโนราเจมส์ เสน่ห์ศิลป์ จากตำบลนาเมืองเพชร อำเภอเมือง

ปัญหาอุปสรรค

การแสดงแต่ละชุดใช้เวลาเกินกว่าที่กำหนดไว้ ทำให้ชุดสุดท้ายผู้ชมน้อยกว่าชุดอื่นๆ

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

- เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคณะมโนราห์ทั้งจากอำเภอและเครือข่ายต่างอำเภอ
- ได้เผยแพร่ชุดการแสดงที่หาดูได้ยาก เช่น ชุดรำเขียนพราย ซึ่งปัจจุบันไม่มีรำแล้ว มีเฉพาะรำเพียงเพื่อสาธิตเท่านั้น
- ปลุกกระแสโนรานาโยงให้มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ทั้งในและนอกอำเภอ

กิจกรรม สรุปการจัดกิจกรรมเมื่อวันที่ 14 เมษายน 60 ที่ผ่านมา

วันที่ 22 เมษายน 2560 เวลา 18.00 น. ณ บ้านหัวหน้าโครงการ ตำบลโคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	1	คน
ที่ปรึกษาสกว.ตรัง	1	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	4	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อสรุปผลการจัดกิจกรรมเมื่อวันที่ 14 เมษายน 60 ที่ผ่านมา

บันทึกกิจกรรม

สรุปการจัดกิจกรรมเมื่อวันที่ 14 เม.ย.60 ที่ผ่านมา ในภาพรวมออกมาดี เห็นความร่วมมือของคณะโนราห์ในอำเภอนาโยง และอำเภออื่นๆที่มาช่วยงาน เป็นกิจกรรมที่ทำให้โนราห์ได้พบปะกันมากขึ้น ได้นำเสนอชุดการแสดงที่หาดูได้ยาก ข้อควรปรับปรุง คือ การควบคุมเวลาในแต่ละชุดการแสดง เนื่องจากการแสดงชุดสุดท้ายดีมาก ทำให้คนมีโอกาสดูน้อยกว่าชุดอื่นๆ

กิจกรรม บันทึกภาพและวิดีโอพิธีกรรมพื้นหัวควาย

วันที่ 28 เมษายน 2560 เวลา 16.00 น. ณ บ้านนางปล้อย รักสุวรรณ ตำบลโคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	1	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	2	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อบันทึกภาพและวิดีโอพิธีกรรมพื้นหัวควาย ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่หาดูได้ยาก

บันทึกกิจกรรม

เก็บข้อมูลและบันทึกภาพการรำโนราห์พิธีกรรมพื้นหัวควาย คณะมนโรรักษ์น้อมสมชัยจุลีศิลป์ ณ บ้านนางปล้อย รักสุวรรณ บ้านเลขที่ 21 หมู่ 11 ตำบลโคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง การรำโนราห์พื้นหัวควายเท่าที่ไปเก็บข้อมูลของคณะพัน-พิน เจริญศิลป์ตรัง จะใช้ควายที่ยังมีชีวิตอยู่ ใช้มีดแทงคอแบบสดๆ แต่คณะนี้ใช้เฉพาะหัวควาย ซึ่งเจ้าภาพจะทำการฆ่าและชำแหละเนื้อเอาไปแกงเลี้ยงแขกหรือตลอดงาน ทั้ง 3 วัน 2 คืน ที่มีการรำโนราห์ การทำพิธีกรรมอื่นๆ ก็ทำแบบโรงครูแทงเข้ทั่วๆไป แต่เมื่อถึงก่อนจะพื้นหัวควาย แทนที่จะจับบทไกรทองกับซาละวัน เปลี่ยนเป็นเล่นบทพรพี่ที่วัดรอยเท้าพ่อ จนกระทั่งฆ่าพ่อตายจนเที่ยวทำรบเขาไปทั่ว จนกระทั่งมาพบกับพาลี ได้ทำรบกับพาลี ในที่สุดพรพี่ก็ถูกพาลีสังหารตายกว่าจะเสร็จพิธีกรรมเกือบดึก ต้องรอนานกว่าจะเสร็จสิ้น การทำพิธีกรรมชัดเจน ดูแล้วน่าศรัทธา เล่นบททุกบทเพลินน่าติดตาม คนสนใจจำนวนมาก

กิจกรรม บันทึกรูปภาพและวิดีโอพิธีกรรมโนราโรงครู (แทงเข้)

วันที่ 20 พฤษภาคม 2560 เวลา 16.00 น. ณ ซอยหลังวัดพระพุทธรูปศิंहิงส์ ตำบลนาโงยเหนือ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	3	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	4	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อบันทึกภาพและวิดีโอพิธีกรรมโนราโรงครู (แทงเข้)

บันทึกกิจกรรม

เป็นครั้งแรกที่ได้มีโอกาสบันทึกภาพและวิดีโอการแสดงของคณะมโนราห์ลัดวิภา ศ.พ่อแดงตรัง ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะมโนราห์ที่มีอายุมากที่สุดในอำเภอนาโงย ที่ยังทำการแสดงอยู่ จากการติดตามเก็บข้อมูลการทำพิธีกรรมโนราโรงครู (แทงเข้) มาหลายคณะ แต่ละคณะจะคล้ายคลึงกัน แตกต่างกันเฉพาะเทคนิควิธีการแสดงให้ดึงดูดคนชมเท่านั้น แต่คณะนี้มีหลายอย่างที่แตกต่างออกไป เช่น การเหยียบเสนา หน้าคณะใช้มีดกรีดแขนตัวเอง เพื่อเอาเลือดมาทาตรวงบริเวณที่เป็นเสนา การคล้องหงส์จะคล้องในโรงโนรา นางโนราเกือบทุกคนจะเข้าทรง หัวหน้าคณะปราบจระเข้โดยการขึ้นนั่งคร่อม และใช้หอกสองเล่มแทงบนหัวเข้ก่อน 1 รอบ ก่อนจะแทงจริง ทุกขั้นตอนของพิธีกรรมดูเข้มข้นล้นเกล้ากว่าทุกคณะ และสังเกตได้ว่ามีคนเข้าทรงมากที่สุดเท่าที่เห็นมา

กิจกรรม วางแผนกิจกรรมสังเคราะห์ข้อมูลการสืบเชื้อสายโนราห์โยง

วันที่ 6 มิถุนายน 2560 เวลา 13.00 น. ณ แหล่งเรียนรู้บ้านมโนราห์โคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	3	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	5	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อวางแผนจัดกิจกรรมตรวจสอบเพิ่มเติมข้อมูลผังการสืบเชื้อสายโนราห์โนราห์ทั้ง 5 สาย

บันทึกกิจกรรม

ช่วงแรกได้ทบทวนสายผังสืบทอดโนราห์แต่ละสาย จากข้อมูลโนราห์โยงแบ่งเป็น 5 สายการสืบทอด ตามเกณฑ์ความสัมพันธ์ พ่อ-ลูก ลูกศิษย์-อาจารย์ ดังนี้

สายที่ 1 สายขุนศรีทธาใจภักดี (ทวดศรีเงิน)

สายที่ 2 สายโนราคลิ่ง สังฆรักษ์

สายที่ 3 สายโนราชื่น ณ สงฆ์

สายที่ 4 สายโนราตั้ง อ่องเซ่ง

สายที่ 5 สายโนราช่วย (ไม่ทราบนามสกุล)

วางแผนจัดครั้งแรกสายที่ 1 กับสายที่ 2 พร้อมกัน หัวหน้า คณะที่ต้องเชิญ ดังนี้

สายที่ 1

- คณะมโนราห์ซบสมจิตรประดิษฐ์ศิลป์ (ต.โคกสะบ้า)
- คณะมโนราห์เจริญศิลป์พันธ์-พินตรัง (ต.โคกสะบ้า)
- คณะมโนราห์ทวิน้อยขวัญใจชาวใต้ (ต.ละมอ)
- คณะมโนราห์ประจบน้อย สนป. (ต.ช่อง)
- โนราคล่อม พรหมเพชร (ไม่ได้ตั้งคณะแล้ว แต่มีบทบาทในคณะมโนราห์หลายคณะ เป็นครูโนราคนสำคัญของตำบลโคกสะบ้า)

โนราคนสำคัญของตำบลโคกสะบ้า)

สายที่ 2 (ต.โคกสะบ้า)

- คณะมโนราห์น้อมสมชัยจุลีศิลป์ (ต.โคกสะบ้า)
- คณะมโนราห์ถาวรรัตนศิลป์ (ต.โคกสะบ้า)
- คณะมโนราห์ระเบียบสาครศิลป์ (ต.โคกสะบ้า)
- คณะมโนราห์เสรีลูกพ่อเปรมไสนาว (ต.โคกสะบ้า)

นอกจากนี้ยังมีบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นายแก้ว ทองโอ ขุนพรานอาวุโสตำบลโคกสะบ้า และโนราสมนึก ดำรักษ์ โนราอาวุโสในตำบลโคกสะบ้าที่รู้ความเป็นมาและเล่าเรื่องราวในอดีตได้ สรุปที่ต้องเชิญเข้าร่วม 11 ท่าน นัดจัดกิจกรรมในวันอังคารที่ 20 มิถุนายน 60 เวลา 13.30 น. ณ แหล่งเรียนรู้บ้านมโนราห์ ตำบลโคกสะบ้า นัดแจกหนังสือเชิญ วันที่ 15 มิถุนายน 60

กิจกรรม สังเคราะห์ข้อมูลการสืบเชื้อสายโนราสายขุนศรีทธาใจภักดีและสายโนราคลัง
วันที่ 20 มิถุนายน 2560 เวลา 13.00 น. ณ แหล่งเรียนรู้บ้านมโนราห์โคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	3	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
มโนราห์	5	คน
รวมทั้งหมด	10	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อตรวจสอบเพิ่มเติมผังการสืบทอดโนราสายขุนศรีทธาใจภักดี และโนราสายทวดคลัง
สังฆรักษ์

บันทึกกิจกรรม

เชิญหัวหน้าคณะมโนราห์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับสายโนราขุนศรีทธาใจภักดี และสายโนราคลัง
สังฆรักษ์ ร่วมกันสังเคราะห์เพิ่มเติมข้อมูลโนราแต่ละสาย แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน หัวหน้าโครงการได้
นำเสนอผังการสืบทอดโนราทั้งสองสาย เพื่อให้ผู้เข้าร่วมช่วยกันตรวจสอบความถูกต้อง โดยการทำผัง
การสืบทอดยึดหลักเกณฑ์การถ่ายทอดผ่านรูปแบบความสัมพันธ์ พ่อ-ลูก และศิษย์-อาจารย์ อาศัยข้อมูล
จากการสัมภาษณ์ประวัติหัวหน้าคณะประกอบการทำ ทำให้รู้ว่าโนรานาโยงมีทั้งหมด 5 สายการสืบทอด

ปัญหาอุปสรรค

มโนราห์และผู้ที่เกี่ยวข้องมาไม่ครบทุกคณะ

กิจกรรม เก็บข้อมูลประวัติโนราเอกลักษณะ ส้มแก้ว

วันที่ 8 กรกฎาคม 2560 เวลา 14.00 น. ณ แหล่งเรียนรู้บ้านมโนราห์โคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	1	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
มโนราห์	1	คน
รวมทั้งหมด	3	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อเก็บข้อมูลประวัติของผู้สืบทอดคณะมโนราห์

บันทึกกิจกรรม

ทีมวิจัยนัดสัมภาษณ์นายเอกลักษณะ ส้มแก้ว หรือโนราเอก ผู้สืบทอดคณะมโนราห์ประจำบ้น้อย
ศนป. บิดาของภรรยา เก็บข้อมูลตามหัวข้อ ดังนี้

1) ประวัติหัวหน้าคณะ (นายโรง)

- วันเดือนปี และเวลา ที่ลงเก็บข้อมูล
- ชื่อและนามสกุลจริง ชื่อเล่น
- ชื่อและนามสกุลจริงของบิดามารดา ชื่อเล่น
- ที่อยู่ปัจจุบัน (ของหัวหน้าคณะ)
- วันเดือนปีเกิด
- อายุ
- ประวัติการศึกษา
- สืบเชื้อสายโนรามาจากไหน มาร้านโนราได้อย่างไร ใครเป็นครูสอน ครูโนราที่นับถือคือใคร

2) ค่าราชของการรำแต่ละประเภท

3) ลักษณะเด่น/จุดเด่นของคณะ

4) การฝึกลูกศิษย์ และจำนวนนักแสดงในคณะ

การเก็บข้อมูลใช้เวลาค่อนข้างนาน เพราะนอกจากจะเป็นโนราแล้ว ยังเป็นนายหนังตะลุงด้วย
รายละเอียดแต่ละช่วงจึงมีมาก อย่างไรก็ตามโนราเอกให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลดีมาก เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความสามารถทั้งโนราและหนังตะลุง หาตัวจับยากคนหนึ่งของอำเภอนาโยง และในจังหวัดตรัง

กิจกรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้บทบาทการสืบทอดมโนราห์ของมโนราห์/ลูกคู่รุ่นใหม่

วันที่ 31 กรกฎาคม 2560 เวลา 13.00 น. ณ บ้านมโนราห์ประกิจ หนูแก้ว ตำบลนาข้าวเสีย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	5	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	2	คน
มโนราห์	8	คน
นักวิชาการ	1	คน
รวมทั้งหมด	16	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้สถานการณ์มโนราห์ในปัจจุบัน วิเคราะห์บทบาทการสืบทอดของมโนราห์และลูกคู่รุ่นใหม่

บันทึกกิจกรรม

อาจารย์ราตรี ชี้แจงโครงการ ตอนนี้โครงการมาถึงช่วงสุดท้ายแล้ว เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ 20 คณะ มี 1 คณะไม่ให้ข้อมูล คือ โนราเชษฐ์ ที่เก็บไปล่าสุด คือ อีฟ เอก อยากรบันทึกไว้ ไม่ให้ข้อมูลสูญหาย

แลกเปลี่ยนในประเด็นต่าง ๆ

- โนราเอก บอกว่าสมัยนี้ สื่อมีมาก สมัยก่อนต้องอาศัยความสนใจ ครูพักลักจำ คนแก่ๆไม่ให้วิชากันง่าย ๆ เพราะตัวเองก็ได้ยาก ไม่อยากให้ได้เปรียบ ข้อดี ของสมัยนี้ คือ ผู้ใหญ่บอกหมด แต่เด็กทำท่าลั่นกว่าคนเฒ่า น่าห่วงตรงนี้ สมัยนี้เอาโทรศัพท์มากดแลเอาก็ได้แล้วเมื่อก่อนยาก
- การเล่นเพลงโบราณ ตอนนี้ชอบเล่นเพลงสมัยใหม่ คนชอบเพลงเก่ามากกว่า เช่น เพลงคังควากินกกล้วย เพราะว่าหายไปนาน เทคนิคการเป่าปี่เรียกคนได้ กัดคนให้อยู่ เป็นจิตวิทยาแขนงหนึ่ง เป็นศาสตร์ชั้นสูง ตอนนี้ลูกคู่ตีไปเรื่อยๆไม่ค่อยมีอารมณ์ร่วม คนรำกับลูกคู่ต้องรู้ใจกัน
- ทำอย่างไรไม่ให้โนรานาโยงกลายไป ทำปี่หรือให้โนราแบบโบราณยังอยู่
- ปัญหาลูกคู่ ทางแก้ ต้องฝึกเด็กให้เป็นสากล ต้องตีได้ทุกโรง ต้องรู้จักปรับ ต้องทำให้เด็กเห็นว่างานนี้มีเกียรติ ทำไมเด็กรุ่นหลังไม่เอา
- ต้องมีลูกคู่กลาง รวมกันหัด คนขาดไปเสริม
- ต้องสร้างสัมพันธ์ระหว่างคณะ ต้องช่วยกัน เวลาที่รับงานตรงกัน
- ลูกคู่อย่าเล่นเป็นของตัวเอง ต้องฝึกเล่นดนตรีหลายอย่าง
- เทคนิคการดูถูกทำให้เกิดแรงกระตุ้น

- โนราเวลาเล่นต้องแลสถานการณ์ ไม่เลิกใส่คนดู
- ต้องเลิกไม่เกินเที่ยงคืน
- ต้องขึ้นชีกับเจ้าบ้านก่อน คนดูน้อยควรยุติการแสดง

ข้อเสนอแนะของอ.สมเจตนา มุณีโมไทย

- ใฝ่ใจเรื่องไทรบ้าง
- คิดว่าจะแก้/กันเรื่องใฝ่ใจได้ปรี้อ
- แสดงจริง แล้วสรุปเป็นประเพณีโนราตรัง

สรุปสถานการณ์โนรานาโยง/โนราตรัง

- การถ่ายทอดวิชา ความรู้โนรา สมัยนี้ง่ายกว่าสมัยก่อน
- เด็กไม่ค่อยเคารพคนใหญ่
- บทบาทของโนราในการสอนศาสนา
- โนราตรังกลายเป็นพื้นที่ รับของนครฯ สงขลา ทำอย่างไร
- โนรากับลูกคู่ต้องรู้จักกัน
- ทำอย่างไรไม่ให้กลายเป็น

แผนการทำงานต่อ/ข้อเสนอแนะ

- การฝึกลูกคู่กลาง ที่เล่นได้กับทุกคนะ

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

โนรา/ลูกคู่รุ่นใหม่เข้าใจสถานการณ์โนราในปัจจุบัน และพยายามหาแนวทางการสืบทอดที่เหมาะสม เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของโนราตรังเอาไว้

กิจกรรม วางแผนการนำเสนอโครงการเวทีเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นตรัง

วันที่ 10 สิงหาคม 2560 เวลา 13.00 น. ณ บ้านมโนราห์โคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	1	คน
พี่เลี้ยงจากสกว.ตรัง	1	คน
รวมทั้งหมด	2	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อวางแผนรูปแบบการนำเสนอโครงการวิจัยแนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยง

บันทึกกิจกรรม

วันที่ 21-22 สิงหาคม 2560 จะมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นตรังขึ้น เพื่อให้พี่น้องเครือข่ายนักวิจัยทุกพื้นที่ได้พบปะพูดคุยกัน นอกจากนี้ทุกพื้นที่ยังต้องนำเสนอโครงการวิจัยที่ทำในพื้นที่ของตัวเอง ต่อผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่จะลงมาเยี่ยมเยียนพี่น้องนักวิจัยในพื้นที่จังหวัดตรังด้วย สำหรับโครงการแนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยง นำเสนอในรูปแบบสถานการณ์สมมติ มีมโนราห์แสดง แล้วมีนักวิจัยโครงการโนรา และนักศึกษาภาคสน. เข้าไปเก็บข้อมูล เก็บข้อมูลระหว่างที่โนราแสดง และร่วมแสดงด้วย ส่วนข้อมูลแผนที่และการสืบเชื้อสายโนราจะนำเสนอเป็นพาวเวอร์พอย

กิจกรรม เวทีเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่นตรัง

วันที่ 21-22 สิงหาคม 2560 ณ ปากเมงรีสอร์ท อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อำนวยการฝ่าย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ สกว.
นักวิจัยจำนวน 6 โครงการ
รวม 60 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอกระบวนการ ผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการ บทเรียนที่ได้รับ
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนการทำงาน/ชุมชนในระยะต่อไป
3. เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดตรัง

บันทึกกิจกรรม

ทีมวิจัยโครงการโนรานาโยง นำเสนอในช่วงค่ำ ได้เล่ากระบวนการงานวิจัยผ่านการแสดงมโนราห์ สมมติสถานการณ์ที่ทีมวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูล ขณะที่มโนราห์กำลังทำการแสดง ทำให้พื้นที่วิจัยอื่นๆได้เห็นการทำงานของทีมวิจัยโครงการโนราว่ากว่าจะได้ข้อมูลมานั้นมีความยากลำบาก

พอสมควร เนื่องจากข้อมูลโนรามีจำนวนมาก มโนราห์ที่รับมาแสดง คือ มโนราห์เอกลักษณ์ สัมแก้ว และ มโนราห์จิรพัฒน์ จินดาตวง ซึ่งทั้งสองต่างเข้าใจการทำวิจัยและเข้าร่วมกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ การนำเสนอในรูปแบบของมโนราห์เป็นที่น่าประทับใจกับทุกคนที่ได้รับชม จนหลายคนบ่นว่าเวลาน้อยเกินไป

ในส่วนของคุณข้อมูลหัวหน้าโครงการ คือ อาจารย์ราตรี หัสชัย และครูวิโรจน์ ศรีวราพันธ์ นักวิจัย ได้เล่ากระบวนการทำงานเพิ่มเติม รวมทั้งข้อมูลแผนที่โนรاناโยง และแผนผังการสืบทอดโนราห์ทั้ง 5 สาย ควบคู่กับพาวเวอร์พอยท์

กิจกรรม วางแผนเวทีปิดโครงการวิจัยโนรاناโยง

วันที่ 9 กันยายน 2560 เวลา 13.00 น. ณ แหล่งเรียนรู้บ้านมโนราห์โคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	4	คน
มโนราห์	6	คน
พี่เลี้ยงสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	12	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อวางแผนจัดกิจกรรมปิดโครงการโนรاناโยงร่วมกัน

บันทึกกิจกรรม

เริ่มด้วยหัวหน้าโครงการชี้แจงที่มาของกิจกรรมในวันนี้ ว่าโครงการแนวทางการสืบสานศิลปะมโนราห์อำเภอนาโยง น่าจะจัดเวทีนำเสนอผลการวิจัย เพื่อปิดโครงการ โดยจะจัดร่วมกับงานทอดกฐินที่วัดไทรทอง ซึ่งจะจัดขึ้นในวันที่ 8 ตุลาคมนี้ ได้ออกแบบการแสดงร่วมกัน ดังนี้

- กาศครู โหมโรง โนรากล่อม พรหมเพชร
- รำโชว์ลวดลายเอกลักษณ์นายโรงโนรา
- เล่างานวิจัยผ่านการแสดงมโนราห์

- การแสดงจากเครือข่ายโนราตรัง

ปัญหาและอุปสรรค

มโนราห์มาไม่ครบทุกคณะ จึงยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่ชัดเจนได้ ต้องนัดใหม่วันที่ 16 ก.ย.60 เวลา 13.00 น. ที่บ้านมโนราห์ เพื่อออกแบบการแสดงร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง

กิจกรรม ออกแบบการแสดงเวทีปิดโครงการโนราณาโยง

วันที่ 16 กันยายน 2560 เวลา 13.00 น. ณ แหล่งเรียนรู้บ้านมโนราห์โคกสะบ้า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	3	คน
มโนราห์	6	คน
พี่เลี้ยงสกว.ตรัง	2	คน
รวมทั้งหมด	11	คน

วัตถุประสงค์

เพื่อออกแบบการแสดงเวทีปิดโครงการโนราณาโยงร่วมกัน

บันทึกกิจกรรม

ร่วมกันออกแบบการแสดงเพิ่มเติม ได้ข้อสรุปดังนี้ ในเวทีปิดโครงการวิจัยโนราณาโยง จะใช้ชื่อ งานว่า “มหกรรมโนราณาโยง ถวายอาลัยในหลวง” ชมสุดยอดมโนราห์อำเภอนาโยงและเครือข่ายมโนราห์ตรัง เริ่มด้วย

- “โหมโรง กาศครู” โดยโนรากล่อม พรหมเพชร
- โชว์ลวดลายนายโรง 6 คณะ
 - คณะมโนราห์บุญฤทธิ์ทวนทองทวีศิลป์ คณะมโนราห์ถาวรรัตนศิลป์
 - คณะมโนราห์ใจดีประเสริฐศิลป์ คณะมโนราห์น้อม สมชัย จุฬีศิลป์
 - คณะมโนราห์ระเบียบสาครศิลป์ แหล่งเรียนรู้บ้านมโนราห์โคกสะบ้า
- เล่างานวิจัยผ่านการแสดงมโนราห์
 - โนราเอกลักษณ์ สัมแก้ว(เอก) โนราจิรพัฒน์ จินดาดวง (อ้อฟ)
 - พราณกวิน ทีมวิจัยโครงการโนราณาโยง และนักศึกษากศน.อ.นาโยง
- พิธีกรรม “รำเขียนพราย” โดย โนราเจมส์ เสน่ห์ศิลป์
 - โนราแทน สองหิ้ง โนราฉิม ประจวบศิลป์
- โชว์ “รำหอก” และ “แทงเข้” โดย โนราเจเสน่ห์ศิลป์
 - โนราโอนน้อยวาทศิลป์ โนรากรเมืองตรัง และเครือข่ายโนรารุ่นใหม่ จ.ตรัง

- เสวนา “เอกลักษณ์โนรานาโยง” โดย
 อาจารย์สมเจตนา มุณีโมไนย นักวิชาการอิสระ อาจารย์สุนทรี สังข์อยู่ทธ์ นักวิชาการอิสระ
 และทีมวิจัยโครงการโนรานาโยง

กิจกรรมเริ่ม 9.30 น. โดยได้เชิญผู้ว่าราชการจังหวัดตรังเป็นประธานในพิธีเปิด ร่วมกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น วัฒนธรรมจังหวัดตรัง สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดตรัง เป็นต้น โดยกิจกรรมจะจัดขึ้นในวันอาทิตย์ที่ 8 ตุลาคม 2560 ที่วัดไทรทอง หมู่ 11 ต.โคกสะบ้า อ.นาโยง จ.ตรัง

กิจกรรม เวทีปิดโครงการโนรานาโยง “มหกรรมโนรานาโยง ถวายอาลัยในหลวงรัชกาลที่ 9”
 วันที่ 8 ตุลาคม 2560 เวลา 9.30 น. ณ วัดไทรทอง ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัย	9	คน
มโนราห์	30	คน
พี่เลี้ยงสกว.ตรัง	2	คน
ผู้ชม	100	คน
รวมทั้งหมด	141	คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่การแสดงมโนราห์อำเภอนาโยงและเครือข่ายโนราตรังที่หาดูได้ยาก
2. เพื่อถวายอาลัยแด่ในหลวงรัชกาลที่ 9
3. เพื่อแสดงถึงสามัคคีของโนรานาโยงและโนราตรัง

บันทึกกิจกรรม

เมื่อนายศิริพัฒ พัฒกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดตรังเดินทางมาถึง คุณชนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานสกว.ตรัง พิธีกรได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดงาน และกำหนดการงานวันนี้ให้ผู้ว่าทราบ จากนั้นเริ่มภาคศรูโดยโนรากล่อม พรหมเพชร เสร็จจากภาคศรูโนรา พิธีกรได้เชิญผู้ว่าฯเข้าไปยังโรงโนรา เพื่อจุดเทียนชัยที่บายศรี เป็นการเปิดงาน “มหกรรมโนรานาโยง ถวายอาลัยในหลวง” อย่างเป็นทางการ

นายศิริพัฒ พัฒกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง งานวันนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับประเพณี ผมเป็นคนหนึ่งที่สนใจด้านนี้มาตลอด และคิดว่าจะทำอย่างไรที่จะให้ศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดตรังได้มีชื่อเสียงมากขึ้น วันนี้ท่านผอ.ททท.ก็มา นายอำเภอก็มา ศึกษาธิการจังหวัดก็มา แสดงถึงความตั้งใจจริงของจังหวัดที่จะเอาจริงเอาจัง เราจะมาดูสิ่งซึ่งเป็นจุดเด่นของเรา ถ้าเราเป็นนักท่องเที่ยว หรือเป็นคนนอกที่เข้ามา อะไรที่เราต้องเสริมเพิ่มเติม อย่างเช่น น่าจะมีคู่มือการดูว่าขั้นตอนนี้ คืออะไร พุดแบบนี้หมายถึงอะไร ต่อไปจะแสดงอะไร รำอย่างนี้หมายถึงอะไร เป็นเรื่องสั้นๆที่เราจะแจกนักท่องเที่ยว ผมเป็นนักปกครองอยู่ภาคใต้รวมแล้ว 20 ปีได้ แม้ว่าจะเป็นคนกรุงเทพฯก็ตาม แต่ได้ฟังบทภาคศรูเมื่อครู่ผมฟังไม่

ค่อยรู้เรื่อง ยังกึกไม่ออกถ้าไม่สนใจจริง ผมจึงไปค้นคว้า จึงทำให้เข้าใจว่ามันเป็นอย่างนี้เอง การที่เราจะให้คนอื่นมารู้ มาสนใจวัฒนธรรมประเพณีของเรา ไม่ใช่เฉพาะพวกเราสืบสานแต่ลูกหลานของเราเท่านั้นยังไม่พอ สิ่งที่ทางจังหวัดจะต้องช่วยคณะมนิราห์หรือหนังตะลุง เรามาช่วยเติมเต็มสิ่งที่ขาดไปแล้วก็มาช่วย สิ่งไหนที่ศิลปินทั้งหลายต้องการให้ทางจังหวัดช่วยเหลือ ผมยินดี พร้อมทั้งจะน้อมรับแล้วก็ผลักดันให้คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมประเพณีของภาคใต้เราคงอยู่คู่ตลอดไป และอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี อยู่อย่างได้รับการยอมรับอย่างแท้จริงจากคนทั่วไป ไม่ใช่มาตริ่งแล้วไปเที่ยวแต่เกาะมุกด์ เกาะใหญ่ ถ้ามรดก ถ้าเล อันดามันเกตเวย์ ข้ามนาโงไป มันก็เสียดายโอกาส เมื่อครูได้คุยกับผอ.ททท.แล้วว่า เราจะต้องกำหนดการไว้ว่าคณะไหนจะไหว้ครูวันไหน ช่วงไหน เดียวก็จะมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม มาดูนี่คือสิ่งที่ผู้ว่าฯ มา ไม่ได้มาเฉยๆ มาแล้วต้องได้เรื่องได้ราว ก็ขอขอบคุณทางสกว.หลายครั้งแล้วที่เจอคุณชนิษฐา ขอภัยที่ไม่ได้นั่งดูนาน เพราะต้องลงไปเกาะลิบงต่อ เนื่องจากมีการร้องเรียนเรื่องการกัดเซาะชายฝั่ง จากนั้นกลับมาปะเหลียน ขอขอบคุณศิลปินที่คุณแลศิลปะของเราให้สืบเนื่องยาวนาน ถ้าเราดูแลกันดีอย่างนี้ ลูกหลานเราก็พร้อมที่จะดูแลต่อไปให้สืบเนื่องยาวนานเช่นกัน

หลังจากนั้นเป็นการแสดงชุด “ลวดลายนาโงโรง” เป็นการออกมารำโชว์ท่ารำที่สวยงามของหัวหน้าคณะมนิราห์ หรือที่เรียกว่า “นาโงโรง” 4 คณะ ได้แก่ มโนราห์ใจดี สัจบุตร หัวหน้าคณะมนิราห์ใจดีประเสริฐศิลป์ จากตำบลนาข้าวเสีย มโนราห์บุญฤทธิ์ ชัยภักดี หัวหน้าคณะมนิราห์บุญฤทธิ์ทวนทองวีศิลป์ จากตำบลละมอ มโนราห์ระเบียบ รัตนะ หัวหน้าคณะมนิราห์ระเบียบสาครศิลป์ จากตำบลโคกสะบ้า และนางราตรี หัสชัย หัวหน้าโครงการฯ เจ้าของแหล่งเรียนรู้บ้านมนิราห์โคกสะบ้า เมื่อรำโชว์ครบทุกคนแล้ว ได้แสดงร่วมกัน ซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นที่ไหนมาก่อน เป็นภาพที่หาดูได้ยาก

ช่วงบ่ายเริ่มด้วยวงเสวนามุมมองผู้เกี่ยวข้องต่อโนรนาโง โดยมีคุณสุพัฒน์ ณ พัทลุง หรือหนังสือพิมพ์ ศ.นครินทร์ เป็นคนนำคุย ผู้ร่วมเสวนาประกอบด้วย ผอ.ททท. ครูวีโรจน์ อาจารย์ราตรี และคุณชนิษฐา ผู้ประสานงานสกว.ตริ่ง

วิทยากร ผมอยู่ในถิ่นโนรา บ้านอยู่ที่ท่าแค ทุกท่านคงเคยได้ยินว่าพ่อขุนศรีธราชได้ฝึกลูกศิษย์รำที่ท่าแค และถึงแก่กรรมที่นั่น กระดูกของท่านก็ได้ฝังอยู่ที่วัดท่าแค ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของโนราและบุคคลทั่วไป วันนี้ใช้เวลาไม่นาน อยากจะถามความคิดเห็นของท่าน ในส่วนบทบาทที่เกี่ยวข้องเริ่มจากผอ.ททท. คิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับโนรนาโง ในฐานะเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

คุณกรรณา เดชาติวงศ์ ณ อรุณยา ผอ.ททท.ตริ่ง เป็นคนกรุงเทพฯ อยู่ที่ตริ่งมา 2 ปี 9 เดือน เคยได้ยินว่า “มาแต่ตริ่งไม่หนักก็โนรา” สรุปแล้วหนักกับโนราอยู่ที่ไหน ก็พยายามที่จะตามหาอยู่ รู้ว่ามีอยู่ตามหมู่บ้านทั่วไป เคยถามเพื่อนว่าทำไมโนราถึงยังอยู่ ก็ได้รับคำตอบว่า ลูกหลานในตระกูลต้องสืบทอดไว้เป็นความเชื่อที่ดี ทำให้โนราไม่หายไป มีการสืบทอดองค์ความรู้ต่อ ในฐานะที่เป็นคนนอกพื้นที่ เข้ามาอยู่ เรื่องการแสดงของโนราหรือว่าหนังตะลุง พอคนข้างนอก คนกรุงเทพฯ มงเข้ามาจะเห็นที่พัทลุงชัดกว่าตริ่ง ตริ่งยังไม่ชัดเท่าไรก็สงสัย พอมาแล้วก็เข้าใจว่าจริงๆ แล้วเราก็มียู่ เพียงแต่ว่าอาจจะไม่ได้ออกมานำให้นักท่องเที่ยวเห็นมากเท่าไร การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์วัฒนธรรมตัวหนึ่ง

ถ้ารำกันเอง แต่คนนอกไม่มารู้ ก็อยู่แบบนั้น คนนอกมาเห็นก็ไปคุยกันต่อ เราเองก็ภูมิใจ อยากให้มีวัฒนธรรมนี้เอาไว้เพื่ออวดแขกบ้านแขกเมือง การท่องเที่ยวจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมได้ เมื่อเข้าถ้าได้ยินที่ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดมาพูดให้ฟัง บอกว่าโนราทางใต้ฟังเข้าใจยาก ยากกว่าการแสดงทางเหนือกับทางอีสาน โดยส่วนตัวทำงานอยู่ททท.ก็ไปทุกภาค ก็เห็นว่าเป็นเรื่องจริง คือ ว่าภาษาใต้มันฟังยาก เพราะพูดเร็ว เมื่อเข้าฟังโนราฟังออกสี่สิบเปอร์เซ็นต์ ท่านก็สั่งให้ททท.ทำคู่มือ เวลาดูโนราจะได้รู้ว่าเขาเล่าเรื่องอะไร พูดเรื่องอะไร เป็นการบ้านว่าทำอะไรให้คนต่างถิ่นดูโนรารู้เรื่อง เราต้องทำเรื่องสื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจ จะได้ดูสนุก เรื่องของภาษาเป็นอุปสรรค แต่ไม่ใช่เป็นอุปสรรคที่ก้าวข้ามไม่ได้ ต้องช่วยกัน อีกเรื่อง คือ เครื่องประดับ เครื่องแต่งตัว ที่นำมาทำพวงกุญแจมโนราห์ ทำอย่างไรให้สินค้าออกสู่ตลาดได้ ช่วยกันคิดว่าเอามาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร เคยใช้สร้อยลูกปัดโนรา เพื่อนถามว่าซื้อมาจากเมืองนอกหรือเปล่า เพราะว่าสีสันของลูกปัดโนรากล้ายของอินเดียแดงมาก อยากเรียนว่าต้องมีการปรับเพื่อให้เข้ากับตลาดมากขึ้น วันนี้ดีใจที่ได้ดูการแสดงของมโนราห์ระดับครู ซึ่งไม่ได้หาดูได้ง่ายๆ แนวทางของททท.อาจจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น ก็ต้องช่วยกันทำงาน อย่างเช่น การไหว้ครูมโนราห์ ทุกบ้านต้องไหว้ปีละ 1 ครั้ง แต่นักท่องเที่ยวไม่เคยรู้ คิดว่าต้องทำตารางการท่องเที่ยว ว่าวันที่เท่าไร ททท.พยายามช่วยเต็มที่ในเรื่องของการเผยแพร่

อาจารย์วิโรจน์ ศรีวราพันธ์ นักวิจัย ได้เข้าร่วมเป็นนักวิจัยในโครงการ มีบทบาทในการนำ นักศึกษาคน.ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติหัวหน้าคณะมโนราห์ในอำเภอนาโยง พิธีกรรม ทำรำต่างๆ ทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมโนราห์มากขึ้น และการเข้าถึงข้อมูลก็ไม่ใช่ง่ายๆ กว่าจะได้ข้อมูลมา เพราะข้อมูลมีเยอะมาก ต้องใช้เวลานาน

อาจารย์ราตรี หัสชัย หัวหน้าโครงการ แรงบันดาลใจที่มาทำโครงการนี้ คือ ตัวเองมีสายเลือดโนรา และโครงการก่อนที่ทำ โครงการอนุรักษ์มโนราห์โบราณโคกสะบ้า ประสบความสำเร็จมาก เมื่อสิบปีที่แล้ว คนไม่ค่อยรับโนราไปรำ พอทำโครงการ โนราติดเกือบทุกคณะ เด็กที่ไม่อยากหัดรำโนรา ก็กลับมารำโนรา เป็นผลจากการทำโครงการ โคกสะบ้าเป็นตำบลที่มีคณะมโนราห์มากที่สุดในอำเภอ ในจังหวัด หรือในประเทศไทยก็ว่าได้ คือ มีถึง 8 คณะ กับ 1 แหล่งเรียนรู้ ในอำเภอ นาโยงมีคณะมโนราห์มากถึง 21 คณะ อยากจะหาข้อมูลว่าทำไมมีมาก จึงได้ทำโครงการนี้ขึ้น จากการทำโครงการก็ได้คำตอบว่าที่ อำเภอ นาโยงมีคณะโนรามากก็เพราะนาโยงอยู่ใกล้พัทลุง คนที่มาตั้งคณะโนราคณะแรกๆก็มาจากพัทลุง คือ ทวดคลั่ง เป็นชาวพาดาน พัทลุง และอีกหลายท่านที่บรรพบุรุษโนราเป็นชาวพัทลุง โนราพัทลุงเข้ามาเผยแพร่ที่นาโยง ถามว่าทำอะไรให้โนรานาโยงมีความสามัคคีกัน วันนี้ตอบโจทย์ได้แล้ว ขยายไปถึงเครือข่ายโนราตรี ไม่เฉพาะแต่โนรานาโยง วันนี้ถือเป็นความสำเร็จหนึ่งของโครงการที่ทำให้นายโรจน์โนรารำร่วมกันได้ น้องบุญฤทธิ์เคยบอกว่าโนรานาโยง หรือโนราตรีถ้ารวมตัวกันได้ เวลาปฏิบัติงานต่างจังหวัดแล้วไปช่วยกัน รับรองว่าโนราตรีตั้งแน่นอน ก็อยากรักษาวัฒนธรรมนี้ไว้ให้อยู่ตลอดไป

วิทยากรเพิ่มเติมว่าโนราพัทลุงมีชื่อเสียง เพราะท่านนายโรจน์ช่วยกัน ไม่ถือตัวว่าไม่ขึ้นโรงเพื่อน การช่วยทำให้เกิดพลัง

คุณชนิษฐา จุลบล ผู้ประสานงานสกว.ตรัง ในฐานะผู้สนับสนุนทุนทั้งสองครั้ง ครั้งแรกที่โคกสะบ้า ทำระดับตำบล เกิดมิติใหม่ ราโรงเดียวกันได้ เวทีปิดยิ่งใหญ่ จัดที่นี้เหมือนกัน โครงการที่สองครูยังสนุก อยากรู้ว่าทำไมโนรนาโยงมีมาก ส่วนหนึ่งเพื่อตอบโจทย์ การเก็บข้อมูลว่าสืบทอดมาสายไหน นี่เป็น จุดสำคัญ โนราต้องปรับ ต้องเปลี่ยน ลูกคู่หายาก มือเป็หายาก ต้องใช้ร่วมกัน เวลาคิวซ้อน เป็นเรื่องที่น่าจะต้องทำต่อ เรื่องลูกคู่ เด็กสนใจมาฝึก การทำวิจัยเกิดผลหลายอย่าง ที่สำคัญหลังจากนี้จะอยู่กัน อย่งไร ผู้ว่าฯ ททท. ส่งเสริมต่ออย่งไร ตอนนีได้กร้อยลูปักัด ทำอย่งไรให้รูปแบบน่าสนใจ เด็กได้ใช้ เวลาว่างให้คุ้มค่า ขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวที่มาก็มีของติดไม้ติดมือกลับไป อีกอย่ง เสนอให้จังหวัด ตรังจัดพิธีไหว้ครุโนราตรังเป็นงานใหญ่ โนราทุกคนได้มีบทบาท เป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์ นำดู ทุกคนทำ กันภายในของตัวเอง แต่ในหนึ่งปีเวลาสักวันหนึ่งให้โนราตรังมาทำร่วมกัน เป็นการสร้างพลังให้กับ โนราตรัง นำต่อยอดในเชิงท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น มาดูว่าฝึกซ้อมเด็กรำกันอย่งไร หรือไปดูเวลา ที่เขาไหว้ครุโนรา ส่งเสริมให้วัฒนธรรมตรงนี้องงามขึ้น โดยที่ไม่ได้เข้าไปแทรกแซง

เสร็จจากเวทีเสวนาเป็นการแสดงชุดเล่างานวิจัยผ่านการแสดงมโนราห์ แสดงสถานการณ์สมมติ ขณะลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากคณะมโนราห์ เป็นการแสดงร่วมกันระหว่างทีมวิจัย นักศึกษาคศน. และคณะ มโนราห์ นำโดยโนราเอกลักษณ์ สัมแก้ว และโนราจิรพัฒน์ จินดาตวง ที่เคยไปแสดงร่วมกันที่เวที เครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่นตรัง เมื่อวันที่ 21-22 สิงหาคม 60 ณ ปากเมงริสอร์ทที่ผ่านมา ต่อด้วยการแสดง ชุดสาริต “การรำเขียนพราย” นำโดยโนราเจมส์เซนส์ศิลป์ โนราแทน สองหิ้ง โนราฉิมประจบศิลป์ และเครือข่ายโนราตรัง ปิดท้ายด้วยการแสดงชุดรำ “แทงเข้” นำโดยโนราเจเซนส์ศิลป์ โนราโอนน้อย วาทศิลป์ โนรากรเมืองตรัง และเครือข่ายโนราตรัง

ปัญหาอุปสรรค

ฝนตกหนัก ทำให้นักแสดงชุดรำแทงเข้ต้องแสดงโดยใช้ปากเปล่า เพราะจำเป็นต้องตัดไฟเพื่อ ความปลอดภัย และหลายฉากสำคัญต้องรำกันกลางฝน น้ำท่วมเอ่อ

สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น

- แม้สภาพอากาศไม่เป็นใจ แต่นักแสดงทุกคนแสดงกันเต็มที่ เพราะคนดูก็ไม่ถอย ทำให้เกิด ความประทับใจระหว่างโนรากับคนดู
- หน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ต่างประทับใจที่ได้ชมมโนราห์ที่หาดูได้ยาก
- โนราจากทุกตำบลต่างไปร่วมเป็นกำลังใจให้กับคณะที่แสดง ทำให้เห็นความสามัคคีของโนรา ตรัง
- เครือข่ายงานวิจัย จากพื้นที่คลองชีล้อม บ้านควน และมดตะนอย นำขนม อาหาร น้ำสมุนไพร กาแฟ ไปช่วยงานนี้ ทำให้เกิดความรู้สึกประทับใจซึ่งกัน เกิดความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น และอยากไป ช่วยเวลาพื้นที่นั้น ๆ มีกิจกรรมเป็นการตอบแทน

